

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 10436

FUNEM YARID

Sholem Aleichem

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

שלום-עליכם

פונעם יארִיד

געקירצט און פארטייטשט פון

יודל מארק

ארויסגעגעבן פון דער

ניו-יארקער יארבעטער-רינג
מיטל־שול

1940

פונעם יארד פון שלום-עליכם

מיט דערקלערונגען פון ווערטער
אויף יעדער זייטל און מיט
א ווערטערביכל צום
סוף. געקירצט און
פארטייטשט
פון
יודל מארק

FUNEM YARID
by
SHOLEM ALEICHEM

Published in U. S. A. by the
NEW YORK WORKMEN'S CIRCLE MITTELSHUL

1 9 4 0

ערשמער טייל

1

פאר וואס עפעס „פונעם יאריד“?

א מין הקדמה. — פאר וואס דער מחבר האט זיך גענומען שרייבן זיין אויטאָ-
ביאָגראַפיע. — שלום-עליכם דער שרייבער דערצײלט די
געשיכטע פון שלום-עליכם דעם מענטשן.

נעם יאריד" קאן הייסן פונעם לעבן וואס איז גע-
גליכן צו א יאריד. יעדערער איז א בעלן דעם
מענטשנס לעבן צו פארגלייכן צו עפעס א זאך.
למשל איינער א סטאליער האט א מאל געזאגט:
„דער מענטש איז געגליכן צו א סטאליער, א סטא-
ליער לעבט און לעבט און דערנאך שטארבט ער
— אזוי איז א מענטש אויך“ ... פון א שוסטער

האָב איך געהערט א מיינונג, אז דעם מענטשנס לעבן איז געגליכן
צו א פאר שטיוול: כל זמן די פאדעשוועס טראגן זיך, זיינען די
שטיוול — שטיוול, און אז די פאדעשוועס טראגן זיך אפ איז —
מיטן קאפ אין דער ערד. ס'איז גאנץ נאטירלעך אז א בעל-עגלה
זאל פארגלייכן דעם מענטשן צו להבדיל א פערד. דעריבער וואלט
גאר קיין חידוש נישט געווען, ווען אזא מענטש ווי איך, וואס האב
אפגעטארעאמט א האלבע מאה יארן און גייט באשרייבן די
געשיכטעס פון זיין לעבן — זאל אים איינפאלן צו פארגלייכן
זיין פארגאנגענהייט צו א יאריד.

יאריד — יארמארק, fair.
הקדמה — אריינפיר-ווארט, preface.
א בעלן זיין — וועלן, ליבן האָבן, זיך פארמעסטן.
סטאליער — joiner, carpenter.
פאדעשוועס — זוילן, soles.
בעל-עגלה — פורמאן.

להבדיל — אן אויסדרוק ביים מאַכן אן אונטערשייד צווישן צוויי זאכן וואס
מע דערמאנט זיי צוזאמען, למשל, צווישן א הייליקער און געוויינלעכער זאך, צווישן
א ריינער און שמוציקער זאך אצו"ו.
מאה — הונדערט.

דער אמת איז אַבער ניט אַזוי: פֿונעם יאַר־ד — מיינט מען דאָס דעם צוריקוועגס, אַדער דעם סך-הכל, דעם רעזולטאַט פֿונעם גרויסן יאַר־ד. אַ מענטש אַז ער פֿאַרט אַוויפֿן יאַר־ד, איז ער פֿול מיט האַפֿענונגען, ווייסט נאָך אַלץ ניט וואָס פֿאַר אַ מציאות ער וועט דאָרט איינהאַנדלען. פֿליט ער דעריבער פֿייל אויסן בויגן, הענדום-פענדום — טשעפעט אים ניט, ער האָט קיין צייט ניט! פֿאַרט ער אַבער צוריק, פֿונעם יאַר־ד, ווייסט ער שוין וואָס ער האָט דאָרטן געהאַנדלט און — „ער האָט צייט“. ער קאָן זיך שוין אַפֿגעבן דיין-וחשבון, און ער האָט שוין די מעגלעכקייט אויך די וועלט כאַקאַנט צו מאַכן מיט די דאָ-זיקע רעזולטאַטן, דערציילן פֿאַוואַלינקע, ניט געכאַפט, אַלצדינג: מיט וועמען ער האָט זיך געטראָפֿן אויפֿן יאַר־ד און וואָס ער האָט געזען און וואָס ער האָט געהערט.

אַ סך מאל האָבן מיך מיינע גוטע פֿריינד אויפֿגעפֿאַדערט, פֿאַר וואָס זאָל איך מיר ניט נעמען די מי צו באַקענען דעם עולם מיט דער געשיכטע פֿון מיין לעבן? האָב איך געפֿאַלגט מיינע גוטע פֿריינד און האָב זיך עמלעכע מאל גענומען צו דער אַרבעט, און אַלע מאל אַוועקגעלייגט די פען, ביז... ביז עס איז געקומען די צייט, איך האָב זוכה געווען נאָך פֿאַר פֿופֿציק יאָר צו באַגעגענען זיך פֿנים אל פֿנים מיט זיין מאַיעסטעט, מיטן מלאך-המות, גאַרנישט אויף קאַ-מאַוועס. איך האָב זיך שיר-שיר ניט איבערגעפֿעקלט אַהין, פֿון וואַנעט מע קאָן קיין בריוול ניט שרייבן, קיין זאָך ניט אַריבערשיקן און אַפֿילו קיין גרום ניט איבערגעבן. קורץ, איך האָב געהאַלטן ביים אַפֿזאַגן די עמלעכע גילדן. האָב איך מיר אַזוי געזאָגט: „אַצינד איז די רעכטע צייט, כאַפֿ אַרײַן און שרייב, וואַרעם קיינער ווייסט ניט וועמעס מאַרגן עס איז. דו וועסט מאַכן אַ שטאַרב, וועלן קומען מענטשן, וואָס מיינען אַז זיי קענען דיך און ווייסן דיך און וועלן אויס-טראַכטן זאַכן וואָס ניט געשמויגן ניט געפֿלויגן. צו וואָס טויג עס

מציאות — bargains.

פֿייל אויסן בויגן — אַזוי גיך ווי אַ פֿייל ווערט אַרויסגעשאַסן פֿון בויגן.

הענדום-פענדום — pell-mell.

דיין-וחשבון — אַפֿרעכענינג.

פֿאַוואַלינקע — לאַנגזאַם, פֿאַמעלעך.

זוכה זיין — האָבן די פֿרײַלעגיקע.

פֿנים אל פֿנים — פֿנים צו פֿנים.

מלאך-המות — דער מלאך פֿון טויט.

קאַמאַוועס — שפּאַסן, וויצן.

אַפֿזאַגן די עמלעכע גילדן — שטאַרבן.

דיר? אַמער נעם שוין בעסער אליין, דו קענסט זיך בעסער פון אלעמען, און דערצייל ווער דו ביסט, שרייב דיין אויטאָביאָגראַפֿ-פּיע! ...

עס איז אַבער גרינג אויסצורידן — „שרייבן אַן אויטאָביאָ-גראַפֿיע“, אַן אמתע לעבנס-געשיכטע, נישט קיין אויסגעטראַכטע! דאָס הייסט אזוי גוט ווי אַפּגעבן די־וחשבון פון מיין גאַנצן לעבן. איר ווייסט? שרייבן אַן אויטאָביאָגראַפֿיע און מאַכן אַ צוואַה און כמעט אַלץ איינס. איז איין מאַל אַוועק. און גאָר אַ זאך: עס איז שווערלעך פאַר אַ מענטשן וואָס רעדט פון זיך אליין, ער זאָל קאָנען זיך אויפהייבן צו אַזאַ מדרגה, אַז ער זאָל נישט וועלן אויס-פּיינען זיך פאַרן פּובליקום, באַווייזן זיך פאַר אַ וואוילן בחור, וואָס סע קומט אים אַ קניפּ אין בעקל. איך האָב צוליב דעם אויסגעקליבן אַ באַזונדערע פאַרעם אויטאָביאָגראַפֿיע: די פאַרעם פון אַ ראַמאַן, פון אַ ביאָגראַפֿישן ראַמאַן. עס וועט אויסקומען, אַז איך וועל ריידן פון זיך ווי פון אַ דריטער פּערזאָן, דאָס הייסט: איך, ש ל ו ס - ע ל י כ מ ד ע ר ש ר י י ב ע ר, וועל איך דערציילן די ריכ-טיקע ביאָגראַפֿיע פון ש ל ו ס - ע ל י כ מ ד ע ס מ ע נ ט ש ן, אַן צערעמאַניעס, אַן באַפּוצעכצן און צאַצקערייען, ווי עס וואַלט איך דערציילט למשל אַ זייטיקער פאַרשוין, אַ זווילד-פּרעמדער, נאָר אַזעלכער, וואָס איז געווען מיט אים אומעטום. און דערציילן וועל איך עס איך ביסלעכווייז, שטיקלעכווייז, איינגעטיילט אין באַזונדע-רע מעשיות, מעשיות פון דעם גרויסן יארִיד וואָס איך האָב דורכגע-מאַכט אין די פּופּציק יאָר פון מיין לעבן.

צוואַה — will.
מדרגה — שטאַפל, גראַד.

דאָס קליינע שטעטלע וואָראַנקאַ. — אַ מין כתרילעווקע. — אַ לעגענדע פון מאַזעפּעס צייטן. — אַן אַלטע קלויז, אַן אַלטער בית-עולם, צוויי יאָרידים.

ויפּנעצויגן געוואָרן און געוואַקסן איז דער העלד פון דעם דאָזיקן ביאָגראַפישן ראַמאַן אין סאַמע כתרילעווקע וואָס איז שוין אַ ביסל באַקאַנט אויף דער וועלט. געפּינען געפּינט זיך עס אין אוקראַינע, ניט ווייט פון דער אַלטער היסטאָרי-שער שטאַט פּערעיאַסלאָוו, און הייסן הייסט עס ניט כתרילעווקע, נאַר וואָראַנקאַ.

קיין אַנדער שטאַט אויף דער וועלט האָט זיך אים אַזוי ניט איינגעגעסן אין זכרון, ווי אַט דאָס געבענמֶשטע כתרילעווקע-וואָראַנקע. און קיין אַנדער שטאַט אויף דער וועלט האָט נישט געהאַט אַזוי פיל חן אין זיינע אויגן, אַזוי אַז ער קאַן עס ניט פאַרגעסן און וועט עס ניט פאַרגעסן אייביק און אייביק.

און כאַמת גערעדט, וועלכע שטאַט אויף דער גרויסער וועלט, עס מעג זיין אַדעס, אַדער פאַריו, אַדער לאַנדאָן, אַדער אַפילו ניו-יאָרק, קאַן זיך באַרימען מיט אַזאַ גרויסן, ברייטן מאַרק און מיט אַזוי פיל יידישע קלייטן און קלייטלעך, טישן, טישלעך און שמעלכ-לעך, מיט גאַנצע בערג פּרישע שמעקעדיקע עפעלעך און באַרלעך, דיניעס און קאַווענעס, וואָס ציגן און חזירים האַבן חשק צו געניסן פון זיי צו יעדער צייט, און די מאַרקווייבער פירן מיט זיי שמענדיק מלחמות און וואָס חדר-יינגלעך האַבן אַוודאי און אַוודאי חשק צו גע-ניסן פון די אַלע גוטע זאַכן — און קאַנען צו זיי ניט גרייכן?

מאַזעפּע — אַ פירער פון די אוקראַינער אַנהייב 18טן יאָרהונדערט.
 קלויז — אַ בית-מדרש, אַ קליינע שול.
 שמעלכלעך — stands.
 דיניעס — melons.
 קאַווענעס — watermelons.

וועלכע שטאט פארמאגט אזא אלטן איינגעהויקערטן בית-מדרש מיט אזא שיינעם געשניצטן ארון-קודש מיט צוויי לייבן וואס זעען אויס ווי פויגלען, ווען גיט די לאנגע צינגער און די שופרות וואס זיי האלטן אין מויל און בלאזן? אינעם דאזיקן אלטן בית-מדרש, דערציילן אלטע יידן, האבן זיך אונדזערע זיידעס אמאל פאר-שלאסן פאר מאזעפען, געזעסן דריי טעג מיט דריי נעכט אונגעטאן אין מלית ותפילין און געזאגט תהלים — און דורך דעם ניצול גע-ווארן פון טויט. די זעלבע אלטע יידן דערציילן, אז דער אלטער רב נאך האט דאס בית-מדרש געבענטשט, סע זאל קיין מאל גיט ברענען — ברענט עס גיט, עס מעג זיין וואס פאר א שרפה עס וויל זיך!

וועלכע שטאט פארמאגט אזא באך, וואס שטייט בארג-אראפ, סאמע ביים ברעג טייך, און פארמאגט אזא ברונעם, וואס זיינע וואסערן נעמען זיך קיין מאל גיט אויס? און דער טייך אליין — וואו האט איר נאך אזא טייך אויף דער וועלט, וואו דורות און דורות דער-יינגלעך, שקצים, באדן זיך, לערנען זיך שווימען, כאפן פישלעך און מאכן קונצן וואס איז כדאי צו זען? וועגן דער דאזיקער אלטער באך האבן אויך אלטע יידן צו דערציילן און דערציילן. מע האט דארט געפונען אמאל א געהאנגענעם גוי, וואס האט זיך אונגע-שיכורט און אליין זיך אויפגעהאנגען. איז דערפון ארויס א בילבול, אז דאס האבן אים יידן אויפגעהאנגען. האט די שטאט געהאט אויף זיך נאך דעם א פעקל. מען האט געוואלט שמיסן די שענסטע באלעבאטים, אדער מען האט זיי טאקע געשמיסן — איך וויל גיט אזוי ווייט גריבלען זיך, ווייל איך האב פיינט טרויעריקע מעשיות, מעגן זיי אפילו זיין פון פארצייטן.

וועלכע שטאט פארמאגט אזא הויכן בארג אויף יענער זייט בית-מדרש, וואס זיין שפיץ דערגרייכט ביז דער כמארע, און וואס אויף יענער זייט (אלע ווייסן עס) ליגט באהאלטן אן אוצר פון כמעל-ניצקים צייטן? דעם אוצר האט מען — אזוי דערציילן אלטע יידן — ווי פיל מאל גענומען זיך גראבן, און מע האט אלע מאל געמוזט

ארון-קודש — „דער הייליקער ארון“ — די שאפע אין א שול אדער בית-מדרש, וואו מען האלט די ספר-תורות.

תהלים — psalms.

ניצול ווערן — געראטעוועט ווערן.

נעמען זיך גיט אויס — ענדיקן זיך גיט, האבן גיט קיין סוף. כמעלניצקים צייטן — אמאליקע צייטן, פאר צייטן, גאר אמאל; כמעלניצקי א פירער פון די קאזאקן, די אוקראינער פויערים, וואס האבן אין 1648-49 דורכגעפירט שרעקלעכע שחיטות איבער יידן.

אױעקלייגן די אַרבעט, װאַרעס גראַבנדיק האָט מען געפונען ביינער, הענט און פיס און קעפ פון מענטשן אין תכריכים — משמעות אַז דאָס זיינען געװען יידן, און אפשר נאָך קדושים. . . װער װייסט ? װעלכע שמאַט פאַרמאַנט אַזעלכע פיינע באַלעכאַטיס, װאָס זיינען דאַכט זיך ניט מער װי קליינע קרעמערלעך און שענקערס, װאָס לעבן דאַכט זיך נאָר פונעם גוי און איינס פון דאָס אַנדערע, און פונדעסטװעגן פירן זיי זיך אַלע באַלעכאַטיש, יעדערער האָט זיך זיין היים, זיין משפּחה און זיין אָרט אין בית-מדרש. און טאַמער איז ער אַליין ניט אַזאַ גרויסער יחסן און אַ גביר, האָט ער אַ קרוב אַ יחסן אַדער אַ נגיד, װאָס ער לאַזט אים פון מויל ניט אַרויס און דערציילט פון אים אַזעלכע גוזמות, אַז דער קאַפּ דרייט זיך אַזש ? און אַזאַ אַלטן בית-עולם, אַזאַ גרויסן און אַזאַ רייכן און אַזאַ אַלטן בית-עולם, װאוּ דער גרעסטער טייל קברים איז שװין פאַר-װאַקסן געװאָרן מיט גראַז, אַזוי אַז מען װייסט שװין גאַרניט, צי דאַרטן זיינען דאָ ביינער פון מענטשן אַדער ניין ? פון דעם דאָ-זיקן בית-עולם איז שװין דווקא יאָ פאַרראַן װאָס צו דערציילן, און דווקא נישט אַזעלכע פריילעכע מעשיות, און טאַקע גאַר שרעקלעכע זאַכן, — פאַרשטייט זיך פון אַמאַל, פון פאַרצייטן. נאָר אַקעגן נאַכט איז ניט כדאי צו ריידן פון בית-עולמס. . .

אַ קליין שמעטעלע אַט דאָס װאַראַנקאַ, נאָר אַ שיינס, מלא חן. איר קאַנט דורכשפאַצירן דאָס גאַנצע שמעטל, אין דער לענג און אין דער ברייט, אין איין האַלבער שעה, אויב איר זענט בכוח און האָט פיס. אַן אַ באַן, אַן אַ ים, אַן אַ רעש, מיט צװוי יאַרדיים סך-הכל דורכן יאָר — פון יידנס װעגן געמאַכט געװאָרן, יידן זאַלן לייזן געלט און האַבן פרנסה. אַ קליין, קליין שמעטעלע, דערפאַר איז דאָס אַבער פול מיט אַזעלכע שיינע מעשיות און לעגענדעס! איך װויס אַז מעשיות און לעגענדעס האָט איר ליב. דאָס איז ביי אייך אייגנמלעך דער גאַנצער עיקר. . . קאַנען מיר אַבער ניט, מיר מוזן אייך פריער באַקאַנט מאַכן, װי דער שטייגער איז, מיט די עלטערן פונעם העלד. זייט צופרידן װאָס איך הייב אַן גלייך פון זיינע טאַמע-מאַמע און ניט פון זיין זיידן און עלטער-זיידן, װי אַנ-דערע ביאַגראַפן טוען.

תכריכים — קליידער פון װייסציג אין װעלכע מען איז מקבר די טויטע.
 משמעות — מסתמא, אַפנים, װי עס זעט אויס.
 קדושים — הייליקע, מענטשן װאָס זיינען אומגעקומען פאַרן גלויבן.
 גוזמות — exaggerations.
 מלא חן — פול מיט חן.
 רעש — טומל, גערויש.

טאטע-מאמע

א וואַראַנקעווער נגיד מיט אַ סך פּרנסות. — אַ כאַליאַסטערע קינדער. —
פרומע די דינסטמויד געוועלטיקט איבער זיי. — דער העלד אין
אַ נאַכמאַכער, אַ קונדס.

הויכער, מיט אַ שמענדיק פאַרזאָרגט פנים;
מיט אַ ברייטן, ווייסן, געקנייטשטן שמערן;
מיט אַ שווער שמייכלענדיק בערדל; אַ כאַלע-
באַס אַ ייד און אַ בעל-תפילה, אַ למדן און אַ
בעל-תנך, אַ פרומער און אַ בעל-לשון-קודש,
אַ חסיד און אַן אויפגעקלערטער, אַ פילאָזאָף,
אַ בורר און אַ בעל-עצה, און אַ שפילער אין
שאַך, און אַ מבין אויף פערל און בריליאַנטן — אַם דאָס איז דאָס
ריכטיקע בילד פון דעם העלדס פאַטער, ר' נחום וועוויקס,
וואָס האָט גערעכנט זיך אין שטאַט פאַרן גרעסטן נגיד.

ווי פיל אַזאַ נגיד פון וואַראַנקאַ האָט געקאָנט פאַרמאַגן —
איז שווער צו זאָגן. געהאַנדלט האָט ער מיט בוריקעס, מיט תבואה,
מיט וואַלד, מיט אַקסן און געהאַט נאָך אַ סך געשעפטן. אַבער

כאַליאַסטערע — אַ קאַמפאַניע, אַ גרופע, אַ חברה, אַ טומליקע חברה.
געוועלטיקן — הערשן.

קונדס — שטיפער, ווייסער-תברניק, ווילדער יונג, יונגאַטש.

בעל-תפילה — דער חזן אָדער יעדער אַנדערער וואָס דאַונט פאַרן עולם.

בעל-תנך — אַ קענער פון תנך.

בעל-לשון-קודש — אַ קענער פון לשון קודש. לשון קודש — די הייליקע
שפראַך, העברעאיש.

חסיד — אַ פרומער ייד, אַן אָנהענגער פון יענער באַוועגונג אין דעם יידישן
גלויבן וואָס האָט מער געהאַלטן פון געפילן ווי פון קענען לערנען.

בורר — דער וואָס ווערט אויסגעקליבן אויף צו מאַכן אַ פשרה, אויסצוגלייכן
אַ שטרייט.

בעל-עצה — דער וואָס גיט אַן עצה; דער צו וועמען מע קומט נאָך עצות.

בוריקעס — beets.

תבואה — grain.

פרנסה האָט מען געצויגן פון דער „שניטקראָם“. דאָרט האָט זיך געפונען אויך קנעפלעך און בענדלעך, און צוקער און זאָלץ, און היי און האַבער, און היימישע רפואות פאַר גוים און גויעס, און אייזנוואַרג אויך. אין „שניטקראָם“ האָט זיך דער מאַמע ניט אַרייַנגעמישט. דאָס האָט געפירט אין גאַנצן די מאַמע, אַ גיכע פּויערין און מיט סכנות אַ שטרענגע צו אירע קינדער. און קינדער זיינען געווען היפּשלעך, אַריבער אַ טויז, און פון אַלערליי וואַקס און פון אַלערליי פּאַרב: קינדער מיט שוואַרצע הערלעך, מיט בלאַנדע און מיט געלע.

אַ גרויס בריהשאַפט איז עס געווען פון דער מאַמע אויסצוראָדערען אַזאָ כאַליאַסטרע און אויסצושטיין אַלעמעס קראַנקייטן. וואָרעס אַזוי פּלעגט אַ קינד קריגן פּעטש מיט קלעפּ, ווי פּיל ס'איז אין אים אַריין. נאָר מאַמער חלילה איז עמעצער קראַנק געוואָרן, אַזוי איז שוין די מאַמע ניט אָפּגעטראָטן פון בעטל. איז עס אַבער געזונט געוואָרן און געשמעלט זיך אויף די פּיסלעך, — „אין חדר אַריין, דו שייגעץ איינער, אין חדר אַריין!“ . . .

אין חדר האַבן געלערנט אַלע פון פיר יאָר ביז . . . כמעט ביז דער חתונה. און פון דער גאַנצער כאַליאַסטרע קינדער האָט זיך אויסגעצייכנט ווי אַ גרויסער שקאַץ דער מיטלסטער, דער העלד פון דער דאָזיקער ביאַגראַפיע, מיטן נאָמען שלום, אַדער — שלום נחום וועוויקס.

מע באַדאַרף זאָגן דעם אמת, אַז גאָר קיין שלעכט יינגל איז ער ניט געווען, אָט דער שלום נחום וועוויקס, און לערנען האָט ער געלערנט בעסער פון אַלע קינדער, נאָר פּעטש מיט קלעפּ, מיט שמיץ, ניט פאַר אייך געדאַכט, האָט ער אויך געקראַגן מער פון אַלע. מסתמא איז ער ווערט געווען.

— אָט וועט איר זען, יידן, אַז פון דעם קינד וועט קיין גוטס ניט אַרויס! דאָס וואַקסט עפעס אַ גאַרנישט מיט אַ נישט, דער שוואַרציאַר ווייסט וואָס, אַ משומד און אַ כל-בוניק און וואָס אין דער קאַרט!

אַזוי האָט אים אַמעסמירט פּרומע די דינסטמויד, אַ בלינדע אויף איין אויג און אַ געשטופּלטע, נאָר זייער אַ קאַרגע און אַ געטרייע

שניטקראָם — אַ קראָם וואו מע פאַרקויפט שטאַפּן.
מיט סכנות אַ (שטרענגע) — זייער אַ (שטרענגע).
משומד — אַ געשמדטער.
כל-בוניק — „אַלץ איז אין אים“, עמעצער מיט אַ סך חסרונות, אַ יונגאַטש.
וואָס אין דער קאַרט — וואָס מע קען נאָר זאָגן וועגן עמעצן, אַל דאָס שלעכטס.
געשטופּלט — מיט צייכנס פון פּאַקט, pock-marked.

דינסט. זי האט געהרגעט-געשלאגן די קינדער, זיי געזשאלעוועט עסן, אכטונג געגעבן זיי זאלן זיין גוט און פרום און ערלעך און כשר צו גאט און צו לייט. און מחמת די מאמע איז געווען שמענדיק אין קראם, האט פרומע די מויד געפירט די שטוב און „דערצויגן“ די קינדער, ווי א מאמע. זי האט זיי געוועקט, געוואשן, געצוואנגן, געזאגט מיט זיי ברכה, געפאטשט, געגעבן אַנבייסן, אַפּגעפירט אין חדר, געבראַכט פון חדר, געפאטשט, געגעבן עסן, געלייגט מיט זיי קריאת-שמע, ווידער געפאטשט און געלייגט שלאָפן, אַלע אין איי-נעם, טאַקע מיט איר אין איין בעט. די קינדער אין בעט — און זי ביי זיי צופוסנס.

א שטיק גלות איז געווען פאר די קינדער אַט די פרומע די מויד, און א יום-טוב איז געווען פאר זיי פרומעס חתונה. לאַנג לעבן זאל אידעלע-גנב מיט די געגרייזלמע האַר, אַנגעשמירט מיט גענדזנשמאַלן, און מיט דער צונויפגעוואַקסענער נאַז, וואָס מען קאַן זי קיין מאָל ניט אויסשנייצן, מע זאל זיין דאַכט זיך מיט אַכצן קעפּ. לאַנג לעבן זאל ער, וואָס ער האָט זיך אונטערגענומען (אַט אַ משוגענער!) חתונה האָבן פאַר דער בלינדער פרומען. און חתונה האָט ער פאַר איר געהאַט ניט גלאַט אַזוי, נאַר מחמת ליבע: ער האָט זיך אין איר פאַרליבט, הייסט עס, מיט סכנת נפשות. ניט צוליב דעם וואָס זי האָט נאַר איין אויג און איז געשטופלט — חס-וחלילה! נאַר צוליב דעם וואָס ער טוט אַ שידוך מיט ר' נחום וועוויקס. אַ קלייניקייט — אַזאַ שידוך! חיה-אמתר אַליין (די מאַמע) האָט געפראַוועט די חתונה, געווען די גאַנצע מחותנתמע, געכאַקן לעקער, אַראַפּגעבראַכט קלעזמער, געטאַנצט, געהוליעט ביז טאַג און געוואָרן הייזעריק ווי די וואַנט.

אוי-וויי וואָס חברה האָבן זיך דעמאַלט אַנגעלאַכט און אַנגע-טאַנצט! די שמחה איז געווען ניט אַזוי צוליב דעם וואָס אַ פייפער אַ גנב נעמט אַ בלינדע מויד, נאַר איבער דעם וואָס מע ווערט פטור פון „פרומע די מויד“ אויף אייביק און אייביק! און אַנג האָט מען זיך טאַקע אַנגעלאַכט אויך אויף דעם, וואָס „דער שייגעץ“ האָט קאַפּירט דאַס גליקלעכע פאַר — דעם חתן ווי ער פייפט מיט

צוואַנג — האַשן און זייפן די האַר.
 קריאת-שמע — אַ תפילה פאַרן שלאָפן גיין.
 אַ שטיק גלות — אַ שטיק אַפּקומעניש, אַ שטיק צרה.
 סכנת נפשות — אַ געפאַר, לעבנסגעפערלעך, שרעקלעך.
 אַנג — אויך, צו דער גלייכער צייט, דערצו נאַר, פאַרבייגייענדיק.

דער נאָז, און די כלה ווי זי קוקט אויפן חתן מיט איין אייגל און
 באַלעקט זיך ווי אַ קאָץ, אז זי האָט אַ נאַש געגעבן סמעטענע.
 קאַפּירן, נאַכמאַכן, איבערקרימען — דערויף איז אונדזער שלום
 געווען איין מזיק! האָט ער דערזען עמעצן דאָס ערשטע מאל,
 אזוי האָט ער שוין געפונען אין אים עפעס אַ חסרון, אָדער אזוי
 אַ „לעכעריקס“ — און ער האָט אים שוין נאַכגעמאַכט. און
 חברה שקצים האָבן געלאַכט, און טאַטע-מאַמע האָבן צוגעשטעלט
 אַ בענקעלע פאַרן רבין אז „דער שייגעץ מאַכט נאָך די גאַנצע וועלט
 ווי אַ מאלפּע — מע באַדאַרף אים אָפּגעוויינען דערפון!“
 און דער רבי האָט זיך גענומען אים „אָפּגעוויינען“ דערפון —
 עס האָט אָבער ווינציק וואָס געהאַלפּן. . . עפעס אַ „ניט-גוטער“
 האָט זיך פאַרקליבן אין דעם קינד, אַ מין לץ, וואָס די גאַנצע וועלט
 מאַכט ער נאָך און אַלעמען קרימט ער איבער, אָבער אַלעמען! אַפּילו
 דעם רבין אַליין: ווי ער שמעקט טאַבעק און ווי ער גייט מיט
 די קליינע פּיסעלעך; און די רביצן: ווי זי פּיסקלט זיך, רייטלט
 זיך און בלינצלט מיט אַן אייגל, בשעת זי דאַרף נעמען ביים רבין
 אויף שבת און קאָן ניט אויסריידן „שבת“ נאָר „סאַבעס“, — און
 פעטש זיינען געפּלויגן, און קלעפּ האָט מען געטיילט, און שמיץ
 האָט מען געציילט. איי שמיץ, סמיטש שמיץ!
 בקיצור — ס'איז געווען אַ לעבן.

סמעטענע — sour cream.
 מזיק — שעדיקער, צעשטערער, יונגאַטש, שטיפּער, אַ ברען, אַן ענערגישער.
 צוגעשטעלט אַ בענקעלע פאַרן רבין — פאַרמסט פאַרן רבין, דער רבי זאָל
 אָפּשמיסן.
 ניט-גוטער — טייוול.
 לץ — אָפּלאַכער, וויצלינג, פּריילעכער שד.
 פּיסקלען זיך — מאַכן העוויז, פאַרקרימען דעם פּנים, קאַמיש דרייען מיט
 די ליפּן.

שמואליק דער יתום

מעשיות, פאנטאזיעס און חלומות. — קבלה און כישוף.

ארצן פנימער וואָס זיינען באַשאַפן געוואָרן פון
גאָט אויף צו פאַרכיִשפּן אייך מיטן ערשטן
קוק. „האַב מיך ליב!“ — אַזוי שרייט צו אייך
דאָס דאָזיקע פּנימל, און איר באַקומט עס ליב,
איר ווייסט ניט פאַר וואָס.

אַט אַזאַ מין הנעוודיק פּנימל האָט געהאַט
שמואליק דער יתום, אַ יונגל אָן אַ טאַטן, אָן אַ

מאַמען, וואָס אויפגעהאַלטן האָט ער זיך ביים רב.

צו אים איז דאָס צוגעקלעפט געוואָרן שלום נחום וועוויקס
פון דער ערשטער מינוט, וואָס זיי האָבן זיך באַקענט, זיך געטיילט
מיט אים מיט די אַנבייסנס און מיט די מיטאַגס האַלב אויף האַלב
און געוואָרן חבר — אַבער וואָס הייסט חבר! נפש אחת — איין
לייב און איין נשמה! פאַר וואָס? איבער זיינע מעשיות.

קיינער האָט ניט געהאַט אַזוי פיל מעשיות אויף צו דערציילן
ווי פיל שמואליק. האָבן מעשיות אויף צו דערציילן איז אַבער נאָך
ניט אין גאַנצן. דאָס דערציילן איז אויך אַ זאך. דערציילן אַ מעשה
דאַרף מען קאַנען. און שמואליק האָט געקאַנט דערציילן מעשיות
אַזוי ווי קיינער ניט!

פון וואָנעט האָבן זיך צו דעם טשיקאָווען בחור מיט די רוימע
בעקעלעך און מיט די פאַרחלומטע אויגן גענומען אַזוי פיל מעשיות,
און אַזעלכע שיינע, רייכע מעשיות, מיט אַזעלכע זעלטענע פאַנטאַס-

קבלה — די לערע וועגן די סודות פון דער וועלט און פון דער תורה, די יידישע
מיסטיק, mysticism.

כישוף — sorcery.

פאַרכיִשפּן — to bewitch.

טשיקאָווע — מאָדנע, אינטערעסאַנט, גייגעריק.

מישע בילדער? צי האָט ער זיי וואו געהערט אַמאָל דערציילן?
 אָדער דאָס איז געווען פון זיין קאָפּ אויסגעטראַכט לוימער פּאַנ-
 טאָזיעס? איך ווייס נאָר איין זאַך: עס האָט זיך ביי אים געגאַסן
 ווי פון אַ קוואַל, נאָר פון אַזאָ קוואַל, וואָס שעפּט זיך ניט אויס קיין
 מאָל. און געגאַנגען איז דאָס ביי אים גלאַט, ווי אויף בוימל, און גע-
 צויגן האָט זיך עס ווי אַ לאַנגער זיידן-פּאַדעם. און זיס איז געווען
 די שמים, זיס די שפּראַך, זיס ווי צוקער. און די בעקלעך רויט, די
 אויגן פּאַרחלומט און נאַסלעך, ווי איבערגעצויגן מיט אַ דיין רייכל.

פּאַרקליבן זיך פּרייטאַג נאָך האַלבן טאַג, אָדער שבת נאָכן עסן,
 אָדער יום-טוב פּאַרנאַכטלעך, אויפן הויכן וואַראַנקעווער באַרג,
 וואָס „דער שפיץ זיינער דערגרייכט כמעט ביז דער כמאַרע“, האָבן
 זיך ביידע חברים אַוועקגעלייגט מיטן פנים אַראָפּ צום גראַז, אָדער
 מיטן פנים אַרויף צום הימל, און שמואליק האָט גענומען דערציילן אַ
 מעשה נאָך אַ מעשה:

אַ מעשה פון אַ בן-מלך מיט אַ בת-מלכה, אַ מעשה פון אַ רב
 מיט אַ רביצין, אַ מעשה פון אַ פּרינץ מיט אַ הונט, אַ מעשה פון אַ
 פּרינצעסין אין אַ קרישמאַלענעם פּאַלאַץ, אַ מעשה פון צוועלף גזלנים
 אין וואַלד, אַ מעשה פון אַ שיף וואָס האָט זיך אַוועקגעלאָזט אויפן
 פּאַרגליוווערטן ים, מעשיות פון פּויפּס וואָס האָט געפירט וויכוחים
 מיט די גרעסטע רבנים, און מעשיות פון חיות, פון שדים און פון
 רוחות, פון מכשפים, שרעמלעך, פיפּערנאַטערס, האַלב-מענטש,
 האַלב-כּהיה, און אַ מעשה מיט אַ הענגלייכטער פון פּראַג — און
 אימלעכע מעשה האָט געהאַט איר טעם מיט איר ריח, און אַ באַ-
 זונדערער כּישוף איז געווען אויסגעגאַסן אויף זיי אַלע.

דער חבר, שלום נחום וועוויקס, האָט געהאַלטן אַפּן מויל און
 אויערן, קיין אויג ניט אַראָפּגעלאָזט פון דעם דאָזיקן טשיקאַווען
 בחורל מיט די רוימע בעקלעך און מיט די פּאַרחלומטע נאַסלעכע
 אויגן.

— פון וואַנעט ווייסטו דאָס אַלצדינג, שמואליק?

— נאַרעלע, דאָס איז נאָך גאַרניט. למאַי איך ווייס ווי אַזוי
 מע צאַפּט וויין פון דער וואַנט און בוימל פון דער סטעליע.

לוימער — נאָר, בלוין.

בוימל — olive-oil.

וויכוח — דיספּוט, דעבאַטע.

שדים — טיחלאַנים.

רוחות — גייסטער, טיחלאַנים.

שרעמלעך — לעגענדאַרע קלייניקע מענטשעלעך, goblins.

פיפּערנאַטער — אייגנלעך אַ מין שלאַנג, אָבער אין יידישע פּאַלקס-מעשיות

אַ לעגענדאַרע באַשעפּעניש מיט גאַנץ פּאַרשיידענע אייגנשאַפטן.

— ווי אזוי צאפט מען דאס וויין פון דער וואנט און בוימל פון דער סמעליע?

— נארעלע, דאס איז נאך בלאמע! איך ווייס אפילו, ווי אזוי מע מאכט פון זאמד גאלד און פון שערבלעך דימענטן מיט בריליאנטן.

— ווי אזוי מאכט מען דאס?

— ווי אזוי? דורך קבלה. דער רב איז דאך א בעל-קבלה. ווער ווייסט עס ניט? ער שלאפט דאך קיין מאל ניט.

— וואס דען טוט ער?

— ביי נאכט, ווען אלע שלאפן, איז ער אויף. זיצט ער אליין און פארנעמט זיך מיט קבלה.

— און דו זעסט אלצדינג וואס ער טוט?

— ווי קען איך זען, נארעלע, אז איך שלאף?

— פון וואנעט זשע ווייסטו אז ער פארנעמט זיך מיט קבלה?

— ווער ווייסט עס נישט? דאס ווייסט דאך א מינדסט קינד.

פרעג וועמען דו ווילסט. דאס וואס דער רב קאן, נארעלע, קאן

קינער נישט. וויל ער — זיינען אפן פאר אים אלע צוועלף

ברונעמס מיט קוועקזילבער און אלע דרייצן גערמענער פון סאמע

זאפרען, און גאלד מיט זילבער, מיט דימענטן, מיט בריליאנטן —

אזוי פיל אז עס גלוסט זיך אזש ניט!

— פאר וואס זשע ביסטו תמיד הונגעריק? און פאר וואס

האט ער ניט אויף שבת?

— אזוי, ווארעם ער וויל ניט. ער וויל בעסער אפומען אויף

דער וועלט, תשובה טאן, ער איז א בעל-תשובה. ער זאל וועלן,

וואלט ער געווען רייך ווי קורח; טויזנט ראמשילדס וואלט ער

פארשמעקט אין גארטל. ווארעם ער ווייסט ווי אזוי מע ווערט

רייך. פאר אים איז אנטפלעקט אלצדינג. ער ווייסט אפילו דעם

ארט וואו דער אוצר ליגט באהאלטן.

— וואו ליגט דער אוצר באהאלטן?

שערבלעך — שטיקלעך פון א צעבראכענער כלי.

בעל-קבלה — א קענער פון קבלה.

קוועקזילבער — quicksilver.

זאפרען — saffron; סאמע זאפרען — נאר זאפרען.

תשובה טאן — to repent.

רייך ווי קורח — זייער שטארק רייך, אזוי רייך ווי קורח (וואס איז אויפגעשטאנען

קעגן משה און די ערד האט אים איינגעשלונגען).

פארשמעקט אין גארטל — גרינג אריבערשטייגן.

אנטפלעקט — אנטדעקט, אפגעדעקט, ארויסגעוויזן.

— חכם! פון וואָנעט זאָל איך וויסן? ווען איך זאָל וויסן וואו דער אוצר ליגט, וואָלט איך דיר שוין לאַנג געזאָגט. איך וואָלט אין מיטן ביינאַכט געקומען צו דיר און וואָלט דיר אויפֿגעוועקט פון שלאָף: „קום, שלום, צום אוצר, וועלן מיר צונויפֿזשעברעווען דאָס גאָלד פֿולע זשמעניעס און אַנשטאַפֿן פֿולע קע־שענעס!“

און האָט שלום אָנגעהויבן צו ריידן וועגן אוצר, אַזוי האָבן די פֿאַרחלומטע אויגן ביי אים זיך אָנגעצונדן, די רויטע בעקלעך צעפלאַצט, און אַליין האָט ער זיך אַזוי צעהיצט און צעברענט און צעפלאַקערט אַז ער האָט אויך דעם חבר זיינעם אָנגעוואַרעמט, צעהיצט, צעברענט און צעפלאַקערט. שמואליק האָט גערעדט, און זיין חבר שלום נחום וועוויקס, האָט אים געקוקט אין מויל אַרײַן און מיט דאָרשט געשלונגען אימלעך וואָרט.

צונויפֿזשעברעווען — צונויפֿנעמען, צונויפֿנעמען אין הויפֿן.
זשמעניעס — הויפֿנס.

5

אוצרות

וואס איז אן אוצר. — א לעגענדע פון כמעלניצקיס צייטן. — וואונדער־שטיינער.

ז' ס'איז פאראן אן אוצר דאָ ביי אונדז אין אונדזער שמעל — אין דעם איז דאָך קיין ספק ניט.

פון וואָנעט האָט זיך גענומען צו אונדז אן אוצר? פון כמעלניצקין. כמעלניצקי האָט אים דאָ באַגראָבן נאָך פאַרצייטן. טויזנטער יאָרן האָבן מענטשן געזאמלט אוצרות מיט אוצרות, ביז עס איז געקומען כמעלניצקי און האָט עס באַשטאַט. — ווער איז געווען כמעלניצקי?

— כמעלניצקי, ווייסטו ניט? נאַרעלע, כמעלניצקי — דאָס איז געווען אַ רשע, אַ המן, נאָך פאַר כמעלניצקיס צייטן. . . דאָס ווייסט דאָך אַ מינדסט קינד! האָט אָט דער כמעלניצקי, דער רשע, דער המן, אַנגעראַבעוועט הייסט עס מילי-מיליאָסן גאַלד ביי די אַמאַליקע פריצים און ביי די רייכע יידן, און האָט דאָס אַלץ-דינג געבראַכט צו פירן אַהער צו אונדז, קיין וואַראַנקע. און דאָ האָט ער עס איין מאל ביי נאַכט, אויף יענער זייט בית-מדרש באַרג-אַראָפּ, אַקעגן דער שיין פון דער לבנה, באַהאַלטן, טיף-טיף אין דער ערד באַגראָבן, און ס'איז מיט גראַז באַוואַקסן און מיט כישוף פאַרכישופט, אזוי אז קיין מענטש זאָל עס ניט געפינען.

— און ס'איז פאַרפאַלן אויף אייביק און אייביק? — ווער האָט דיר געזאָגט, אז ס'איז פאַרפאַלן אויף אייביק און אייביק? און צו וואָס האָט גאָט באַשאַפן די קבלה? די בעלי-קבלה, נאַרעלע, האָבן שוין דערצו אן עצה.

באַשטאַטן — באַהאַלטן.
מילי-מיליאָסן — מיליאָנען-מיליאָנען.
בעלי-קבלה — מערצאַל פון בעל-קבלה, קענערס פון קבלה.

— דהיינו, וואסער אן עצה?

— זיי ווייסן שוין. זיי האבן א שפּרוך אַזעלכע, און א פּסוק פאַר אַן אַזעלכער אין תּהלים, וואָס מע דאַרף אים זאָגן פּערציק מאל פּערציק. . .

— וואָסער אַ פּסוק?

— ע, נאַרעלע, איך זאַל וויסן דעם פּסוק! און אַפּילו איך זאַל שוין וויסן, איז דאָס אויך ניט אַזוי גרינג. מע באַדאַרף פּאַסטן פּערציק תּעניתים, אַפּזאָגן אַלע מאָג פּערציק קאַפּיטלעך תּהלים. און אויפן איין-און-אין-פּערציקסטן מאָג, באַלד נאָך דעם ווי די זון האָט זיך געוועזט, באַדאַרף מען זיך אַרויסגנבענען אַזוי קונציק אַז קיין מענטש זאַל דיך ניט באַגעגענען, — וואָרעם מאַמער חלילה דערוועט מען דיך, באַדאַרף מען אַנהייבן נאָך אַ מאל צו פּאַסטן פּון אַנהייב פּערציק תּעניתים, — און ערשט דעמאָלט, אַז ס'וועט דיר אַפּגילטן, קיינער וועט דיך ניט באַגעגענען, זאַלסטו אַנוועקגיין אין אַ פינצמערער נאַכט אין אַנהייב חודש אויף יענער זייט בית-מדרש באַרג-אַראָפּ, און דאַרמ אַפּשטיין פּערציק מינוט אויף איין פּוס, ציילנדיק פּערציק מאל פּערציק. און אויב ס'וועט נאָר ניט זיין קיין טעות אינעם ציילן, וועט זיך דיר דער אוצר אַנטפלעקן פּון זיך אליין. . .

און שמואליק דער יתום גיט צו פאַרשטיין גאַנץ ערנסט זיין חבּר דעם סוד פּונעם אוצר מיט אַ שמיל קול, אַלע מאל שמילער, ווי אויסגעלייענט פּון אַ בוך, ניט אַפּשטעלנדיק זיך אויף אַ רגעלע אַפּילו:

— און אַנטפלעקן וועט זיך דער אוצר דורך אַ פייערל, אַ קליין פייערל. און אַז דאָס פייערל וועט זיך דיר באַווייזן, באַ-דאַרפסטו גלייך צוהיין צו דעם, צום פייערל הייסט עס, זאַלסטו גאָר קיין מורא ניט האָבן פאַר אַפּבריען זיך, וואָרעם דאָס פייערל איז מער ניט אויף צו באַלייכטן, ברענען ברענט עס ניט. און דו באַדאַרפסט זיך נאָר אַנבייגן און זשעברעווען מיט ביידע זשמע-ניעס (שמואליק באַווייזט מיט ביידע הענט ווי ער זשעברעוועט) גאַלד און זילבער און דימענטן און בריליאַנטן, און שטיינער אַזעלכע וואָס הייסן מיטן נאָמען „כּדפּד“ און אַזעלכע וואָס הייסן „ישפּח“ . . .

— וואָס איז דען דער חילוק?

— איי, נאַרעלע, ס'איז אַ גרויסער חילוק! „כּדפּד“ איז אַזאַ

תּענית — אַ טאָג פּון פּאַסטן.

שטיין, וואָס לייכט אין דער פינצטער, און „ישפה“ האָט אין זיך אַ כוח: עס מאַכט פון שוואַרץ ווייס, פון רויט — געל, פון גרין — בלוי, פון נאַס — טרוקן, פון הונגערדיק — זאַט, פון אַלט — יונג, פון טויט — לעבעדיק. . . מע באַדאַרף נאָר מיט אים געבן אַ רייב אין דער רעכטער לאַץ פון דער קאַפּאַטע און אַ זאַג: „ס'זאַל מיר אַרויסגיין און אַרויסגיין אַ רעכטער אַנבייסן!“ — גייט אַרויס אַ זילבערנע טאַץ, און אויף דער טאַץ צוויי פּאַר גע-בראַטענע טייבעלעך מיט פּרישינקע פּלעצלעך פון געבייטלמע מעל. אַדער: „ס'זאַל מיר אַרויסגיין און אַרויסגיין אַ גוטער וואַרעמעס!“ — באַווייזט זיך אַ גאַלדענע טאַץ מיט כלערליי מינים עסנוואַרג און פּאַטראַוועס, געבראַטענע צונגען מיט געפילמע העלדזלעך, וואָס זייער געשמאַקער ריח צעגייט זיך אין אַלע אַברים, און פּרישע צו-געברענטע, געפּלאַכטענע קוילעטשן וואַקסן אויס פאַר דינע אויגן, און וויין לרוב פונעם בעסטן סאַרט, און ניסלעך, און באַקסערן, און צוקערקעס לרוב — אַזוי פיל אַז סע גלומט זיך אַזש ניט!

און שמואליק קערעוועט אָפּ דעם קאַפּ אָן אַ זייט און שפייט אויס. און זיין חבר זעט נאָך זיינע פאַרשמאַכטע ליפּן און נאָך זיין בלאַס פנים מיט די פאַרחלומטע אויגן, אַז ער וואַלט זיך ניט אָפּ-געזאַגט פון אַ שטיקל געבראַטענע צונג, אַ געפילט העלדזל, אַדער כאַטש אַ שטיקל קוילעטש. . . און ער גיט זיך דאַס וואַרט, אַז מאַרגן אים ירצה השם טראַגט ער אים אַרויס אין קעשענע עמלעכע ניסלעך, אַ פאַר באַקסערן מיט אַ צוקערקעלע, וואָס ער וועט אַרויס-לקחענען ביי דער מאַמע אין קלייטל. און דערווייל בעט ער שמואליקן, ער זאַל דערציילן נאָך און נאָך. און שמואליק לאַזט זיך לאַנג ניט בעטן. ער ווישט אָפּ די ליפּן און דערציילט נאָך און נאָך.

— . . . און אַז דו האַסט זיך גוט אַנגעזעטיקט מיט אַלע מיני מאַכלים און פאַרטרונקען מיט די בעסטע וויינען, נעמסטו און

לאַץ — lapel of a coat.
פאַטראַוועס — מאַכלים, געשמאַקע שפייזן, גוט צוגעגרייטע אכילות, דעליקאַטעסן.
אַברים — גלידער.
קוילעטש — חלה, געפּלאַכטענע חלה.
לרוב — אַ סך.
אַפּקערעווען — אַוועקדרייען, אַפּדרייען אין אַ זייט.
פאַרשמאַכט — פאַרטריקט, פאַרחלשט, אַפּגעשוואַכט פון הונגער און דאַרשט.
אם ירצה השם — אויב גאָט וועט וועלן (אַרויסגערעדט ביים לאַנזאַמען ריידן):
„אים ירצע האַשעם“ און ביים גיכן ריידן — „מירצעשעם“.
אַרויסלקחענען — אַרויסגנבענען, אַרויסנעמען.
קלייטל — קרעמל, געוועבל.

מוסט אַ רייב מיטן שטיינדעלע און אַ זאַג: „ס'זאל מיר אַרויס-
גיין און אַרויסגיין אַ ווייכער געלעגער!“ — באַווייזט זיך דיר אַ
בעטל פון עלפנביין, מיט גאַלד באַפּוצט, מיט אַן איבערבעט ווייך
ווי פּומער, און מיט זיידענע קישעלעך צוקאַפּנס, און מיט אַן
אַמלעסענער קאַלדרע איבערגעדעקט. ציסטו זיך אויס און ווערסט
אַנטשלאַפּן, און עס חלומען זיך דיר מלאכים מיטן גן-עדן. . . אַדער
אַז ניט, מוסטו אַ רייב מיטן שטיינדעלע, הייבסטו זיך גאַר אויף
אין דער הייך ביז דער כּמאַרע, און אַריבער דער כּמאַרע, און דו
פליסט זיך ווי אַן אַדלער הויך-הויך! ווייט-זייט! . . .

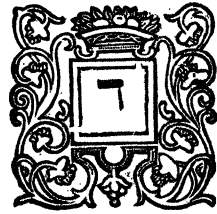
עלפנביין — ivory.

6

דער רב אין גורעדן

די פריינדשאפט פון דוד מיט יהונתן. — דער לויטן מיטן שור-הבר. — ווי זעצן אויס די צדיקים אויף יענער וועלט.

י שיינע, וואונדערלעכע מעשיות פון שמואליק דעם יתום האָבן זיין יונגן חבר אין גאַנצן פאר- כישופט און געבראַכט דערצו, אז די פרינצן מיט די פרינצעסינס זיינען אים געגאַנגען צו חלום, געוועקט, געשלעפט ביי די אַרבל: „שמי אויף, שלום! שלום, טו זיך אָן און קום מיט אונדן!“

און נישט נאָר אין חלום — אויך אויף דער וואַר האָט ער זיך געפונען כמעט שמענדיק צווישן פרינצן און פרינצעסינס, ערגעץ אין אַ קרישמאַלענעם פּאַלאַץ, אָדער אויפן פאַרגליווערטן ים, אָדער אויף אַ וויספע וואו עס געוועלטיקן ווילדע מענטשן, אָדער גאָר אין גן-עדן וואו עס געפינען זיך צוועלף ברונעמס מיט קוועקזילבער און דרייצן גערמענער פון זאַפרען, און גאַלד און זילבער וואַלגערט זיך אזוי ווי מיסט. אָדער ער הייבט זיך אויף, מיטן שטיינדעלע „ישפה“, נאָר אין דער הייך, אויף יענער זייט כמאַרעם. . .

עס איז דערגאַנגען אזוי ווייט, אז ער האָט אָנגעהויבן אָנ-רופן די אַלע זאַכן ביים נאַמען און זען זיך מיט זיי אויף יעדער טריט און שריט. עמלעכע צוגויפגעלייגטע באַלקנס אין הויף זיינען שוין געווען גענוג פאַר אים, ער זאָל זיך אַרויפכאַפן אויף זיי גאַנץ הויך און זיך פאַרשמעלן, אז דאָס איז אַ וויספע, און ער איז דער פרינץ. און די גענדז מיט די קאַטשקעס וואָס שפאַצירן אַרום אין הויף — דאָס זיינען די ווילדע מענטשן-פרעסער, און ער איז איבער זיי דער מלך, וואָס קאָן זיי טרייבן וואוהין ער וויל

קרישמאַלענער — of crystal.
וויספע — אַן אינדזעלע.

און קאן טאן מיט זיי וואס ער וויל, ווארעם זיי זיינען דאך זיינע אונטערטעניקע. . . א שטיינדעלע א פראסט, פון דער ערד אויפ-געהויבן — קאן עס זיין אפשר דאס שטיינדעלע „ישפה“, ווער ווייסט? פוילט ער זיך ניט, נעמט און טוט דאס א רייכ, אז קיינער זעט ניט, אין רעכטער לאץ און א זאג ווי שמואליק זאגט: „ס'זאל מיר ארויסגיין און ארויסגיין“ . . .

מער פון אלץ אבער האבן זיך איינגעווארצלט אין אים שמואליקס מעשיות וועגן אוצרות. ער איז געווען ווי זיכער, אז ניט היינט איז מארגן, נאר אן אוצר מוז זיך אים אנטפלעקן. דאס גאנצע גאלד וועט ער געוויינלעך אוועקגעבן דעם טאטן מיט דער מאמען. דער טאטע וועט שוין ניט דארפן זיין אזוי פאר-זארגט און פארטראגן אין די געשעפטן. די מאמע וועט פאר-שפארן פריערן גאנצע טעג אין קלייט. מיט דעם כוח פונעם שטיין „ישפה“ וועט ער אויסבויען א פאלאץ פון קרישטאל, ארומ-גערינגלט מיט א גארטן פון סאמע זאפרען. און אין מיטן גארטן וועט זיך געפינען א ברונעם פון קוועקזילבער. א הונט וועט היטן דעם אריינגאנג, און פיפערנאמערס, שרעטעלעך מיט ווילדע קעץ וועלן זיך דראפען אויף די ביימער. און ער, דער פריינד אליין, וועט אויסטיילן פון זיין ברייטער האנט די וואראנקעווער ארעמע-לייט נדבות, גרויסע נדבות און קליינע נדבות, אימלעכן אזא נדבה ווי ער פארדינט.

עס איז געווען שווער זיך פארצושמעלן, אז די צוויי געליכטע חברים, שלום נחום וועוויקס און שמואליק דער יתום, זאלן ווען א מאל זיך דארפן צעשיידן אויף אייביק און אייביק. ערשטנס, גלאט למאי זאלן זיך חברים שיידן? און אויסער דעם האבן זיי זיך געשווארן ביידע ביי גאט און איבערגעשלאגן מיט א ציצה, אז איי-נער אן דעם צווייטן זאל ניט אוועקפארן קיין מאל ניט אין ערהעץ ניט, אז וואס ס'זאל זיך מיט זיי ניט טרעפן און וואו זיי זאלן ניט מגולגל ווערן, זאלן זיי תמיד זיין איין נפש, איין נשמה. דאס איז געווען א ליבשאפט ווי צווישן דוד מיט יהונתן.

אונטערטעניקע — subjects.

איבערשלאגן מיט א ציצה — ביים געבן זיך די הענט און פייערלעך צוואנג פלעגט מען איבערשלאגן די הענט מיט א ציצה, כדי נאך מער צו באשטעטיקן די חייב-טיקייט פון דער אפגערעדטער זאך. אין דעם יידנס אנטאן האבן געדארפט זיין פיר ציצות. דעריבער האט מען געטראגן א טלית קטן אדער אן ארבע-כנפות מיט פיר אויף א ספעציעלן אויף, פון באוונערע פעדעס צונויפגעדרייטע טראגן.

מגולגל ווערן — פארהאגלט ווערן, פארווארפן ווערן.
נפש — נשמה, באשעפעניש.

נייט ריכט זיך אויף אזא מעשה, אז דער רב, וואָס איז טאָקע געווען אַ ייד אַ זקן, וועט נעמען און וועט זיך פּלוצעם אין מיטן דערניצען אַוועקלייגן און וועט מאַכן אַ שטאַרב! מאַלט אייך, ניט אַזוי גיך טוט זיך עס ווי עס רעדט זיך. ניט אַזוי גרינג לייגט זיך אַוועק אַ רב און שטאַרבט אַוועק. דער רב, וואָס איז געווען תמיד אַ קראַנקער מענטש פון פאַסטן תעניתים און פון גלאַט ניט עסן, האָט זיך אויף דער עלטער אַוועקגעלייגט אין בעט, אַפּגעלעגן אַ געליימטער העכער אַ יאַר, אַן עסן, אַן טרינקען, און נאָר געלערנט און נאָר געדאַוונט, און געראַנגלט זיך מיטן מלאך-המות.

שמואליק האָט דערציילט פאַר זיין חבר און געשוואָרן מיט כל-השבועות, אז אַלע פאַרנאַכט, בין מנחה למעריב, פליט אַריין דורך אַ שפּאַרונקעלע פון אַ פענצטער דער „בעל-דבר“, שמעלט זיך אַוועק ביים רב צוקאַפּנס און וואַרט, טאַמער וועט ער אויפהערן „זאַגן“, וועט ער אים מאַכן „ביק“. איז אַבער דער רב קלייגער פון אים: ער הערט ניט אויף צו „זאַגן“ אַפילו אויף אַ רגע. אַדער ער לערנט אַדער ער דאַוונט.

— ווי אַזוי זעט ער אים?

— ווער?

— דער „בעל-דבר“.

— פון וואַנעט זאל איך וויסן?

— דו זאַגסט אז ער קומט, האָסטו מסתמא אים געזען.

— נאַרעלע! ווער עס זעט דעם „בעל-דבר“, דער קאַן נישט

לעבן מער. היינט ווי אַזוי האָב איך אים געקאַנט זען?

— פון וואַנעט זשע ווייסטו אז ער קומט?

— ניין! וואָס דען וועט ער טאָן? ער וועט וואַרטן אויף

כבוד? . . .

און אז דער רב איז געשטאַרבן, איז פאַר די צוויי חברים געווען אַ יום-טוב. דער רב האָט געהאַט אזאַ שיינע לוויה, ווי עס קאַן זיך פאַרגינגען צו האַבן נאָר אַ רב אין אַ קליין שמעטל. די קליימן

געליימטער — פאַראַליזירטער.

כל השבועות — אַלערליי שבועות, אַלע שווערענישן.

בין מנחה למעריב — צווישן דער צייט פון דאַוונען מנחה און דער צייט פון דאַוונען מעריב, סוף טאָג, at twilight.

שפּאַרונקעלע — אַ קליין שפעלטל.

„בעל-דבר“ — דער מענטש וואָס קומט מיט אַן ענין צום געריכט; דער גע-

העריקער מענטש. דאָ — דער מלאך המות.

האָט מען געשלאָסן און די חדרים האָט מען צעלאָזט, און די גאַנצע „שטאָט“ איז אים געגאַנגען באַגלייטן.

אויף צוריקוועגס זיינען די פאַרליבטע חברים, „דוד ויהונתן“, געווען די לעצטע שבלעצטע. מע האָט זיך גענומען פאַר די הענט און מען איז געגאַנגען פאַוואַליע בכדי מע זאָל זיך קאָנען גוט אָנ-ריידן. און ריידן איז געווען פון וואָס. פונעם רבס טויט און פון זיין קומען אויף יענער וועלט, ווי אזוי מע וועט אים דאַרפן באַגעגענען ביי די טויערן פון גן-עדן, און ווי אזוי מע וועט אים אויפנעמען, און ווער וועלן זיין די וואָס וועלן אים מקבל פנים זיין.

אַלצדינג האָט שמואליק געוואוסט, אפילו וואָס דאָרטן טוט זיך. און פון אַלצדינג האָט ער גערעדט אזוי, גלייך ווי ער וואָלט געווען דערביי. עס איז אויסגעקומען אזוי, אַז דער רב איז גאַרניט געשטאַרבן. ער האָט זיך נאָר איבערגעטראָגן אין אַן אַנדער וועלט, אין אַ בעסערער וועלט, וואו מע האָט געוואַרט אויף אים מיטן לויטן און מיטן שור-הכּהר און מיטן יין-המשומר און מיט אַלע גוטע זאַכן פון גן-עדן.

אַ, דאַרט וועט ער ערשט אָנהייבן צו וויסן פון אַ לעבן, אַ ניי לעבן, אַ גליקלעך לעבן, אין אַ פּראַכטפולן גן-עדן, אין איינעם מיט אַזעלכע מאַגנאַטן ווי: אברהם, יצחק און יעקב, און יוסף הצדיק, און משה מיט אַהרנען, און דוד המלך, און שלמה המלך, און אליהו הנביא, און דער רמבם, און דער בעל-שם-טוב, און דער ריוזשינער. . . ווי לעבעדיקע האָט זיי שמואליק אַפּגעמאַלט, און ווי לעבעדיקע זיינען זיי געשטאַנען פאַר די אויגן, יעדערער מיט זיין געשמאַלט און מיט זיין פנים און מיט זיין אויסזען:

אברהם אָבינו — אַ זקן מיט אַ ווייסער באַרד; יצחק — אַ לאַנגער און אַ דאַרער; יעקב אָבינו — אַ קראַנקער און אַן איינ-געבויענער; יוסף — אַ פאַרשוין; משה רבינו — אַ נידערי-קער וואוקס, נאָר אַ ברייטער שטערן; אַהרן הכהן — דווקא אַ

לעצטע שבלעצטע — לעצטע פון די לעצטע.
לויטן — דער לעגענדאַרער גרויסער פיש האָס צדיקים וועלן אים עסן אויף יענער וועלט.
שור-הכּהר — דער לעגענדאַרער גרויסער אַקס וואָס צדיקים וועלן אים עסן אויף יענער וועלט.
יין-המשומר — דער אויפגעהיטער וויין; וויין וואָס מע וועט געבן צו דער סעודה אויף יענער וועלט.
דער רמבם — באַרימטער יידישער פּילאָזאָף פון 12טן יאָרהונדערט נאָך קריסטוס.
בעל-שם-טוב — דער באַשאַפער פון דער חסידישער באַוועגונג.
דער ריוזשינער — אַ באַרימטער חסידישער רבי.

הויכער מיט אַ לאַנגן יאַמשעווען שטעקן; דוד המלך — מיט אַ פֿידל; שלמה המלך — מיט אַ גאַלדענער קרוין; אליהו הנביא — אַן אַרעם יידל; דער רמבם — אַן אויסגעפּוּצטער מיט אַ קיילעכ־דיקער באַרד; דער בעל־שם־טוב־ — אַ פּראַסער ייד מיט אַ פּראַסמן שטעקן; דער ריושינער — אַ שיינער ייד אין אַ זיידענער זשו־פעצע. . .

עס האָט אַזש אַנגענומען אַ חשק צו זען זיך מיט די דאָזיקע אַלע לייט. עס האָט זיך פּשוט געגלוסט זיין מיט זיי דאָרטן אין גן־עדן, פּאַרוואָס כאַטש אַ שטיקל פּונעם לויזן מיטן שור־הבר, כאַטש אַ טראַפּן פּונעם ייִד־משומר. עס איז געווען באַמת מקנא צו זיין דעם רב, ווי ער לעבט דאָס איצט דאָרטן אַ גוטן טאָג. . . גאָר פּאַר־געסן, אַז מען האָט אים נאָר וואָס אַראַפּגעלאָזט אין אַן ענגן פינצ־טערן קבר, און אַז מען האָט אים פּאַרשאַטן מיט קלעפּיקער שוואַר־צער ערד און צוגעקלאַפּט מיט הילצערנע לאַפּעטעס, און אַז שמואליק אליין טאַקע האָט געזאָגט נאָך אים קדיש. וואָרעם דער רב איז געשטאַרבן און קינדער — ניט פּאַר אייך געדאַכט, ניט פּאַר קיין שום יידן געדאַכט.

יאַמשעווער — of bamboo.
זשו־פעצע — אַ לאַנגער מאַנטל וואָס מע טראַגט איבער דער קאַפּאַטע.

7

שמואליק ווערט פארשוואונדן

דוד מיט יהונתן צעשיידן זיך אויף אייביק. — דער סוד פונעם אוצר. —
פארלוירן אַ חבר.

י גאַנצע וואָך וואָס די רביצן איז געזעסן שבעה נאָכן רב, האָט שמואליק דער יתום אַרומגעבלאָגן-קעט אַיינער אַליין איבער דער שטאַט, ווי אַן אמתער יתום וואָס איז נאָך מער פאַריתומט גע-וואָרן. זיין גאַנצער אַרויסקוק איז געווען אויף דעם פאַרנאַכט, ווען מע צעלאָזט די קינד-דער פון די חדרים — דעמאָלט וועט ער זיך קאַנען זען מיט זיין חבר, שלום נחום וועוויקס, וואָס איז צו אים נאָך מער צוגעבונדן געוואָרן זינט דער רב איז געשטאַרבן.

עס האָט זיך געפילט אינסמינקטיוו, אַז די צוויי געליבטע חברים „דוד ויהונתן“, באַדאַרפן זיך באַלד צעשיידן. ווי אַזוי דאָס וועט געשען — האָבן זיי נאָך אַליין ניט געוואוסט און ניט געוואָלט וויסן. זיי האָבן דעריבער אויסגענוצט יעדער פאַרנאַכט אויף צו פאַרברענגען אין אַיינעם, זיין וואָס נענטער אַיינס לעבן דאָס אַנדערע.

אַ גליק וואָס ס'איז זומער, און זומער לערנט מען נישט ביי נאַכט אין חדר. קאָן מען דעריבער זיך פאַרקלייבן אין צווייען ביי נחום וועוויקס אין גאַרטן, און דאַרטן, אונטער אַ באַרנבוים, אָפּ-זיצן אַ שעה און צוויי און דריי און שמועסן; אַדער אַז ניט, קען מען זיך דורכגיין פון דער שטאַט אַרויס, העט ווייט (אַבי שקצים זאָלן נאָר ניט באַפאַלן און ניט אַנרייצן די הינט) און זיך אַנריידן ווי פיל דאָס האַרץ גלוסט.

זיצן שבעה — זיצן זיבן טעג אין טרויער נאָך אַ טויטן.
דוד ויהונתן — דוד און יהונתן.

און ריידן איז געווען פון וואָס. איין זאך האָט זיי אינטערעסירט
ביידן: וואָס וועט זיין ווייט ער? וואָס וועט
זיין, טאָמער פאַרט שמואליק אַוועק? וואָרעס געהערט האָט
שמואליק זאָגן, אז די רביצן קלייבט זיך ערגעץ ווייט, זי האָט אַ
שוועסטער אין אַ שמעמל ניט ווייט פון אַדעס. שרייבט איר די שוועס-
טער זי זאל קומען צו פאַרן. איז ווי באַלד די רביצן פאַרט — פאַרט
שמואליק אויך. וואָס וועט ער דאָ מאַן איינער אליין? ער האָט
דאָך אַפילו ניט וואו דעם קאַפּ אַנצושפאַרן!

פאַרשטייט זיך, אז ער פאַרט נישט אויף לאַנג, און בכל אופן
— ניט אויף שמענדיק. לאַז ער נאָר קומען אַהין, אזוי זעצט ער
זיך באַלד לערנען „קבלה“, און ווי נאָר ער דערגייט דעם „סוד“,
אזוי קומט ער צו פאַרן צוריק אַהער קיין וואַראַנקאַ, און נעמט זיך
צו דער אַרבעט — אויפזוכן דעם אוצר. ער וועט פאַסטן פערציק
תעניתים, אַפּזאָגן אַלע מאַג פערציק קאַפּיטלעך תהלים, און אויפן
אייך-און פערציקסטן מאַג כאַפט ער זיך אַרויס בסוד, אז קיינער
זאל ניט וויסן, ציילט אַפּ פערציק מאַל פערציק, שטייענדיק אויף
איין פוס פערציק מינוט אויפן זיינער. . .

— וואו האַסטו אַ זיינער?

— איצט האָב איך ניט, דעמאָלט וועל איך האָבן.

— וואו וועסטו נעמען?

— וואו וועל איך נעמען? איך וועל גנבענען! וואָס האָט דאָס

צו דיר?

שלום קוקט זיין חבר שמואליקן אין די אויגן אַריין. ער האָט
מורא, טאָמער האָט ער אים אַנגערירט מיט אַ וואַרט, און ער וועט
חלילה ווערן ברוגז. שמואליק איז אַבער ניט אזאַ חבר, וואָס מיט
אייך וואַרט זאל מען פאַרלירן ביי אים אין גאַנצן. און שמואליק
הערט ניט אויף צו דערציילן מעשיות, וואָס עס וועט זיין אַמאָל,
אַמאָל, אז ביידע חברים וועלן אויסוואַקסן און ווערן גרויסע, וואָס זיי
וועלן אויפּמאַן אין דער דאָזיקער שטאָט און ווי גליקלעך זיי וועלן
מאַכן די וואַראַנקעווער יידן. און עס גיסט זיך ביי אים ווי ריינער
בויםל, און עס ציט זיך ביי אים ווי גוטער האַניק. און עס ווילט
זיך גאַרניש אַוועקגיין אין דער וואַרעמער, זומערדיקער, פאַרכישוף-
טער נאַכט. נאָר מע מוז. מע מוז גיין אַהיים שלאָפן — אַניט קאָן

בכל אופן — אין אַלע אופנים, אין אַלע פּאַלן.

מען כאפן א מיאוסן פסק! און מע געזעגנט זיך אפ: „ביז מאַרגן, ביז מאַרגן!“

עס איז אַוועקגעגאַנגען אַ מאַרגן און נאָך אַ מאַרגן, און נאָך אַ מאַרגן — נישט שמואליק! וואו איז ער? ער איז אַוועקגעפאַרן. אויפגעהויבן זיך אין איינעם מיט דעם רבס אלמנה און אַוועקגעפאַרן ערגעץ ווייט. ווען? ווי אזוי? אפילו נישט געזעגנט זיך? . . . !

אַ פאַרלוירענער, אַ צערודערטער, איז געבליבן זיין חבר שלום איינער אליין, עלנט ווי אַ שטיין. אַוועקגעפאַרן זיין בעסטער, זיין ליבסטער און זיין טייערסטער. אַוועקגעפאַרן! פינצטער געוואָרן די גאַנצע וועלט: וואָס מיר וועלט, אַז ס'איז נישטאַ שמואליק! וויסט געוואָרן דאַס גאַנצע לעבן: וואָס מיר לעבן, אַז ס'איז נישטאַ שמואליק!

און דער איבערגעבליבענער עלנטער חבר האָט דערפילט אַ מאַדנע ענגשאַפט אין האַלדז, און אין נאַז האָט אים אַנגעהויבן צו קיצלען, און אין האַרצן צו שטיקן. ער האָט זיך פאַרקליבן ווייט-ווייט אין אַ ווינקעלע און לאַנג-לאַנג געוויינט.

מאיר מעדועדעווקער

א נייער חבר וואָס קאָן זינגען. — חדר־יינגלעך קונדסים מאַכן טעאַטער־שפּיל.

אַנג זאָרגן זיך און באַקלאַנגן דעם פאַרלוירענעם שמואליקן האָט זיין געטרייער חבר נישט באַ-דאַרפט. גאָט האָט אים גיך צוגעשיקט אַ נייעם חבר.

אַזוי איז דאָס געווען: ווי באַלד דער אַלמער רב איז געשטאַרבן, איז דאָך דאָס שמעמל געבליבן אַן אַ רב. האָט נחום וועוויקס אַוועקגעוואָרפן אלע געשעפטן און איז אַוועקגעפאַרן אין אַ צווייטן שמעמל, וואו עס האָט זיך געלאָזט הערן איבער דער וועלט אַ רב, אַ שם-דבר, מיטן נאָמען חיים מעדועדעווקער. אַט דעם רב האָט דאָס נחום וועוויקס אַראָפּגעבראַכט קיין וואַראַנקאַ. דאָס שמעמל האָט זיך מיט אים משמח געווען, וואָרעם חוץ וואָס ער איז געווען אַ גרויסער למדן און אַ ירא-שמים און אַ יודע-נגן, איז ער נאָך געווען דערצו אַ גרויסער אַרעמאָן אויך, האָט ער שוין אין איין וועגס צוגעקנעלט מיט די באַלעבאַטישע קינדער (פון דער עלטערער כתה).

פונדעסטוועגן האָט מען הלילה דעם מלמד ר' זרחלען אין גאַנצן נישט אָפּגעזאָגט. ווי נעמט מען דאָס און מע קוילעט אָפּ אַ יידן גלאַט אַזוי פון פרנסה? איז ר' זרחל פאַרבליבן מלמד אויף תנך און אויף שרייבן (יידיש און רוסיש, און דייטש, און פראַנצויזיש, און לאַטיין, וועלכע נישט די קינדער נישט דער רבי האָבן

שם-דבר — אַ באַרימטער מענטש, אַ באַרימטע זאָך.
זיך משמח זיין — זיך פרייען, זיך אַמוזירן.

יראַ-שמים — גאַטספאַרכטיקער, אַ פּרומער, דער וואָס האָט מורא פאַר גאָט.
יודע-נגן — אַ קענער פון נגינה, פון זינגען אַדער שפּילן.
כתה — גרופּע, קלאַס.

פארשטאנען מיט וואָס מען עסט דאָס). און גמרא האָט מען גע-
לערנט ביים נייעם רב.

און כאָטש שלום נחום וועוויקס איז געווען טאָקע נאָך אַלץ
א שייגעץ און נישט געוואַלט וואַקסן אין דער הייך, נאָר פונדעסט-
וועגן האָט מען אים אַריינגענומען אין דער גרויסער כּתה, וואָרעם
אַז דער נייער רב האָט אים פאַרהערט אַ פרשה חומש מיט רשי,
האָט ער אים דערלאָנגט אַ קניפּ אין בעקל: „אַ רעכטער שקאַץ!“
— און דעם פאַטער האָט ער געגעבן אַ זאַג, אַז עס איז אַן עבירה
פאַר גאָט איבערצולאָזן אַזאַ שקאַץ אויף טרוקענעם תּנך; מע כּא-
דאַרף אים אַ נעם טאַן צו דער גמרא. „נישקשה, ס'וועט אים
גאַרניט שאַטן“.

פאַרשטייט זיך אַז דער פאַטער איז געווען מלא גדולה. און דער
שקאַץ אַליין איז ניט געווען אַזוי צופרידן מיט דער גמרא, איז
ער אַבער דערפאַר געווען ביי זיך גדולדיק, וואָס ער זיצט אין איי-
נעם מיט די גרויסע, און געבלאָזן פון זיך, פאַרריסן די גאָז — אַ
קלייניקייט!

אַראָפּגעקומען איז ר' חיים דער רב ניט אַליין נאָר מיט צוויי
זין: איינער אַ באַלעכעסל שוין, מיט אַ קנאַפּ אין גאַרגל, מיטן
נאַמען אַברהם, און דער אַנדערער, מאירל, האָט געהאַט אַ שוין
קול אויף צו זינגען און אויך אַ קנעפל אין גאַרגל, נאָר צום לער-
נען האָט ער געהאַט אַ שייט האַלץ, ניט קיין קאַפּ. און ניט אַזוי
נאָך אַ גראַבער קאַפּ, ווי אַ גרויסער שייגעץ, און מיט אים איז דאָס
שלום נחום וועוויקס געוואָרן אין גיכּן חבר. אַ יינגל פון דער
פרעמד און דעם רבס אַ זון — מיט דער האַנט קאָן מען אים ניט
אַוועקמאַכן. דערצו האָט דער מאירל געהאַט אַ מעלה: ער האָט
געזונגען לידלעך, און נאָך וואָסערע לידלעך! האָט ער אַבער צו
דער מעלה געהאַט אַ חסרון — אַ טבע פון אַן אמתן אַרטיסט: ער
האָט פיינט געהאַט זינגען גלאַט אַזוי אומזיסט. איר ווילט הערן

פרשה — אַ טייל פון חומש וואָס איז באַשטימט פאַר אַ וואָך.
חומש מיט רשי — חומש מיט די אויסטייטשונגען פון רשי; רשי — באַרימטער
דערקלערער און אויסטייטשער פון חומש, געלעבט אין 11טן יאָרהונדערט נאָך קריסטוס.
אַן עבירה — דאָ — אַ שאַד. געוויינלעך — אַ זינד.
מלא גדולה — פול מיט שטאַלץ, פול מיט גרויסקייט, פול מיט פרייד.
גדולדיק — גרויס ביי זיך, שטאַלץ.
באַלעכעסל — אַ יונגעראַן, עמעצער וואָס האָט ניט לאַנג חתונה געהאַט.
אַ קנאַפּ אין גאַרגל — Adam's-apple.
שייט האַלץ — אַ שטיק האַלץ.
אַרטיסט — אַקטיאָר.

זינגען — באצאלט, זייט מוחל! א גראשן א לידל. און אז ס'איז נישטא קיין געלט, איז אן עפל אויך גוט. פאר נויט — א האלבער עפל, א פאר פלוימען, א שטיקל צוקערקע — קיין אומזיסט איז נישטא! דערפאר האט ער אבער געזונגען אזעלכע לידלעך, מיט אזא זיס קול און מיט אזא געפיל, אז א כפרה כלעבן אלע היינטיקע קארוואס, שאליאפינס, סיראמאס און די אלע איבעריקע זינגערס פון דער וועלט!

„גיי איך ארויס אויף דער ווילבער גאס.
הער איך א קול מיט א גרויס געשריי:
אוי-ויי! —
מע ווינט אזוי...“

אלע יינגלעך הארכן, גאפן, גייען אויס פון זיסקייט. און ער — גארנישט!

נישט נאר אין נגינה אליין האט זיך אויסגעצייכנט מאירל מעדוועדעווקער. ער האט געהאט נאך א חולאת: שפילן, פאר-שמעלן זיך, מאכן אנשמעלן: „מכירת יוסף“, „יציאת מצרים“, „עשר מכות“, „משה רבינו מיט די לוחות“, און נאך און נאך אזעלכע אנ-שמעלן.

למשל, ער האט זיך פארשמעלט פאר א גולן, מיט א גרויסן שמעקן אין האנט און מיט דער רביצנס האקמעסער, אריינגע-שמעקט אין דעם רבינס גארטל, און דווקא בארוועס, און מיט אונטער-טערגעקאשמעמע הויזן, און אויגן, רבונו של עולם — טאקע ווי ביי א גולן! שלום נחום וועוויקס איז געווען דער ייד, דער אביון. מיט א גראבן שמעקן אין האנט, מיט א קישעלע פאר א הארכ, איבערגע-

זייט מוחל — זייט אזוי גוט, אנטשולדיקט.
כלעבן — באמת, אויף צום אמתן, איך שווער זיך, איך זאל אזוי לעבן.
א כפרה אלע... — מעגן אונטערגיין אלע...; עס האבן גיט קיין ווערט אלע...
אין פארגלייך מיט...
מנגנים — זינגערס, מוזיקערס.
סיראמאס — א בארימטער חזן.
גאפן — קוקן פארוואונדערט, האונדערן זיך, to gape.
נגינה — געזאנג, מוזיק.
חולאת — קרענק.

„מכירת יוסף“ — א שפיל פון דעם ווי די ברידער פארקויפן יוספן און ווי יוסף ווערט דערהויבן.

„יציאת מצרים“ — א שפיל פון דעם ווי יידן גייען ארויס פון מצרים.
„עשר מכות“ — א שפיל פון די צען פלאגן, צען מכות, וואס פרעה קריגט.
„משה רבינו מיט די לוחות“ — א שפיל פון משה רבינו מיט די טאבלעטן פון געזעץ.
אביון — ארעמאן.

קערט דאָס הימל אויף דער לינקער זייט, גייט ער נעבעך בעטן אַ נדבָה. פאַרבלאַנדזשעט אין וואַלד. דער וואַלד — דאָס זיינען די יינגלעך. און שלום נחום וועוויקס דער אביון גייט צווישן די ביי-מער, אַנגעשפּאַרט אויף זיין גראַבן שמעקן, זוכט אַ וועג און באַ-גענגט זיך מיט — מאיר דעם גולן! כאַפט אַרויס דער גולן דאָס מעסער פון גאַרטל און זינגט צו אים אַ ליד, און דווקא אויף רוסיש: דאָס געלט אַהער!

בעט זיך ביי אים נעבעך דער אַרעמאָן, שלום, מיט טרערן, ער זאל זיך דערבאַרעמען אויב ניט אויף אים, איז אויף זיין ווייב און קינדער. זי וועט בלייבן אַן אַלמנָה און די קינדער יתומים. כאַפט אים דער גולן, מאיר, פאַרן גאַרגל און טוט אים אַ וואַרף אויף דער ערד — קומט אַן דער רבי און עס הייבט זיך אַן אַ חתונה:

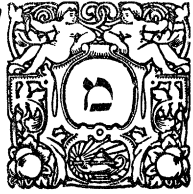
— מילא, דער (ער באַווייזט אויף זיין אייגענעם זון) איז אַ שייגעץ, אַ משומד. אַבער דו, נחום וועוויקס יינגל, ווי קומסטו זיך צו גלייכן צו אים, צו אַט דעם משומד?

האַרב — הויקער, hunch.

פארלוירן נאך א חכר

מע טרייסלט באַרלעך און מע כאַפט שמיץ. — מע לערנט זיך גנבענען. —
 תשעה-באב ביים גלח אין גאַרטן. — פון אַ באַרוועסן יונג אַ
 אַ קונדס וואַקסט אויס אַ באַרימטער אַרטיסט.

ע מוז זאָגן דעם ריינעם אמת, אַז ביידע חברים,
 מאירל מעדוועדעווקער און שלום נחום וועוויקס,
 האָבן נישט אַזוי שמאַרק חשק געהאַט צו דער
 תורה, וואָס דער רב ר' חיים מעדוועדעווקער
 וועט אין זיי אַריינזעצן, און צו זיין יראת-שמים,
 וואָס ער וועט אין זיי איינפלאַנצן. זיי האָבן
 בעסער חשק געהאַט צו אַנדערע זאַכן. למשל,
 גרינע אַגרעסן רייסן פון אַ בוים, אַדער טרייסלען באַרלעך אַדער
 פלוימען, מעג זיך זיין אַפילו פון אַן אייגענעם גאַרטן, איז אַ סך
 מער פאַרגעניגן ווי שמאַכטן איבער דער גמרא, אַדער דאַוונען מיט
 כוונה, ווי דער רב ר' חיים האָט געפאַדערט פון זיינע תלמידים,
 אַדער זאָגן אַ קאַפּיטל תהלים.

— די גמרא איז נישט קיין ציג, זי וועט נישט אַנטלויפן. דאַוונען
 וועט גאַט מוחל זיין, און תהלים לאַזן זאָגן אַלמע יידן! . . .
 אַזוי האָט איינגעמענהט מאירל מעדוועדעווקער מיט זיין חכר
 שלום נחום וועוויקס און האָט אים בעסער געלערנט, ווי אַזוי מע
 קלעמערט אַרויף אין איין שמע-ישראל אויפן העכסטן בוים, אַדער ווי
 אַזוי מע שפּרינגט אונטער און מע פאַרטשעפעט אַ צווייג פון אַ
 קאַרשנבוים, קריכן די קאַרשן דעמאַלט אַליין אין מויל אַריין. איי,

תשעה-באב — דער פאַסטטאָג צום אַנדענק נאָכן חורבן פון בית-המקדש.
 יראת-שמים — גאַטפאַרכטיקייט, מורא פאַרן הימל, פאַר גאַט.
 אַגרעסן — gooseberries.
 שמאַכטן — ווערן שלאָף, דאַרן, אויסגיין פון בענקעניש, to languish.
 מיט כוונה — מיט געפיל, מיט חשק.
 אין איין שמע-ישראל — אין איין רגע.

עם ווערן נאך דעם שווארץ די ליפן, און נאך די שפיץ פינגער דער-
קענט מען, אז מע האט געריסן קארשן? וואס קען דא זיין? „וועט
מען אפשמיסן — א טייערע מעצאצע!“ . . .

דאס שמייסן אין חדר איז געווען אזא געוויינלעכע זאך, אז די
חדר-יינגלעך האבן ניט געפילט קיין שום בזיון — פון קיין ווייטאג
רעדט מען ניט! „וואס איז דען אזעלכעס, אז מען באקומט פון רבין
עטלעכע לאקשן? ביז דער חתונה וועט זיך עם פארהיילן“. . . א
בזיון איז געווען נאר פאר יענעם וואס איז שוין געווען א חתן.
אי דאס האט ער נאר מורא געהאט פאר איין זאך: מאמע ווערט
געוואר די כלה, און ניט אזוי די כלה ווי דער כלהס חברטארינס —
וועלן זיי איר אויפגארפן: „דער חתן מיטן געשמיענעם דאס“. . .

מאיר איז נאך ניט געווען קיין חתן און האט דערפאר קיין
מורא ניט געהאט. האט ער דעריבער געפירט זיין חבר שלום אויפן
„דרך-הישר“, געלערנט אים פארקנייטשן דאס דאוונען, טראגן פון
קלייט אונטער דער מאמעס נאז באקסערן מיט קאנפעקטן, מיט
גויאישע לעקעכלעך, מיט נאך גוטע זאכן — דאס הייסט ניט חלילה
געגנבעט, נאר „געלקחנט“, און דערפאר שטרעפט מען ניט אויף
יענער וועלט.

דאס אלצדינג וואלט אפשר אפגעלאפן גלאט, ווען עם זאל זיך
ניט טרעפן מיט מאירן אן אומגליק: ער איז נעבעך אריבער איבער
א פלוים, אריין צום גלח אין גארטן און אנגעריסן א פולן בוזעס
מיט בארלעך. האט דעם גלחס מאכטער דערזען דורכן פענצטער.
איז דער גלח ארויסגעלאפן מיט א הונט און האט אים געכאפט.
האט אים דער הונט צעריסן, איך בעט איבער אייער כבוד, די הויזן.
און דער גלח האט אראפגעריסן ביי אים דאס היטל און געלאזט
אים גיין וואו די אויגן טראגן.

וואלט דאס אפשר אויך נאך נישט געווען אזאן אומגליק, ווען
דאס זאל ניט זיין תשעה-באב! סטייטש, אלע יידן גייען ארום אין
די זאקן, קלאגן און וויינען אויף חורבן בית-המקדש, און ער, ר' חיים

א טייערע מעצאצע — אפגעלאכט: א טייערע מציאה.

בזיון — חרפה, שאנד.

מע באקומט פון רבין עטלעכע לאקשן — מע באקומט פון רבין עטלעכע
שפיץ מיטן קאנטשיק.

דרך-הישר — ריכטיקער העג, גראדער וועג.

פארקנייטשן דאס דאוונען — ניט לייגן קיין אכט אויפן דאוונען, ניט דאוונען,
דורכלאזן שטיקער ביים דאוונען.

דעם רבם זונדל, שפאצירט ארום אן א הימל און מיט צעריסענע
הויזן!

די שטראף וואס דער יונג איז נעבעך אויסגעשטאנען לאזט זיך
ניט באשרייבן ביי היינטיקע צייטן פון ריינעם פראגרעס. און
נישט דאס איז דער עיקר. דער עיקר איז, וואס מען האט שלום נחום
וועוויקס געמוזט אפגעמען פון חדר. קוקנדיק אויף נחום וועוויקס,
האבן אנדערע מאטעס אויך אפגענומען זייערע קינדער. איז נעבעך
ר' חיים דער רב געבליבן אן א קנעלונג. האט אים דאס רבנות מיטן
חזנות געגעבן ווינציק פרנסה. האט ער זיך געמוזט אריבערפעקלען
צוריק אין זיין שטעטל. און אט אזוי איז פארלארן געגאנגען דער
צווייטער חבר פון אונדזער העלד. . .

. . . אין א יאר צוואנציק ארום, אז די צוויי חברים האבן
זיך באגעגנט, איז איינער געווען שוין א בארימטער ארטיסט מעד-
וועדיעוו, און דער אנדערער האט שוין געשריבן פעליעטאנען און-
מערן נאמען שלום-עליכם.

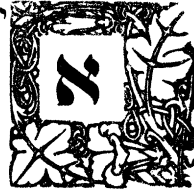
בלייבן אן א קנעלונג — בלייבן אן תלמידים, גיט האבן מיט וועמען צו לערנען.
רבנות — די פראפעסיע פון א רב.
חזנות — די פראפעסיע פון א חזן.

10

חבר „סירקא“

א הונט א חכם און א בעל-דרך-ארץ. — א גילגול פון א מענטשן. —
א געטרייער חבר. — א מיאוסער בילבול. — הייסע טרערן.

יך מיינ, אז נאכן נאמען אליין איז ניט שווער צו
שטויסן זיך, אז סירקא איז געווען נישט קיין
מענטש, נאר א הונט, א געוויינלעכער הונט מיט
א גרויער פעל.

איך זאג: א הונט א געוויינלעכער — איך
מוז זיך אבער באַלד פאַרענמפערן, אז ניין, ניט
קיין געוויינלעכער, ווי מיר וועלן עס באַלד גע-
וואַר ווערן. פריער אבער מוז מען זאָגן אַ פאַר ווערטער וועגן
דעם הונטס ביאַגראַפיע — פון וואַנעט קומט צו אַ יידן אַ הונט?
איז אַזאַ מעשה:

אז נחום וועוויקס איז אַראַפּגעקומען פון פּערעיאַסלאַוו אין וואַ-
ראַנקאַ אַריין און איבערגענומען דעם הויף מיטן גאַנצן אינווענ-
טאַר, האָט זיך אין הויף געפונען דער הונט סירקאַ, נאָך גאַר אַ
יונגער, נאַר שוין אַ פאַרשמענדיקער, אַן אמתער „בר-דעת“ אויף
אַזוי ווייט, אַז ער האָט געקענט די נייע באַלעבאַטים — איז איינס;
און דאָס צווייטע: פאַר אַ יידן האָט ער געהאַט דרך-ארץ, ניט
געטשעפעט חלילה ווי אַנדערע הינט, וואָס האָבן אַ טבע — ווי
באַלד זיי דערזעען פאַר זיך אַ לאַנגע קאַפּאַטע, אַהאַ, אַזוי ווערן זיי
מלא רציחה. . .

פאַרשטייט זיך אַז מיט די נייע באַלעבאַטים האָט סירקאַ ניט

בעל-דרך-ארץ — איינער וואָס האָט דרך-ארץ.
גילגול — די נשמה פון אַ פאַרשטאַרבענעם וואָס
שטויסן זיך — דאָ: טרעפן, פּרואוון טרעפן.
בר-דעת — פאַרשטענדיקער מענטש.
מלא רציחה — פול מיט רציחה.

געהאט קיין שום מגע-ומשא, אין שטוב ניט אריינגעשמעקט אפילו. מסתמא האט מען אים לכתחילה געגעבן אַנצוהערעניש מיט אַ שייט האַלץ איבערן קאפּ, אַז אין אַ יידישער שטוב זאָל אַ הונט ניט קריכן.

אין קיך אַריין האָט ער אויך ניט געהאַט קיין צוטריט. „פרומע די מויד“ מיטן בלינדן אייגל האָט אים אָפּגעוויינט דערפון סך-הכל מיט זודיק וואַסער, וואָס זי האָט איין מאָל אין אַן ערב-שבת אויס-געגאַסן אויף אים מיט אַ כיוון און אָפּגעקאַכט אים אַ שטיק פעל, און דווקא גאַר אין גוטן מוט, און נאָך געלאַכט אויך.

אַרויסגעטריבן געוואָרן אזוי מיאום סיי פון שטוב סיי פון קיך, וואָלט אַן אַנדער הונט אויף זיין אַרט געוויס אָפּגעטראָגן פונעם דאַזיקן הויף: „לעכט אייך הונדערט און צוואַנציק יאָר!“ ניין, סירקאָ איז געווען ניט אזא מיין. ער זאָל וויסן — דער טויט זאָל זיין, וועט ער פון הויף ניט אַוועק! דאָ איז ער געבאַרן געוואָרן, דאָ וועט ער פּרגן. . . ובפרט ער האָט געהאַט גוטע מליצים פאַר זיך: די קינדער פון דעם באַלעבאַס. אַ סך, אַ סך הינט וואָלטן זיך ווינטשן האָבן אזא אויסקומעניש מיט אַזעלכע קעסט, ווי סירקאָ האָט געהאַט. פונעם שענסטן און פונעם בעסטן האָבן אים חברה אַרויסגעטראָגן אין די קעשענעס, פאַרשטייט זיך בסוד-סודות, אַז קיינער זאָל ניט זען און אפילו ניט אַנשמויסן זיך, וואָרעם ס'וואָלט געקאַנט זיין זייער מיאום פאַר ביידע צדדים. סירקאָ האָט שוין געוואוסט די צייט פון אַנבייסן, פון וואַרעמעס און פון וועטשערע, און האָט שוין אַרויסגעקוקט מיט אַלע אויגן, ווען וועט מען אים שוין אַרויסטראָגן פון אַלע גוטע זאַכן. ער האָט שוין געוואוסט אפילו, ביי וועמען אין וואַסער אַ קעשענע אַנצושמעקן און האָט שוין אַליין געשמופט די מאַרדע אַהין — אַ הונט אַ חכם!

היינט די קונצן וואָס חברה האָבן אים אויסגעלערנט! אַנידער-לייגן אים למשל אויפן שפיץ אַן אָפּגעלעקט בינדל אַדער אַ שטיק ברויט און זאָגן אים אויף גויאיש: „ריר ניט“ (געוויינלעך רעדט מען מיט אַ הונט אויף גויאיש) — וועט ער אייך וואַרטן מיט דרך-אַרץ ווי פיל איר ווילט, ביז ער וועט דערהערן דאָס גוטע וואַרט

מגע-ומשא — פאַרקער, באַריר, שייכות, קאַנטאַקט.

לכתחילה — פון אַנהייב.

מיט אַ כיוון — אומישנע, מיט אַ קלאָרן צוועק, ספעציעל.

בפרט — באַזונדערס.

מליץ — פאַרטיידיקער.

בסוד סודות — גאַר בסוד.

„האם“. דעמאלט טוט ער א שפרונג אונטער און — פארטיק. ווינטער ביי נאכט, ווען די קינדער גייען אין חדר אריין, האט זיך סירקא נישט געקאנט דערווארטן אויף זיינע חברים, און אלע מאל, ארום זייגער ניין, איז ער אויסגעוואקסן הינטערן פענצטער, געשארט מיט די לאפעס איבער די געפרוידענע שויבן — א סימן אז ס'איז שוין צייט צו פארמאכן די ספרים און גיין אהיים עסן וועטשערע. ביים רבין איז סירקא געווען להכביל א זייגער. „נישט אנדערש — האט ער געזאגט — אז אייער הונט איז א גילגול“ — און געלאזט די קינדער פריי. די קינדער נעמען די פאפירענע, מיט שמאלץ באשמידע לאמטערנעס און גייען אהיים האפערדיק, מיט פריילעכע יוונישע לידער.

סירקא איז געלאפן אויף צופריער און פאר גרויס פרייד און התפעלות געשפרונגען און געקאמטשעט זיך אין שניי — און אלץ צוליב די שטיקלעך ברויט מיט די אפגעלעקטע ביינדלעך פון דער וועטשערע. א הונט א חכם!

ווי פיל מאל האט זיך געמאכט, אז אויפן הארצן איז וויסט, אויף דער נשמה סומנע, אין דער היים געכאפט א פסק, אין חדר פאר-בעסערט — דעמאלט פארקלייבט זיך שלום נחום וועוויקס ווייט אין גארטן, אויף יענער זייט ביימער, און סירקא מיט אים. דארט, הינטערן פלוים, אויף א בערגל מיסט, זעצט ער זיך אַוועק מיט זיין געטרייען סירקא, וואס ציט אויס די מאַרדע, קוקט גלייך אין די אויגן אריין, ווי א זינדיקער מענטש.

„וואס קוקט ער? וואס טראכט ער בעת מעשה? פארשטייט ער מאַקע יעדער זאך ווי א מענטש? האט ער אויך א נשמה ווי להכביל א מענטש?“ . . . און עס קומט אים אויפן זינען דעם רבינס ווערטער: „דער הונט איז א גילגול פון א מענטשן“ . . . און ער קוקט מיט רחמנות און צו גלייכער צייט מיט דרך-ארץ אויפן הונט, און דער הונט — אויף אים, ווי זיינער א גלייכן. א הונט א חבר! א טייערער, א געטרייער חבר — סירקא!

ער האט בשום אופן ניט געקאנט פארשטעלן זיך, וואס וועט זיין אז סירקא וועט ניט זיין? ווי איז דאס מעגלעך? סירקא איז דען א מענטש, וואס זאל אַוועקפארן און פארגעסן דעם זייגעזונט?

האפערדיק — שטאלץ, גרויס ביי זיך, אַנגעבלאָזן.
יוונישע — סאלדאטישע, זעלנערישע; יוון — א סאלדאט, א זעלנער, א רוט.
התפעלות — באַגייסטערונג.
סומנע — אומעטיק, טרויעריק, פינצטערלעך, אומהיימלעך.
פלוים — פאַרקאן, צוים.

ווי פיל מאָל האָבן גויים געפרואוּט פאַרנאַרן מירקאַן צו זיך אין דאַרף אַרײַן — איז ער דען נישט געקומען צו לויפן אויף מאַרגן אַ פאַרסאַפּעטער, מיט אַן אַרויסגעשטעלטער צונג און געוואָרפן זיך, און געקאַטשעט זיך, און געשפרונגען צו זיין האַר אויפן האַלדז, און געקוויטשעט, און געלעקט אים דעם קאַלנער, און מע וואַלט גע- מענט שווערן, אַז טרערן זיינען אים געשטאַנען אין די אויגן!

און דאָך . . . ס'איז געווען אַ זומער פון שרעקלעכע היצן, אַן אַ טראַפּן רעגן. מענטשן זיינען ממש אויסגעגאַנגען פון היץ. און דאָס ווייכט איר דאָר, אַז אין די גרויסע היצן זיינען די הינט מסוכן — זיי ווערן משוגע.

איז אַרויס אַ קלאַנג אין שמעטל אַז אַ הונט איז משוגע גע- וואָרן און האָט צעביסן נאָך עטלעכע הינט, מע ווייסט ניט וועלכע. איז געפאַלן אַ פּחד אויף די שטאַט-לייט, און מע האָט זיך גענומען קודם צו אַ מיטל אויף צו פאַרהיטן קליינע קינדער, טאַמער איז עמעצער חלילה צעביסן געוואָרן פון אַ משוגענעם הונט.

דאָס דאָזיקע מיטל איז באַשטאַנען אין דעם, וואָס מע האָט אַלע קינדער אָפּגעשיקט צו אַן אַלטן גוי אַ זנאַכער, וואָס האָט שאַרפע נעגל, און מיט זיינע שאַרפע נעגל קאַן ער „אַראַפּנעמען בלויע הינט- מעלעך“ פון אונטער דער צונג, און אַזוי קונציק אַז מע זאָל נאָרניט פילן. די אָפּעראַציע איז ניט אַזאַ מסוכנע, נאָר שטאַרק אָנגענעם איז דאָס אויך ניט, אַז אַ גוי קריכט צו אייך מיט די נעגל אין מויל אַרײַן און זוכט ביי אייך „בלויע הינטמעלעך“ אונטער דער צונג. . .

דערנאָך האָט מען זיך אַ נעם געגעבן צו די הינט פון שטאַט. מע האָט אַראַפּגעבראַכט גאָט ווייסט פון וואַנעט צוויי הינטשלע- גערס, אָנגעוואַפּנט מיט גראַבע שמריק און מיט אייזערנע קרוקעס, און די הינטשלעגערס האָבן זיך אַ נעם געגעבן צו דער אַרבעט. אין איין טאַג האָבן די דאָזיקע תּלנים אַוועקגעלייגט אַ פּאַר צענד- ליק הינט. אויפן קוק האָבן זיי אייך געקאַנט אַפּשאַצן, וועלכער

פאַרסאַפּעט — אַטעמט שווער.

ממש אויסגעגאַנגען פון היץ — פאַרשמאַכט פון היץ. שטאַרק אָפּגעשוואַכט, געהאַלטן ביים אומקומען איבער היץ.

מסוכן — געפערלעך.

קודם — צו ערשט, פריער.

זנאַכער — אַ שטיקל כישוף-מאַכער, אַ פּויער וואָס קען היילן אויף אַן איבער- נאַטיילעכן אופן.

תּלנים, תּלין — דער וואָס פירט אויס אַ פּסק-דין צו טייטן; דער וואָס הענגט אויף דעם פאַרברעכער; זייער אַ שלעכטער מענטש.

הונט איז משוגע און וועלכער ניט. ווער האט זיך געקאנט ריכטן אשטיינער, אז דער גורל וועט פאלן אויך אויף דעם גוטן, קלונג, סטאטעמטשנעם סירקא?

א סברה אז די הינטשלעגערס האבן באקומען זייער לוינ גאכן צאל פון די אויסגעהרגעטע הינט, און ווי באלד אזוי איז גאנץ מעגלעך, אז ס'זיינען געווען נעבעך א סך אומשולדיקע קרכנות — און סירקא איינער פון די ערשטע.

פון דעם אומגליק זיינען די קינדער געווארן געווארן שוין לאחר המעשה, קומענדיק פון חדר אהיים — און זיי האבן אויפגעהויבן א גאנצע רעוואלוציע אין שטוב: „סטייטש, סירקא! סטייטש, זיי האט מען דערלאזט אזא מעשה!“ . . .

פארשטייט זיך אז די רעוואלוציע האט זיך אויסגעלאזט מיט א קאנטער-רעוואלוציע: „חדר-יינגלעך זאלן אין זינען האבן הינט!“ און מע האט זיי מכבד געווען מיט רעכטע פעטש און אויף צו פאר-בייסן האט מען זיי צוגעשטעלט א בענקעלע פארן רבין, געבעטן ער זאל ניט זשאלעווען קיין שמיץ. און דער רבי האט צוליב גע-מאן — ניט געזשאלעוועט קיין שמיץ. . . אוי, שמיץ! . . .

נאך דאס אלצדינג איז געווען גארנישט אקעגן דעם, וואס סירקא איז נעבעך אומגעקומען אומזיסט-אומנישט!

מער פון אלע איז געווען דערשלאגן סירקאס ליבלינג — דער מחבר פון די דאזיקע מעמוארן. ער האט עטלעכע טעג דורך אנאנד ניט געגעסן, עטלעכע נעכט ניט געשלאפן, געקאמטשעט זיך אויף אלע זייטן, געזיפצט און געקרעכצט שטילערהיים, נישט גע-קאנט מוחל זיין די שלעכטע ביזע מענטשן, וואס האבן ניט אין זיך קיין קאפ רחמנות, קיין צער בעל-חיים, קיין טראפן יושר — און ער האט שטארק-שטארק נאכגעקלערט נאך דעם, וואס איז א הונט און וואס איז א מענטש להכביל? . . . פאר וואס איז א הונט אזוי געטריי צו א מענטשן, און פאר וואס איז א מענטש א תלין? . . .

און עס קומט אים אויפן זינען סירקא מיט די קלוגע, גוטע אויגן, און ער פאלט צו מיטן פנים צום קישן און באנעצט אים מיט ביטערע, ביטערע טרערן.

סטאטעמטשנע — רואיק, געלאסן, פאלגעדיק, מיט גוטע מאנירן.
א סברה — פארז א מיינונג; עס קען זיין אז...
לאחר המעשה — נאך דער מעשה, נאך אלעמען, נאך דעם.
קאפ — א טראפעלע, א ביסעלע.
צער-בעל-חיים — מיטגעפיל צו לעבעדיקע באשעפענישן.

11

דער יצר-טוב און דער יצר-הרע

די באַבע מינדעס שבת-אויבסט. — מוסר-זאָגער. — די קינדער העלפן דער מאַמע אויפן יאָריד. — קאַרטן לכבוד חנוכה. — בערל דער זאַלמנהס לערנט גנבענען. — אַ יונג אַן אויסוואַרף.

אַמער וואָלט אַ יינגל פאַרגעסן אז ער האָט געהאַט אַ הונט פאַר אַ חבר, האָט מען אים דערמאַנט אויף יעדער טריט און שריט: „סירקאָ האָט דיר געלאָזט גריסן“. . . און ביי אַזאַ געלעגנ-הייט האָט מען אים שוין דערווייל אַריינגע-זאָגט אַ ביסל מוסר — ער זאַל האָבן צו גע-דענקען אויף ווייטער.

דאָס זאָגן מוסר איז פאַר אים געווען אַ סך ערגער פון פעטש. די קינדער האָבן אָנגעהערט זיך אַזוי פיל מוסר, שטראַפּרייד און מאַראַל, אז עס האָט שמענדיק געזשומעט אין די אויערן: „זשור-זשור-זשור — דאָס זאָלסטו נישט טאָן!“ „זשור-זשור-זשור — דאָ זאָל-סטו נישט שטיין!“ „זשור-זשור-זשור — אַהין זאָלסטו נישט גיין!“ אַלע האָבן געזשוזשוקעט: טאַמע-מאַמע, שוועסטער און ברידער, דער רבי, די דינסטמויד, די פעטערס, די מומעס, די באַבע, איבערהויפט טאַקע די באַבע מינדע.

די באַבע מינדע — דאָס איז געווען אַ יידענע אַ הויכע, אַן אָפּגעפּוצטע און אַ פּרומע מיט סכּנת נפשות! איר עובדא איז געווען — אַכטונג צו געבן אויף די קינדער און אויף זייער

יצר-הרע — דער שלעכטער ווילן.

יצר-טוב — דער גוטער ווילן.

שבת-אויבסט — פּרוכט וואָס מען גיט לכבוד שבת.

מוסר — שטראַפּרייד.

אויסוואַרף — זייער אַ שלעכטער; דער וואָס דאַרף אַרויסגעוואַרפן ווערן פון

צווישן מענטשן.

עובדא — אַרבעט, פליכט, אויפטו, פונקציע.

יידישקייט: אויסגלעטן די אייניקלעך די פאות מיט באשפיימע פינגער, אפרייניקן און אויסגלייכן די מלבושימלעך, זיך צוהערן זוי זיי דאוונען, בענטשן און לייענען קריאת-שמע פארן שלאפן גיין. דערפאר האבן אלע אייניקלעך געמוזט קומען צו איר שבת ביי מאג זאגן דער באבען א גוט-שבת, זיך אויסזעצן זוי די סמאטיקעס ביי דער וואנט און זיצן און ווארטן, ביז זי וועט געבן „שבת-אויבסט“. געגעבן האט זי דעם „שבת-אויבסט“ עפעס ניט אזוי בריימלעך, נאר דערפאר אויף ריינע גלאנצנדיקע שעלכלעך: אן עפעלע, א פערשקע, א באקסער, א פייג אדער דריי-פיר איינגע-דארטע ראזינקעס, און מוסר האט זי דערביי געזאגט אן א שיעור! דער מוסר איז באשטאנען אין דעם, אז מע באדארף פאלגן מאטע-מאמע און גוטע-פרומע לייט, און אז מע באדארף זיין יידן, און אז גאט וועט שטראפן פאר אימלעכס ברעקעלע — פאר ניט דאוונען, פאר ניט פאלגן, פאר ניט לערנען, פאר שטיפן און אפילו פאר א שלעכטע מחשבה, און אפילו פאר א פלעק אויף דער קאפאטע, — אזוי אז עס איז כמעט נישט איינגעגאנגען דאס עפעלע, די פערשקע, דער באקסער, די פייג אדער די דריי-פיר איינגעדארטע ראזינקעס.

נאר וואס פאר א ווערט האט געהאט דער באבעס מוסר אקעגן יענעס קוואל פון מוסר, וואס דער רבי האט נאך דעם אויסגעגאסן פאר זיינע תלמידים מאקע דעם זעלבן שבת ביי מאג פאר מנחה דאוונען? טייכן מרערן האט ער אויסגעצויגן פון אלעמעס אויגן — אזוי שארף און בולט האט ער אויסגעמאלט דעם יצר-טוב מיטן יצר-הרע, דעם גן-עדן מיטן גיהנום. מילי-מיליאסן רוחות און גיט-גוטע האט ער אויסגעשפרייט פאר די תלמידים פיס. . . הכלל, ס'איז אויסגעקומען, אז ס'איז נישט געווען זיך אויסצו-באהאלטן פונעם יצר-הרע, אין ערגעץ, סידן לייג זיך און שטארב! און דא, אויף צו-להכעיס, ווילט זיך דווקא א לעב מאג, און דווקא א שטיף מאג, און דווקא לאכן, און דווקא נאשן, און דווקא אפ-כאפן דאס דאוונען, און דווקא מראכטן פון דעם וואס מע מאג ניט. . . און דער יצר-הרע האט שוין אזא גליק, אז אים פאלגט מען א סך מער זוי דעם יצר-טוב. עס העלפט נישט קיין שום מוסר זאגן.

סמאטיקעס — פאלגנדיקע קינדער, גוט דערצויגענע, שטילע, מיט גוטע מאנירן.
שעלכלעך — טעצלעך, saucers.
פערשקע — peach.
מחשבה — געדאנק.
בולט — קלאר, ארויסגעהויבן, ארויסגעשטארצט.

אדרבה, וואָס מער דער יצר-טוב פלייסט זיך, אלץ שמאַרקער אַרבעט דער יצר-הרע. איך האָב מורא אַרויסצוריידן, נאָר מיר דאַכט זיך, אז ס'זאל ניט זיין קיין יצר-טוב, וואָלט דער יצר-הרע נישט געהאַט וואָס צו טאָן. . .

און מיט נחום וועוויקס קינדער האָט זיך דער יצר-הרע באַ-גאַנגען ווי אַ מערדער. נאָך ווייניק וואָס די קונדסים האָבן פאַר-קנייטשט דאָס דאָוונען, העכער האַלב איבערגעהיפערט און גע-זאָגט דער באַכען אַ גרויסן ליגן, אז זיי האָבן אויסערן דאָוונען נאָך געזאָגט עטלעכע קאָפיטלעך תהלים, — האָבן זיי נאָך פשוט אויסגעלערנט זיך גנבענען, נאַשן, קאַרטן שפילן און נאָך אַנדערע עבירות. פאַרשטייט זיך אז דאָס אַלצדינג איז געגאַנגען בהדרגה, איינס האָט מיטגעשלעפט דאָס אַנדערע. און געגאַנגען איז דאָס אַט ווי אַזוי:

די וואַראַנקעווער יידן האָבן געלעכט פונעם גוי און איבער-הויפט פון די גרויסע יאַרידים. אויף די דאָזיקע יאַרידים האָבן יידן אַרויסגעקוקט, האָבן זיך געטומלט, געמאַכט געשעפטן, גע-לייזט געלט, און גויים האָבן געטאָן זייערס — זיי האָבן געגנבעט, און איבערהויפט די גויעס. ס'איז גאַרניט געווען אויסצושטיין און איינהיטן זיך פון זיי! אַט האָט איר ביי איינער אַרויסגעטרייסלט פון אַרבל אַ פאַטשיילע אַדער אַ סטענגעלע, און אַט האָט שוין די אַנדערע גויע אַוועקגעלקחנט אונטער דער נאַז אַ חלבן ליכטל אַדער אַ באַקסער. וואָס טוט מען? איז די מאַמע געפאַלן אויף אַן עצה: אַוועקגעשמעלט אירע יינגלעך אין קלייט, זיי זאלן אַכטונג געבן, מע זאל ניט גנבענען — און חברה האָבן איר גוט און געטריי אַכטונג געגעבן:

אַ חוץ וואָס מע האָט אַנגעשמופט פולע קעשענעס מיט באַק-סערן, מיט סימון, מיט ניסלעך און מיט טרוקענע פלוימען, האָט מען זיך נאָך צוגעכאַפט צום גרינעס קעסטעלע וואו דער פדיון איז געלעגן, און אַקוראַט בעת די מאַמע האָט זיך פאַררעדט מיט אַ קונהמע, האָט מען אַריינגערוקט אין קעשענע אַ פאַר מזומנע מטבעות, און מען איז אַוועק מיט זיי דערנאָך אין חדר און דאַרט פאַרנאַשט אַדער נאָר פאַרשפילט אין קאַרטן.

בהדרגה — ביסלעכווייז.

סטענגעלע — בענדל.

חלבן ליכטל — אַ ליכטל פון חלב, tallow-candle.

סימון — ביליקער טאַבעק.

פדיון — לייזונג, דאָס געלט וואָס מע קריגט פאַר סחורה.

שפילן אין קארטן איז געווען א מין חולאת, אן עפידעמיע אין אלע יידישע חדרים, וואס גענומען האט זיך עס פון חנוכה און איז פארבליבן אויפן גאנצן ווינטער. עס איז באוואוסט אז חנוכה איז א מצווה צו שפילן. ווער עס שפילט אין דריידל און ווער עס שפילט אין קארטן. אמת, מיר מיינען נישט חלילה קארטן ממש, אפגעדרוקטע קארטן; מיר ריידן דא פון געמאכטע, פון יידישע קארטן. נאר ס'איז אלץ איינס. דער אייגענער יצר-הרע מיטן אייגענעם אזארט.

געקומען חנוכה, האט דער רבי אליין נישט נאר געהייסן שפילן קארטן — ער האט אויך גענומען אַנטייל אינעם שפילן און איז אדרבה געווען גאנץ צופרידן אפצוגעווינען ביי זיינע תלמידים דאס גאנצע חנוכה-געלט. און פארשפילן דעם רבין דאס חנוכה-געלט איז געווען א פארגעניגן און א כבוד און א פרייד; בעסער צו פארשפילן דעם רבין דאס חנוכה-געלט, איידער זיין פון רבין א געשמיסענער — דאס וועט דאכט זיך צוגעבן יעדער פארשמענ-דיקער מענטש. . .

דערפאר אבער אז ס'איז אוועק חנוכה, איז געווען אויס יום-טוב און אויס קארטן! דאס הייסט דער רבי האט אַנגעזאגט מיטן הארבן ווארט: טאמער וועט זיך דערוועגן עמעצער צורירן זיך צו א קארט, אדער אפילו ריידן פון קארטן, אדער טראכטן וועגן קארטן — איז ער א געשמיסענער!

אפנים אז דער רבי איז אליין געווען אמאל א רעכטער קונדס און האט ליב געהאט א קערמל נישט נאר לכבוד חנוכה. וואָרעם אז ניט, פון וואָנעט נעמט זיך צו אים גאר דער דאָזיקער גע-דאַנק? . . . ווי אזוי די מעשה איז, נאר זיינע תלמידים האָבן דעם גאַנצן ווינטער נאָך חנוכה געשפילט אין קארטן מיט א סך מער היץ און מיט נאָך אַ גרעסערן אַזאָרט ווי חנוכה. מען האָט פאַרשפילט די אַנבייסנס מיט די מיטאַגס, מע האָט פאַרשפילט וואו ווער ס'האַט געהאַט אַ מזומנעם גראַשן. און אז ס'איז ניט געווען קיין געלט און שפילן האָט זיך געוואָלט, האָט מען געזוכט כלערליי וועגן אויף צו קריגן געלט.

ווער עס האָט זיך דערגריבלט צו דער צדקה-פּוּשקע און דורך אַ שמרויעלע מיט וואָס אַרויסגעקראָגן פון דאָרטן איינציקווייז די פאַרווייניגע גראַשנס, וואָס די מאַמע האָט אַהין אַריינגעוואָרפן

אזאָרט — hazard, gamble. מיטן שטרענג, מיטן שטרענגן וואָרט.

אלע פרייטיק פאר נאכט פאר ליכט-בענטשן. ווער עס האט זיך אן עצה געגעבן דורך א שליחות אין מארק עפעס קריגן א פאר גראַשנס. און ווער עס האט זיך פשוט דערשלאָגן צום מאַטנס בייםעלע אָדער צו דער מאַמעס קעשענע. און דאָס אַלצדינג איז אַוועק אויף קאַרטנשפּיל!

די פראַגע איז נאָר געווען: ו ו ע ן און ו ו א ו ? און ווי אַזוי שפּילט מען אַז דער רבי זאָל ניט געוואָר ווערן? דער-פאַר האָבן שוין געזאָרגט די חברים פון דער עלטערער כתה, און דערהויפּט אַזאָ יינגל ווי בערל דער אַלמנאָה, אַ בחור מיט גראַ-בע ליפּן און מיט מאַדנע געזונטע ציין וואָס קאַנען ברעכן אייזן. עס האָט שוין דעמאָלט זיך געשיט אים אַ בערדל, און ער אַליין איז שולדיק אין דעם: ווייל ער רייכערט. אַזוי האָט בערל אַליין געזאָגט אויף זיך. „א סימן האָט איר — האָט ער געמענהט — אַט הייבט איר אָן צו רייכערן, וועט זיך ביי אייך אויך אָנהייבן אויסשיטן בערדלעך“. און ער האָט אויסגעלערנט אויף משי-קאוועס אַ סך חברים רייכערן פאַפּיראַסן.

און ניט נאָר רייכערן האָט ער זיי אויסגעלערנט — ער האָט זיי באַוויזן אַ וועג, ווי אַזוי מע קריגט דעם מאַטעריאַל אויף צו רייכערן. . . דאָס הייסט בעסער געזאָגט — ער האָט זיי אויס-געלערנט גנבענען. פאַרשטייט זיך אַז פאַר זיין אויסלערנען האָט בערל באַקומען באַצאָלט, מאַקע מיט מיטן און מיט פאַפּיראַס-פאַפּיר.

און בערל האָט זיך געהאַט זיין סיממעס: דער וואָס האָט אים געפאַלגט און געבראַכט מיטן מיט פאַפּיראַס-פאַפּיר — דער איז געווען אַ וואויל יינגל, אַ חבר. און ווער ס'האַט מורא געהאַט אָדער נישט געקאַנט גנבענען — דער האָט ביי אים געהייסן „אַ קוואַטש און אַ לעמעשקע“ און איז אַרויס פון חברשאַפּט. און אַז ס'איז אים אַפּגעגאַלטן, האָט ער נאָך געכאַפּט געשלאָגן אויך, מאַקע פון אים אַליין, פון בערלען הייסט עס.

באַקלאָגן זיך אויף אים איז געווען אוממעגלעך, וואָרעס דאָס וואָלט געהייסן אַרויסגעבן זיך אַליין, און דערויף זיינען געווען ווינציק העלדן. דעריבער האָט מען געמאַן אַלצדינג וואָס בערל דער אַלמנאָה האָט געהייסן, און מע איז געוונקען מיט אים וואָס

שליחות — שיקונג, message.
אויף משיקאוועס — אויף אַ שפּאַס, פון נייגעריקייט וועגן.

ווייטער אלץ טיפער און טיפער אין אפגרונט אריין. און גאט ווייסט וואוהין חברה וואלטן מיט אים פארגאנגען, ווען בערל דער אלמנהס זאל ניט האבן זיין וויסטן סוף פון זיך אליין און אויף אזא אופן, וואס קיינעם וואלט דאס גאר אין קאפ ניט איינגעפאלן.

זיי ווייסן גאר, אז ס'איז געווען א מעשה איין מאל אין א פריי-טיק, האט מען געכאפט דעם בחור אויף יענער זייט באד, וואו ער האט ארויסגעקאלופעט א שטיקל גלאז פון א פארשמעלטער שויב און אריינגעקוקט מיט איין אויג אינעווייניק אריין צו די ווייבער ווי זיי באדן זיך.

וויי-וויי, וואס ס'האט זיך דעמאלט אפגעטאן אין שמעל! זיין מאמע, די אלמנה, האט געחלשט, און אים האט מען אפגענומען פון חדר און ניט אריינגעלאזט אין בית-מדרש אריין. און קיין יינגל, אזוי גאר א טאמנס א קינד, האט ניט דערוועגט זיך מער צו באגע-גענען זיך מיט דעם „משומד“. אזוי האט מען אים גאך דעם א נאמען געגעבן. און בכדי צו פארענטפערן אפנים דעם דאזיקן נאמען האט זיך בערל דער אלמנהס אין א צייט ארום, זיין מאמע די אלמנה האט שוין דעמאלט ניט געלעבט, אפגעשמדט און פארפאלן געווארן.

אפגרונט — abyss.

וויסטער סוף — טרויעריקער סוף.

אויסקאלופען — ארויסקריגן עפעס פון אן ענגן ארט.

שקצים ווערן בעלי-תשובה. — א רוח, נישט קיין מיידל. — א „דאמאזויק“ וואָס טוט אָפּ מעשים. — געכאַפּט דעם לץ. — מע מאַכט חתונה אָן אויסגעלאָזענע מויד און זי ווערט אָן אשה צנועה.

ונדעסמוועגן דאַרף מען ניט מיינען, אַז דער יצר-הרע האָט אין גאַנצן אויסגעפירט און אַז דער יצר-טוב איז אַלע מאַל געווען הינטערשטעליק. מע דאַרף נישט פאַרגעסן, אַז ס'איז געווען אַ חודש אלול אויף דער וועלט, מיט תשובה-מעג, מיט אַ ראש-השנה און יום-כיפור און גלאַט תפלות און תעניתים. נישט קוקנדיק אויף די קליינע גנבהלעך, אויף די קאַרטן און אויף די אַנדערע יינגלשע עבירות, קאָן מען זאָגן גאַנץ זיכערלעך, אַז דער מיטלסטער פון די ברידער, שלום נחום וועוויקס, איז געווען באמת פרום, מורא געהאַט פאַר גאָט און געגעבן זיך ניט איין מאַל דאָס וואָרט, אַז ער וועט עלטער ווערן, וועט ער זיך פאַרבעסערן און וועט אים ירצה השם זיין גוט און פרום, אַזוי ווי די כאַבע מינדע האָט געהייסן, און אַזוי ווי דער רבי האָט געהייסן, און אַזוי ווי אַלע גוטע-פרומע לייט הייסן.

אפט מאל האָט זיך געטראָפּן אַז ער האָט געוויינט ביים דאָוו-

אשמודאי — דער האָר איבער די טייחלאַנים.
 בעלי-תשובה — מענטשן וואָס טוען תשובה.
 רוח — גייסט, טייוול, שד.
 „דאמאזויק“ — אַ שדל וואָס וואוינט אין אַ שטוב.
 לץ — דאָ: אַ טייוול וואָס טוט אָפּ שפיצלעך.
 אשה צנועה — אַ פרומע פרוי.
 חודש אלול — דער חודש פאַר ראש-השנה.
 תשובה-מעג — די טעג פון תשובה: די טעג פאַר ראש-השנה און פון ראש-השנה ביז איבער יום-כיפור.

נען, זיך געשלאָגן על-חמא, און אָן אמתער בעל-תשובה איז ער גע-
וואָרן, אַז ס'איז געקומען די צייט פון תשובה-טעג, פון ימים
נוראים.

זיין גוט און פרום איז בכלל זייער זיס און אָנגענעם. נאָר ווער
עס האָט אַמאָל געפרוואוּט זיין אַ בעל-תשובה — דער וועט מודה
זיין, אַז קיין בעסערע זאָך קאָן שוין נאָר אויף דער וועלט נישט זיין.
אַ בעל-תשובה איז אַ מענטש וואָס בעט זיך איבער מיט גאָט. און
וואָס קאָן זיין בעסער פון דעם אַז מע בעט זיך איבער? אַ בעל-
תשובה פילט זיך גאַנץ, און שטאַרק, און ריין און פריש, און ניי-
געבוירן, און קאָן קוקן אימלעכן גלייך אין די אויגן אַריין. ס'איז גוט,
אויסגעצייכנט גוט צו זיין אַ בעל-תשובה!

איז אַבער דער יצר-הרע — נישט געדאַכט זאָל ער ווערן! מישט
ער זיך אַריין און מאַכט קאַליע אין גאַנצן. דאָס מאַל האָט ער זיך
באַוויזן אין געשמאַלט פון אַ דאַרפיש מיידל מיט געגרייזלטע האַר
און מיט גרינע אויגן. פון וואַנעט האָט זיך גענומען דאָס מיידל,
וועט איר האַרען.

אויף אַלע ימים-נוראים זיינען זיך צונויפגעפאַרן פון די אַר-
מיקע דערפער אינעם קליינעם שמעטל וואַראַנקאָ דאַרפסיידן, אַדער
„יום-טובניקעס“ ווי זיי האָבן דאָרט געהייסן. יעדער באַלעבאָס
האָט זיך געהאַט זיין יום-טובניק מיט זיין יום-טובניטשקע. נחום
וועוויקס יום-טובניק איז געווען אַ ווייטער קרוב מיטן נאָמען ליפשיץ.
דאָס איז געווען אַ פרומער ייד מיט אַ ברייטן שמערן, אַ שמערן
פון אַ בעל-מוח, כאָטש כאַמת איז ער געווען נישט אַזאָ גרויסער
חכם. און אַ ווייב האָט ער געהאַט אויך אַ פרומע, וואָס האָט ליב
געהאַט דאוונען און שמעקן טאַבעק. קיין קינדער האָבן זיי נישט
געהאַט, נאָר אַ דינסטמיידל, אַ יתומה און אַ ווייטע קרובה, און
געהייסן האָט זי פייגל. ביי די קונדסים האָט זי געהאַט אַן אַנדער
נאָמען — „פייגעלע-אַשמדאָי“, דערפאַר וואָס דאָס איז געווען אַ
ברען, אַ רוח, נישט קיין מיידל, געהאַט אין זיך יינגלשע גענג, ליב
געהאַט שטיפן מיט יינגלעך אַז קיינער זאָל נישט זען, דערציילן זיי
מעשיות און זינגען לידלעך, צום מיינסטן — גויאישע.

איין מאַל — ס'איז געווען חול-המועד סוכות, אַ וואַרעמע, אַ ליכ-

זיך שלאָגן על-חמא — ווען מע טוט תשובה, שלאָגט מען זיך ביי אַ געוויסער
תפילה מיטן האַנט אין האַרצן.

ימים נוראים — מוראדיקע טעג, די טעג פון ראש-השנה און יום-כיפור.

בעל-מוח — אַ באַזיצער פון אַ מוח, אַ קלוגער.

חול-המועד סוכות — די האַלבזאַכעדיקע טעג צווישן די ערשטע און לעצטע
טעג סוכות.

טיקע נאכט — האט זי זיך צוגעגנבעט צום געלעגער וואו די יינגלעך זיינען געשלאפן (צוליב די יום-טובניקעס די קרובים האט מען די יינגלעך אויסגעלייגט שלאפן אין הויף, אויף דער ערד), און האט זיך אוועקגעזעצט א האלב-נאקעמע, גענומען זיך צעפלעכטן די האר און בעת מעשה דערציילן מאדנע מעשיות. דאס זיינען ניט גע-ווען די מעשיות, וואס שלומס חבר, שמואליק דער יתום, פלעגט דערציילן. דאס זיינען געווען מעשיות פון רוחות און לצים וואס טוען אפ שפיצלעך אלערליי: קערן איבער די מלבושים אויף דער לינקער זייט, שמעלן איבער דאס מעבל, בלעמערן איבער די ספרים, ברעכ די געפעס, שלעפן ארויס די טעפלעך פון אויוון און נאך אועלכע מעשים. און פון מכשפים האט זי גענומען דערציילן, פון מכשפים און מכשפות, ווי אזוי א מכשפה, אז זי וויל נאר, קאן זי פארמוטשען הונדערט מענטשן נאר מיט איר קיצלען אליין. . .

— קיצלען? וואס הייסט דאס: מיט איר קיצלען?

— קיצלען ווייסט איר ניט וואס הייסט? אט וועל איך איר

ווייזן ווי אזוי א מכשפה קיצלט.

און פייגעלע-אשמדאי האט זיך א לאז געגעבן מיט די צע-פאטלע האר באווייזן ווי אזוי א מכשפה קיצלט. פריער האבן די יינגלעך געלאכט, דערנאך האבן זיי גענומען זיך אפשלאגן פון איר, זיך בארען. חברה האבן זיך רעכט איינגעפלאגערט איר אין די צעפאטלע האר. פייגעלע האט אבער ניט אפגעלאזן, דאס פנים האט איר געפלאצט, די אויגן (העל-גרינע אויגן ווי ביי א קאץ) האבן געגלאנצט. אקעגן דער שיין פון דער לבנה האט זי אויסגעזען ווי אן אמתע מכשפה! נאר ערגער פון אלץ איז גע-ווען דאס וואס די דאזיקע מכשפה האט זיי ניט נאר בייגעקומען אלע-מען, נאר זי האט זיי איינציקווייז ארומגענומען און געקושט גלייך אין די ליפן אריין.

גאט איז אן עדות אז די יינגלעך האבן זיך געקושט מיט א מיידל קעגן זייער אייגענעם רצון. קען מען אויסבעטן ביים רבונר-של-עולם, ער זאל דאס דאזיקע נישט-ווילנדיקע קושן זיך נישט פאר-רעכענען פאר א צו גרויסע עבירה. . .

דעם זעלביקן ווינטער — ארום חנוכה איז דאס געווען — קומט צו פארן דער דארפס-ייד ליפשיץ מיט א ניס, אז ביי אים

צעפאטלע האר — צעלאזענע האר, צעשיבערטע האר, האר אין אן אומארדענונג. בארען זיך — ראנגלען זיך.

אין שטוב האָט זיך פאַרנאָדעט אַ לץ, אַ „דאַמאָוויק“, וואָס מאַכט אים אומגליקלעך. תחילת האָט דער לץ געמאַכט פון זיי נאָר חוזק: אַלע נאַכט האָט ער איבערגעבלעמערט די גמרות, צעריסן די סידורים מיט די חומשים, איבערגעקערט די מעלער אין שאַפּע, צע-בראַכן די טעפּ, אַרײַנגעוואָרפן אין פאַמעניצע דאָס תפילין-זעקל, דעם געמאַלטן מזרח, און משה מאַנטעפיאַרען אויסגעדרײט מיטן פנים צו דער וואַנט — און מע זאָל דאָס הערן, איר זאָלט זאָגן, אַפילו אַ שאַרף פון עמעצן! שפעטער האָט דער לץ אָנגעהויבן אויסליי-דיקן און איבערקערן זיי אַלע קעשענעס, אַרויסגנבענען דאָס קליינ-געלט פון טישקעסטל, צוגענומען און פאַרטאַכטאַרעט ערגעץ דעם ווייבס פערל — אַ רײנער אומגליק!

איז ער הייסט עס איצט געקומען צו זיין קרוב, צו נחום ווע-וויקס, פּרעגן אָן עצה, וואָס טוט מען? אויסגעהערט די מעשה, האָט אים נחום וועוויקס מער ניט אַ פּרעג געטאָן: „און וואו שלאָפּט דאָס דינסטמיידל? און ווי אַזוי איז זי מיט דער באַלעבאַסטע?“ ליפּשיץ האָט זיך אַזש געפונען באַליידיקט: ערשטנס איז פייגעלע זייערע אָן אַרעמע קרובה, וואָס זיין ווייב וויל זי חתונה מאַכן, געבן נדן, און ס'איז איר ביי זיי גוט ווי די וועלט; און צווייטנס שלאָפּט זי ווי אַ געהרגעטע ערגעץ ווייס איך וואו, אין קיר, ביי דער פאַר-שלאָמענער טיר!

— האָט זי ניט עפעס באַקאַנטע אין דאָרף? האָט אים נחום ווידער אַ פּרעג געגעבן און ליפּשיץ איז שוין גאָר אין כעס געוואָרן און צעשריען זיך:

— פון וואַנען האַבן זיך גענומען צו איר באַקאַנטע אין אַ דאָרף פון סאַמע גוים? צי אפשר מיינסטו אַז דער לץ דאָס איז פייגל?

— חס וחלילה! — האָט אים נחום וועוויקס געענטפערט און גוט אויסגעלאַכט זיך פון זיין נאַרישן קרוב, געפרוואוט אים

פאַרנאַרען זיך — אַרײַנקלייבן זיך ערגעץ און בלייבן דאָרטן אַ לענגערע צײַט; זיך צוגעווינען; זייער אַפט אַרײַנקומען.
תחילת — אין אנהייב.

דער געמאַלטער מזרח — אַ טראַדיציאָנעל געמעל, וואָס פלעגט געוויינלעך פאַר-שטעלן עפעס פון דער יידישער געשיכטע אָדער האַבן געוויסע אַלטע יידישע סימבאָלן; הענגט אויף דער מזרח-וואַנט.

משה מאַנטעפיאַרע — אַ יידישער טוער פון ענגלאַנד וואָס האָט געהאַלטן יידן אין רוסלאַנד, געלעבט אין מיטן 19טן יאָרהונדערט.
פאַרטאַכטאַרען — פאַרחאַרפן, פּטרו, פאַרבאַהאַלטן.
סאַמע גוים — גאָר גוים, בלויז גוים.

איבערצייגן, אז קיין לצים און קיין „דאמאזויקעס“ זיינען בכלל נישטאָ. ליפשיץ האָט אַכער ניט געוואָלט הערן אַפילו. ער האָט געשוואָרן, ער זאל אזוי דערלעבן הערן שופר של משיח, ווי ער האָט געהערט ביי נאַכט אַ סאָפּען פון אַ מין לעכעדיק באַשעפעניש, אַ קראַצן פון נעגל, און אויף מאַרגן האָט מען געזען אין קיך עפעס משונה-מאָדנע סימנים פון הינערשע פּיסלעך אויפן אויסגעשאַטענעם זאָמד וואָס אויף דער ערד.

דערזען מיט וועמען ער האָט צו טאָן, האָט נחום וועוויקס אַ דריי געגעבן ווי מע זאָגט דעם דיזשל צוריק: עס קאָן זייער זיין אז דער ליץ איז אַ ליץ. נאָר וואָס דען? ער וואָלט אַ בעלז געווען זיין דערביי. אויב ער וויל, לאַז ער מיטנעמען אים, נחומען, צו זיך אין דאָרף אַריין — ער וויל אַליין זען מיט זיינע אויגן. און ווי באַלד אז שוין יאָ פאַרן, זאל שוין מיטפאַרן אויך זיין יינגערער ברודער, ניסל וועוויקס אַדער ניסל ראַבינאוויטש.

— מיין ניסל — האָט נחום געגעבן צו פאַרשטיין — איז אַ יונגערמאַן אַ כּוואַט, אַ מענטש וואָס פילט זיך קיין עין-הרע אין כּוח. ס'איז צו גאָט אַ האַפּענונג, אז ער וועט קאָנען גובר זיין אַ ליץ. . . פאַרן מיר?

— מיטן גרעסמן כבוד! — האָט זיך ליפשיץ אָנגעכאַפּט מיט ביידע הענט. און אַלע דריי האָבן זיך גוט אָנגעפּעלצט, זיך אַרייַנגעזעצט אין אַ ברייטן שליטן און זיינען אַוועק צו ליפשיצן אין דאָרף אַריין.

געקומען אין דאָרף שוין פאַרנאַכטלעך, האָט מען די ליבע געסט זייער שיין אויפגענומען, געקאַכט פון זייערמוועגן אַ מיל-כיקע וועטשערע, און מע האָט געשמועסט די גאַנצע צייט פון דעם ליץ וואָס האָט זיך ביי זיי פאַרנאַדעט.

שפעטער, בעת פּייגל האָט דערלאַנגט צום מיש, האָט נחום געמאַכט אַ גאַנץ ברייטן שמועס וועגן דעם, אז ער און זייער גאַנצע משפּחה, די ראַבינאוויטשעס הייסט עס, האָבן פון געבוירן אַ מאָדנע האַרטן שלאָף, כאַטש נעם און טראַג זיי אַרויס מיט די בעטלעך, כאַטש שיסט אין זיי מיט האַרמאַטן! נאָר פונדעסמוועגן האָבן זיי פאַר אַליץ און פאַר אַ „דאָמאָויק“ קיין מורא ניט, כאַטש זיי

שופר של משיח — דער שופר פון משיח, דער שופר וואָס מע וועט בלאָזן אין אים אָנצוזאָגן אז משיח איז געקומען.
דיזשל — דער שטאַנג צו וועלכן מע שפּאַנט צו אַ פּערד.
כוואַט — אַ בריה, אַ ברען, אַ העלד, אַ שטאַרקער.
גובר זיין — באַזיגן.

פירן מיט זיך געלט, וואָרעם זיי זיינען נישט קיין נאַראַנים: דאָס געלט האַלטן זיי ביי זיך גוט איינגענייט, מחילה, אין די אונטערשטע כגדים, וועלכע זיי טוען קיין מאָל נישט אויס, און זיי גלייבן גלאַט נישט אין לצים און „דאָמאָוויקעס“ — ווייס איך וואָס! דאָס האַבן שונאים אויסגעטראַכט און נאַראַנים גלייבן זיי!

דערויף האָט זיי ליפּשיץ געענטפּערט בתמימות, אַז ס'וואַלט געווען אַ גרויסער יושר, אַז דער לץ זאָל זיך אַ נעם טאָן צו זיי היינ-טיקע נאַכט, זיי זאָלן וויסן מיט וואָס מען עסט דאָס. און אַט אַזוי האָט מען דעם אַונט פאַרבראַכט אַלץ אין אַזעלכע שמועסן, געהייסן דערלאַנגען וויין, און ביידע ברידער האַבן זיך געמאַכט כלומרשט ווי מען איז שיכורלעך. און מע האָט זיך געלייגט שלאָפן, אויסגע-לאַשן די ליכט. און די געסט האַבן זיך גיך געלאָזט הערן מיט אַ כראַפען, איינער העכער פונעם אַנדערן — אַ גאַנצער קאַנצערט.

אַרום האַלבע נאַכט האָט זיך דערהערט אַ געשריי מיט אַ גע-שלעג, מיט מאַדנע קולות, אויף יידיש און אויף גויאיש, אַזוי אַז די ליפּשיצעס האַבן זיך אויפגעכאַפּט אין איין ציטערניש, אַנגעצונדן פייער, און פאַר זייערע אויגן האָט זיך באַווויזן אַזאַ מין בילד:

ביי נחומען אין די הענט איז געלעגן פייגעלע-אַשמדאַזי אַ געבונ-דענע און געריסן זיך מיט אַלע כוחות; און ניסל (געווען אַ ייד אַ גבר) האָט זיך געראַנגלט מיט כוועדאַר דעם „שרייבער“ פון דאַרף, וואָס האָט אים צעריסן און צעבלומיקט די הענט, נאָר ניסל האָט אים געפאַקט, געבונדן ווי אַ שעפּס.

און אַז עס איז געוואָרן טאַג, האָט מען זיי ביידן, פייגל די מויד און כוועדאַר דעם „שרייבער“, אַפּגעפירט אין דאַרף אַרײַן. דאָרט האָט מען פאַר אַלע פויערים געשמעלט צוויי עמער כראַנפן און מען איז געקומען צו אַזאַ מין פּסוק: אַזוי ווי כוועדאַר איז אַליין דער „שרייבער“, זאָל ער זיך מודה זיין און אַפּגעבן אַלצדינג, וואָס ער האָט דורך דער מויד ביי די ליפּשיצעס אַוועקגעלקחנט. וועט מען אים נאָר מקיים פּסק זיין, דאָס הייסט פון דער גרינג אַפּשמייסן, און מע וועט מאַכן אַ שווייג.

און צו דער מויד האָט מען זיך גענומען מיט גוטע רייד, אַז איבערגעבן זי אין גויאישע הענט וויל מען נישט בשום אופן, כאַטש

בתמימות — נאַיאַווערהייט, איינפאַך, פשוט, אַן הינטערשטע געדאַנקען. אַ גבר — זייער אַ שטאַרקער, אַ הויכער און אַ ברייטער. דער „שרייבער“ פון דאַרף — דער באַאַמטער פון דאַרף. מקיים פּסק זיין — דורכפירן אַ פּסק (אַן אורטייל פון אַ געריכט), אַפּשמייסן.

זי איז אן אשמדאי, א הולמטיקע און ערגער נאך פון א משומדת. . .
 מע פאדערט פון איר נאך, זי זאל אויסזאגן וואו די פערל און די איבע-
 ריקע זאכן זיינען, און מע גיט איר א תקיעת-כף, אז מע נעמט זי צו
 אין שטאט אריין און מע גיט איר א חתן, טאקע שוין און טאקע
 באלד, און אויפן שענסטן אופן, מיט קלעזמער און מיט חתונה-
 קליידער און מיט א חופה-וועטשערע, ווי אן ערלעכער, א כשרער
 יידישער טאכטער — קיין פויגל וועט ניט וויסן פון דער גאנצער
 מעשה, קיין האץ וועט ניט קרייען!

און אזוי איז דאס טאקע געווען. א חתן האט מען איר גע-
 געבן א יונג מיט ביינער, משה-הערש האט ער געהייסן, א דאמען-
 שניידער. די ראבינאוויטשעס זיינען געווען די מחותנים און די
 אונטערפירער. אויף דער חתונה איז געווען די גאנצע שטאט
 און אויך דער פריסטאוו. מע האט אויסגעטרונקען אן א שיעור
 פלעשער מיט וויין און מיט ביר, און ניסל ראבינאוויטש מיטן פריס-
 טאוו האבן ביידע אזוי געטאנצט, אז מע האט באדארפט גיין קוקן
 אויף חידושים.

נאך דער חתונה איז פייגעלע געווארן ניט צו דערקענען. פרום
 ווי א רביצין, ניט געקוקט קיין מאנסביל גלייך אין די אויגן אריין,
 און מיט נחום וועוויקס יינגלעך איז זי גלייך ווי קיין מאל נישט
 געווען באקאנט. און אז מע האט באדארפט אין שטאט עמעצן מאכן
 א נדבה, נעמען א פאטשילע און גיין איבער די הייזער, איז זי
 געווען פון די ערשטע. אז מע שמועסט אן אשה כשרה, א גבאיטע,
 איז דאך ניט שייך!

נאך איינס צום אנדערן געהער זיך ניט אן: איר מיידלשער
 נאמען „פייגעלע-אשמדאי“ איז איר פארבליבן אויף אייביק. וועגן
 דעם האבן שוין געזארגט נחום וועוויקס קונדסים, און מער פון
 אלע — דער מיטלסטער און דער גרעסטער קונדס, דער שרייבער
 פון די דאזיקע געשיכטעס.

הולמטיקע — צעלאזנע, האט ליב צו הוליען.

משומדת — א געשמדטע.

תקיעת-כף — א הייליקער צוואנג, דאס געבן פייערלעך די האנט.

קיין האץ וועט ניט קרייען — קיינער וועט ניט חיסן.

אונטערפירער — דער וואס פירט חתן-כלה צו דער חופה.

פריסטאוו — דער פירער פון דער ארטיקער פאליציי.

חידושים — וואונדער, מאדנע זאכן.

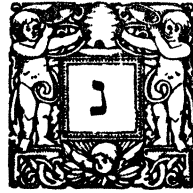
אשה כשרה — א כשרע פרוי.

גבאיטע — א פארשטייערקע פון א פאראיין, פון א צדקה-פאראיין, די פרוי

פון א גבאי.

דריי ברידער — דריי פארשיידענע טיפן. — דער פעטער פיניע טאָנצט אויף לייכטער. — דער פעטער ניסל „הוליעט“. — אַ ווייב אַ צרה. זיך פארשטעלט פאַר אַ טשינאַוויק, אַנגעאַרבעט אַ חתונה, אַוועק קיין אַמעריקע. — אַ ניצויץ פון אַ פּאַעט.

חום וועוויקס האָט געהאַט נאָך צוויי ברידער: פיניע וועוויקס און ניסל וועוויקס, דער וואָס איז אויבן דערמאָנט. און אַן אַנטיק איז דאָס וואָס יעדערער פון די דריי ברידער איז זיך געווען אַ טיפּ פאַר זיך און קיין ברעקל נישט געראַטן איינער אין דעם אַנדערן.

דער עלטערער, נחום וועוויקס, איז געווען, ווי מיר ווייסן שוין, אַ מישמאַש פון אַ חסיד און אַ משכיל, אַ פילאַ-זאָף און אַ שיינער דאַוונער, אַ למדן און אַ חקרן, און במבּע אַ מענטש אַ שטילער, אַ פאַרבאַרגענער און אַ גרויסער בעל-מרה-שחורה.

דער אַנדערער, פיניע וועוויקס — דער איז געווען שוין גאַר אַ גרויסער ירא-שמים, מיט גאַר אַ לאַנגן מלית-קטן, אַ שיינער ייד (איך מיין טאַקע אַ שיינער אויפן פנים), מיט אַ שיינער באַרד, שיינע, שמייכלענדיקע אויגן און במבּע זייער אַ לעבעדיקער, אַ מענטש וואָס

טשינאַוויק — באַאַמטער, באַאַמטער פון דער רוסישער רעגירונג. ניצויץ — פונק.

אַנטיק — וואונדער, זעלטנקייט, טייערע זאַך. משכיל — אַן אויפקלערער, אַן אַנהענגער פון וועלטלעכער בילדונג, אַ געבילדעטער. חקרן — דער וואָס האָט ליב צו גריבלען זיך, צו פילאַזאָפירן. במבּע — אין דער נאַטור.

בעל-מרה-שחורה — אַ מרה-שחורהדיקער מענטש, אַ מעלאַנכאָלישער מענטש. ירא-שמים — זייער אַ פרומער.

מלית-קטן — אַ גויטווענדיקער טייל פון אַנטאָן ביי פרומע יידן, מיט פיר אויף אַ ספּעציעלן אופן צונויפגעזעצטע פעדעס, ציצות, ביי די פיר עקן. „אַ שיינער ייד“ — אַ חשובער ייד, אַ באַלעבאַס, אַ ייד אַ לערנער.

קהלם זיך, א קאכלעפל, א בריה א מוהל, חלילה נישט צוליב געלט נאָר פשוט לשם מצווה. הכלל, דאָס איז געווען א ייד א הרה"ט, שטענדיק פארטראָגן אין פרעמדע געשעפטן, לאַדענישן, דולענישן, פאַרלאַזענישן, אויסגלייכענישן, אַלמנות, יתומים און גלאַט אַרעמע-לייט. היינט וואו איז עפעס גכאות אין בית-מדרש, אין קלויז, אין חברות? איך האָב מורא אז דאָס איז ביי אים געווען מייערער פון אַן אייגענעם מאַרק אַדער יאָרִיד.

אָוועקוואַרפן למשל אַ מאַרק אַדער אַ יאָרִיד און לויפן אויף אַ ברית — פון דעם שמועסט מען ניט. דערויף איז מען דאָך עפעס אַ מוהל ביי יידן. אַדער חתונה מאַכן אַן אַרעמע יתומה און טאַנצן מיט די אַרעמע מחותנים אַ גאַנצע נאַכט — דאָס איז דאָך אַוודאי אַ גרויסע מצווה וואָס ניט אַפּט קומט עס צו דער האַנט.

ריידנדיק פון טאַנצן, איז שווער זיך איינצוהאַלטן און ניט באַ-וואַנדערן, פון וואַנעט האָט זיך גענומען צו אַט אַזא יידן אַ ירא-שמים, ער זאָל קאַנען טאַנצן, און נאָך אַזוי טאַנצן? וואו האָט ער זיך דאָס געלערנט למשל? און ווער איז געווען זיין רבי יענע יאָרן? טאַנצן אַ „חסיד“, אַ „קאַזאַק“ און אַ „פּאַניע“ — פון דעם איז אַפּגערעדט.

— שמיל זאָל זיין! ר' פיניע וועוויקס וועט טאַנצן אַ „חסיד“!
— צערוקט זיך, עולם! ר' פיניע וועוויקס וועט גיין אַ „קאַ-זאַק“!

— ווייבער, אויף אַ זייט! ר' פיניע וועוויקס וועט אונדז ווייזן אַ „פּאַניע“!

און דער גאַנצער עולם צערוקט זיך, מאַכט אַ וואַרע. און דער פעטער פיניע „טאַנצט אַ חסיד“, „גייט אַ קאַזאַק“, אַדער ער ווייזט אַ „פּאַניע“. און דער עולם שטייט אויף קעפּ.

וואָס אַרעמער ס'איז געווען די חתונה, אַלץ גרעסער איז געווען די שמחה, דאָס הייסט וואָס די מחותנים זיינען געווען גרעסערע אַרעמעלייט, אַלץ מער האָט דאָרט דער פעטער פיניע געמאַנצט און

קהלן זיך — מיטן זיך אין געזעלשאַפטלעכע זאַכן. קאַכלעפל — דער וואָס האָט ליב זיך צו מיטן אין געזעלשאַפטלעכע זאַכן, וואָס היצט זיך און קאַכט זיך.

לאַדענישן — פון האַרט „לאַדן זיך“ — זיך משפּטן. דולענישן — טומלענישן, פאַרדרייענישן.

פאַרלאַזענישן — ווען מע דאַרף אויסגלייכן אַ שטרייט, אַ סיכסוך, פאַרלאַזט מען זיך אויף מענטשן; פון דעם הערב פאַרלאַזן זיך.

פּאַניע — פאַרזאַטלעכער נאַמען פון אַ רוס. מאַכן אַ וואַרע — מאַכן פריי אַן אַרט דורכצוגיין, זיך אַפרוקן און דורכלאַזן.

באוויזן קונצן, און טאקע נאָר לשם מצווה, בכדי משמח צו זיין חתן-כלה.

מען האָט באַדארפֿט אויף חידושים גיין זען פיניע וועוויקס, ווי ער טאָנצט „אויף לייכטער“ מיט ברענענדיקע ליכט, אַדער „אויף אַ שפיגל“, און אזוי גרינג, אזוי גראַציעז, ווי דער גרעסטער פון די היינטיקע טענצער פון דער וועלט. אזא מיין טאָנצן וואָלט מען היינט-טיקע צייטן געקאָנט ווייזן אויף בילעטן און מאַכן אַ סך געלט. די קאָפּאָטע אַראָפּגעוואָרפֿן, דעם מלית-קטן אַרויסגעצויגן, די אַרבל פאַרקאָטשעט, די הויזן במילא אַריינגעשטעקט אין די שטיוויל, און די פיס קוים-קוים וואָס זיי באַרירן די ערד, און דער קאָפּ איז פאַר-וואָרפֿן אַרויף, די אויגן צו, אויפֿן פנים זעט מען התפעלות מיט התרוממות ווי בשעת דאַונען. און די קלעזמער שפילן אַ יידישע זאָך, און דער עולם פליעסקעט, און די ראָד ווערט אַלע מאל גרעסער און גרעסער, און דער טענצער, אויסמיידנדיק די לייכטער מיט די ברע-נענדיקע ליכט, גייט אַריין וואָס ווייטער אין אַלץ מער התפעלות — ניין, דאָס איז ניט געווען קיין טאָנצן! דאָס איז געווען גיכער אַ מיין דינען גאָט. . . און פון וואָנעט האָט זיך גענומען צו אָט אזא יידן א ירא-שמים, ער זאָל דערגרייכן אזוי ווייט אין דער קונסט פון טאָנצן? . . .

אויב די צוויי עלטערע ברידער, נחום און פיניע וועוויקס, זיי-נען געווען חסידים, איז דער דריטער, דער יינגסטער ברודער, ניסל וועוויקס, אַדער ווי ער האָט זיך שוין די לעצטע צייט גערופן ביי זיין פאַמיליע-נאָמען, ניסל ראַבינאוויטש, געווען שוין נאָר אַ וועלטלעכער, געמראָגן אַ קאָפּאָטע מיט אַ שפּאַלט פון הינטן (דאָס האָט געהייסן יענע יאָרן מעשה פראַנט אַדער מעשה דייטש), לאַקירמע שטיי-ווערן און שטאַרק-שטאַרק אונטערגעבויגענע פּאָות. און געהאַלטן האָט ער זיך דעמאָקראַטיש, דהיינו: געזעסן אין פּאַליש און דער-צוילט מעשיות פאַרן פראַסטן עולם.

דערצו האָט ער געהאַט אַ באַסאָווע שטימע, געקאָנט שוין זיין-נען, ליב געהאַט אַ סך לאַכן און געקאָנט מאַכן לאַכעדיק יענעם.

לשם מצווה — צוליב אַ מצווה.

במילא — סײַ ווי, פון פריער.

התרוממות — דערהויבנקייט.

פליעסקען — פאַטשען מיט די הענט, אַפּלאַדירן.

מעשה פריינט, מעשה דייטש — אזוי ווי אַ פראַנט, אזוי ווי אַ דייטש.

„דייטש“ — אַ ייד וואָס גייט אין אַ קורצן רעקל, ניט אין אַ קאָפּאָטע.

שטייולעמן — די אייבערשטע טיילן פון שטייול.

פּאַליש — דאָס פּאָדערהויז אין אַ שול אַדער בית-מדרש.

מיינסטנס האָבן פון אים געלאַכט ווייבער און מיידלעך — די זיינען ממש צעגאָנגען פאַר געלעכטער, אַז ער האָט נאָר געוואָלט. מיט וואָס ער האָט זיי גענומען איז שווער צו וויסן. נאָר ס'איז געווען גענוג ער זאל זיי זאָגן איין וואָרט — און די געלעכטערס זיינען שוין געגאָנגען ביזן הימל.

היינט וואָס פאַר אַ הוֹליאָק איז דאָס געווען! אָן אים אַ חתונה איז געווען אַ לוויה, ניט קיין חתונה. ניסל וועוויקס, אַדער ניסל ראַבינאוויטש, האָט געקאָנט אַ גאַנצע וועלט מאַכן ריידעוודיק, לאַכע-דיק און טאַנצענדיק. דער חילוק צווישן אים און צווישן פעטער פיניע איז געווען, וואָס דער פעטער פיניע האָט געקאָנט טאַנצן און דער פעטער ניסל האָט געקאָנט מאַכן טאַנצן אַנדערע. אַלע און אַלץ האָבן מיט אים אויף אַ שמחה מיטגעטרונקען, מיטגעזונגען און מיט-געטאַנצט. דער ערשטער איז געווען דער פּריסטאַוו. מיט אים האָט ער זיך געביטן מיט די הימלען — און ס'איז געווען ליהודים.

כּלל איז ניסל ראַבינאוויטש געווען מיט „נאַטשאַלסטמווע“ אויס-געבונדן און האָט געפירט דאָס שמעטל ביד רמה, גלייך ווי ער אַליין וואָלט געווען אַ משינאוויק. דערצו האָט ער גערעדט רוכיש ווי אַן עכטער פּאַניע. נישט נאָר יידן — גויים האָבן פאַר אים געהאַט דורך ארץ.

זיך קהלן האָט ער נאָך מער ליב געהאַט ווי דער פעטער פיניע. שמענדיק האָט ער זיך מיט עמעצן אַדער פאַר עמעצן געלאָדן, און אים האָט זיך אויסגעמאַלט אַז ער ווייסט אַלע געזעצן. אַ קליניקייט — אַ ייד רעדט אַזוי גוט רוכיש, אַז ס'איז גאַרנישט צו דערקענען אַז דאָס רעדט אַ ייד, און דערצו איז ער אַזוי אויסגעבונדן מיט „נאַטשאַלסטמווע“, פאַטשט דעם פאַרשטייער פון די פּויערים ווי אַ הונט, שיכורט מיטן פאַרשטייער פון שטאַט אַ גאַנצע נאַכט מאַקע ביי זיך אין שענק, און מיטן פּריסטאַוו קושט ער זיך ווי מיט אַ ברודער!

נאָר אויף ווי פּיל דער פעטער ניסל איז געווען אַ חשוב אין שטאַט, אויף אַזוי פּיל איז ער געווען ניט קיין חשוב ביי זיין אייגן ווייב, ביי דער מומע האַדל (אַלע גרויסע מענטשן זיינען ביי זייערע ווייבער גאַרנישט!). די מומע האַדל איז געווען אַ ווייבעלע אַ קליינס

הוֹליאָק — אַ מענטש וואָס האָט ליב צו הוֹלען.
 ס'איז געווען ליהודים — ס'איז געווען פּריילעך.
 „נאַטשאַלסטמווע“ — מאַכט, די פאַרשטייערס פון דער צאַרישער מאַכט.
 אויסגעבונדן מיט... — קען זיך זייער גוט מיט...
 ביד רמה — מיט אַ שטאַרקער האַנט.

און א שווארצם, נאָר דאָס דאָזיקע קליינע ווייבעלע האָט געהאלטן איר גרויסן מאַן אין דער מורא.

עס איז געווען צו באַוואַנדערן, ווי אַט דער גרויסער הויכער פעמער ניסל, דער חשוב ביי „נאַטשאַלסטווע“, וואָס רעדט אַזוי גוט רוסיש, און דער שמענדיק פריילעכער און אויסגעפוצמער קאוואַלער און אַנגעלייגמער גאַסט ביי ווייבער, איז אַ בעלן געווען צו כאַפּן פון זיין אייגן קליין-געוואַקסן ווייבעלע אַדער מיט אַ קישעלע איבערן קאַפּ, אַדער מיט אַ נאַסן בעזעם איבער דער אויסגעפוצמער קאַפּאַטע. צום מיינסטן האָט זי ליב געהאַט אים בעזעמען דווקא יום-טוב, און דווקא שמחת-תורה, און דווקא פאַרן גאַנצן עולם אין די אויגן: „לאַז מען וויסן וואָס פאַר אַ מאַן זיין ווייב האָט!“ . . . ער אַכער האָט דאָס אַנגענומען פאַר אַ קאַטאַוועס, זיך פאַרשלאָסן מיט אַלע יידן אין זאַל, אויפגעפנט פלעשער מיט באַנפן, אויפגעשלאָגן אַלע פעסלעך מיט געזייערטע אויגערקעס אין קעלער, אַרויסגענומען אַלע מעפּ און מעפלעך פון אויוון — געמאַכט אַ חורבן, אַ פאַגראַם אין שטוב. און אַפּגעקערקט נאָך דעם דערפאַר פון דער מומע האַדל דריי וואַכן כּסדר. ס'איז אַכער געווען כּדאי — מע האָט זיך גוט אַנ-געהוּליעט!

שענער פון אַלצדינג איז געווען דאָס וואָס דער פעמער ניסל האָט אָן דער מומע האַדל נישט געמאַן פון דאַנען אַהין. ער האָט זי געהאַלטן פאַר אַ גרויסן בר-דעת. און דאָס גאַנצע שמעטל האָט געוואוסט פונעם סוד, אַז ניסל ראַבינאַוויטש האָט נעבעך אַפּגע-שניטענע יאָרן פון זיין ווייב, כאַטש אַפילו ביי דער וועלט איז ער אַ תקיף און ביי „נאַטשאַלסטווע“ אַ גאַנצער קאַכלעפל.

הלוואַי וואַלט ער נישט געווען אַזאַ תקיף! וואַרעם דאָס וואָס ער איז געווען אַ תקיף, האָט אים איינגעמלעך אַפּגעקוילעט און סוף-כל-סוף גליקלעך געמאַכט אים מיט די קינדער און קינדס-קינדער אויף אייביקע יאָרן:

אין אַ דאַרף, נישט ווייט פון וואַראַנקאַ, האָבן גוים געמאַכט אַ „פּריגאַוואַר“*) אויף אַ יידן, אַז מען זאַל אים אַרויסטרייבן. וואָס טוט מען? איז מען געקומען צו לויפן צו ניסל וועוויקס, אַדער צו ניסל ראַבינאַוויטש: סמיטש, אַזאַ חשוב ביי „נאַטשאַלסטווע“, וואָס רעדט אַזוי גוט רוסיש און קושט זיך מיטן פּריסטאַוו! . . .

*) דאָס הייסט עס זיינען זיך צונויפגעקומען די גוים פון דאַרף און זיי האָבן אַנגענומען אַ באַשלוס. תקיף — יחסן, דעה-זאַגער.

דער פעטער ניסל האט זיך א וואָרף געגעבן צום פריסטאָוו —
 ער קאָן דאָ גאַרנישט העלפֿן: דאָס ווענדט זיך נאָר אינעם
 „ספראָוויק“. און דער „ספראָוויק“ איז ערשטנס אַ נייער מענטש
 און צווייטנס אַ גרויסער המן! וואָס זשע טוט מען ווייטער? ווי
 לאָזט מען דאָס מאַכן אַ תל פון אַ גאַנצער יידישער משפּחה?

„וואָרט נאָר אויס אַ ביסל, ס'וועט זיין רעכט!“ — אזוי האָט
 געזאָגט דער פעטער ניסל און האָט אָפּגעטאָן גאָר אַ קלייניקייט:

ער האָט געקריגן אַ גאַנצע אוניפּאַרעס וואָס אַ משינאָוויק
 מראַגט, האָט זיך פאַרשמעלט פאַר אַ „ספראָוויק“, געכאַפט אַ פּור
 און אַריינגעפאַרן אין דאָרף אַריין מיט אַ גלאַק. ער האָט געשיקט
 רופן צו זיך אַלע פּויערים און האָט זיך צעשריען אויף זיי, און גע-
 טופּעט מיטן פּוס ווי אַן אמתער „ספראָוויק“, אַז ס'איז נישט נאָכן
 געזעץ נאָך, און האָט צעריסן דעם „פּריגאָוואָר“ אויף שטיק-שטיק-
 לעך און אָנגעזאָגט זיי, אַז טאַמער דערוועגן זיי זיך קלאַנגן אויף אים
 צום גובערנאַטאָר, זאָלן זיי וויסן, אַז ער, דער נייער „ספראָוויק“
 הייסט עס, איז טאַקע דעם גובערנאַטאָרס אַן אייגענער פעטער, פון
 דער מאַמעס צד, און זיין ווייב געהער זיך אַן אַ שטיקל קרובה מיטן
 מיניסטער! . . .

ווער עס האָט געמערט — ווייסט מען ניט. נאָר די געשיכטע
 מיטן צעריסענעם „פּריגאָוואָר“ און די מעשיות מיטן גובערנאַטאָר
 און מיטן מיניסטער זיינען אַרויף ווי בוימל אויפן וואַסער. און ס'איז
 געוואָרן אַ פּראַצעס, און מע האָט דעם פעטער ניסל איינגעזעצט
 און געמשפּט. און דער שפּיץ איז געווען אַז דער בראַווער פעטער
 ניסל האָט געבעך געמוזט ווערן אַ בורח, פּשוט הייסט עס — געמען
 און אַנטלויפן.

עס האָט זיך אים איינגעגעבן — ער איז אַנטלאָפּן. האָט ער
 זיך פּריער אָפּגעוואָלגערט אַ שטיקל צייט אין אַדעס, זיך געמאַכט
 אַ נייעם פּאַס מיט אַ נייעם נאָמען און איז אַוועק קיין אַמעריקע,
 אַזש קיין קאַנאַדע. די ערשטע צייט איז ער גוט אויסגעריסן גע-
 וואָרן, נאָר אין אַ פּאַר יאָר אַרום האָבן אָנגעהויבן גיין פון אים
 „לעטערס“ אַז ער „מאַכט אַ לעבן“. שפּעטער האָט ער אַריבער-
 געצויגן אַהין זיין גאַנצע משפּחה, וועלכע האָט אויך געשריבן בריוו
 אַז זיי „מאַכן אַ לעבן“. נאָך דעם זיינען אָנגעקומען פון זיי אַלע-

מען זייער שיינע „פיקטשורם“ — גראַפן, אמתע שררות! נאָר ווי אזוי מע „מאַכט אַ לעבן“ און ווי אזוי איז בכלל דאָס לעבן אין אַמע-ריקע — דאָס האָט מען נישט געקאַנט פון זיי אַרויסבאַקומען בשום אופן. . .

ערשט העט-העט, אין אַ יאָר עטלעכע און דרייסיק אַרום, אינעם יאָר 1905-6, אין דער צייט, ווען דער וואָס שרייבט די דאָזיקע ביאָ-גראַפיע האָט אליין באַדאַרפט אַריבערוואַנדערן איבערן ים און איז געקומען בשלום קיין אַמעריקע, האָט ער זיך אינטערעסירט צו באַ-קומען גענויע ידיעות וועגן זיין פעטער. איז ער געוואָר געוואָרן אַז דער פעטער נימל איז שוין אַ שוכן-עפר, נאָר ער האָט איבער-געלאָזט אַ שיינעם נאַמען און אַ שוין פאַרמעגן. זיינע קינדער און זיינע אייניקלעך זיינען דאָס וואָס מע רופט אין אַמעריקע: אַלרייט. דאָס בילד פונעם פעטער נימל וואָלט אָבער ניט געווען אין גאַנצן, ווען מיר זאָלן דורכלאָזן נאָך איין שמריך: אין דעם דאָזיקן מענטשן איז אפשר פאַרלוירן געגאַנגען אַ פּאַעט. ער האָט ליב געהאַט זינגען יידישע לידער, אייגענע. אין דער צייט וואָס ער איז געזעסן אין תּפּיסה, האָט ער באַשאַפּן אַ ליד אויף זיך אליין, אין יידיש, נאָכן אַלף-בית, און אַ שיינע מעלאָדיע דערצו — אַ מעלאָדיע וואָס איז זיך צעגאַנגען אין אַלע אַברים. ווי פיל טאַלאַנטן זיינען ביי אונדז אַט אזוי פאַרלוירן געגאַנגען, וואָס מע ווייסט פון זיי גאַרנישט!

שררות — פּריצים, האָרן.
שוכן-עפר — אַ געשטאַרבענער.

משנה מקום — משנה מזל

עם האלט ביי פארלאזן וואראנאקא. — דער באבע מינדעס תכריכים. —
 דער עולם קומט זיך געזעגענען. — וויבער מיט פארווייגטע אויגן
 פיסקלען זיך. — מען דארף זיין פון אייזן, מע זאל ניט לאכן.

עם העלד פון דער דאזיקער ביאגראפיע האט זיך
 אויסגעוויזן, ווי עם ווייזט זיך אויס מסתמא אימ-
 לעכן יידישן יינגל, אז זיין שמעמל — דאס איז
 דער מיטלפונקט פון דער וועלט — דער סאמע
 נאפל פון דער ערד, און זיינע יידן — דאס זיי-
 גען די אויסדערוויילטסטע ביי גאט, און אז אין
 דער שפיץ פון די אויסדערוויילטסטע שטייען
 וועוויקס קינדער, די ראבינאוויטשעס, און דער סאמע שפיגל, דער
 סאמע צימעס פון די ראבינאוויטשעס — דאס איז געוויס זיין מאמע,
 נחום וועוויקס.

ווארעם ווער זיצט אין בית-מדרש אויבן-אן אין מזרח-וואגט,
 דער צווייטער פונעם רב, ביים סאמע ארון-קודש? צו וועמען
 קומט מען צום אלעם ערשטן גוט-יום-טוב ביטן? און צו וועמען
 קלייבט מען זיך צונויף אלע שבת צו נאכטס אויף מלווה-מלכה און
 מע טרינקט און מע זינגט און מע טאנצט און מע הוליעט ביזן ווייסן
 טאג אריין? ניין, נישטא קיין שענערס פון זיין משפחה. נישטא
 קיין רייכערס פון זייער שטוב. נישטא קיין גרעסערער פון זייער

משנה מקום — משנה מזל — „בייטן אן ארט איז בייטן דעם מזל“; דאס
 ווערט געזאגט ווען מע פרואווט בעסער מאכן די לאגע דורכן אריבערפארן אויף א
 נייעם ארט.

נאפל — navel.

דער סאמע צימעס — דער סאמע ייחוס, דאס וויכטיקסטע.
 מזרח-וואגט — די חשובסטע, די טייערסטע ריי „שטעט“ אין א בית-מדרש לענג
 אויס דער מזרח-וואגט.

גוט-יום-טוב-ביטן — זאגן גוט-יום-טוב און דורך דעם ארויסווייזן אכטונג.
 מלווה-מלכה — די סעודה שבת-צו-נאכטס.

מאמן. נישמא קיין פרומערער פון זיין פעמער פיניע. נישמא קיין פריילעכערער פון זיין פעמער ניסל. שלום נחום וועוויקס הארץ האט זיך אלע מאל אנגעפילט מיט פרייד און מיט גדלות קעגן אנדערע קינדער. ער האט געדאנקט גאט וואס ער האט געהאט דאס גליק געבוירן צו ווערן אין דער דאזיקער משפחה, אונטער דער דאזיקער גאלדענער פאן, וואו ער האט זיך געפילט גליקלעך ווי א פרינץ און זיכער ווי אין א פעסטונג, ווי אין א קייזערלעכן פאלאץ.

און אט האבן זיך פלוצעם די זיילן פון דער פעסטונג געגעבן א שאקל, דער פאלאץ האט גענומען איינבייגן זיך אויף אומצופאלן, און דער גאנצער כישוף פונעם גליקלעכן שמעטל איז מיט א מאל פארשוואונדן געווארן. דער יונגער פרינץ איז געוואר געווארן, אז ניט דא איז דער נאפל פון דער ערד, אז ס'זיינען פאראן אויף דער וועלט א סך, א סך גרעסערע שמעט ווי וואראנקא און אז עס געפינען זיך אויף דער וועלט א סך, א סך רייכערע יידן ווי די ראבינא-ווישעס. . .

אויף נחום וועוויקס האבן זיינע קינדער געהערט דערציילן בסוד-סודות, אז ער קלייבט זיך אריבער אין גיכן צוריק קיין פער-רעיאסלאוו, אין דער גרויסער שמאט, פון וואנעט ער איז אמאל ארי-בערגעפארן אהער, קיין וואראנקא, בעת די קינדער זיינען נאך געווען גאר קליינימשקע. און אויסגעלאזט האט מען דעם סוד מיט די ווער-טער: „משנה מקום — משנה מול“.

ביי די קינדער האט פערעיאסלאוו אויסגעזען מוראדיק גרויס און פול מיט חן און פול מיט סוד. „פערעיאסלאוו איז א מקום-פרנסה“, — אזוי האבן צווישן זיך געשמועסט די גרויסע. און קליינ-ווארג האבן זיך צוגעהארכט צו די שמועסן, נאך ווינציק פארשמא-נען, נאר געפילט האבן זיי, אז פערעיאסלאוו איז עפעס א גוטע זאך. האבן זיי געקליבן תענוג, און צו גלייכער צייט האט זיי באנג גע-טאן זיך שיידן מיטן קליינעם שמעטעלע, וואו זיי האבן פארבראכט זייערע בעסטע קינדערשע יארן, די סאמע גאלדענע צייט פון זייער יוגנט. ווי פיל מע האט זיך ניט געהיט פאר די קינדער ניט צו ריידן אין שמוב פון „אזעלכע זאכן“, האבן זיי דאך געכאפט ווער-טער: „משנה מקום — משנה מול“. . . „פרנסה איז געשלאגן“. . .

גדלות — גרויסקייט, שטאלץ.
אונטער דער גאלדענער פאן — ביי יחסנים, ביי רייכע.
מקום פרנסה — אז ארט וואו מע קען האבן פינע פרנסה.
תענוג — פארגעניגן.
באנג טאן — פארדריסן, ווי טאן.

פאר וואָס אַז מע איז משנה מקום איז מען משנה דעם מול? און וואָס איז איינגטלעך אַזעלכעס, „פרנסה“ און ווי אַזוי, „שלאַגט“ מען זי? — דאָס האָבן קליינעוואַרג נאָך ניט אַקוראַט פאַרשטאַנען. נאָר נאָך דער מינע, וואָס גרעסערע האָבן בעת-מעשה געמאַכט, האָבן די קלע-נערע זיך אָנגעשמויסן, אַז עפעס מוט זיך, עפעס קומט פאַר. . .

שמענדיק אַ שמילער, אַ רואיקער, אַ בעל-מרה-שחורה, איז נחום וועוויקס געוואָרן נאָך מער שמיל און נאָך מער מרה-שחורה-דיק. תמיד אַן איינגעבויגענער, איז ער געוואָרן נאָך מער איינגע-בויגן. אויפן הויכן ווייסן שמערן האָבן זיך אויסגעלייגט נאָך אַ מאַל אַזוי פיל קנייטשן ווי פריער. אין צווייען פלעגט ער זיך פאַר-שליסן מיטן יינגערן ברודער, מיטן פעטער ניסלען, רייכערן אַ פאַ-פיראַס נאָך אַ פאַפיראַס און עפעס נאָר געסודעט זיך און נאָר גע-שטיקט זיך. . .

מע האָט דעם לעצטן ווינטער אויפגעהערט ביי די ראַבינאַ-וויטשעס פראַווען מלווה-מלכהם פאַר דער גאַנצער שטאַט. דעם לעצטן שמחת-תורה האָט מען אַפילו נאָך געהוילעט, דער פעטער ניסל האָט אַפילו זיך נאָך געביטן מיטן פריסטאָוו מיט די היטלען און כלומרשט געטאַנצט מיט אים אויפן דאַך אויך — נאָר ס'איז שוין געווען ניט דאָס הוילען און ניט דאָס טאַנצן וואָס פריער. אַפילו די מומע האַדל איז געוואָרן געלאָסן, פאַרלוירן אַ סך פון איר גיפּט. עפעס איז די גאַנצע משפּחה געוואָרן ווי צעשרויפּט.

נאָר איין באַבע מינדע האָט זיך נאָך געהאַלטן שטאַלץ, ווי אַ דעמב. די אייגענע ציכטיקייט און זויבערקייט וואָס אַלע מאַל. נאָר די שבת-אויבסטן זיינען געווען דאַכט זיך שוין ניט די וואָס תמיד. די עפעלעך אַ ביסל צוגעפרוירן און צוגעלעגערט און אַ ביסלע ווי אונטערגעפוילט; די ניסלעך פייפּעדיק און אין די פייגן האָבן זיך פאַרפלאַדעט ווערעם. געדאַונט און געבענטשט האָט די באַבע מינדע ווי פריער, געשמאַק און הויך אויף אַ קול, ווי אַ מאַנס-ביל, פון איר גרויסן ציכטיקן סידור אַרויס, און אויסגעשמועסט זיך מיטן רבנו-של-עולם. נאָר ס'איז שוין געווען ניט דאָס דאַוונען און ניט דאָס אויסשמועסן זיך מיט גאַט. עפעס האָט זיך געטאַן אין דער משפּחה, עפעס איז פאַרגעקומען ביי די ראַבינאַוויטשעס אַ מין סוד. אַזוי האָט זיך עס געצויגן אַ גאַנצן ווינטער, ביז עס האָט פּל-צעס אויסגעזעצט דער בלאַטער, דער אמת איז אַרויף ווי בוימל

דעמב — oak.

זיך פאַרפלאַדעט — זיך אַריינגעכאַפּט און זיך פאַרמערט.

אויפן וואסער, און די גאנצע שטאט איז געוואר געווארן פונעם סוד, אז נחום וועוויקס שותף, א ייד אן אָנגעפעלצטער, מיט אַ רויטער נאָז (הערשל האָט ער געהייסן, נאָר ווייל ער האָט ניט גע-קאָנט אַרויסריידן קיין שוין נאָר סין, האָט מען אים אַ נאָמען גע-געבן „הערסל מיט דער סין“), האָט נחומען בדיל-הדל געשמעלט, פשוט באַגנבעט.

איז געוואָרן אַ ויצעקו אין שטאָט: „סמייטש, ר' נחום, וואָס שווייגט איר אים? פאַר וואָס נעמט איר אים ניט צום רב, צו מענטשן?“ נאָר אז ס'איז געקומען צום רב און צו מענטשן, האָט דער דאָזיקער הערסל מיט דער סין זיך אויסגעלאָכט און אַרויסגע-רעדט זיך עפעס מוראדיק גראַב (און דווקא מיט דער סין, ווי זיין שטייגער איז). אז ס'איז גאָר אַ בזיון דאָס פאַרן מויל צו ברענגען.

— אַ יונגאַטש קאָן! — האָט דער פעטער ניסל געמענהט, געמאַכט מיט די הענט און גערייכערט מוראדיק גראַכע פאַפיראַסן, און ער האָט זיך געשוואָרן, אז זיין נאָמען וועט ניט הייסן ניסל, אויב ער וועט אָט דעם שייגען, דעם הולטיי, דעם גראַכן יונג מיט דער סין ניט אַריינפאַקן אין תפיסה אַריין ווינציקסטנס אויף פינג און צוואַנציק יאָר!

— וואָסער פאַקן? וואָסער תפיסה? וואָסערע פינג און צוואַנ-ציק יאָר? — אזוי האָט אים דער עלטערער ברודער, נחום, אָפגע-קילט מיט אַ ביטערן שמייכל און אויך פאַררייכערט אַ גראַכן פאַפיר-ראָס. — מע האָט מיר אָנגעמאָן אַ ספּאָדעק און מע מוז איצטער פאַרן צוריק קיין פּערעיאַסלאָוו. משנה מקום — משנה מול.

דאָס זיינען געווען קלאַרע דיבורים, וואָס חברה האַבן פאַר-שטאַנען, כאַטש איין זאָך איז זיי נאָך געווען אַ ביסל ניט אזוי פאַר-שמענדלעך: פון וואָסער אַ „ספּאָדעק“ האָט זיך דאָ גערעדט? צוגיין צום טאַטן און פרעגן — דערויף האָט קיינער זיך ניט דער-וועגט. צו פיל דרך-אָרץ האָט מען געהאַט פאַר אַ טאַטן, מע זאָל צוגיין צו אים פרעגן: „טאַטע, וואָס פאַר אַ ספּאָדעק האָט מען דיר אָנגעמאָן?“ די קינדער האַבן נאָר געזען, אז דער טאַטע צאָנקט, גייט

עס האָט פּלוצעם אויסגעזעצט דער בלאַטער — פּלוצעם האָט זיך אַריס-געוויזן עפענטלעך אַ פאַרבהאַלטענע צרה.
 בדיל-הדל שמעלן — אַרעם מאַכן, צוגעמען אַלץ וואָס מע האָט.
 אַ ויצעקו — אַ גוואַלד, אַ געשריי, אַן אויסטענהן זיך.
 אַנטאָן אַ ספּאָדעק — מאַכן צום נאָרו, אָפּנאָרו, באַשווינדלען.
 דיבורים — רייד.
 צאָנקען — אויסגיין (וועגן אַ ליכט).

איינגעבויגן. יעדער זיפֿן און יעדער קרעכֿן רייסט אויס א שטיק
הארץ — — — — —

— איר וועט דאָ בלייבן איבערן זומער לערנען, אָן עבירה אין
מיטן זמן אייך אָפצורייסן, און אם ירצה השם אויף סוכות וועט
מען שיקן נאָך אייך א פּור, וועט איר קומען צו פּאַרן.
אזוי האָט נחום וועוויקס געגעבן צו וויסן די קינדער איין מאל
אין א זומערדיקן מאָג און צו זייער שטוב זיינען צוגעפאַרן צוויי
בידן, און מען האָט זיך גענומען פּאַקן אין וועג און זיך געזעגענען
מיט דער שטאַט. עפעס האָט זיך א באַזונדערער טרויער אויסגע-
גאַסן אויף אלעמען און א מרה-שחורה איז געלעגן אויף אלע פּנימער.
די גאַנצע שטאַט האָט מיטגעפילט די ראַבינאַזויטשעס. „זאָל זיי
גאָט העלפֿן; משנה מקום — משנה מול; נעכעך א רחמנות!“ —
אזוי האָט מען געשמועסט הינטער די אויגן, און די קינדער האָבן
נאָך ווינציק וואָס פּאַרשטאַנען, פאַר וואָס און אויף וועמען עס איז
אזא רחמנות?

אויב שוין יאָ א רחמנות, איז עס געווען אויף דער באַבע מינדע,
וואָס האָט אויף די עלטערע יאָרן באַדאַרפט צונויפלייגן איר קאַסמין,
זיך פּאַקן אין וועג אַריין. יונגוואַרג האָבן דערווייל געהאַט א גע-
לעגנהייט כאַפֿן א קוק, וואָס ביי דער באַבע אין קאַסמין טוט זיך.
אויסער די זיידענע אויסגעפּרעסעטע מיכעלעך, וואָס זיינען געלעגן
אויסגעלייגט צווישן די בלעטער פון סידור, אויסער די יום-טובדיקע
זיידענע מלבושים, עפעס מאַדנע גענייט, — אויסער דעם האָב און
גוטס, איז דאָרט געלעגן ווייט-זוייט אין א ווינקעלע זייער א סך
ווייסשטאַף. דאָס זיינען געווען דער באַבעס תּכריכים, וואָס זיינען
געלעגן ביי איר צוגעגרייט פון ווייס איך ווען אָן אויף איבער הונ-
דערט יאָר, אז טאַמער וועט זי שטאַרבן, זאָל זי ניט דאַרפֿן אַנקומען
צו א קינד...

דאָס האָבן געוואוסט אלע. פּונדעסטוועגן האָבן חברה געהאַט
א האַרץ א פּרעג צו טאָן ביי דער באַבע: צו וואָס באַדאַרף זי
האַבן אזוי פיל ווייסע מאַטעריע? דער פּרעגער איז געווען ניט
קיין אַנדערער, נאָר דער קלענסטער פון אלע אין וואָס און דער
גרעסטער פון אלע אין שקאַצעריי, דער שרייבער פון די דאָזיקע
זכרונות. ער האָט דערפאַר באַקומען פון דער באַבע א שיינ ביסל
מוסר. און זי האָט אים נאָך צוגעזאַגט צושטעלן א בענקעלע פּאַרן
שטאַטן. זי קלייבט זיך שוין פון לאַנג, האָט זי געזאַגט, אויף דעם

בויד — א פּור וואָס איז איבערגעדעקט מיט א לייונט וואָס האַלט זיך אויף רייסן.

קליינעם לץ. זי ווייסט, זאגט זי, גאנץ גוט, אז ער מאכט איר נאך הינטער די פלייצעס, ווי אזוי זי דאוונט און ווי אזוי זי בענטשט (און דאס איז דווקא געווען אן אמת). זי וועט דאס שוין אלצדינג דערציילן, אלצדינג. זי וועט זיך שוין קילן דאס הארץ!...

צום סוף האט זיך אויסגעלאזט, אז ווער וואס? די באבע האט אפילו נישט אנגעהויבן צו דערציילן. אדרבה, פארן אוועקפארן, אז ס'איז געקומען צום געזעגענען זיך, האט זי זיך צעקושט מיט אימלעך קינד באזונדער, ווי נאר א מאמע קאן זיך קושן, און גע-וויינט ווי נאר א מאמע קאן וויינען. און שפעטער, אז מען האט שוין באדארפט טאקע זעצן זיך פארן, האט זי צום לעצטן מאל זיך אפגערופן צו די קינדער:

— זייט זשע געזונט, קינדערלעך! גאט זאל העלפן, איר זאלט דערלעבן אלע צו גיין נאך מיין לויה...
אזא מין ווינטשעוואניע!

דער טאג פון נחום וועוויקס אוועקפארן איז געווען פאר דער שטאט א תשעה-באב און פאר די קינדער — א שמחת-תורה: א קלייניקייט אזא יום-טוב! ערשטנס, לערנט מען נישט. ווער וועט דאס גיין אין אזא טאג אין חדר אריין? און צווייטנס — איז גלאט לעבעדיק — מע קלייבט זיך, מע פאקט זיך, מע רוקט שאפעס, עס קלינגען גלעזער, גאפל-מעסער, עס קומען בוידן, און עסן עסט מען ווי ערב פסח, בחפזונדיק. היינט די פאר גראשנס וואס מע וועט באקומען אפפארגעלט? דערווייל זעט מען עס נאך נישט. דער-ווייל קומען נאך באלעבאטים זיך געזעגענען. דאס הייסט זיי קומען, מע זאל זיי זאגן: „זייט געזונט“, וועלן זיי זאגן „פארט געזונט“ און אנווייניגשן דערביי אן א שיעור גוטע זאכן, ווי געזונט און הצלחה און מזל און אל דאס גוטס.

קומען קומט די גאנצע שטאט. פריער יידן, דערנאך ווייבער. אלע אראפגעלאזט די נעז, אלע פארזארגט. אנדערע פארוויינט. איין יידענע האט געבראכט צו טראגן די קינדער קאנפעקטן. א יידענע א צדקנית!

שטארק פארוויינט זיינען די צוויי ווייבער וואס האבן חתונה געהאט ביי די ראבינאוויטשעס אין שטוב. דאס זיינען „פרומע די מויד“ מיטן בלינדן אייגל און „פייגעלע-אשמדאזי“. די צוויי האבן

זיך קילן דאס הארץ — אויסלאזן, ארויסברענגען דעם כעס.
בחפזונדיק — אין איילעניש.
הצלחה — גליק, lock, success.
צדקנית — א פרוי א צדיק.

אזוי שטארק געווישט די אויגן און געשנייצט די נעז און געמאכט אזעלכע מאַדנע פּיסקעס, אז שלום, דער קליינער „ליץ“, האָט זיך נישט געקאָנט איינהאַלטן און האָט זיי ביידן, מאַקע דאָ אויפן אַרמ, הינד- מער זייערע פּלייצעס, קונציק נאַכגעמאַכט מיט די זעלבע פּיסקעס און מיטן זעלבן שנייצן די נאָז. און חברה קלייננוואַרג האָבן אַלע מאַל אויסגעשאַסן אַ הילכיקן געלעכטער.

האַט זיך אָנגעהויבן אַ חתונה: „וואָס איז דער געלענדער?“ די מאַמע היה-אסתּר, אַ יידענע בכלל אַ בייזע און דערצו נאָך פּאַר- צאַרנט און פּאַרטאַרעראַמט פּונעם אַוועקפּאַרן, האָט אַוועקגעוואַרפּן אַלע אַרבעט און אויסגעלאָזט איר צעווייטאַגט האַרץ צו די קינדער. זי האָט נאָר געוואַלט דערגיין דעם שכל: „וואָס איז דער געלענ- דער? און וואָס איז די גדולה?“...

איז „פרומע די מויד“ איר געקומען צו הילף און געזאָגט, אז זי וועט גיין שווערן ביי אַ רייניקייט, אז דאָס שטאַמט פון אַט דעם קליינעם וועווריק, דעם זולל-וסובאַניק, דעם ימח-שמוניק, דעם כל-בוניק... דאָס האָט זי געמיינט נישט קיינעם, נאָר דעם מחבר פּונעם דאָזיקן בוך, וואָס איז געשמאַנען בשעת-מעשה אַ געכעכל, גאַט די נשמה שולדיק.

עס קאָן זיין אז ער וואַלט געכאַפט אַ רעכטן פּסק פון דער מאַמען, ווען עס מישט זיך ניט אַריין די אַלטע באַבע און לייזט אים ניט אויס פון מזומנע פעטש. דערזען אז מיט איר אייניקל האַלט עס שמאַל, האָט זיך די באַבע מינדע אָנגערופן צום גאַנצן עולם: — קינדערלעך! ביי אונדז איז אַ מנהג פון קדמונים, אז איידער מע געזעגנט זיך פאַרן אַוועקפּאַרן, באַדאַרף מען זיך צוועצן כאַטש אויף איין מינוט“... די באַבע מינדע האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף דער פאַריתומטער קאַנאַפע, וואָס צום איבערפירן איז זי געווען צו אַלט און פאַרקויפּן איז ניט געווען וועמען, און דער גאַנצער עולם האָט זיך אַוועקגעזעצט נאָך איר, און ס'איז געוואָרן אַ וויילע שטיל, כאַטש אַ פּליג דורכצופליען.

שווערן ביי אַ רייניקייט — שווערן ביי אַ ספר-תורה.
וועווריק — squirrel; ווערט געזאָגט וועגן אַ קליין קינד, וועגן אַ קליין-געוואַקסענעם און זייער לעבעדיקן.
זולל-וסובאַניק — פרעסער.
ימח-שמוניק — אַ ווילדער, אַ פאַרדאַרבענער, אַ זשוליק, „זיין נאַמען זאָל אויס-געמעקט ווערן“.

מחבר — אויטאָר, צוגויפּשטעלער פון אַ ווערק.
גאַט די נשמה שולדיק — אין קיין זאַך ניט שולדיק.
פון קדמונים — פון אַמאָליקע צייטן, פון פאַרצייטן.

דערנאך איז געקומען דער לעצטער אָקט, דער סאַמע שווער-
סטער — דאָס געזעגענען זיך און דאָס קושן זיך. און דאַנקען גאָט,
מען איז דאָס אויך איבערגעקומען. די בוידן זיינען גרייט. נאָך
אַ מאָל „זייט געזונט!“ און נאָך אַ מאָל „פאַרט געזונט!“ און ווידער
אַ מאָל אַ ווישעניש פֿון אויגן און אַ שנייצן פֿון נעז, און פּיסקעס,
פּיסקעס!

גוואַלד, רבּונן של עולם! גיי האַלט זיך אַיין און מאַך ניט נאָך
די ווייבער, ווי זיי קרימען זיך, ציטערן מיט די גוידערס און מאַכן
פּיסקעס!... זיי לאָזן אַפּילו ניט געזעגענען זיך ווי עס געהער צו
זיין. עס ווערט מיט אַ מאָל שטאַרק אומעטיק אויפֿן האַרצן. אַ
רחמנות אויפֿן טאַטן, אַ רחמנות אויף דער מאַמע, אַ רחמנות אויף
דער באַבע מינדע. אַט טראַגט מען איר אַלטן, מיט אייזן געקאַ-
וועמן קאַסטן. דאָרט ליגן אירע תּכריכים... עס טוט אַ צופֿ, אַ נעם-
אָן ביי דער נשמה. עס גלומט זיך אַ וויין טאַן. ובפרט אַז מע זעט
אַז אַזאַ מענטש ווי דער פעטער ניסל ווישט אויך די אויגן אַז קיינער
זעט ניט... דער פעטער ניסל זאַל וויינען? ווי קומט עס?...

דער טאַמע רופּט צו די חברה איינציקווייז, נעמט אַרויס פֿון
ביימעלע צו זילבערנע מטבעות, די מאַמע אויך. און די באַבע מינדע
האַט נאָך פֿון פּריער צוגעגרייט אימלעכן באַזונדער אין אַ פּאַפּירל
קליינגעלט — אחת לאחת וועט דאָס זיין אַ רעכטע מטבע!

גאָט זאַל העלפֿן, די בוידן זאַלן שוין רירן. אַט האַבן זיי גע-
רירט. די רעדער קייקלען זיך. דער עולם האַט זיך געגעבן מיט
אַ מאָל אַ שמוץ: „פאַרט געזונט! זייט מצליח!“ פֿון דער בויד
אַרויס קוקט זיך אום די באַבע מינדע, גלייך ווי זי וואַלט וועלן נאָך
אַ מאָל, צום לעצטן מאָל, געבן אַ קוק אויף דעם אַרט, וואָס זי האַט
פּאַרלאָזט אויף שמענדיק, אויף אייביק...

עס נעמט זיי ווידער אָן אַן אומעט און דאָס געפּיל פֿון רחמנות
כאַפט זיך אויף נאָך אַ מאָל ביי זיי אויף אַ וויילע, און ווערט פּאַר-
לאָשן — עס ווילט זיך איבערציילן דאָס ביסל מינץ...
פֿונעם גאַנצן טאַרערעם מיטן גאַנצן האַרמידער האַט זיך סוף-
כל-סוף אויסגעלאָזט אַ שטיל-שווייגעניש. די בוידן זיינען אַוועק.

גוידערס — double chins.

מאַכן פּיסקעס — וויינען, מאַכן גרימאַסן.

אחת לאחת — איינס מיט דאָס אַנדערע.

זייט מצליח — האַט הצלחה, האַט גליק, זייט גליקלעך.

מינץ — מטבעות, געלט, coins.

האַרמידער — טומל, hurly-burly.

איבערגעלאזט נאך זיך א געדיכטן שמויב, א ריח פון סמאלע און א מאדנע פוסטקייט. דער עולם האט גענומען ביסלעכווייז, איינציק-ווייז, ווי פארשעמט, זיך צעגנין, דער אהער, דער אהין, עפעס גלייך ווי אפגעשמיסענע. דער פעטער ניסל — יענער איז גאר אנמרוגען געווארן. געבליבן שפעטער פון אלע איז שמואל-אלי דער חזן. ער איז נאך לאנג-לאנג געשמאנען און נאכגעקוקט די אפגעפארענע, פארשמעלט מיט דער האנט די אויגן פון דער זון, וואס האט כאמת גארניט אזוי שטארק געבראטן און גארניט אזוי שטארק געשיינט. דערנאך האט ער מיט א ביטער שמייכלע א זאג געגעבן צו זיך אליין: „דער עולם צעקריכט זיך, אזוי ווי ווערעם“...

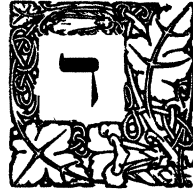
און ער האט אויסגעשפיגן.

15

גערגעלע-גנב

משה דער שוחט — א צדיק. — גערגעלע — א בחור מיט א צעשפאלטענער ליפ. — די קונסט פון גנבענען עפל. — געפאקט ביי דער פושקע טאבעק. — דעם רבינס טויט.

אס דארף מען פארשטיין, אז איבערגעלאזט האט מען קליינזארג אין שמעטל עפעס ניט גלאט אזוי אויף הפקר. דער פאטער האט פאר זיי געזוכט א מלמד, די קינדער זאלן ביי אים אי לערנען, אי עסן קעסט, און דער רבי זאל אויף זיי השגחה געבן. און עס איז אים אפגעראטן ארום און ארום. דער רבי, וואס ער האט געפונען פאר זיינע קינדער, איז געווען א גערעמטער, טאקע דעם אלטן וואראט-קעווער שוחטס א זון, משה דער שוחט.

דאס איז געווען א זיידענער יונגערמאן, א צאצקע, א מופלג בתורה און א שיינער בעל-תנך, און גלאט א דימענט פון א מענטשן. דער חסרון איז אבער געווען, וואס אט דער רבי איז געווען נישט קיין געזונטער און במכע שוין א צו גוטער, א צו ווייכער, געגאנגען מיט זיינע תלמידים אויף א נייעם דרך — ניט מיט שמיץ, נאר מיט גוטע ווייכע ווארעמע רייד, צו וועלכע די קינדער זיינען גארניט געוויינט געווארן, און דעריבער טאקע האבן זיי אפגענארט דעם רבין פון קאפ ביז די פיס, מחילה געפירט אים אין באד אריין: ניט גע-דאוונט און ניט געלערנט, און שפעטער-צו, אז משה דער שוחט איז שוין גאר גוט קראנק געווארן און אוועקגעלייגט זיך, האבן חברה אנגעהויבן ארומצוגיין פוסט און פאס, זיך חברן מיט גערגעלע-גנב,

אויף הפקר — נישט באזארגט, אן אויפזיכט, יעדערער זאל קענען טאן מיט דעם וואס ער וויל.
השגחה געבן — אכטונג געבן.
מופלג בתורה — א גרויסער למדן.
בעל-תנך — א קענער פון תנך.

א יינגל א יתום און א באַרוועסער, מיט ממזרישע אויגן, מיט א צע-
שפּאַלטענער ליפּ — אַ רעכטער חברה-מאַן.

זיין אמתער נאַמען איז געווען גרשון, נאָר דאָס האָט אים זיין
מאַמע, שרה-פייגע די קעכין, זאָגט ער, אזוי פאַרצויגן. און דעם
נאַמען „גנב“ האָט אים שוין צוגעלייגט, זאָגט ער, זיין שטיפטאַמע,
יוסף-מאיר דער העקער, כאַטש ער האָט נאָך דעמאַלט, זאָגט ער,
ביי קיינעם קיין זאָך ניט אַוועקגעגנבעט. מע זאָל אים ניט געווען,
זאָגט ער, אַ נאַמען געבן גנב, וואָלט ער אפשר קיין גנב קיין מאָל
ניט געוואָרן. איצט וועט ער שוין, זאָגט ער, זיי אויף צו-להכעיס
ווערן אַ גנב, הלוואַי עס זאָל נאָר זיין וואָס צו גנבענען!

אזוי האָט זיך גערגעלע-גנב באַרימט גאַנץ ערנסט און מיט אַ
מינע פון אַ גרויסן פאַר שלום נחום וועוויקס. זייער באַקאַנטשאַפט
האַבן זיי געשלאָסן טאַקע ביי משה דעם שוחט אין חדר. אַ גאַנצע
וואָך איז משה דער שוחט געווען אַ מלמד, נאָר דאָנערשטיק איז ער
געווען אַ שוחט, און אַלע ווייבלעך און אַלע מיידלעך האָבן זיך דעם
דאָנערשטיקדיקן טאַג דאָ צונויפגעזאַמלט מיט זייערע עופות, גענזו
און קאַטשקעס. צווישן זיי איז געווען איינער אַ בחורל מיט אַ
צעשפּאַלטענער ליפּ — דאָס איז געווען גערגעלע — אויך מיט אַן
עוף, וואָס די מאַמע די קעכין האָט דורך אים געשיקט צום שוחט
קוילען אויף שבת. זיצנדיק צוושן די ווייבלעך און וואַרטנדיק אויפן
שוחט, האָט דערווייל אַט דער גערגעלע געוויילט דעם עולם, דאָס
הייסט ער האָט געמאַכט אַזעלכע משונה אַנשטעלן, אַזעלכע מאַדנע
פּיסקעס און אַזעלכע משוגענע העוויות, אַז וויפל עס זיינען געווען
ווייבלעך און מיידלעך, האָבן אים אַלע געשאַלטן מיט טויטע קללות:
„גנב“ און „משומד“ און „כאַלערע“ און וואָס אין דער קאַרט, און
געלאַכט בעת-מעשה צום טויט!

עס איז אַכער געווען אַ באַזונדער מין זיסקייט אין דעם חברן
זיך דווקא מיט אַזא יינגל, מיט וועלכן מע קאַן זיך באַגעגענען נאָר
פאַרנאַכטלעך, ריידן אַ פאַר ווערטער, מאַכן אַ פאַר קונצן, זיך לאַזן
לויפן ביידע אַראָפּ אַ באַרג וכדומה. עס איז געווען אַ באַזונדער
פאַרגעניגן אַריינרוקן אים אין האַנט אַרײַן, אַז קיינער זעט ניט,
אַ מאָל אַ גראַשן, אַ מאָל אַ צוקערקע און אַ מאָל גלאַט אַ שטיקל
ברויט — גערגעלע האָט אַלצדינג גענומען בשמחה רבה, הלילה
ניט ווי אַ נדבה, און גישט געזאַגט קיין דאַנק אַפילו, נאָר צוגענומען

העוויות — גרימאַסעס.
בשמחה רבה — מיט גרויס שמחה.

מיט ביידע הענט, ווי א חוב וואס קומט אים און געהייסן זיך ברענ-
גען מארגן נאך א מאל, געגעבן עצות, ווי אזוי מע זאל פון זיינ-
וועגן „קריגן“, דאס הייסט מחילה גנבענען, נישט אויפן גראָבן אַרט
חלילה, נאָר איידל.

למשל, דער אייגענער גערגעלע האָט אויסגעלערנט זיינע חברים,
און דווקא אין א גאָר קורצער צייט, ווי אזוי מע קאָן קריגן אומזיסט
עפל אין מאַרק אָדער באַרן. מע מיינט נישט פון פרעמדע גערט-
נער חלילה. וואָרעס וואָס פאַר אַ טאַטנס אַ קינד וועט זיך עס
איינשמעלן אַריבערקריכן ווי אַ גוי איבער אַ פּלויט, אַריינשפּרינגען
אין אַ פרעמדן גאַרטן, וואו עס געפינט זיך אַ שומר וואָס קאָן ברעכן
אַ בייך און אַ הונט אויף אַ קייט וואָס קאָן דורס זיין אַ מענטשן?
קריגן אומזיסט עפל וויפל מע וויל האָט זיי גערגעלע-גנב אויסגע-
לערנט נאָר שפּילנדיק זיך. ווי אזוי איז דאָס מעגלעך? אַט וועט
איר האַרכן — און זאָגט איר, אויב דאָס הייסט געגנבעט.

זומער-לעבן. נאָר וואָס זיינען אויפגעקומען עפל און באַרן.
שוין פאַרנאַכטלעך. ווייבער זיצן נאָך, אויסגעלייגט מיט זייער
סחורה אויף די טישלעך, אָדער גאָר אויף דער ערד, רעדן פונעם
גערעמעניש וואָס היינטיקס יאָר איז אויף אויבסטן, פון דעם וואָס
קיין רעגן גייט ניט, און אַז עס גייט ניט קיין רעגן איז אַ שמויב,
און אַז ס'איז אַ שמויב זיינען דאָ אַ סך פּליי... דעמאָלט איז די
בעסטע צייט. דעמאָלט לאָזן זיך ווייסע-חברהניקעס אויף דער
אַרבעט.

חברה גייען באַרוועס און אַלע אַנגעוואָפנט מיט שמעקלעך,
און אויף די שמעקלעך משוועקלעך, און מע לאָזט זיך לויפן. איינער
איז דאָס פּערד, און די איבעריקע זיינען פאַרשווינדלעך וואָס האַלטן
אים ביים ציימל, טרייבן אים, הוקען אונטער און פייפן און שרייען.
און אַקוראַט אַז עס קומט צו דער קופּע עפעלעך אָדער באַרלעך,
טוט גרעגעלע אַ קאַמאַנדע, טוען חברה אַ שאַר מיט די שמעקלעך,
און מחמת דער שמויב איז פון לויפן זייער גרויס, באַמערקט מען
ניט, ווי עס קאַטשען זיך עמלעכע אַנגעכאַפטע עפעלעך אָדער באַר-
לעך. אַפּגעלאָפּן אַ ביסל, ציט זיך גערגעלע אויס, און נאָך אים —
די ווייסע-חברהניקעס, אויף דער ערד און מע נעמט זיך צום „רויב“.

מחילה גנבענען — פשוט גנבענען; איר זאָלט מיר אַנטשולדיקן — גנבענען.
זיך איינשמעלן — ריזיקירן.
דורס זיין — צערייסן, צעטרעטן.
פליי — fleas.

צו די אָנגעכאַפּטע עפעלעך. מע שמופּט ווער אין די קעשענעס, ווער גלייך אין מויל אַרײַן — חי געלעבט! ס'איז ניט אַזוי זײַם די גנב, ס'זײַנען ניט אַזוי אָנגעלייגט די עפעלעך, ווי ס'איז גלאַט פּרײלעך!

גערגעלע איז איבערהויפּט אַ פּרײלעכער יונג, כאַטש ווער עס האָט גאַט אין האַרצן — דער לײגט אין אים אַרײַן וויפּל ער וויל. אַן אַרעם יינגל און אַ יתום — ווער וועט זיך פאַר אים אָננעמען? און דערצו נאָך אַ גנב! אַזעלכן איז אַ מצווה צו ברעכן די בײנער! דערצו האָט ער אַ מויל — סכנת נפשות! אויף אַלעמען האָט ער אײך אַן אַנדער חסרון, און אויף יעדערן — אַ צונעמעניש. און ווײל אַלײן איז ער הפּקר און אײנצושטעלן האָט ער נישט וואָס, האָט ער לײב אײמלעכן באַזונדער אונטערצושטעלן זײן באַרוועסן פּוס ווי אַ קאַטשערע, אַזוי אַז יענער זאָל זיך אויסציען ווי לאַנג ער איז — מעג עס זײן דער רב אַלײן, די רביצן אַדער די שוואַמקע — פּוץ אין דער ערד אַרײַן!

דאָס איז דעם קלײנעם שלומען שטאַרק געפּעלן. און מיט דער צײט האָט ער אים אַזוי לײב געקריגן, אַז ער האָט אים געטראָגן גאַנצע שטיקער ברויט פּון דער שוואַמקעס טיש אין קעשענע, מחילה בגנבת, און אַ מאָל טאַקע אַוועקגעלקחנט פּון דער צוקער-פּושקע אַ שטיקל צוקער אײך. ער האָט לײב געהאַט צוקער. מער פּון אַלץ האָט אָבער גערגעלע לײב געהאַט אַ ציגאַר-טיטון, אויסגעגאַנגען נאָך אַ פּאַפּיראַסל! נאָר וואו קריגט מען אַזאַ זאַך, אַז דער רבי איז קראַנק און רײכערט ניט און דער טאַמע איז ניטאָ? האָט אים גערגעלע געגעבן אַן עצה, ער זאָל זיך אָפּטער אַ ביסל אַרײַנכאַפּן צו פּעטער ניסלען — יענער רײכערט דאָך אַ גוטן טאַבעק.

דאָס איז געווען אַ וואוילע עצה. דער פּעטער ניסל האָט גע- האָט אַ ברייטע האַנט. די פּושקע טיטון איז בײ אים געשטאַנען אָפּן, פּראַנק און פּרײ. האָט דער קלײנער שלום אָנגעהויבן אָפּט- לעך אַרײַנצושטעקן אַהין די האַנט, אָננעמען אַ פּולן הויפּן טיטון און אַרײַן אין די הויז-קעשענעס. באַדאַרף זיך טרעפּן, מעשה שטן, אַז די מומע האַדל דערזעט עס (און דווקא זי דאַרף דערזען, ניט קײן אַנדערער!). דאָ האָט זיך אַראַפּגעלאָזט דער הימל אויף דער

חי געלעבט — לוסיק, לעבעדיק.

קאַטשערע — oven-fork.

מעשה שטן — צום אומגליק, אַזוי ווי דער טײוול וואָלט אונטערגעשטעלט.

ערד. עק וועלט! ס'איז גארניט געווען אזא שמראף, וואס דער קליינער פארברעכער זאל דאס ניט האבן פארדינט. עס האט זיך אים אויסגעזאכט, אז וואס שמרענגער און וואס גיכער דער פסק זאל שוין זיין וואלט געווען בעסער. האט גאט געמאן א נס. עס האט זיך געטראפן א גליק, וואס איז אייגנטלעך געווען אן אומגליק, א גרויסער אומגליק:

מען איז געקומען צו לויפן פלוצעם צום פעטער ניסלען אז ער זאל גיין וואס גיכער, ווארעם משה דער שוחט איז פארביי, די גאנצע שטאט איז דארט, ער גוססט שוין!...

קיין אנדער רבין האבן די תלמידים ניט אזוי ליב געהאט ווי אט דעם רבין. דאס איז געווען עפעס א מלאך, ניט קיין רבי! ערשט דעמאלט ווען מען האט אים, אן איבערגעדעקטן מיט שווארצן, געגעבן א כאפ אויף די פלייצעס און א טראג צוועק אויפן הייליקן ארט און די גאנצע שטאט איז נאכגעגאנגען נאך דער לוויה, האבן נחום וועוויקס קינדער זיך דערמאנט, וואס פאר א בריליאנטענער רבי דאס איז געווען און ווי ווייט זיי האבן נישט געוואוסט אים צו שאנעווען. און א קוואל פון טרערן האט זיך אויפגעעפנט ביי זיי. נאך אן אייגענעם ברודער באדארף מען אזוי ניט וויינען, ווי זיי האבן געוויינט נאך זייער יונגן רבין, משה דעם שוחט.

מער ווי אלע און ווארעמער פון אלע האט געוויינט שלום. ער האט זיך געפילט קעגן אים א פארזינדיקטער. ערשטנס האט אים דער רבי געהאלטן פארן בעסטן און פארן ערלעכסטן, צום סוף האט ער וועלטן געוואוסט דאנערשטיק דאס ליינען. ער האט זיך נאך געמאכט אז ער ווייסט, געשאקלט זיך און געזונגען און גע-דרייט מיט דער האנט — אפגענארט, אפגענארט, אפגענארט! היינט וויפל מאל האט ער איבערגעהיפט העכער האלב דאוונען! און טאקע גלאט ניט געדאוונט, נאר ארומגעלאפן מיט גערגעלע-גנב, גערייצט דעם גלחם הינט דורך די גראמעס, אדער געגנבעט עפעלעך אין מארק. דא, אויף דער וועלט, האט דאס דער רבי ניט גע-וואוסט, ער וואלט זיך עס נאר אויף אים נישט געגלייכט. אבער דארט, אויף יענער וועלט, וואו ער ווייסט שוין אלץ, אלץ, אלץ?...

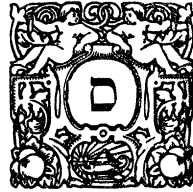
גוססט — האלט ביים שטארבן.
שאנעווען — זשאלעווען, אפהיטן.
גראמעס — bars.

16

זיי געזונט, וואראנקא!

דער פעטער ניסל — מיט וויסע-חברהניקעס אַ וויסער-חברהניק. —
 דער העלד געזעגנט זיך אַפּ מיט זיין שטעטעלע. — ער חלומט וועגן
 אוצר. — ער איז גרייט אַוועקצושענקען גערגעלען זיינע אַלטע
 שיך. — אַ נאַרישער אינצידענט מיט „פרומע די מויד“.

וּף זומער איז אַנגעקומען אַ בויד מיט דריי פּערד
 פּון דער גרויסער שטאַט, פּון פּערעיאַסלאַוו. צו-
 געפּאַרן צום פּעטער ניסלס שטוב, האָט דער בעל-
 עגלה, אַ באַריידעוודיקער ייד מיטן נאַמען מאַיר-
 וועלוול, זיך צעשפּיליעט און אַרויסבאַקומען ער-
 געץ פּון אַ ווייטער קעשענע אַ בריוול, גע-
 שריבן פּון נחום וועוויקס צו זיין ברודר-

דער ניסל ראַבינאַוויטש. אין בריוול איז געשטאַנען, אַז מע
 שיקט נאָך די קינדער ערשטנס אַ פּור, צווייטנס דריי פּאַר שטיווע-
 לעך און דריטנס עסנוואַרג: קיבלעך, האַרטע אייער און באַרן. —
 דאָס איז צידה לדרך אויף צוויי טעג. און חוץ לזה, עקסטרע פּון
 דער באַבע מינדע, אַ וואַרעמע קאַלדרע מיט אַן אַלטן שאַל אויף
 אַיינצוהילן די קינדער, טאַמער ווערט חלילה קאַלט אַדער עס גייט
 אַ רעגן. דעם בעל-עגלה האָט מען אַנגעזאַגט, אַז ער זאַל למען השם
 אויפּזעצן די קינדער אויפּן אַנדערן טאַג אין דער פּרי באַלד נאַכן
 דאַוונען און אַז נעכטיקן זאַל ער אין באַרישפּאַלי, וועלן זיי קאַנען
 קומען אַם ירצה השם, אויפּן אַנדערן טאַג אַרום מנחה-צייט אַהיים,
 קיין פּערעיאַסלאַוו.

וואו נעמט מען פאַרב אויף צו באַשרייבן די שמחה פּון נחום
 וועוויקס קינדער? אויף וואָס זאַל מען זיך פּריער פּרייען: אויף

צידה לדרך — שפּייז אויפּן וועג.
 חוץ לזה — חוץ דעם.
 למען השם — אין גאָטס נאַמען.

די נייע שמייוועלעך? אדער אויף דעם וואָס מע וועט צוויי מעג נאָך אַנאַנד פאַרן אין אַ בויד מיט דריי פּערד? צי אויף דעם וואָס מע וועט איבערמאַרן אויף דער נאַכט שוין זיין אין דער גרויסער שטאַט, אין פּערעיאַסלאָוו?

— קומט אַהער, שקצים, עכברושים, ווייסע-חברהניקעס, זעצט זיך אַקאַרשט אַוועק און מעסט אָן אַט די שמייוועלעך! — אַזוי האָט געקאַמאַנדעוועט דער פּעטער ניסל, געשענקט אַלע דריי צו אַ שנעל, וועמען אין נאָז אַריין און וועמען אין אָן אויער.

דער פּעטער ניסל האָט ליב געהאַט קינדער: אייגענע, פּרעמ-דע — אַלץ איינס, און דעריבער איז באַקומען פון אים אַ שנעל געווען ניט קיין שמראַף נאָר אַ פאַרגעניגן, עס האָט געמעגט אַפילו שמאַרצן דערנאָך אַ האַלבע שעה כסדר. פון דעם וואָס מען האָט ליב איז אַ פאַטש אויך אַ מתנה. און ליב האָבן אים די קינדער געהאַט דערפאַר שוין אַליין, וואָס ער איז געווען כמעט דער איינ-ציקער אין דער משפּחה, וואָס האָט קיין מאַל קיינעם ניט געשמראַפּט, קיין מוסר ניט געזאָגט און ניט אַכטונג געגעבן ווי אַנדערע מע זאָל לערנען אַדער דאוונען.

אדרבה, מיט קינדער קונדסים איז ער אַליין אויך געווען אַ קונדס, ליב געהאַט אַ לאַך צו טאָן און אַ שטיף צו טאָן, אין איינעם מיט זיי אַריינלאָזן אַ רעכטע פאַרציע שמעק-טאַבעק אין נאָז אַריין אָן אַלמן יידן, וואָס איז אַנטשלאָפּן געוואָרן זיצנדיק אין בית-מדרש, און ווינטשעווען אים נאָך דעם „צו-געזונט“, אַז יענער האָט זיך אויפגעכאַפּט מיט אַ ניסעריי און מיט אַ הוסמעריי. און ווער שמועסט שמחת-תורה — דעמאָלט איז ער געווען מער ווייסע-חברהניק פון אַלע ווייסע-חברהניקעס; ער אַליין האָט אַנגעטרונקען גדליה דעם שיכור און פיס ווי אַ שעפּס, פאַרשליסן אים אין אַ קאַמער און דאַרטן צוקרעמפּעווען זיין האַנט דורך אַ לאַנגן שמריק צום צינגל פון אַ גלאַק, אַזוי אַז ער וועט זיך אויסניכטערן און וועלן אויפשטיין, זאָל ער ניט ווילנדיק אַנהייבן קלינגען ווי אויף אַ שרפה, און די גאַנצע שטאַט זאָל זיך צונויפלויפן מיט אַ ליאַרעס און אַ געפילדער: „ווער ברענט? ...“

פון דעם איז צו פאַרשטיין, ווי שווער ס'איז געווען מיט אַזאַ

עכברושים — יונגאַטשעס, זשוליקעס, ווייסע-חברהניקעס.
צוקרעמפּעווען — צוקניפן, צוביגן, צופעסטיקן.

פעטער זיך צעשיידן! און ס'האט באמת הארצעדיק באנג געטאן זיך צו שידן מיטן שמעטל!

גלייך ווי מיט עפעס א לעבעדיקער זאך, גלייך ווי מיט א ליבן און געטרייען חבר — אזוי האט זיך שלום-נחום וועוויקס געזעגנט מיטן שמעטל, אָנגעהויבן פונעם הויף מיטן גארטן און מיט אימלעך ביימעלע, וואָס האָט שוין איצטער געהערט צו אַן אַנדערן, און אויסגעלאָזט מיטן באַרג וואָס אויף יענער זייט בית-מדרש, — די ערטער וואו ער האָט פאַרבראַכט מיט זיינע בעסטע חברים, רעכע-גענדיק פון דעם ערשטן, פון שמואליק דעם יתום, ביז דעם לעצטן, ביז גערגעלע-גנב.

גאַנץ באַזונדער האָט ער זיך אָפּגעשמעלט אויף יענעם אַרט, וואו עס איז געלעגן, וועדליק שמואליק האָט געוואוסט כמעט אויף געוויס, באַהאַלטן דער אוצר... וואו קאָן זיין איצטער שמואליק? אַז זיי וועלן זיך באַגעגענען ערגעץ-וואו, איז דאָס ערשטע וועלן זיי מסתמא ביידע קומען צו פאַרן אַהער אויף אַ קורצער צייט, ביידע אין איינעם, באַקוקן נאָך אַ מאָל די אַלע ערטער, וואו זיי האָבן אין איינעם פאַרבראַכט זייערע בעסטע יינגלשע יאָרן. און דערנאָך וועלן זיי זיך אַ נעם טאָן צום אוצר אויף אַלע כלים: פריער וועט איינער פאַסטן תעניתים, דערנאָך דער אַנדערער, און אַז זיי וועלן פאַרטיק ווערן מיט די תעניתים און מיטן תהלים זאָגן, וועלן זיי נעמען זוכן דעם אוצר. און אַז זיי וועלן געפינען דעם אוצר, וועלן זיי זיך מיט אים צעטיילן אויף דער האַלב — און אַך! סאַראַ יום-טוב דאָס וועט זיין...

ביי די געדאַנקען וואַקסט אויס גערגעלע-גנב. אַ באַרוועסער ווי אַלע מאָל און אַן אָפּגעריסענער.

— ווי קומסטו אַהער?

— און דו?

זיי צעריידן זיך און לאָזן זיך גיין. שלום איז אים מודיע, אַז ער פאַרט אַוועק. גערגעלע ווייסט עס. ער האָט שוין געהערט און געזען אַפילו די בויד מיט די דריי פערד.

— געזען? וואָס זאָגסטו אויף זיי?

— אויף וועמען?

— אויף די פערד.

— וואָס זאָל איך זאָגן? פערד...

— און די בויד ווי געפעלט דיר ?

— א בויד . . .

גערגעלע איז נישט אויפגעלייגט, נישט גוט געלוינט. זיין חבר וויל אים מאַכן פריילעכער.

— דו ווייסט ? איך האָב דיך אין זינען געהאַט ביים אוצר...

— ביי וואַסער אוצר ?

שלומען ווערט שלעכט. זאָל ער אים זאָגן צי זאָל ער אים ניט זאָגן ? גערגעלע פרעגט נאָך אַ מאל : „וואַסער אוצר ?“ עס העלפט נישט — מע מוז אים זאָגן. און ער דערציילט אויס וועגן אוצר. גערגעלע ווערט נייגעריק : „וואו זשע געפינט ער זיך, דער אוצר ?“ זיין חבר ווערט נאָך ערגער. זאָל ער אים זאָגן צי זאָל ער אים ניט זאָגן ? אין גערגעלעס אויגן צינדט זיך אַן אַ פייערל : „וואָס האַסטו מורא צו זאָגן — איך וועל אים אויסכאַפן ?“...

שלום האָט שוין חרטה וואָס ער האָט גאָר אָנגעהויבן, און ער רעדט שוין צו אים — פון אויבן אַראָפּ :

— גארעלע, און אז איך וועל דיר אפילו זאָגן וואו, וועסטו אויך אַהין נישט קאָנען צוקומען, וואָרעס מע דאַרף דערצו קאָנען קבלה, איז איינס. און צווייטנס באַדאַרף מען פאַסטן פערציק תעניתים און אויפן אייך-און-פערציקסטן טאָג . . .

— און אויפן אייך-און-פערציקסטן טאָג ביסטו אַ שומה ! — שלאָגט אים איבער גערגעלע און כאַפט אַ קוק אַראָפּ אויף זיין חברס שטיוועלעך. אַפנים זיי זיינען אים געפעלן.

— נייע ?

זיין חבר ווערט ווי פאַרשעמט : שפאַגל-נייע שטיוועלעך אין דער צייט ווען גערגעלע איז אַ באַרוועסער ! און ער רופט זיך אָן צו גערגעלען :

— אויב דו ווילסט, קום מיט מיר צום פעטער ניסלען, וועל איך

דיר עפעס שענקען...

— עפעס שענקען ? פאַר וואָס ניט ? — גערגעלע איז גאַנץ

צופרידן, און ביידע מאַכן זיי גיכע טריט.

געקומען אַהיים צום פעטער ניסלען, טרעפן זיי דאַרט אַ גאַנצע כאַליאַסטערע פריינט און גוטע-פריינד וואָס האָבן געהערט, אז אַ פּור איז געקומען צו פאַרן נאָך נחום וועוויקס קינדער. זיינען זיי דאָס געקומען זיך געזעגענען און לאָזן גריסן זייערע טאַטע-מאַמע גאָר פריינדלעך.

צווישן דער כאַליאַסטערע האָבן זיך געפונען אויך די צוויי גבאי-

מעס, „פרומע די מויד“ און „פייגעלע-אַשמדאָי“. אלע קוקן אויף די קינדער מיט רעספעקט — מענטשן פאַרן אין אַ גרויסער שטאַט, קיין פּערעיאַסלאָוו! מע רעדט שוין צו זיי גאַר מיט אַן אַנדער לשון. מע גיט זיי עצות, ווי אַזוי זיי זאָלן פאַרן און וואו זיי זאָלן זיך אָפּשמעלן אין באַרישפּאַלי.

דער פעטער ניסל שענקט זיי צו אַ שנעל, ווי זיין שמינגער איז, און פרעגט די שקצים, אויב זיי וועלן אַ מאָל צושרייבן אַ ברייול? — אַ שאלה אַ ביסל? זיי וועלן שרייבן אלע וואָך, צוויי מאָל אַ וואָך, אלע מאָג!...

די מומע האָדל איז מיט אַ מאָל געוואָרן גוט, כאַטש לייג זי צו צו אַ מכה. זי האָט געזאָגט אַז זי פאַרשטייט ניט, ווי אַזוי מע שיקט דאָס אַרויס קינדער הונגעריקע? און וואָס איז דאָס פאַר אַ שפּייז אין וועג אויף צוויי מעת-לעת קיכלעך, האַרמע אייער און באַרן? די קינדער וועלן דאָך אויסגיין פון הונגער! און זי האָט גענומען פאַקן זיי אין וועג אַריין וואָס זי האָט געקאַנט: שמאַלץ אין אַ קליין מעפעלע, אַ סלאַיקל פאַרצוקערטן איינגעמאַכטס, אַפנים פון פאַר-אַיאָרן זומער, און פּאַווידלע, גאַר אַזאָ זויערע, וואָס מע קאָן דערזען קראַקע מיט לעמבעריג!

אין דער צייט וואָס די מומע האָדל האָט געפאַקט אין וועג אַריין און די קינדער זיינען געווען פאַרנומען מיטן געזעגענען זיך, האָט „פרומע די מויד“ דערזען גערגעלען, האָט זי אַ קוק געגעבן אויף אים מיטן בלינדן אייגל און אַ פרעג געמאַן ביי „פייגעלע-אַשמדאָי“: „וואָס מוט דאָ דער גנב?“ . . . האָט גערגעלע ניט געוואַרט ביז יענע וועט ענטפערן און האָט פון זיין זייט אַ פרעג געגעבן: „וואָס מוט דאָ די בלינדע?“ . . . עס וואָלט געקאַנט אַרויס דערפון אַ מיאומער סקאַנדאַל, ווען שלום נעמט נישט זיין חבר גערגעלע פאַר אַ האַנט און פירט אים ניט אַרויס אין הויף אַריין (אין אַזאָ מאָג מעג מען אַלצדינג, אַפילו חברן זיך מיט גער-געלע-גנב).

— איך האָב געזאָגט, איב'ל דיר עפעס שענקען אַ זאָך? נאָ!... און שלום נחום וועוויקס שטרעקט אים זיין חבר גערגעלע-גנב זיינע אַלטע שטיוועלעך, אַרויסגענומען פון אונטער דער פאַלע. גערגעלע אַפנים האָט זיך געריכט אויף אַן אַנדער מין מתנה, ניט

מכה — וואונד.

אַ סלאַיקל — small jar.

פּאַווידלע — אַ ביליקער מין איינגעמאַכטס פון פלוימען.

פאַלע — אַ ברעג פון אַ מלבוש.

אויף א פאר אלטע שמיוועלעך. און דערצו איז ער געווען צעקאכט פונעם אינצידענט מיט דער בלינדער פרומען, און נישט צופרידן פון דעם וואס זיין חבר האט אים פארלייקנט דעם ארט פונעם אוצר, און גלאט נישט אויפגעלייגט דעם טאג. האט ער די שמיוועלעך ביי זיין חבר צוגענומען, נאר ער האט זיי באַלד געגעבן א שמיים אוועק פון זיך מיט כעס, און ער איז א באַרוועסער אוועק פון הויף, זיך געלאָזט לויפן און איז פארשוואונדן געוואָרן...

וויפל געזונט האט עס געקאכט — גערגעלעס אַנטרונען ווערן. דאָס האט פאַרבימערט זיין חברים געזעגענען זיך מיטן שמעמעלע און אַפגעסמט אים די גאַנצע זיסקייט פון דער ערשמער גרויסער. שיינער, ווייטער נסיעה. וויפל ער האט נישט געוואַלט נאָך דעם אַפמרייבן פון זיך דאָס טרויעריקע בילד פון זיין באַליידיקטן חבר, איז עס דווקא געקראַכן אים אין פנים אַריין, געשמאַנען פאַר די אויגן און גענאָגט דאָס האַרץ: „האַסט באַליידיקט, באַליידיקט אַן אַרעמען חבר!“...

אַרויסגעפאַרן פון מאַרק, געפטרט די קליימן, די הייזלעך, דעם בית-עולם, און אַריבערגעפאַרן דאָס בריקל און — אויס וואַראַנקאַ! שלום האט מיט אַ מאַל דערפילט עפעס אַ מאַדנע ענגשאַפט אין האַלדז, און אַ וואַרעם געפיל פון רחמנות צום קליינעם שמע-מעלע האט אים דורכגענומען דורך און דורך, גלייך ווי דאָס שמע-מעלע וואַלט געבליבן אַ יתום... דאָס דאַזיקע געפיל אין איינעם מיטן פאַרדראָס פון גערגעלעס אַנטרונען ווערן האַבן ווייך געמאַכט זיין האַרץ און באַנעצט זיינע אויגן. אַפגעקערעוועט דעם קאַפּ אויף אַ זייט, בכדי די ברידער זאָלן עס נישט באַמערקן, האט ער אַפגע-ווישט אַ טרער און שמילערהייט זיך אַפגעזעננט דאָס לעצטע מאַל מיטן שמעמעלע:

„זיי געזונט, וואַראַנקאַ, זיי געזונט!“

אַנטרונען ווערן — אַנטלויפן.
נאָגן — זייגן, גריינען.

17

די נסיעה

ביי מאיר-וועלוול בעל-עגלה אין בויד. — די בויד מיט די דריי סוסים :
 „מודריק“, „טענצער“ און די „יחסנטע“. — די ערשטע סטאנציע
 אין וועג — באַרישפּאַלי. — נעזיקע באַלעבאַטים פון דער
 אַכסניא. — אַ נאַכטלעגער אויף דער ערד. — דער
 העלד געזעגנט זיך אויף שטענדיק מיט וואַראַנקאַ.

אַר דער וואָס איז אויסגעוואַקסן אַליין אין אַ קליין
 שמעטל און איז דאָס ערשטע מאָל אויף זיין לעבן
 אַרויסגעפאַרן פונעם קליינעם שמעטל אויף גאַסס
 וועלט — יענער וועט פאַרשמיין און וועט מיט-
 פילן דעם גליק מיט דעם פאַרגעניגן, וואָס קליין-
 וואַרג האָט געפילט פון דער דאָזיקער ערשמער
 אַנגעלייגטער נסיעה.

די בויד איז געווען אַ בויד ווי אַלע בוידן, אויבן מיט אַ גרויען
 געלאַטעטן דעקמוך, גוט אויסגעבעט מיט היי און מיט ראַנאַזשעס,
 דאַכט זיך ווייך, דאַרף זיין אַ תענוג צו זיצן. דעם „תענוג“ זיינען
 חברה געוואָר געוואָרן נאָך דעם, אויפן אַנדערן מאָג פון דער נסיעה,
 אַז זיי האָבן שוין נישט דערפילט איין ביין אַ גאַנצן. די ערשטע
 צייט האָט מען זיך אין בויד גאַר קיין אַרט ניט געקאַנט געפינען.
 האָט מען זיך אַנגעלענט ווי דער מאַמע צום סדר אויף דעם היסב-
 בעט, אַדער מע האָט אַריינגעלייגט די הענט אין די קעשענעס און
 אויסגעצויגן זיך אין דער לענג, אַדער מע האָט זיך גאַר אויפגע-
 שמעלט, אַנגעהאַלטן זיך מיט די הענט אין די רייפן פונעם ביידל.

סוסים — פערד.

אכסניא — איינפארהויז.

ראַנאַזשעס — mats.

היסב-בעט — אַ געזעס, אונטערגעבעט מיט קישנס, אויף וועלכן עס זיצט
 דער פאַטער ביים פראַווען דעם פּסחדיקן סדר.

דאָס האָט שוין מאיר-וועלוול בעל-עגלה ניט געוואלט ליידן. און כאָטש ער האָט געשלאָגן מיט חברה בלאַט און אַ גאַנצן וועג דערציילט זיי בעל-עגלה-מעשיות, פונדעסטוועגן האָט דאָס אים ניט געשאַדט מבטיח צו זיין, אַז טאַמער ווילן זיי אים אַרויסרייסן אַ שטיקל בויד, וועט ער זיי אַרויסרייסן די קישקעס. מאיר-וועלוול האָט דאָס אָפּגעזאָגט, אַ שמיץ געגעבן די „סוסים“ און גע-פאַרן ווייטער.

די „סוסים“ — אזוי האָבן ביי מאיר-וועלוול בעל-עגלה גע-הייסן זיינע דריי פּערדלעך. די פּערדלעך פאַרדינען באַשריבן צו ווערן כאָטש אין קורצע ווערטער. מיר הייבן אָן פונעם מיטלסטן. ביי מאיר-וועלוול דעם בעל-עגלה האָט ער געהייסן מיטן נאָמען „מודריק“. פאַר וואָס „מודריק“? אפּשר דערפאַר ווייל „מודריי“ איז די טייטש חכם, כאָטש קיין גרויסער חכם, דאַרף מען זאָגן דעם אמת, איז דער דאָזיקער „מודריק“ ניט געווען. ער איז נאָר געווען אַנגעשטאַפט מיט יאָרן — דאָס יאָ. דאָס האָט מען געקאָנט אַרויס-זען פון זיין אַלמער מאַרדע מיט די רינעדיקע אויגן און פון זיין אויסגעדריפּעטן עק און פון די הויכע ביינער, וואָס האָבן אַרויס-געשטאַרצט פון זיין אַמאָליקן ברייטן הינטן. און פונדעסטוועגן איז דער גאַנצער וואָגן מיט דער גאַנצער משא געלעגן כמעט נאָר אויף אים, מחמת די צוויי זייטיקע האָבן זיך נאָר געמאַכט אַז זיי שלעפּן. די צוויי זייטיקע „סוסים“ האָבן אויך געהאַט נעמען. איינעם האָט מען גערופן מיטן נאָמען „טענצער“, ווייל דער גאַנג זיינער איז געווען מיט אַ טענצל. ער האָט געהאַלטן אין איין טאַנצן. אַלע פיר פּים האָבן ביי אים געטאַנצט, נאָר יעדער פּוס האָט געטאַנצט באַזונדער. זיי האָבן זיך ניט אויפגערעדט. און דערפאַר איז פון זיין טאַנצן קיין גוטס נישט אַרויסגעקומען. ער האָט נאָר געשטערט „מודריקן“, איז איינס. ווידער האָט ער אזוי געטרייסלט דעם וואָגן אַז ס'האַט אַרויסגעטרייסלט די נשמה. מאַלט אייך, מאיר-וועלוול האָט זיך מיט אים אָפּגערעכנט: „וועסט ביי מיר טאַנצן!“ — האָט ער אים געזאָגט און איינגעטייטשט אַ מאָל מיט דער בייטש און אַ מאָל מיטן שמעקעלע פון דער בייטש. דעם גאַנצן וועג האָט ער אים געהאַלטן אין איין שלאָגן, געלערנט מיט אים בלק. דאָס האָט

שלאָגן בלאַט — אַפּמאַכן עפעס אין געהיים, מאַכן אַן אָפּמאַך מיט ניט קיין ערלעכן ציל.

מבטיח זיין — צוזאָגן.

אויסגעדריפּעט — אויסגעקראַכן.

לערנען בלק — גוט אַנלערנען, באַשטראַפּן.

אָבער ווינציק וואָס געהאַלפֿן. טענצער איז ניט נתפעל געוואָרן און ניט אויפגעהערט צו טאַנצן. אדרבה, אַז מע האָט אים גוט דערלאָנגט, איז נאָך געווען ערגער: ער האָט אָפּגעטמפּערט מיט ביידע הינטערשמע פיס, ווי איינער רעדט: „אַז דו ווילסט, נאַ דיר!“ ...

דערפאַר האָט מאיר-וועלוול דעם דריטן סוס געלאָזט צו רן, זעלטן, פון יוצא וועגן, דערלאָנגט אַ שמיצל. געווען איז דאָס אַ שקאַפּע, אַ נידעריקע און אַ גראַבע, און געהייסן האָט זי ביי אים די „יחסנמע“, דערפאַר וואָס זי קומט אַרויס פון גרויסן יחוס: זי איז געווען אַמאָל — אַזוי האָט דערציילט מאיר-וועלוול — אַ גלחם אַ פּערד. ווי קומט זי צו אים? די יחסנמע איז געווען, ווי מאיר-וועלוול דערציילט מיט אַ שמיכל, אַ געגנבעטע. דאָס הייסט, נישט ער הלילה האָט זי געגנבעט. געגנבעט האָבן אַנדערע, נאָר ער האָט זי אָפּגעקויפט כחצי חנם, און בעת ער האָט זי געקויפט, האָט ער ניט אָנגעהויבן צו וויסן, ער זאָל אַזוי ניט וויסן פון קיין צער און קיין דלות, אַז זי אַ געגנבעטע. וואָרעם ווען ער זאָל וויסן, אַז זי איז אַ געגנבעטע, און נאָך ביי אַ גלח דערצו, וואָלט ער זיך ניט צוגערירט צו איר, מע זאָל אים אָפּגילטן, טאַקע ממש אָפּגילטן. נישט מחמת ער איז אזא צדיק אין אַ פעלץ און האָט מורא זיך צורירן צו אַ גע-גנבעט פּערד. וואָס גייט אים אָן, אַז יענער איז אַ גנב? ביסמו אַ גנב, וועט מען דיך שמייסן אויף יענער וועלט. נאָר ער וואָלט זי נישט געקויפט איבער אָן אַנדער זאָך. ער האָט פּיינט פּאַליציע אַזוי ווי חזיר. ער וויל נישט האָבן קיין שום עסקים מיט פּאַליציע! והראיה, ער האָט אַמאָל געהאַט אויף זיך אַ פעקל, אָן אומגליק, אַ בילבול. שונאים בעלי-עגלות האָבן אים אונטערגעשמעלט אַ פיסל ... און דאָ גייט אַוועק ביי מאיר-וועלוולען אַ זייטיקע מעשה, און נאָך אַ מעשה, און נאָך אַ מעשה, און פון די אַלע מעשיות האָט מען געקאָנט שטאַרק חושד זיין, אַז מאיר-וועלוול האָט שטאַרקע עסקים מיט פּערד-גנבים און מיט פּאַליציע.

דערפאַר האָט ער אָבער געהאַט אַ מעלה — ער איז געווען אַ באַרייהעוודיקער און האָט מיט זיינע ניין מאָס רייד זייער גוט אונטער-

נתפעל ווערן — פאַרוואַנדערט ווערן, אַנטיקט ווערן.

פון יוצא וועגן — ווי ניט איז טאָן, אָן אַן אינטערעס טאָן, אָפּפּטרן.

שקאַפּע — קליאַטשע, mare.

כחצי חנם — האַלב אומזיסט.

אַ צדיק אין פעלץ — אַ פאַלשער צדיק, עמעצער וואָס מאַכט זיך פאַר אַ צדיק.

והראיה — און אַט איז אַ באַווייזן.

האָבן אויף זיך אַ פעקל — האָבן אויף זיך אַ צרה.

געהאלטן די יונגע פארשוידלעך, דאָס מויל האָט זיך אים ניט צוגע-
מאַכט אויף קיין מינוט אפילו. אַלצדינג זיינען פון אים די קינדער
געוואָר געוואָרן, פון זינט ער איז געווען אַ יינגל אַ שמייסער ביז ער
איז געוואָרן פאַר זיך אַ בעל-עגלה. געענדיקט דערצילן זיין אייגענע
געשיכטע, איז מאיר-וועלוול אַריבער צו די געשיכטעס פון אַנדערע
בעל-עגלות, אַנגערופן אַלעמען ביי די נעמען און באַקאַנט געמאַכט,
וויפל און וואַסערע פערד יעדערער האָט, ווער עס האָט פערד, טאַקע
„סוסיס“, און ווער האָט „פגירות, נבלות, פעל“.

פון בעל-עגלות איז מאיר-וועלוול אַריבער אויף פערדהענדלעך
און אויף צייגערס און אויף גנבים און אויף „נביאים“. דער חילוק
פון אַ גנב ביז אַ „נביא“ איז דער (אזוי האָט מאיר-וועלוול געגעבן
צו פאַרשטיין): וואָס דער גנב פירט אַרויס דעם סום פון שטאַל און
דער „נביא“ — דער טרעפט און ווייזט אָן וואו דער סום געפינט
זיך. דעריבער מוז מען מיט די „נביאים“ שלאָגן בלאַט נאָך מער ווי
מיט די גנבים... ניין, די קינדער וועלן דאָס אין צוויי יאָר ניט גע-
וואָר ווערן, וואָס זיי זיינען געוואָרן געוואָרן פון מאיר-וועלוול בעל-
עגלה אין די צוויי טעג פון זייער נסיעה.

— קריכט אַראָפּ, ממזרים, מיר זיינען שוין אין באַרישפּאַלי.
דאָ געכטיקן מיר איבער און „מירמשעמאַרגן“ פאַרן מיר ווייטער.
באַרישפּאַלי — אַ נייע שטאַט. בעסער וועט זיין אַז מיר וועלן
זאָגן — אַ ניי דאָרף, אַ גרויס דאָרף. הייזלעך די זעלבע וואָס אין
וואַראַקאַ, מענטשן אויך די אייגענע, נאָר געזער אַנדערע. אַ צופאַל,
אַדער ס'איז טאַקע אזוי, נאָר די חברה זיינען געווען איבערראַשט
פון דעם, וואָס דער באַלעבאַס פון דער סטאַנציע, די באַלעבאַסמע
און זייערע פיר דערוואַקסענע טעכטער — אַלע זיינען זיי געווען מיט
לאַנגע געזער, און טאַמער איז קאַרג, האָט די דינסט נאָך אַ לענגערע
נאָז פון זיי אַלע.

דערהערט פונעם בעל-עגלה ווער די פארשוידלעך זיינען, האָט
דער לאַנגנאַזיקער באַלעבאַס זיי אויפגענומען מיט כבוד, זיי אַפּגע-
געבן שלום-עליכם; געהייסן דער לאַנגנאַזיקער דינסט, זי זאָל שמעלן
דעם סאַמאַוואַר; אַ וואונק געגעבן צו דער לאַנגנאַזיקער באַלע-
באַסמע, זי זאָל דערלאַנגען פאַרבייסן, און אַ קאַמאַנדעווע געגעבן

שמייסער — אַ געדונגענער אַרבעטער ביי אַ בעל-עגלה.

פגירות — טויטע קערפערס.

נבלות — טויטע קערפערס.

„מירמשעמאַרגן“ — אַם ירצה השם מאַרגן (אויב גאָט וועט וועלן — מאַרגן).

צו די לאנגנאָזיקע טעכטער, זיי זאלן אַנטאָן די שיך — זיי זיינען געגאַנגען באַרוועס.

מיט די דאָזיקע באַרוועסע מיידלעך זיינען די יונגע פאַרשווינד- לעך געוואָרן אַ ביסל שפּעטער גאַנץ היימיש. מיט גרויס נייגעריקייט האָבן די מיידלעך זיך אויסגעפרענט ביי די יינגלעך, פון וואָסען און וואוהין זיי פאַרן, און ווי אזוי זיי הייסן, און ווי געפעלט זיי באַריש- פאַלי — אַלצדינג האָבן זיי געוואַלט וויסן, אפילו וויפל יעדערער איז אַלט. דערנאָך האָבן זיי אַלע אין איינעם, די יינגלעך מיט די מיידלעך, פאַרוכט פון דער זויערער פאַווידלע, וואָס די מומע האָדל האָט מיטגעגעבן, און די געלעכטערס זיינען געגאַנגען ביזן הימל אַריין.

דערנאָך האָט מען גענומען שפּילן „קוציבאַכע“ — אַ שפּיל וואָס מע פאַרבינדט איינעם די אויגן און מע לאָזט אים, ער זאל כאַפּן וועמען ער וויל. די מיידלעך האָבן זיך שטאַרק צעהיצט, און אַז ס'איז זיי געראַטן צו כאַפּן עמעצן פון די יינגלעך האָבן זיי געקוויר- טשעט פון פּרייד.

ביי נאַכט האָט מען די געסט באַלייגט אויף דער ערד, מיט היי אויסגעבעט. און בכדי זיי זאלן זיך ניט געפינען באַליידיקט, האָט זיי די לאַנגנאָזיקע באַלעכאַסטע באַוווּזן, אַז איינעם צווייטן ווינקל פון חדר ליגן אירע טעכטער אויך אויף דער ערד, „און וואָסן פונ- דעסטוועגן, קיין עין הרע, גאַנץ נישקשהדיק“ — האָט זי צוגעלייגט און אויסגעשנייצט די לאַנגע נאָז. חברה וואָלטן דעם דאָזיקן געלעגער אַנגענומען מיט פאַרגעניגן, ווען זיי זאלן זיך ניט שעמען פאַר די מייד- לעך אויסצומאַן. און די מיידלעך האָבן זיך דווקא ניט געשעמט און האָבן גאַנץ גרינג אַראַפּגעוואָרפן פון זיך די קאַפּטלעך, געבליבן באַרוועסע און איינע קליידלעך, מיט נאַקעטע העלדזער, האָבן זיי צע- לאָזט די האָר און מאַדנע איבערגעקוקט זיך, געוואָרפן אויף די יינג- לעך מיט די אויגן און געלאַכט, געלאַכט, געלאַכט.

— לאַז זיין שפּיל! — האָט אויסגעקאַמאַנדעוועט דער באַלע- באַס און האָט אויסגעלאָשן דעם הענגלאַמפּ. עס האָט זיך אַבער אין דער פינצטער נאָך געהערט אַ פאַרשמיקטער געלעכטער פון ביידע צדדים און אַ שאַרשקען פון היי. אַבער נישט לאַנג, וואָרעם עס איז געקומען דער געזונטער, יונגער, אומשולדיקער שלאַף און האָט צוגעשלאָסן די געזונטע יונגע, אומשולדיקע אויגן.

קאַפּטלעך — מיידלשע בלוזקעס.

שאַרשקען — גיבן אַרויס אַ קלאַנג שאַרש-שאַרש (ווי פּאַפּיר, זייד אָדער אַ טרוקן בלאַט).

די „ברכות“ אין דער פרי, וואָס דער באַלעכאָס האָט געוואָנען מיטן געוויסן ניגון, האָבן אָנגעזאָגט די קינדער אז ס'איז שוין טאָג און אז מע דאַרף פאַרן קיין פּערעיאַסלאָוו. דאָס לעצטע וואָרט האָט ווי אַ ברי געגעבן און אָנגעפילט דאָס האַרץ מיט שמחה און תּענוּג. מאיר-וועלוול בעל-עגלה האָט צונויפגעלייגט דעם מלית-ותפילין און דאָס פנים האָט אים געשיינט ווי ביי אַ צדיק. דערנאָך איז ער צוועק שפּאַנען די „סוסים“. דאַרט האָט ער זיך אויסגעטענהט מיט „מודריקן“, מיט „טענצערן“ און מיט דער „יחסנמע“ אויף זיין לשון, איינגעטיילט יעדערן באַזונדער, נאָר דעם גרעסטן חלק האָט באַקומען „טענצער“ דערפאַר, ער זאל ניט טאַנצן דעמאַלט, ווען מע שפּילט... ניט...

די זון האָט אַראָפּגעשיינט, און דער גאַנצער הויף איז געווען ווי איינגעטונקט אין גינגאַלד, און בריליאַנטן האָבן געפינקלט אין געשפּילט זיך אומעטום — בריליאַנטן, דימענטן! אפילו די קופּע מיסט, וואָס האָט זיך אָנגעזאַמלט דורכן גאַנצן זומער, און אפשר דורך צוויי זומערן, איז געווען מיט גאַלד באַדעקט. און ווער שמועסט דער האַן מיט די הינער וואָס האָבן זיך דאָ געפאַרעט אויף דער קופּע — די האָבן אויסגעזען ביזן לעצטן פעדערל זעב טהור. זייער קוואַקען האָט געגלעט. זייער שאַרן מיט די פיסלעך האָט גע- האָט דעם זיבעטן חן. און אז דער געלער האַן איז אַרויף אויף דער קופּע און האָט צוגעמאַכט די אייגלעך און האָט אויסגעצויגן דעם לאַנגן, שיינעם, כּפּול-שמונהדיקן קוקאַריקן אויף זיין חזנישן שטייגער, האָט זיך דערפּילט די שיינקייט פּון דער וועלט און די גרויסקייט פּון דעם וואָס האָט באַשאַפּן די וועלט.

און עס האָט זיך געגלוסט אים אָפּגעבן אַ שבּח — נישט חלילה צוועקשמעלן זיך דאוואָנען, ווי דער באַלעכאָס פּון דער באַרישפּאַלער סטאַנציע אָדער ווי מאיר-וועלוול דער בעל-עגלה — ניין, דערויף האָבן חברה קיין חשק ניט געהאַט, דאָס האָט זיך זיי שוין לאַנג צוגעגעסן. נאָר אינעווייניק ביי זיך אין האַרצן דאַנקען און לויבן גאָט — דאָס יאָ.

„ברכות“ — דער אָנהייב פּון פּרימאַרגנדיקן דאוואָנען, פּון שחרית.

גינגאַלד — fine gold.

קופּע — אַן אָנגעוואָרפּן בערגל, pile.

זיך פאַרען — אַ לאַנגע צייט זיין פאַרנומען מיט עפעס, זיך דרייען אַרום עפעס.

זעב-טהור — ריין גאַלד.

כּפּול-שמונהדיק — זייער שטאַרק, געדרידלט, צונויפגעדרייט פּון אַכט פעדעם

חי ציזית.

אָפּגעבן אַ שבּח — לויבן, אָפּגעבן אַ לויב.

— קריכט אין וואָגן אַרײַן, ממזרים, מיר האָבן נאָך אַ מאַג צו פאַרן! — האָט מאיר־וועלוול זײ צוגעטריבן, באַצאָלט פאַר זײ און האַכער און געזעגנט זיך מיט די באַלעבאַטים פֿון דער סטאַנציע. חברה האָבן זיך אויך גאַנץ פֿיין אָפּגעזעגנט מיט דער לאַנגנאָזיקער משפּחה, אַרײַן אין בויד אַרײַן. און אַ נײַע פּרײַשקײט, אַ נײַע זײַט־קײט, אַ נײַע רחבות האָט זײ אונטערגעכאַפט און אַרומגענומען פֿון אַלע זײַטן, באַלד נאָך דעם ווי דער וואָגן האָט טרײַסלענדיק זיך אַרויסגעקאַממעט פֿון באַרײַשפּאַלי און אַרויסגעפאַרן אויף דער בריי־טער וועלט פֿון פּעלדער און גערטנער, פֿון זאַמד און פֿון וואַלד און פֿון הימל און ווייטער הימל.

עס האָט שוין אָנגעהויבן ווערן אַ ביסל צו פּיל הימל. ער האָט שוין אָנגעהויבן אַ ביסל צועסן זיך — נײַט אַזױ דער הימל ווי דאָס פאַרן, און נײַט אַזױ דאָס פאַרן, ווי דער בעל־עגלה מאיר־וועלוול מיט זײַנע מעשיות. און אַגב האָט אָנגעהויבן פּויקן אין קאַפּ, שווינד־לען אין די אויגן און שמעכן אין די זײַטן פֿונעם טרײַסלען וואָס ס'האַט געטרייסלט און פֿונעם וואַרפֿן וואָס ס'האַט געוואַרפֿן. טער־טער־טער!

עס האָט אויסגעזען, אַז ס'וועט אײַביק אַזױ טערקען, עס וועט נאַר קײן מאַל נײַט אויפהערן. און עס האָט זיך אָנגעהויבן וועלן אַראַפּקריכן. און ס'האַט זיך אָנגעהויבן בענקען נאָך דער ערד, בענקען אַהײַם, בענקען נאָך וואַראַנקאַ. און שלום האָט זיך פאַרשלאָגן אין אַ ווינקעלע בײַ מאיר־וועלוולען אין בויד, אָפּגעזיפּצט און מיט האַרץ געזעגנט זיך מיטן שמעמעלע נאָך אַ מאַל און נאָך אַ מאַל, און גע־שעפּטשעט שטילערהײַט, זײַנע ברידער זאָלן עס נײַט הערן: — „זײַ געזונט, וואַראַנקאַ! זײַ געזונט, זײַ געזונט!...“

רחבות — ברייטקײט.
קאַטשען זיך — קײלען זיך, זיך באַוועגן ווי אַ קאַטשקע.

א קאלטע באַגעגעניש. — די ערשטע נאַכט אין דער נייער היים. — דער טאַטע איז פאַרזאַרגט.

אָך צוויי טעג טרייסלען זיך און העצקען זיך, וואָרפֿן זיך און קאַטשען זיך, און אָנגעגעסן זיך מיט שטויב, און אָנגעהערט זיך מיט די בעל־עגלה־מעשיות, האָבן די יונגע פאַרשויןדלעך אויפֿן צווייטן טאָג פֿאַר נאַכט דערפֿילט, אַז זיי זיינען שוין אַט־אַט אין דער היים. נאָך אַ ביסעלע און עס האָבן זיך אין דער פינצטערער נאַכט אָנגע־

הויבן באַווייזן קליינע פייערלעך, סימנים פֿון אַ שטאַט. דערנאָך האָבן די רעדער גענומען קלאַפֿן איבער שמייער און די בויד האָט געטראַסקעט נאָך ערגער ווי פֿריער. דאָס איז שוין געווען די אמתע שטאַט, די גרויסע שטאַט פֿערעיאַסלאַוו.

מיט אַ רעש און מיט האַרמידער האָט זיך מאיר־וועלוולס בויד צוגעקאַטשעט צו אַ פינצטערן הויף, וואו ס'איז געהאַנגען איבערן טויער אַ פֿאַררייכערטע לאַמטערנע מיט אַ כעזעמל פֿון היי — אַ סימן אויף אַן איינפֿאַרהויז.

— קריכט אַרויס, ממזרים, מיר זיינען שוין געקומען! — אַזוי האָט מאיר־וועלוולס אָנגעזאָגט די בשורה נאָך דעם ווי ער האָט מיט אַ לאַנגן „טפֿררו“ זיך אָפֿגעשטעלט ביים גאַניק פֿונעם איינפֿאַר־הויז. צעבראַכענע, צעלאַמעטע און הונגעריקע, האָבן חברה גענומען איינציקווייז אַרויסקריכן פֿון בויד און אויסגלייכן זיך די ביינער. ניד האָט זיך געעפֿנט די שטובמיר און עס האָבן זיך אָנגעהויבן באַ־ווייזן אויפֿן פינצטערן גאַניק פיגורן, איינע נאָך דער אַנדערער, וואָס מען האָט זיי אין דער פינצטערניש פֿון דער נאַכט געקאַנט דער־

העצקען זיך — טרייסלען זיך, שאַקלען זיך.
צעלאַמעטע — לאָס געוואַרענע, הינקעדיק געוואַרענע.

קענען נאך נאכן קול. די ערשטע פיגור איז געווען א הויכע און א ברייטע. דאס איז געווען די באבע מינדע. זי האט אויסגעצויגן דעם אלטן קאפ און א זאג געגעבן: „א, געלויבט ביסמו גאט, זיי זיי-נען שוין געקומען!“ די צווייטע פיגור איז געווען א קליינמשיקע, א זשוואווע. דאס איז געווען די מאמע היה-אסתר. זי האט זיי א פרעג געגעבן עמעצן א דריטן: „שוין געקומען?“ — „שוין געקומען!“ — האט איר אפגעענטפערט מיט פרייד א דריטע פיגור, א לאנגע און א דינע. דאס איז געווען דער מאמע, ר' נחום וועוויקס, איצט שוין ר' נחום ראבינאוויטש (אין דער גרויסער שטאט האט מען דעם זידן וועוויק צו רו געלאזן).

א באגעגעניש איז דאס געווען נישט אזא ווי די קינדער האבן געווארט. מען האט זיך אפילו צעקוישט, נאך קאלטלעך. דערנאך האט מען זיי א פרעג געגעבן: „ס'מאכט איר?“ וואס קאן מען ענט-פערן דערויף? „גארנישט“... די ערשטע איז געווען די באבע מינדע וואס האט זיך דערמאנט אז די קינדער קאנען וועלן עסן. „איר זייט הונגעריק?“ נאך א מין הונגעריק! „איר'ט עפעס עסן?“ נאך א מין עסן! „מנחה-מעריב געהאוונט?“ נאך א מין דאוונען!

די מאמע האט זיך א ווארף געגעבן אין קיך מאכן עפעס עסן, און דער מאמע האט דערווייל פארהערט די קינדער וואו זיי האלטן אין לערנען. א, זיי האלטן ווייט! נאך וואס דרייט מען זיי א מוח, אז עס ווילט זיך גאר באטראכטן די נייע היים, די נייע שטוב.

און זיי בייגן דעם קאפ אויף אלע זייטן און קוקן זיך ארום וואו זיי זיינען אין דער וועלט. זיי דערזעען פאר זיך א גרויסע, נאך א סומנע, נארישעוואטע שטוב מיט א סך חדריםלעך, איבערגעצוימט מיט דינע ברעטלעך. דאס זיינען חדרים פאר אורחים, און אורחים — ניט איינער...

אז זייערע עלטערנס פרנסה איז איצט אן איינפארהויז — דאס איז פאר די קינדער געווען א סורפריז און א באליידיקונג. סמייטש, זייער מאמע נחום וועט אויפנעמען געסט? זייער מאמע היה-אסתר וועט קאכן פאר זיי ווארעמעס? זייער באבע מינדע וועט זיי באדי-נען? קיין שטארקערן אראפפאל, קיין גרעסערן בזיון האבן זיי זיך ניט געקאנט פארשטעלן...

— גייט וואשט זיך! — זאגט די באבע מינדע נאך דעם ווי די מאמע היה-אסתר האט געבראכט צו טראגן פון קיך עפעס נישט אזא

געהויבענע וועטשערע: צוגעווארעמטע קאשע מיט פאסאליעס, און דאס דארף מען עסן מיט ברויט, און דאס ברויט איז אלט-גע- באקן! די מאמע אליין שניידט דאס מיט א מעסער און טיילט אויס יעדערן זיין חלק — דאס איז ביי זיי קיין מאל נישט געווען. א קבצני- שער מנהג. און דער מאמע זיצט ביי דער זייט און הערט נישט אויף צו עקזאמענירן, וואו האלט מען אין הנג. דער מאמע זעט אויס צופרידן. די קינדער האלטן ווייט. און ווער שמועסט דער מיטל- סטער, שלום, דער איז גאר קלאר בעל-פה, קאן זאגן גאנצע קאפימלעך ישעיה אויף אויסווייניק, ווי א וואסער.

— נו, גענוג שוין, לאזן זיי גיין שלאפן! — זאגט די מאמע און נעמט צו דאס איבערגעבליבענע ברויט פון מיש און פארשליסט דאס אין שאפע. דאס איז אויך נישט געווען ביי זיי דארטן אין וואראנקא. דאס איז גאר א מיאוסער מנהג!

עס איז שווער צו זאגן: צי ווייל דער וועג איז געווען א לאנגער, א שווערער און מען איז געווען צעבראכן אויף שטיק-שטיקלעך, אדער אפשר דערפאר וואס די באגעגעניש איז געווען עפעס נישט איבעריק פריינדלעך און די אויפנאמע קבצנישדיק — נאר די נייע היים, וואס חברה האבן וועגן איר אזוי פיל געחלומט, האט נישט געפונען ביי זיי אין די אויגן יענעם חן וואס זיי האבן געמיינט און געוואלט. צו פיל האבן זיי אפנים געטראכט פון דעם, דעריבער האבן זיי זיך געפילט ווי אפגעשמיסענע און זיינען געווען צופרידן, אז מען האט זיי געהייסן לייענען קריאת-שמע און גיין שלאפן.

לינגדיק דערנאך אויף שטרויענע זעק, אויסגעבעט אויף דער ערד, אלע קינדער אין איינעם, אין א גרויסן פינצטערן חדר אן א שום מעבל, האט שלום לאנג נישט געקאנט אנטשלאפן ווערן. אין זיין קאפ האבן זיך געבאמבלט אלערליי מחשבות און געדאנקען מיט קשיות און קשיות:

פאר וואס איז דא אזוי פינצטער און אומעטיק? פאר וואס זיינען דא אלע אזוי פארזארגט? וואס איז דאס מיט דער מאמען, וואס זי איז געווארן אזוי קארג מיט סכנות? וואס איז דאס מיטן מאמן, וואס ער איז געווארן אזוי איינגעבויגן און אזוי שטארק פארעלטערט, אז עס קלעמט דאס הארץ קוקנדיק אויף זיין געזינע-

פאסאליעס — בעבלעך, beans.
א קבצנישער מנהג — א מנהג ביי קבצנים, ביי ארעמעלייט.
בעל-פה — אויף אויסווייניק.
זיך באמבלען — to dangle.

קנייטשט פנים? ניט שוין זשע איז דאס אלצדינג נאָר צוליב דעם, וואָס מען האָט געזאָגט אין וואַראַנקאָ, אז די פרנסה איז געשלאָן? ניט שוין זשע איז אַט דאָס דער „משנה מקום — משנה מזל“? וואָס טוט מען דערצו? דערצו איז — דער אוצר! אַך! ווען ער ברענגט מיט זיך כאַטש אַ קליינעם חלק פון יענעם אוצר וואָס ליגט באַהאַלטן אין וואַראַנקאָ! ...

— שטייט אויף, חברה פלעצל! זע נאָר, ס'איז זיי גאַרניט צו דערוועקן! מע דארף אַרויסטראַגן דעם הקדש! מע דארף קאָכן וואַרעמעס! און זיי שלאָפן — אַ זיסער שלאָף אויף זיי! — קלאַנגט זיך די מאַמע חיה-אסתר, אַ קליינמשיקע, אַ זשוואַווע, אַ פאַרפאַ-רעטע, אַ פאַרטאַרעראַממע פון דער אַרבעט אין שטוב און אין קיך — איין מענטש אליין.

— אי—א—נו! דאַוונען! — העלפט איר אונטער די כאַכע מינדע, האַלט אַ מידור אין האַנט און מישט אַ בלעמל נאָך אַ בלעמל און זאָגט מיט כוונה, טאָר ניט מפּסיק זיין.

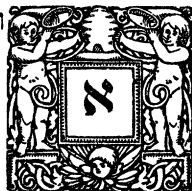
— נאָכן דאַוונען וועט איר זיך דורכגיין צו דער משפּחה אָפּגעבן אַלעמען שלום-עליכם, און אין חדר וועט איר שוין אָנהייבן גיין, אם ירצה השם, נאָך יום-טוב.

אַזוי לייגט צו דער טאַמע ווייכער פון אַלע. ער גייט אָנגעטאַן אין עפעס אַ מאַדנעם כאַלאַמל, און אַן איינגעהויקעטער, אַ פאַרזאָרג-טער, פאַרציט ער זיך מיט אַ שמאַרקן פאַפיראַס און זיפצט אַזוי טיף, אַז עס רייסט אויס אַ שטיק האַרץ. עפעס דאַכט זיך אויס אַז ער איז גאָר קלענער געוואָרן, עלטער און קלענער. און עס ווילט זיך לויפן פון שטוב אַרויס וואָס גיכער, לויפן אין דרויסן אַרויס, אַנקוקן די שמאַט, זיך באַקענען מיט דער משפּחה.

מפּסיק זיין — איבעררייסן אין מיטן דאַוונען.
 כאַלאַט — שלאַפּראַק, אַ לאַנגער און ברייטער, אַ שטוביקער בגד.

מע גייט באקענען זיך מיט דער משפחה. — די מומע חנה מיט אירע קינדער.
— אלי און אברהמל פארהערן דעם העלד וואו ער האלט אין
תנך. — ביים פעטער פיניע פארהערט מען אים אין שרייבן.

ויף ווי פיל די שמאט האט ביי נאכט אויסגעזען
וויסט און פינצטער, אויף אזוי פיל האט זי אין
דער פרי געשיינט און געבלישמעט און געפונען
הן און לייטזעליקייט אין די אויגן פון די ווארענ-
קעווער יינגלעך, די קליינשמעטליקע קינדער,
וואס האבן געכאפט התפעלות פון אימלעכן
ברעקל באזונדער.

זיי האבן נאך קיין מאל אויף זייער לעבן נישט געזען, אז גאסן
זאלן זיין אזוי ברייט און לאנג און האבן פון ביידע זייטן הילצערנע
טראטוארן; אז שטיבער זאלן זיין געדעקט מיט בלעך; אז פענצמער
זאלן זיין פון דרויסן מיט געפארבטע גרינע, בלויע און רוימע לאדנס;
אז קלייטן זאלן זיין געמויערטע פון ציגל און האבן אייזערנע טירן.
היינט דער מארק, די קלויסטערס און להבדיל די בתי-מדרשים מיט
די שולן, און אפילו די מענטשן — אלע און אלץ איז אזוי גרויס און
אזוי שיין און אזוי ריין און אזוי יום-טובדיק-פריילעך!

אזוי ווי אויף רעדלעך האבן זיך געגלימט זייערע פיס איבער
די הילצערנע טראטוארן, ווען זיי זיינען געגאנגען מיטן טאטן צו
דער משפחה, זיך באקענען און אפגעבן שלום. און נאך ווייל דא איז
געווען דער טאטע, האבן זיי פאר דרך-ארץ נישט געקאנט זיך אפ-

בלישמשען — גלאנצן.
לייטזעליקייט — גוטסקייט, רחמנותדיקייט.
טראטואר — side-walk.
בלעך — sheet-metal, tin-plate.
לאדן — צו פארשטעלן פענצער, shutter.
אפגעבן שלום — זיך באגריסן.

שמעלן אויף יעדער טריט און באוואונדערן די חידושים וואָס זייערע אויגן האָבן דערזען. ווי דער שטייגער איז, איז אויף צו פריער גע- גאַנגען דער טאַטע און די קינדער האָבן זיך נאָכגעשלעפט נאָך אים, פון הינטן.

אַריינגעראַטן אין אַ גרויסן הויף און דורכגעשפּאַנט דורך אַ גרויסן גלעזערנעם ליכטיקן קאַרידאַר, איז מען אַריינגעקומען אין אַ רייכער פּריזישער שטוב מיט געוועקסטע דילן, ווייכע קאַנאַפעס און שטולן, הויכע ביז דער סטעליע שפּיגלען, געשניצטע שאַפעס, גלעזערנע קאַנדעליאַברעס אויף דער סטעליע, מעשענע העסעס אויף די ווענט — אַן אמתער „פּאַלאַץ“, אַ „דירה-מלוכה“!

דאָס איז געווען דער מומע הנהם שטוב, אַ מאַדנע שטוב. אַ שטוב אָן אַ טאַטן (די מומע הנה איז אַן אלמנה). די קינדער האָבן נישט געהערט נישט זייער מאַמע, נישט זייער רבין, נישט קיינעם. אַ קליינע אַנאַרכיע. איטלעכער האָט זיך געטאַן וואָס ער האָט געוואָלט. און אַלע צווישן זיך האָבן געהאַלטן אין איין קריגן זיך, און געלאַכט האָט מען היליכיק, און גערעדט האָבן אַלע אין איינעם, און געטומלט אַזוי שטאַרק, אַזש דער קאַפּ האָט זיך אייך געדרייט. ווי נאָר קליינ- וואַרג זיינען אַריינגעקומען, איז געוואָרן אַ טומל, אַ געשריי און אַ געפילדער :

— אַט דאָס זיינען זיי? אַט דאָס איז ער, דער בעל-תּנך? אַנו, קום נאָר אַהער, שעם זיך נישט! זעט נאָר ווי ער שעמט זיך עס אַ ביסל, כאַ-כאַ-כאַ!

דער טאַטע האָט זיך אַפּנים נישט געקאַנט איינהאַלטן פון צו געבן זיך אַ באַרים מיט זיין זון, אַז ער איז אַ גוטער בעל-תּנך. האָט מען אים געקרוינט דאָ טאַקע באַלד אויפן אַרט מיטן נאַמען: „בעל-תּנך“.

— גים אָן דעם בעל-תּנך אַ גלעזל טיי און גיב אים אַן עפל מיט אַ באַר; לאַז ער פאַרוזוכן, דער בעל-תּנך, אונדזערע פּערעיאַסלאַווער אויבסמן.

— שאַט, ווייסט איר וואָס? לאַז מען אַריינרופן אַהערצו אלין מיט אַברהאַמען, וועלן זיי אים פאַרהערן.

און מען האָט אַריינגערופן אלין מיט אַברהאַמען, שוין היפשע בחורים מיט פיינע בערדלעך, און קערן זיך אָן צו דער מומע הנהם

קאַנדעליאַברעס — chandeliers.
העסעס — לייכטערס, צוגעפּעסטיקטע צו ווענט, קאַנדעליאַברעס.

משפחה פון איר מאַנס צד. זיי זיצן אַ הויף קעגן אַ הויף. די אַרײַנגע-
קומענע בחורים האָבן גלייך, אַן צערעמאָניעס, אַ נעם געגעבן דאָס
וואַראַנקעווער בחורל צום עקזאַמען, אים פאַרהערט אין תנך אויף
אויסווייניק פון איין עק ביזן אַנדערן.

און מע דאַרף מודה זײן, אַז דאָס וואַראַנקעווער בחורל האָט
דעם עקזאַמען אויסגעהאַלטן גאַר-גאַר גלענצנדיק. ער האָט ניט נאָר
געטראָפּן איטלעכס וואָרט וואו עס שטייט, אין וואַסער אַ קאַפּיטל,
אין וואַסער פּסוק, נאָר אפילו געזאַגט וואו מע געפינען זיך אַלע איבע-
ריקע ווערטער פונעם זעלבן שורש. דער טאַמע האָט געקוואַלן,
געקליבן תענוג, ממש געוואָרן ברייטער ווי לענגער. דאָס פנים זײַנס
האַט אים געשיינט. די קנייטשן וואָס אויפן שטערן האָבן זיך אויס-
געגלייכט, און אַליין האָט ער זיך עפעס ווי אויסגעגלייכט, געוואָרן
גאַר אַן אַנדער מענטש.

— אַז ס'איז יא אַזוי, לאַז מען געבן דעם בעל-תנך נאָך אַן עפל
און נאָך אַ באַר און נאָך ניס, און קאַנפּעקטן, קאַנפּעקטן! — האָבן
דער מומע חנהס שיינע טעכטער געקאַמאַנדעוועט. און דער נאַמען
„בעל-תנך“ איז אים פאַרכליבן ניט נאָר אין דער משפּחה, מען האָט
אים שוין דערנאָך אין בית-מדרש, צווישן יינגלעך קונדסים, אַנדערש
ניט גערופן זוי „דער וואַראַנקעווער בעל-תנך“. אויך די גרויסע,
ווער עס האָט נאָר געהאַט גאַט אין האַרצן, דער האָט אים געכאַפּט
פאַר אַן אויער: „זאָג נאָר, דו קליינער בעל-תנך, וואו שטייט ערגעץ
אַט דער און דער פּסוק?“

דעם בעל-תנך איז שטאַרק געפעלן געוואָרן דער מומע חנהס
שטוב מיט דער מומע חנהס קינדער, פיניע מיט מאַכען, צוויי יינג-
לעך-שקצים, מיט וועלכע ער איז גיך געוואָרן חבר. עס האָט זיך
אים אויסגעוויזן, אַז קיין שענערע און קיין רייכערע שטוב ווי דער
מומע חנהס איז ניטאָ ניט נאָר אין פּערעיאַסלאָוו, נאָר אויף דער
גאַנצער וועלט. וואָרעס וואו האָט איר געזען, אַז עפל זאָל מען
שלעפּן פון אַ פּאַס, ניסלעך פון אַ זאַק און קאַנפּעקטן פון אַ טאַרבע?
גאַנץ אַנדערש האָט אויסגעזען דעם פעטער פיניעס שטוב. אַ
שטוב אַ יידישע, מיט אַ סוכה, מיט אַ סך ספרים, אַ זילבערן חנוכה-
לעמפל — אַ פרומע שטוב. אַלע זיינען דאַרטן פּרום. אַזוי ווי דער
פעטער פיניע, אַזוי זיינע קינדער. די זין אין לאַנגע קאַפּאַטקעלעך
ביז דער ערד, מיט אַרבע-כנפותן לאַנגע ביז די קני. די טעכטער —

קערן זיך אַז צו איר פון איר מאַנס צד — זיינען קרובים פון איר מאַן.
אַרבע כנפות — טלית-קטן (זע הערטער צום קאַפּיטל 18).

צניעותדיק אָנגערוקט די פאַטשיילעם איבערן קאַפּ, קוקן ניט קיין פרעמדן גלייך אין די אויגן אַרײַן, נאָר אז מע דערזעט אַ פרעמדן, ווערט מען רוים און מע לאַכט אויף קרעדיט. די מומע טעמע, אַ יידענע אַ פּרומע מיט ווייסע ברעמען, און ביי דער זייט איר מאַמע — צוויי טראַפּנס וואַסער די מומע טעמע, גאַרניט צו דערקענען, ווער ס'אַ מאַמע ווער ס'אַ מאַכטער, ווען די מאַמע זאָל ניט טרייסלען מיטן קאַפּ: נײַ-נײַן.

דאָ, ביים פעטער פיניען, האָט דער טאַטע נחום שוין נישט באַרימט זיך מיט זיין בעל-תּנך. אין דער דאָזיקער שטוב האַלט מען נישט פון תּנך. ווער לערנט תּנך? תּנך לערנען אַפּיקורסים. דער-פאַר האָט דער טאַטע זיך נישט געקאַנט איינהאַלטן פון באַרימען זיך מיט זיינע קינדערס כתב. זיינע קינדער, האָט ער געזאָגט. שרייבן אז עס לאַזט זיך אויס די וועלט.

— אַט דער קליינער — האָט ער אַ ווייז געגעבן אויפן בעל-תּנך — האָט אַ הענטל, האָט אַ כתב!

— אַנן, ווייזט נאָר אַהער אַ טינט און פען! — האָט דער פעטער פיניע אַ שאַף געגעבן און האָט פאַרקאַטשעט די אַרבל פון ביידע הענט, גלייך ווי ער אַליין באַדאַרף עפעס מאַן אַן אַרבעט — אַ טינט און פען זאָל מיר באַשאַפן ווערן, וועלן מיר אים פאַרהערן שרייבן. אַבער גיך! און באַלד!

דעם פעטער פיניעס באַפויל איז געווען אַ באַפויל פון אַ שמרענען גענעראַל, און אַלע קינדער, די יינגלעך מיט די מיידלעך, האָבן זיך אַ וואָרף געגעבן אין אַלע ווינקעלעך נאָך אַ טינט און פען.

— אַ שטיקל פאַפּיר! — האָט אויסגעקאַמאַנדעוועט ווידער דער גענעראַל. ס'איז אַבער נישט געווען אין ערגעץ קיין איבעריק שטיקל פאַפּיר.

— שאַט! ווייסט איר וואָס? לאַז ער אַנשרייבן אַט דאָ אויף מיין סידורל.

אויף דער דאָזיקער המצאה איז געפאַלן דעם פעטער פיניעס יינגערער זון, אַ טשיקאַווע בחורל מיט אַ שפיציק קעפל און מיט אַ לאַנג נעזל.

— נעם שרייב! — האָט דער טאַטע באַפוילן צו זיין בעל-תּנך.

צניעותדיק — פּרום, זייער באַשיידן, chaste.

אַפּיקורסים — ניט-גלייביקע.

כתב — האַנטשריפט, אופן שרייבן, אַ שריפט, אַ דאָקומענט.

אַ שאַף געגעבן — באַפוילן.

— וואָס זאל איך שרייבן ?

— שרייב וואָס דו ווילסט.

איינגעטונקט די פען, האָט דער בעל-תנך אַ ביסל אַ מראַכט געגעבן, נישט געהאַט וואָס צו שרייבן, כאַטש טו זיך אָן אַ מעשה ! דעם פעטער פיניעס הויזגעזינד האָט שוין מסתמא איבערגעמראַכט, אַז ער קאָן שרייבן נאָר דעמאָלט ווען מע זעט ניט. נאָר דאָ איז אים געקומען אויפן זכרון דאָס, וואָס כמעט אויף איטלעכן יידישן ספר פלעגט יענע יאָרן שטיין געשריבן, און שלום האָט פאַרקאָממעט דעם אַרבלי, געגעבן אַ דריי מיט דער האַנט, איינגעטונקט נאָך אַ מאָל די פען און אין עטלעכע מינוט אַרום איז געווען אַנגעשריבן אַט ווי אַזוי (דאָס איז געווען געשריבן אויף לשון-קודש, אויף יידיש וועט דאָס הייסן אַזוי גוט ווי):

„כאַטש אַפילו אויף אַ ספר שרייבן טאָר מען ניט, נאָר צוליב אַ סימן מעג מען“.

דאָס איז געווען אַ מין הקדמה- נאָך וועלכער עס קומט די דאָזיקע באַקאַנטע אויפשריפט :

„דאָס דאָזיקע סידורל געהערט. צו וועמען געהערט דאָס סידורל ? צו וועמען עס געהערט געהערט עס. פאַרט צו וועמען ? צו דעם וואָס האָט געקויפט. ווער האָט דאָס געקויפט ? ווער עס האָט געקויפט האָט דאָס געקויפט ! פאַרט ווער האָט דאָס גע- קויפט ? ווער עס האָט געגעבן געלט. ווער האָט געגעבן געלט ? ווער עס האָט געגעבן האָט געגעבן. פאַרט ווער האָט געגעבן ? ווער ס'איז אַ נגיד. ווער איז אַ נגיד ? ווער ס'איז אַ נגיד איז אַ נגיד ! פאַרט ווער איז אַ נגיד ? אַ נגיד איז דער באַרימטער כחור יצחק, דער זון פונעם באַרימטן נגיד פנחס ראַבינאוויטש אין דער שטאָט פערעיאַסלאָוו“.

עס איז שווער צו באַשרייבן וואָס פאַר אַ פוראָר דאָס האָט גע- מאַכט, הן דער לשון, הן דער כתב. און דער עיקר — דער כתב ! דער בעל-תנך האָט זיך גוט געפלייסט, אַז דער טאַטע זיינער זאל הלילה ניט פאַרשעמט ווערן. ער האָט אַנגעשמרענגט אַלע כוחות. ער האָט געשוויצט ווי אַ ביבער. ער האָט אויסגעקליבן דעם סאַמע

כאַטש טו זיך אָן אַ מעשה — כאַטש נעם זיך דאָס לעבן.
געמאַכט אַ פוראָר — made a hit.
ביבער — beaver.

שענסמן און סאמע קלענסמן פערל-כתב, וואָס מע דאַרף אַנטאָן דערצו אַ שפּאַקטיוו מע זאָל דערזען די אותיותלעך. ער האָט אַנגעווענדט דערצו דעם גאַנצן כּוח פּון קאַליגראַפּיע, וואָס ער האָט אַרויסגע-פירט בירושה פון זיין וואַראַנקעווער רבין ר' זרחל, וועלכער האָט באַשאַפּן אין יענעם שטעטלע, קאָן מען זאָגן, אַ גאַנצן דור קאַלי-גראַפּן, וואָס האָבן זיך צעקראַכן איבער דער וועלט און וואָס צייכענען זיך אויס כמעט אַלע מיט זייער שיין-שרייבן עד היום הזה.

שפּאַקטיוו — טעלעסקאָפּ.
ער היום הזה — ביז צום היינטיקן טאָג.

נייע חברים. — ווי גרמיזא דער מלמד לייענט אין דער תורה. — די וואָ-
ראַנקעווער וויסע-חברהניקעס באַווייזן וואָס זיי קענען.

בין-הזמנים — ווער וועט דאָס פאַרשטיין? ! וואַקאַ-
ציע, וואַקיישאַן, פּעריען, קאַניקולעס — דאָס
זיינען אַליץ ווערטער פונעם זעלביקן באַגריף.
זיי זאָגן אַבער נישט דאָס וואָס דאָס וואָרט „בין-
הזמנים“ זאָגט דעם יידישן יינגל.

דאָס קינד, וואָס קומט פון דער שול אַדער
פון גימנאַזיע אויף וואַקאַציע אַהיים, האָט זיך
גענוג אָנגעשפּילט דאָרטן וואו מען לערנט, גענוג אָנגעמאַכט און אַנ-
געהוילעט, גענוג אָנגעלאָפּן זיך און גענוג אָנגעשפּילט זיך מיט די
חברים דורכן יאָר — עס קאָן זיין מער געשטימט ווי געלערנט. דער
יידישער חדר-יינגל — דער האָט געבעך דאָס גאַנצע יאָר געהאַ-
רעוועט, געזעסן ביז שפּעט אין דער נאַכט און געלערנט: געלערנט,
געלערנט און געלערנט. און מיט אַ מאַל — בין הזמנים! אַנדער-
האַלבן חדשים דורך אַנאַנד וועט מען נישט גיין אין חדר — וואָס
קאָן זיין אַ גרעסערער יום-טוב? און דערצו גייען נאָך די יום-
טובים אויך: ימים נוראים! סוכות! שמחת-תורה! און דאָס
אַלצדינג אין איינעם גענומען אויף אַ ניי אַרט, אין דער גרויסער
שטאָט, אין פּערעיאַסלאָוו!

קודם כל באַדאַרף מען אַנקוקן די שטאָט. חברה האָבן זיי נאָך
כמעט גאַרניט געזען. אַחוץ ווי ביי דער מומע-חנהן און ביים פעטער
פיניען און אַ חוץ ווי אין גרויסן בית-מדרש, אין אַלטן בית-מדרש
און אין דער קאַלטער שול, זיינען די וואַראַנקעווער קינדער כמעט
אין ערגעץ נישט געווען. נאָך פאַראַן גענוג גאַסן און גענוג ערטער.

בין-הזמנים — פּעריען, וואַקאַציע, די צייט צווישן איין זמן און צווייטן אין חדר,
פסח-צייט און די צייט פון ראש-השנה — סוכות.

דערווייל איז בין-הזמנים און ערב יום-טוב. באדארף מען אומעמוס זיין און ס'איז צייט צו שליסן באקאנטשאפט מיט נייע חברים און גלאט יינגלעך.

פון די חשובע באַלעכאַטישע יינגלעך פאַרנעמען דעם אויבנאָן: משהל יצחק-אביגדורס, אַ בחורל אַ געלם, אַן אויסגעצוואַנגנס, אַ גדלן אַ יונג, וואָס סע שטייט אים ניט אַן מיט זיך אליין צו ריידן — און איז גערעכט. ערשמנס, האָט זיין טאַמע אַן אייגענע שטוב מיט אַ ווייסן גאַניק; היינט זיינען דאָ ביי דעם יצחק-אביגדורן זייגערס אין שטוב מיט זייגערלעך אַן אַ צאַל און אַן אַ שיעור. אַז עס קומט זייגער צוועלף און די זייגערס הייבן אַן שלאָגן קאַן מען פאַרטיובט ווערן.

דער צווייטער נאָך משהלען גייט זיאַמע קאַרעצקי — אַ יינגל פון די גאַר גרויסע שקצים, אַ ביסל אַ סאַטולעוואַטער, נישט מיט יע-דערן איז ער אַ מחותן און נישט יעדערער איז מיט אים אַ מחותן, וואָרעם זיין טאַמע האָט אַן אונטערגעשאַרענע באַרד, איז אַן אַדוואַ-קאַט און טראַגט מאַדנע ברילן אויף דער נאַז, וואָס מע רופט זיי „פענצנע“. אַט דער זיאַמע האָט אויסגעלערנט די גאַנצע שטאַט קינ-דער שווימען, באַדן זיך, גליטשן זיך אויפן אייז און נאָך אַ סך זאַכן, וואָס ניט אַלע יידישע קינדער קענען עס.

נאָך זיאַמען גייט ישראל בענדיצקים יינגל, אַ בלייכער און אַ ציטערדיקער, הייטל רודערמאַן, אַ מלמדס אַ יינגל מיט גראַבע פּיסקעס, די ליפּסקים — אַפּגעפּוצטע בנימלעך מיט אויסגעוועקסמע שטי-וועלעך. מיט די ליפּסקים האָט מען באַדאַרפט האָבן אַ זכּיה צו ריידן, וואָרעם ווער פאַרמאַגט אַזעלכע אויסגעוועקסמע שטיוועלעך אין דער וואַכן? נאָר שלום האָט בעסער ליב זיך צו חבּרן מיט אַזעלכע יינגלעך, ווי מאַטל סריבנע, אַ בחורל מיט לאַנגע פּאהלעך וואָס שפּילט אויפן פּידל, אַדער אלי דאָדים — אַ יינגל אַ ברען, וואָס האַלט אין איין לאַכן. מיט זיי דאוונט ער אין איין בית-מדרש, קוקט מען אין איין מחזור אַריין, מאַכט מען אין איינעם שטיק:

מע קרימט איבער רפאל דעם שמש, ווי ער קוקט מיטן אייגל

גדלן — אַ גרויסהאַלטער.

סאַטולעוואַטע — אַן אייגעבויענער, מיט אַ ביסל אַ רונדן רוקן.

מחותן — דאָ: אַ חבר, אַ גאַענטער.

מיט גראַבע פּיסקעס — מיט גראַבע באַקן.

בנימלעך — זייגלעך.

זכּיה — privilege.

מחזור — אַ סידור מיט די יום-טובדיקע תּפילות.

און זינגט. ס'איז דאָ ברוך-השם וועמען נאָכצומאַכן. ס'איז גענוג גרמיזא דער מלמד, ווי אזוי ער לייענט אין דער תורה. אים האָט שלום נחום ראַבינאוויטש געשטודירט צוויי שבתים כסדר, ווי אזוי גרמיזא דער מלמד צעשאַקלט זיך אויף איין פּוס, דערנאָך פאַרקרימט ער דאָס געשטופלטע פנים, שמעלט אַרויס די געלע ציין, ציט אויס דעם לאַנגן האַלדן, טוט אַ פיר מיט דער שפיציקער נאָז אין דער לופטן אַרויף און אַראַפּ און לאַזט אַרויס די ווערטער מיט אַ משונה-מאָדער גאַנגל-שטימע. . .

מע קאָן שטאַרבן פאַר געלעכטער! אַלע די וואָס האָבן געהערט שלומען נאָכמאַכן גרמיזא, ווי ער לייענט, האָבן געשוואָרן, אז ס'איז גרמיזא מיט די ביינער! נאָר גרמיזא אַליין אז ער איז געוואָר געוואָרן — איז ער געווען גיט צופרידן. ער האָט זיך גיט געפּוילט און איז אַוועק צו נחום ראַבינאוויטשן אַהיים און האָט אים דער-ציילט די גאַנצע מעשה, אז ער, גרמיזא, האָט געהערט זאָגן, אז ביי ר' נחומען איז דאָ אַ יינגל, וואָס מאַכט אים נאָך ווי אזוי ער לייענט אין דער תורה. דאָס האָט אַנגעמאַכט אַ שטיקל האַרמידער. נחום האָט אים צוגעזאָגט, אז ער וועט חוקר ודורש זיין, לאָזן נאָר די קיני-דער קומען אַהיים. די קינדער זיינען געקומען אַהיים און מע האָט זיך צו זיי אַ נעם געגעבן. דער טאַטע האָט געטראָפּן, אז דאָס דאַרף זיין שלום אַרבעט.

— קום נאָר אַהער, שלום, זאָג נאָר, ווי אזוי מאַכסטו דאָס נאָך גרמיזא דעם מלמד, ווי ער לייענט אין דער תורה?
— ווי אזוי איך מאַך אים נאָך? אָט ווי אזוי.

און שלום האָט זיך נישט געפּוילט און האָט זיך צעשאַקלט אויף איין פּוס, פאַרקרימט דאָס פנים ווי גרמיזא, אַרויסגעשמעלט די ציין, אויסגעצויגן דעם האַלדן, אַ פיר געגעבן מיט דער נאָז אין דער לופטן אַרויף און אַראַפּ און אַנגעהויבן אויף אַ משונה-מאָדער שטימע. . . שלום האָט נאָך קיין מאַל נישט געזען דעם טאַטן אזוי לאַכן, ווי ער האָט געלאַכט יענעם טאַג. ער האָט גאַרניט געקאַנט קומען צו זיך. און אז ער האָט זיך אויסגעלאַכט און אויסגעהוסט און אויס-געווישט די אויגן, האָט ער זיך אַנגערופן צו אַלע קינדער:

— זעט איר וואָס ביך-הזמנים מאַכט? מע גייט אַרום פּוסט-און-פּאַס, עס ליגט אין זינען דער רוח ווייסט וואָס, נאָכמאַכן גרמיזא דעם מלמד ווי ער לייענט אין דער תורה (דאָ האָט דער טאַטע נישט געקאַנט איינהאַלטן זיך און האָט באַהאַלטן דאָס לאַכעדיקע פנים

אין דער פאטשיילע). אם ירצה השם, כאלד נאך סוכות נעם איך צו צו אייך א רבין און איר'ט אנהייבן ניין אין חדר אריין. אויס ביך-הזמנים!

ווי כאלד אז יא אויס ביך-הזמנים, כאדארף מען דאך טאקע נעבן א לעב אונטער ווי עס געהער צו זיין!

און חברה האבן גענומען אויסנוצן זייער פרייהייט אויפן סאמע ברייטסטן אופן, זיך באקאנט מיט וואו ערגעץ א זלידנע א ינגל, נישט איבערגעקליבן, מיט יעדערן געשלאסן חברשאפט, געהוליעט ווי די רעקרוטן, איידער מע גיט זיי אפ אין דינסט.

די וואראנקעווער יינגלעך האבן באוויזן די פערעיאסלאווער יינגלעך, אז כאטש זיי זיינען פון א קליין שמעטל, פונדעסטוועגן ווייסן זיי א סך זאכן אזעלכע, וואס די פערעיאסלאווער יינגלעך ווייסן זיי ניט. למשל, זיי ווייסן ניט אז צו איטלעכן נאמען קען מען צו-זעצן א גראם, נעמט וואס פאר א נאמען איר ווילט. אשטייגער: „מאטל" — מאטל קאפאטל, דרומען דראטל, יוסף סאטל, ארץ קנאטל. „לייבל" — לייבל קאפאטל, דרומען דרייבל, יוסף סייבל, ארץ קנייבל. „יאנקל" — יאנקל קאפאטל, דרומען דראנקל, יוסף סאנקל, ארץ קנאנקל. און אזוי איטלעכן, אויף וואס פאר א נאמען איר ווילט.

היינט ווייסן ניט די שמאטישע קינדער פון תשרק-לשון, דאס הייסט פון ריידן פארקערט. צום ביישפיל: „טא אומספאק א שטאפ" — הייסט דאס: אט כאפסטו א פאטש. „אן ריד א גיף" — נא דיר א פייג. מיט צוגעמאכטע אויגן האט שלום געקאנט אזוועקריידן אויף דעם לשון א שעה כסדר. ס'איז דאך א מחיה נפשות — מע קאן אזוי אזוועקריידן פון וועמען איר ווילט, יענעם אין די אויגן, און יענער זאל ניט וויסן ווער ס'האט אים געשלייערט.

היינט וואס זיינען דאס פאר א יינגלעך די פערעיאסלאווער, אז זיי לאזן דורך א גלח פארבייגיין, גלייך ווי א גלייכן מענטשן און זאגן אים קיין ווארט אפילו? ניין, די וואראנקעווער יינגלעך זיינען ניט אזעלכע נאראנים. זיי וועלן ניט דורכלאזן קיין גלח גלאט אזוי. אלע יינגלעך, וויפל זיי זאלן ניט זיין, וועלן זיי זיך אויסשמעלן דעם גלח פון הינטן און וועלן זינגען אויף א קול מיט א ניגון: „גלח-צאפ, א רוח אין דיין קאפ! מיר א ברויט, דיר א טויט!

זלידנע — אן אגשיקעניש, א שלעכטס, אן איינגעגעסענער דערקרוטן — יונגע בחורים וואס מע גיט זיי אפ פאר סאלדאטן, מע צווינגט זיי ווערן זעלנערס, ווען זיי ווערן 21 יאר אלט.
מחיה נפשות — זייער גוט, א דערקוויקעניש פארן הארצן.
געשלייערט — דא: אפגענארט, אריינגעטאן, אפגעטאן.

מיר א וואָגן, דיך באַגראַכן! מיר א שליטן, דיך באַשיטן!" די פּערעיאַסלאַווער ייִנגלעך זאָגן, אז דאָ אין פּערעיאַסלאַוו מאַר מען פאַר אַ גלח אַזעלכעס ניט זינגען, וואַרעם מע קאָן כאַפֿן אַ מיאוסן פּסק. נאָט אייך נאָך אַ ניים! גאָר מורא האָבן פאַר אַ גלח! ס'איז ניט גוט אז אַ גלח גייט איבער דעם וועג — דאָס יאָ. אַבער מורא האָבן? פּערעיאַסלאַוו איז טאַקע אַ גרויסע שטאָט און אַ שיינע — וואָס איז דאָ צו ריידן? — דאָרט, אין וואַראַנקאַ, איז אַבער געווען פּריילעכער, אז ס'איז געקומען בין-הומנים.

אזוי האָבן זיך געטראַכט די וואַראַנקעווער קינדער און האָבן געוואַלט פּונדעסטוועגן, אז אַט די מעג פון בין-הומנים דאָ אין פּע-רעיאַסלאַוו זאָלן זיך נאָך ציען און ציען.

ר' אהרן כאָדאַראָווער. — אַ מלמד אַ בעל-מגזם. — אַ גאַנצע סעריע מלמדים. — מאַניש דער מלמד מיטן „ביינדל“. — די תלמידים כאַפֿן אַ קערטל אין חדר. — משה-דוד רודערמאַן. — אַ גמרא-מלמד. — זיין זון שמעון האַלט ביי שמדן זיך. — דער פעטער פּיניע קאַכט זיך.

י טעג פון בין-הזמנים זיינען נאָך ניט אַוועקגע-
גאַנגען, די יום-טובים זיינען נאָך געווען פאַרויס,
און נחום ראַבינאָוויטש האָט שוין געפירט אונ-
טערהאַנדלונגען וועגן אַ מלמד פאַר די קינדער.
מלמדים זיינען געווען עטלעכע. ערשטנס מאַקע
דער דערמאַנטער גרמיזא וואָס לייענט אַזוי שוין
אין דער תורה.

נאָך אים איז געגאַנגען ר' אהרן כאָדאַראָווער, זייער אַ וואוילער
מלמד, נאָר אַ מאַדנער בעל-מגזם. ער האָט ליב צו דערציילן מעשיות
פאַר זיינע תלמידים, משונה-ווילדע מעשיות פון פאַרצייטן. למשל,
אַ מעשה פון זיין זיידן, וואָס איז געווען אַ גבר און האָט ניט מורא
געהאַט פאַר קיינעם. איין מאָל איז דער זיידע זיינער געפאַרן ווי-
טער ביי נאַכט פאַרכיי אַ וואַלד. זיינען אַרויסגעלאָפֿן פון וואַלד
צוועלף הונגעריקע וועלף — און דאַוואַי לויפֿן נאָכן שליטן. אַז זיין
זיידע כאַפט זיך ניט אַראָפֿ, נעמט די וועלף, שמעקט זיי אַריין
די האַנט אין מויל אַריין און קערט זיי איבער אַלע צוועלף אויף
דער לינקער זייט!

און נאָך אַ מעשה פון זיין זיידן, ווי אַזוי ער האָט איין מאָל
אַפּגעראַטעוועט די גאַנצע שטאַט פון אַן אומגליק. גויים האָבן זיך
צונויפגעקליבן איין מאָל אין אַ זונטיק אויף אַ יאַריד, האָבן זיך גוט

בעל-מגזם — אַ מענטש וואָס איז מגזם, וואָס פאַרגרעסערט.
דאַוואַי (לויפֿן) — נעמען לויפֿן, אַנגעהויבן לויפֿן, כסדר לויפֿן, האַלטן אין
איין לויפֿן.

אָנגעשיכורט און דאוואַי שלאָגן יידן. איז זיך מיישב זיין זיידע (ער האָט געהאלטן סאַמע אין מיטן דאוונען), וואָהפּט ער אַראָפּ פון זיך דעם טלית ותפילין, קלייבט אויס דעם גרעסטן פון די גוים, און נעמט אים אָן מיט ביידע הענט פאַר די פיס, און דאוואַי שלאָגן מיט אים איבער די גויאישע קעפּ. האָבן די גוים אָנגעהויבן פאלן אַזוי ווי פליגן. און אַז ער האָט אויסגעלייגט אַלע גוים ביו איינעם, האָט ער אָפּגעלאָזט דעם גוי, וואָס ער האָט אים געהאלטן פאַר די פיס, און געזאָגט צו אים: „אַצינד קענסטו גיין אַהיים און איך וועל גיין דאוונען“ . . .

אַחוץ וואָס זיין זיידע איז געווען אַ גבר, איז ער נאָך געווען אַ צעטראַגענע בריאה, זאָל גאָט שומר ומציל זיין! ער, אַז ער פלעגט זיך פאַרטראַכטן (אַזוי דערציילט ר' אהרן באַדאַראַווער אויף זיין זיידן), איז געווען מיט סכנת-נפשות. איין מאָל איז ער אַרומגע-גאַנגען איבערן שטוב אַ פאַרטראַכטער, אַרומגעגאַנגען, אַרומגעגאַנ-גען און אַרומגעגאַנגען. ער טוט אַ קוק — ער שטייט אויפן טיש! . . .

נאָך ר' אהרן באַדאַראַווער זיינען געגאַנגען אַ גאַנצע סעריע מלמדים, האָט אָבער יעדערער פון זיי געהאַט זיין חסרון: האָט ער געקענט לערנען — איז ער נישט געווען קיין בעל-תנך; איז ער געווען אַ בעל-תנך — האָט ער נישט געקענט לערנען. פון אַלע מלמדים וואָלט מענדל דער גראַבער געווען דער בעסטער מלמד, ער זאָל נישט האָבן דעם חסרון, וואָס ער שלאָגט זיך. קינדער, אַז מע דערמאָנט זיי דעם נאָמען „מענדל דער גראַבער“, ציטערן זיי. מאָלט אייך, מאָניש דער מלמד שלאָגט זיך אויך, נאָר מיט אַ גאַנג. יענער, מענדל דער גראַבער, קאָן הרגענען אויף טויט. דערפאַר אָבער ווי אַזוי לערנט ער! איינעם פון די צוויי האָט נחום צוגע-זאָגט די קינדער אַז ער וועט אים ירצה השם דינגען.

זיינען זיי שוין באַוואָרנט הייסט עס מיט אַ מלמד. איצט בלייבט איבער שרייבן. וואו וועלן די קינדער לערנען שרייבן? וואָס אַנבאַלאַנגט יידיש, האָבן זיי ביים וואַראַנקעווער ר' זרחלען שוין אויסגעלערנט זיך שרייבן. וואָס טוט מען אָבער מיט רוסיש? האָט אַפילו אַ גוטער פריינד געגעבן אַן עצה, מע זאָל די קינ-

בריאה — באַשעפעניש.

שומר ומציל זיין — באַשירעמען און באַשיצן, ראַטעווען.

קענען לערנען, — דאָ: קענען גמרא.

באַוואָרנט מיט... — באַזאָרגט מיט, פאַרזאָרגט.

דער אַוועקפירן גלייך אין דער רוסישער קרייזשול, וועט קאָסטן וואָלוול און ס'וועט זיין גוט. האָט דערהערט די באַכע מינדע און האָט געשוואָרן, אז כל זמן זי לעבט וועלן אירע אייניקלעך זיין י י ד ן — און עס האָט נישט געהאַלפֿן קיין שמע-ישראל. איז געוואָרן אַ רייד וועגן לערערס. האָט אָבער יעדערער פֿון זיי גע- האָט זיין חסרון: איינער איז אַ גוטער לערער — איז ער אַ בעל-עגלהס אָן איידעם; איינער האָט אַ שיינע האַנט — איז ער שוואַך אין „לשון“; אַ דריטער — איז שוואַך אין ביידע זאָכן. וואָס מוט מען?

איז געבליבן מאַניש דער מלמד. דאָס איז אַ ייד מיט אַלע מעלות: ער איז אַ בעל-תנך, קען דיקדוק, פאַרשטייט אַ בלאַט גמרא און שרייבט רוסיש אז עס לאַזט זיך אױס די וועלט! אמת, ער ווייסט ניט ו ן אַ ם ער שרייבט, און אז ער שרייבט איז דאָס נישט על פי גראַמאַטיקע — מאַכט נישט אױס. די קינדער זיינען נאָך צו יונג, זיי זאָלן קענען גראַמאַטיק. איי וואָס? מאַניש דער מלמד שלאַגט זיך? לאַזן די קינדער גאָר וועלן לערנען, וועט מען זיי ניט שלאַגן. שלאַגט דען אַ רבי אומזיסט? . . .

מאַניש האָט פיינט געהאַט, ווי אַנדערע מלמדים, שלאַגן אָדער שמיסן. ער האָט געהאַט אינעם גראַבן פיינגער פֿון דער רעכטער האַנט אַ ביינדל. מיטן דאָזיקן ביינדל, אז ער האָט אייך דערלאַנגט אין זייט אַרײן, אָדער הינטן אין דער פלייצע, אָדער אַריינגעקוועמטשט אייך אין שלײף אַרײן, האָט איר געקאָנט דערזען דעם עלטער-זיידן פֿון יענער וועלט. אַט אזאַ ביינדל איז דאָס געווען! שלום האָט זיך געפלייסט ווי ווייט מעגלעך, ער זאָל דאָס דאָזיקע „ביינדל“ אױס- מײדן. און עס וואָלט אים אפשר געראַטן, ווייל ער איז געווען פֿון די וואָס האָבן דאָנערשטיק די גמרא געוואוסט אָדער געמאַכט זיך אז זיי ווייסן. פֿון תנך איז דאָך אָפּגערעדט. ביים שרייבן איז ער אויך געווען נישקשהדיק. דערפֿאַר אָבער אז עס איז געקומען צו שקאַצערײ — דאָ האָט ער שוין געמוזט פֿאַרווכן דעם טעם פֿונעם „ביינדל“ וואָס ליגט אים נאָך עד-היום אין זכרון.

גאָר נישט דאָס איז געווען דער חסרון וואָס נחום ראַבינאָוויטש איז ניט געווען צופֿרידן מיטן מלמד מאַניש. ס'האָט זיך אַרויס- באַוווּן אז מאַניש הייבט ניט אָן צו וויסן וואָס דיקדוק איז. אז

עס האָט ניט געהאַלפֿן קיין שמע-ישראל — עס האָט קיין זאך ניט געהאַלפֿן. „לשון“ — שפּראַך, דאָ: די רוסישע שפּראַך. דיקדוק — גראַמאַטיק, העברעאישע גראַמאַטיק.

ס'איז געקומען צום צווייטן זמן האָט ער די קינדער פון מאַנישן אָפגענומען און אַזעקגעגעבן צו אַן אַנדער מלמד. יענער האָט שוין געוואוסט דיקדוק אויף אויסווייניק, האָט ער אַבער געהאַט אַן אַנדער חסרון — ער האָט ליב געהאַט זיך קהלן. אַלע מאָג האָט ער געהאַט וואָס צו מאַן: איז ניט קיין חתונה איז אַ ברית, איז ניט קיין ברית איז אַ בר-מצווה. נאָר פאַר וועמען ס'איז אַ חסרון און פאַר וועמען אַ מעלה.

פאַר די קינדער איז דער רבי געווען אַ מלאך פון גאָט און דער חדר אַ גן-עדן. מע האָט געקאָנט שפילן אין וואָס פאַר אַ שפיל איר ווילט, אַפילו אין קאַרטן, אין אמתע קאַרטן. האָט מען פאַרשפילט אַלע אַנבייסנס מיט אַלע מיטאַגס, און וואו ס'איז געווען ערגעץ אַ פאַר גראַשנס זיינען זיי אַרײן אין די קאַרטן. דאָס גאַנצע געלט האָבן אָפגעוואונען די עלטערע בחורים, און אז זיי האָבן אָפגע-וואונען דאָס געלט ביי די קליינע, האָבן זיי זיך נאָך גערייצט און געמאַכט חוזק. אמתע קאַרטן-שפילער טוען דאָס נישט. . .

פונדעסטוועגן דאַרף מען נישט מיינען אז זיי איז דאָס גרינג אָנגעקומען. זיי אַליין זיינען אויך אויסגעשמאַנען גענוג צרות. ערשטנס האָט מען געמוזט אונטערקויפן די רביצין, זי זאָל ניט דער-צײלן דעם רבין אז מע שפילט אין קאַרטן. און צווייטנס האָט דער רבי געהאַט אַ זון, פייוול, נאָר גערופן האָט מען אים „ליפּ“, מחמת ער האָט געהאַט אַ גראַבע ליפּ. האָט מען באַדאַרפט אַט די ליפּ קיכלען און הנפּענען און אונטערשמירן אַ מאַל מיט אַן אַנבייסן, אַ מאַל מיט אַ נאַשעריי, און מערסטן טייל מיט ניסלעך. די „ליפּ“ האָט ליב געהאַט קנאַקן ניסלעך. אַנקוקן ווי די „ליפּ“ קנאַקט ניסלעך האָט געשלאָגן צו דער גאַל. וכפרט נאָך פאַר פרעמד געלט. נאָר וואָס זאָל מען טאָן? אז די „ליפּ“ וועט דערצײלן דעם רבין אז די קינדער שפילן אין קאַרטן, וועט זיין בעסער?

פון די אַלע מלמדים און לערערס און פון די אַלע לערנעכצן האָט נחום ראַבינאוויטש געהאַט ווינציק נחת. אַלע שבת האָט ער די קינדער פאַרהערט און זיפּצנדיק געשאַקלט מיטן קאַפּ. האָט ער גענומען זוכן אַ רעכטן גמרא-מלמד און ער האָט אים געפאַקט. דאָס איז געווען אַ רבי אַ ליטוואַק, מיטן נאָמען משה-דוד רודער-

קיבּלען — קעכלען, געבן גוט צו עסן, אונטערטראַגן געשמאַקע זאַכן, פאַרצײען, צערטלען.

אונטערשמירן — אונטערקויפן.
געשלאָגן צו דער גאַל — געעקלט.
לערנעכצן — דאָס וואָס מע לערנט, פאַראַכטלעך געמיינט.

מאן, א ייד א יאָדישִלעווער, אן איינגעהויקערטער, מיט געדיכטע שוואַרצע ברעמען, א גרויסער למדן, א שיינער בעל-תנך און א קענער פון דיקדוק — מיט אלע מעלות. און דערצו נאָך א פרומער, אן אמתער ירא-שמים. גייט ריכט זיך אַז אויף דעם יידן וועט אויך זיין א פגם, און נאָך וואָסער א פגם!

דער פגם איז געווען דער וואָס דעם דאָזיקן מלמדס זון לערנט אין דער רוסישער קרייזשול! אין דער גאַנצער שטאַט זיינען דע-מאַלט געווען מער נישט ווי צוויי בחורים וואָס האָבן געלערנט אין דער קרייזשול: משה-דוד רודערמאַנס זון, שמעון רודערמאַן, א בחור וואָס סע האָט זיך פרי אָנגעהויבן אויסשיטן ביי אים א שוואַרץ בערדל, און טאַמאַרקין דעם אַדוואָקאַטס זונדל, חיים טאַמאַרקין, א בחורל א קורצער און א גראַבער, מיט קליינע אייגלעך און מיט אן אויסגעבויגענער נאָז, געטראָגן דאָס העמדל איבער די הויזן ווי א שיינעצל, געשפילט מיט די גויאישע שקצימלעך אין פילקע, קיין מאָל נישט געגאַנגען אין שול אַריין א חוץ יום-כיפור און שטילער-הייט גערייכערט גראַבע פאַפיראַסן. דאָס זיינען געווען די איינ-ציקע צוויי יידישע קינדער צווישן עטלעכע הונדערט שקצימלעך.

די שקצימלעך האָבן תחילת געקוקט אויף די צוויי יידלעך ווי אויף הידושים, ווי אויף קינדער פון אן אַנדער וועלט. דערנאָך האָבן זיי אַוועקגעלייגט די יידלעך אויף דער ערד אין מיטן הויף פון דער קרייזשול און אָנגעשמירט זיי די ליפן מיט חזיר. דער-נאָך איז מען געוואָרן חבר, געשלאָסן ברודערשאַפט. גויאישע שקצימלעך זיינען נאָך דעמאַלט — אוי וויי! — געווען ריין פון מענטשנהאַס, נישט געוואוסט פון קיין יידן-העצעס, און דער גיפּט פון אַנטיסעמיטיזם האָט זיי נאָך נישט אָנגערירט. קוים האָט מען דאָס יידל אַוועקגעלייגט, אָנגעשמירט די ליפן מיט חזיר און דורכ-געבראַכן די ביינער, איז כאַטש ער איז א „הערשאַץ“, פונדעסט-וועגן איז ער א חברה-מאַן גלייך מיט אלע.

דאָס אַפגעבן נחום וועוויקס קינדער צו משה-דוד רודערמאַן איז נישט אַפגעלאָפן גלאַט. דער פעטער פיניע, אַז ער איז געוואָרן געוואָרן, אַז זיין ברודער נחום האָט אַפגעגעבן די קינדער צו אַזאַ מלמד וואָס האָט א זון אין דער רוסישער קרייזשול, האָט ער גע-

יאָדישִלעווער — מיט א קורצן אַטעם, אן אַסטמאַטיקער.
פגם — א פעלער, א פלעק, א חסרון.
תחילת — אין אָנהייב.

ארבעט מעשים. ער האָט געמענהט, אז פון דער רוסישער שול איז
אין טרום צו שמד. פאַר וואָס?

— אַט אזוי! אז מיר'ן לעבן, וועלן מיר זען...

און כך הוזה. עס איז אַפנים באַשערט געווען אז דער פעמער
פיניע זאָל איצטיקס מאַל זיין אַ נביא. און אזוי איז געווען די
מעשה:

איין מאַל אין אַ שבת איז אַרויס אַ קלאַנג אין שטאָט, אז די
צוויי יידישע יינגלעך וואָס לערנען אין דער רוסישער שול האַלטן
ביי שמדן זיך! פאַרשטייט זיך אז קיינער האָט ניט געוואַלט
גלייבן: „ווייס איך — וואָס? ווער? וועמען? וואָס אַ שטאָט
קאָן אויסטראַכטן!“ נאָר אז מע קלינגט איז אַ חגא. שמעלט זיך
פאַר אז ס'איז דעם זעלבן שבת פלוצעם געוואָרן אַ געלויף ווי אויף
אַ שרפת. די גאַנצע שטאָט איז געלאָפן צום קלויסטער. וואָס איז
די מעשה? „די מעשה איז אַ שיינע מעשה נאָר אַ קורצע. איר
ווילט זען שיינס? גייט, זייט מוחל, צום קלויסטער, וועט איר
אַנקוקן ווי די צוויי חברה-לייט האָבן זיך אַרויפגעקליבן הויך
אויפן שפיץ און פרעסן ברויט מיט חזיר באַשמירט, בפרהסיא, אַלע
זאָלן זען!“ . . .

די כהלה איז געווען אזוי גרויס, אז ס'איז קיינעם ניט איינ-
געפאלן צו פרעגן: ווי איז דאָס מעגלעך צו זען פון אונטן-ארויף,
אויף אזא הויכן קלויסטער, מיט וואָס דאָס ברויט איז באַשמירט:
מיט חזיר? מיט פומער? אָדער מיט האַניק? . . . די גאַנצע
שטאָט איז געגאַנגען כאַדאַראַם. די וועלט האָט זיך געוויגט:
„מילא, אויף טאַמאַרקיןס זונדל איז כאַמש קיין חידוש ניט — זיין
פאַמער איז אליין אַ טרייפניאַק. אַכער משה-דוד רודערמאַן? אַ ייד
אַ ירא-שמים און אַ מלמד! דער בעסטער מלמד אין שטאָט! ווי
קאָן מען עס דערלאָזן אזא זאך?“

לאַזט זיך אויס, אז ס'זיינען דאָ יידן, וואָס האָבן געוואוסט פריער
אז ס'וועט אזוי זיין. פון וואַנען האָבן זיי דאָס געוואוסט? זיי
האָבן דאָס פאַרשטאַנען מיטן שכל, אז מע טאָר ניט גיין מיט

כך הוזה — אזוי איז געווען, אזוי איז טאַקע געשען.

חגא — קריסטלעכער יום-טוב.

בפרהסיא — עפנטלעך, אַלע זאָלן זען.

כהלה — טומל, סומאַטאַכע, אַ צוגויפלויף, אַ שרעק.

געגאַנגען כאַדאַראַם — האָט זיך געמישט, האָט זיך געטומלט, זיך געקאַכט,

געגאַנגען מיטן קאַפּ אַראָפּ.

טרייפניאַק — עמעצער וואָס עסט טרפות, ניט קיין כשרע זאַכן.

א קינד צו פיל מיט סמירדעס. „האָט איר אַוועקגעגעבן אייערע קינדער אין דער רומישער שול, הייסט דאָס איר זייט מסכים, זיי זאלן זיין גויים, דארפֿט איר ניט פֿאָדערן פֿון זיי, אַז זיי זאלן טראָגן אַרבע־כּנפֿות; און אַז עס האָט זיך געמאַכט, זיי האָבן דורכגע־לאָזן אַ מנהג, באַדאַרף מען אַפֿווישן די ליפֿן און נישט צעברעכן אויף זיי קיין שטעקן און ניט שלאָגן ווי מע שלאָגט אַ הונט“ . . .

אַזוי האָבן געטענהט כּכּודע באַלעכצאָטים. און מע האָט צונויפֿגענומען מענטשן און מע האָט זיך אַן עצה געהאַלטן: וואָס טוט מען? ווי אַזוי ראַטעוועט מען אַרויס צוויי ייִדישע קינדער פֿון שמד? מען האָט איינגעלייגט די וועלט. . . פֿאַרשטייט זיך, אַז מער פֿון אַלע האָט געאַרבעט דער פעטער פיניע. ער האָט פֿאַר־קאַטשעט די אַרבל, צעלאָזט די שיינע באַרד, אַרומגעלאָפֿן דעם גאַנצן טאַג אַ פֿאַרשוויצטער, נישט געגעסן, נישט געטרונקען — ביז, דאַנקען גאָט, ס'איז אַפֿגעגאַלטן. מע האָט די צוויי חברה־לייט אַרויסגענומען פֿון קלויסטער.

דער שפּיץ איז געווען: טאַמאַרקין האָט זיך טאַקע געשמדט שפעטער מיט עטלעכע יאָר, און שמעון רודערמאַן האָט מען אַוועק־געשיקט קיין זשיטאַמיר, אַריינגעגעבן דעם פיניעס בחור אין דער ראַבינער־שול אויפֿן קהלשן חשבון, און ער האָט מיט גאַטס הילף ניט נאָר געענדיקט אויף ראַבינער, נאָר טאַקע געווען נאָך דעם ראַ־בינער, און דווקא ניט ווייט פֿון פֿערעיאַמלאַוו, אין לובען.

— נו? ווער איז געווען גערעכט? אַצינד וועסטו שוין דייע קינדער, צו גאָט אַ האַפֿענונג, אַפֿנעמען פֿונעם דאַזיקן מלמד? אַזוי האָט דער פעטער פיניע געזאָגט צו זיין ברודער נחום, צופֿרידן פֿון אַלע זייטן: ערשמנס וואָס ס'איז אים געראַטן אַרויס־צונעמען צוויי ייִדישע קינדער פֿון שמד, צווייטנס וואָס זיין ברודערס קינדער וועלן שוין ניט לערנען ביי אַ מלמד וואָס קען דיקדוק און האָט אַ זון אין דער רומישער שול, און דריטנס וואָס זיינע ווערטער זיינען מקוים געוואָרן, אַז אַ ייִדיש קינד לערנט אין אַ רומישער שול, איז ער גרייט צו שמד.

האָט אַבער דער פעטער פיניע איצטיקס מאַל געהאַט אַ ביטערן טעות. זיין ברודער נחום האָט זיך פֿאַרעקשנט און כּשום אופֿן ניט געוואָלט אַפֿנעמען זיינע קינדער פֿון אַזאַ גומן מלמד. — וואָס האָב איך צו אים? ניט גענוג יענער האָט געהאַט

סמירדעס — עקשנות, בייזקייט, אויף צו־להכעיס.
מקוים געוואָרן — פֿאַרווירקלעכט געוואָרן, געוואָרן אַ פֿאַקט.

אזוי פיל עגמת-נפש מיט אזא בויון, זאל מען לאָזן אַ יידן אַ מלמד אין מיטן זמן אָן ברויט?

דער פעטער פיניע האָט אויסגעהערט דעם ברודער מיט אַ ביטער שמייכלעך, ווי איינער רעדט: „הלוואַי זאל איך ליגן זאָגן, נאָר דו פירסט די קינדער אויף אַ גוטן דרך“. . . דערנאָך איז ער אויפ-געשטאַנען, געגעבן אַ קוש די מזוזה און איז צוועק אַ ברוגזער. נייַן, מע האָט די קינדער פון דעם פאַרפלעקטן, נאָר געראַטע-נעם מלמד רודערמאַן נישט אָפגענומען. אַדרבה, זיי זיינען פאַר-בליבן ביי אים אויפן אַנדערן זמן און אויפן דריטן זמן — און אַלע זיינען געווען צופרידן: דער רבי פון זיינע תלמידים, די תלמידים פון זייער רבין און דער טאַטע — פון די תלמידים מיטן רבין.

מער פון אַלעמען זיינען געווען צופרידן די תלמידים. גאָט האָט זיי צוגעשיקט אַ רבין וואָס שלאָגט זיך ניט, לגמרי ניט. סידן אַ מאָל אַז אַ יינגל האָט שוין גאָר שטאַרק „דערקומשעט“ אַדער ניט געוואָלט דאוונען, אַדער ער האָט געהאַט אזא פאַרשטאַפּטן קאַפּ, כאָטש „פלעקער טעמען“, — דעמאָלט איז שוין דער רבי רודערמאַן אַרויס פון די כלים, אַוועקגעלייגט דעם בחור אויפן בענקל, אַראָפּ-גענומען די פליסענע ווייכע יאַרמלקע פון קאַפּ, פון דער גרינג אָפגעפיצקעט — און גיי!

עגמת נפש — פאַרדראָס, האַרצווייטאַג.

בויון — חרפה, שאַנד.

דרך — וועג.

מזוזה — אַ שטיק פאַרמעט מיט געוויסע פסוקים פון דער תורה, אין אַ שיידל, צוגעקלאַפּט צו דער זייט פון אַ טיר, צום ביישטידל פון דער טיר. מזוזה איז אַ סימן אַז דאָ וואוינט אַ ייד.

דערקומשעט — דערעסן.

פלעקער טעמען — אַרומהאַקן פלעקער, אַרומהאַקן שטיקער האַלץ.

פליסענע — of velveteen.

אָפגעפיצקעט — גרינג אָפגעשמיסן.

דער בר-מצווה נעמט אויס. — דער רבי, דער פעטער פיניע און דער טאטע.
— א מאמעס טרערן.

ען מע טראכט זיך אריין אינעם לערנען אין הדר, ביי יענע מינים מלמדים וואס זיינען באשריבן אין די פריערדיקע קאפיטלעך; ווען מע האט פאר זיך די רביצן וואס מע דארף איר העלפן, טאטע-מאמע, שוועסטער און ברידער וואס מע דארף זיי פאלגן א גאנג, און כלערליי מינים שקאצעריי, פון באדן זיך זומער אין טייך ביז שפילן ווינטער אין קארטן און קנעפלעך, היינט גלאט דאס ארומלויפן און ארומשפאצירן איבער דער שטאט, — איז שווער צו פארשטיין, פון וואנען האט זיך גענומען ביי די קינדער דאס וואס זיי האבן גע-
קענט?

מע דארף נישט פארגעסן דאס אויך, אז דעם רבין האט מען גענארט, דעם טאטן האט מען גענארט און אפילו דעם רב, צו וועלכן מע האט געפירט די קינדער פארהערן האט מען אויך אפגענארט. היינט וואו האט זיך גענומען מאמעריאל אויף אפצונארן א גאנצע שטאט מיט יידן, וואס זיינען זיך צונויפגעקומען אויף דער בר-מצווה צו נחום ראבינאוויטשעס זונדל? דער העלד פון דער דאזיקער ביא-גראפיע געדענקט פאר קלאר, אז ער האט נישט אנגעהויבן צו וויסן פון דעם וואס מע האט אים אויסגעשמעלט, ער זאל זאגן אויף זיין יום-טוב — און דאך האט געקלונגען די שטאט מיט זיין בר-מצווה. טאמעס האבן מקנא געווען. מאמעס האבן זיך געוואונמשן אזעלכע קינדער.

דער בר-מצווה — דער וואס ווערט בר-מצווה. די בר-מצווה — די צערעמא-
ניע, דער יום-טוב.
נעמט אויס — געפעלט, געפינט חן אין די אויגן.

ס'איז געווען אן אמתער יום-טוב, א גרויסארטיקער יום-טוב. און אין אים האבן זיך באשעפטיקט א סך הענט אונטער דער קא-מאנדע פון דער באכע מינדע, וואס האט אויסגעזען אין איר שבת-דיקן אנטאן, מיטן שמערנטיכל, ווי אן אמתער קאמאנדיר. זי האט געקאמאנדעוועט, וועמען מע זאל רופן און וועמען ניט, ווער ס'זאל זיצן אויבנאן און ווער ניט, וואסערע מעלער מע זאל שמעלן, וואס-סערע בארנפנס און וואסערע וויינען מע זאל טרינקען. מיט אלע-מען האט זי זיך איבערגעקריגט, אויף אלעמען זיך אונגעבויערט, ניט געשאנעוועט אפילו דעם בר-מצוה-העלד אליין, ער זאל זיך האלטן ווי א מענטש, ניט האבן קיין טבע בייםן די נעגל כאטש צווישן מענטשן, ניט לאכן אליין און ניט מאכן לאכנדיק די איבע-ריקע קינדער, קורץ — ניט זיין קיין ימח-שמוניק.

— גאט האט רחמנות געהאט, האסט דערלעכט די בר-מצוה, איז שוין צייט זאלסט ווערן א שטיקל מענטש! — האט זי איינגעמענהט מיט אים, באשפיגן די פינגער און אויסגעגלעט אים דאס לעצטע רעשמל פון די פאהלעך וואס זי האט קוים אפגעוואיעוועט ביי איר זון: נחום ראבינאוויטש האט שוין לאנג חשק געהאט זיי גאר אין גאנצן אפשערן, האט די באכע מינדע ניט דערלאזט. — אז איך וועל שמארבן און מיינע אויגן וועלן עס ניט זען — האט זי אים געזאגט — וועסטו דעמאלט מאכן דינע קינדער פאר גוים און איצט, כל-זמן איך לעב גאר, וויל איך זען אויף זייער פנים כאטש א סימן פון יידישקייט.

אחוץ דעם גרויסן עולם וואס מען האט צונויפגערופן גלייך פון שול אויף בר-מצוה, איז זיך צונויפגעקומען די גאנצע משפחה. פאר-שטייט זיך, אז דער רבי משה-דוד רודערמאן, אין דער שבתדיקער געוואנטענער קאפאטע, מיטן אפגעבליאקעוועמן פלושענעם הימל, ווי א לאטקע אויפן קאפ, איז אויך געווען בתוך הבאים. ער האט זיך אבער געהאלטן זייער קליין און פון דער וויימן. פון דער מעשה אן מיטן זון, וואס האט זיך געוואלט שמדן, איז ער געווארן ביי זיך שמארק אראפגעפאלן. ער האט זיך כמעט גארניט צוגערירט ניט צום קידוש, ניט צום פארבייסן, געזעסן פאררוקט אין א ווינקעלע, איינגעבוין אין דרייען, און שמילערהייט געהוסט אין די בריימע ארכל פון דער שבתדיקער געוואנטענער קאפאטע.

שמערנטיכל — אן אויספוז פון די אמאליקע וויבער, א טיכל מיט שטיקע-רייען און טייערע שטיינער.
אפגעוואיעוועט — אפגעקעמפט, אויסגעקעמפט.
בתוך הבאים — צווישן די געקומענע, צווישן די געסט.

נאָר אַט איז געקומען די מינוט פון עקזאָמען. דאָס בר-מצווה-
בחורל האָט זיך באַדאַרפֿט אַוועקשטעלן און אַרויסבאַווייזן דעם עולם
וואָס ער קען, האָט מיט אַ מאַל דער רבי רודערמאַן אויפגעכאַפֿט
זיך. די גלייכע שוואַרצע ברעמען האָבן זיך אויפגעהויבן און זיינע
אויגן האָבן זיך איינגעגעסן, איינגעוויגן אינעם תלמיד. און זיין
גראַבער פינגער האָט מיט אַ קנייטש, ווי דאָס שמעקעלע פונעם
דיריזשאַר, אונטערגעוואָגט דעם תלמיד די אויסגעשמעלטע ווערטער.

און דער תלמיד, דער בר-מצווה הייסט עס, איז תחילת שיר נימ
אומגעפאלן פאַר שרעק, געפילט אַ מאַדנע טרוקנקייט אין מויל און
אַ שווינדל אין די אויגן. עס האָט זיך אים אויסגעדאַכט אַז ער גייט
אויף אייז. אַט-אַט צעשפאַלט זיך דאָס אייז, און טראַך — ער טוט
אַ פאַל מיטן גאַנצן עולם. נאָר וואָס ווייטער, ווייטער, איז ער,
אונטער דעם רבינס קוק און אונטער דעם רבינס קוועטש מיטן גראַבן
פינגער, געוואָרן ביי זיך שטאַרקער און שטאַרקער, און ער האָט
אַנגעהויבן שפאַנען ווי אויף אַן אייזערנער בריק, און ער האָט דער-
פילט אַ וואַרעמקייט אין אַלע אברים און עס איז אַוועק ביי אים
ווי אַ מזמור.

האַלטנדיק אין מיטן דער אַרבעט און דרייענדיק מיטן פינגער
נאָכן רבינס גראַבן פינגער, האָט דער בר-מצווה פונדעסטוועגן גוט
געקוקט אויפן עולם, געזען דעם אויסדרוק פון אַלע פנימער, נימ דורכ-
געלאָזט קיינעם. אַלעמען און אַלץ האָט דער בר-מצווה באַמערקט.
און אַלע פנימער האָבן אויסגעזען יום-טובדיק.

נאָר יום-טובדיקער פון אַלע איז געווען דעם פעטער פיניעס
פנים. געזעסן גאַנץ אויבנאָן, לעבן בר-מצווהס פאַטער, אין זיין שבת-
דיקער זיידענער קאַפּאַטע, מיט אַ ברייטן זיידענעם גאַרטל, מיט אַ
בלוי סאַמעטן היטל אויפן קאַפּ, האָט דער פעטער פיניע געקוקט אויפן
בר-מצווה פון אונטן אַרויף, געשמייכלט זיך אין באַרד אַרײַן, ווי
איינער רעדט: „מילא, קענען קען ער, דער ימח-שמוניק, דאָס זעט
מען. . . נאָר צי דאַוונט ער אַבער אַלע טאַג? צי הייט ער אַפּ
נעגל-וואַסער? צי לייענט ער קריאת-שמע פאַרן שלאָף? צי טראַגט
ער נימ אום שבת? — דאָס איז ביי מיר אַ גרויסער ספּק! . . .“

דיריזשאַר — conductor.

ווי אַ מזמור — גלאַטיק, גיך און גוט, ווי דאָס וואָס מען קען גוט אויף

אויסווייניק.

נעגל-וואַסער — דאָס וואַסער אויף צו באַגיסן זיך די הענט ווען מע שטייט
אויף און איידער מע מאַכט אַ ברכה.

דערפאר איז אָבער דער פּאָטער פּונעם בר-מצווה געווען — אים נישט אין פנים אַרײַנצוקוקן. עס איז געווען צו זען, אז קיין מער גליקלעכער מענטש ווי ער איז אויף דער וועלט נישטאָ. דעם קאַפּ האָט ער געהאַלטן אַרויף, די ליפּן האָבן זיך אים גערימט, נאָכ-געגאַנגען טריט ביי טריט דעם זון, געקוקט אויפן עולם, אויפן בר-דער פיניע, אויפן רבין רודערמאַן, אויפן בר-מצווה אַליין און אויף דער מאַמען פּונעם בר-מצווה.

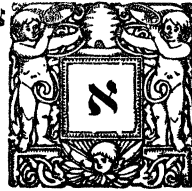
און די מאַמע, די קלייניטשקע חיה-אסתר, איז געשטאַנען גאַר אומבאַמערקט, מיט דרך-אַרץ, ביי דער זייט, צווישן די איבעריקע ווייבער, אין דער שבתדיקער זידענער פאַטשיילע, אַ פאַרגאַפּטע, שטילערהייט, זיפּצנדיק, זיך אויסגעקנאַקט אַלע פינגער. און צוויי בלישמשעדיקע טרערן ווי צוויי בריליאַנטן, האָבן זיך געקייקלט און אָפּגעשיינט קעגן דער זון אויף איר גליקלעך, יונג, ווייס, נאַר שוין געקנייטשט פנים.

וואָס זיינען דאָס געווען פאַר אַ טרערן? טרערן פון פרייד?
פון תּענוּג? פון גדלות? פון דער שלעכטער צייט? אָדער אפּשר
האַט אַ מאַמעס האַרץ איינגערוימט איר אַ סוד אויפן אויער, אַז אַט
דאָס בר-מצווה-בחורל וואָס קלינגט איצט אַזוי שוין, וועט אין גיכּ,
גאַר אין גיכּ, זאָגן קדיש גאַך איר נשמה? . . .
ווער ווייסט וואָס אַ מאַמע קאַן וויינען?

צווייטער טייל

זיין ברודער הערשל ווערט אַ חתן. — אַ תפילין-זעקל, אַ זייגער און אַ כלה.
 — ראָזע בערנער — די שולמית פון שיר-השירים. — חיים פרוכ-
 שטיין — אַ געפערלעכער קאַנקורענט. — סקריפעדיקע שטיין-
 לעטן און פראַנצייזיש. — פידל-שפילן. — זיסע חלומות.

צינד ביסטו שוין מיט גאָטס הילף אַ בחור. אַזויס
 יינגל, אַזויס שייגען, אַזויס קונדס. צייט ווערן
 אַ מענטש און אַן ערלעכער ייד, וואָרעס די צייט
 שטייט ניט: אַט-אַט, אַקערשט ווי מע זעט ניט,
 ווערסטו אַ חתן."

דאָס איז געווען דאָס ביסל מוסר, וואָס מע
 האָט אַריינגערעדט דעם בר-מצווה אויף מאַרגן
 נאָך דעם פייערלעכן שבת, און דער רבי האָט אים געהאַלפן אַנטאָן
 די תפילין. דעם בר-מצווה האָט געקאָסט מי אַיינצוהאַלטן גלייכ-
 געוויכט; ער האָט נישט געקאָנט זיך אַ ריר טאָן פריי און אַפילו
 אַ קוק טאָן אויף די ווייסע-חברהניקעס, וואָס האָבן מיט נייגע-
 ריקייט אַרומגערינגלט דעם בר-מצווה צו זען ווי ער דאוונט צום
 ערשטן מאָל אין תפילין.

און מע דאַרף דעם אמת זאָגן, אַז ווען ניט זיי, אַט די ווייסע-
 חברהניקעס, וואָלט דער בר-מצווה איצטיקס מאָל געדאוונט מיט
 האַרץ, מיט כוונה און מיט ליבשאַפט. עס איז אים געפעלן די צע-
 רעמאָניע פון תפילין לייגן. עס איז אים געפעלן וואָס מע זאָגט
 אים אַז ער איז שוין אַ בחור. עס איז אים געפעלן וואָס מען איז

שיר-השירים — „דאָס ליד פון די לידער“ — די זאַמלונג פון ליבע- און חתונה-
 לידער וואָס געפינט זיך אין תנך.

שולמית פון שיר-השירים — אין שיר-השירים ווערט באַזונגען שולמית.
 כוונה — מיינ, איבערגעגעבנקייט; דאוונען מיט כוונה הייסט דאוונען און האָבן
 אין זינען וואָס מע זאָגט, דאוונען פון גאַנצן האַרצן.

אים מצרף צו אַ מנין. אפילו דער שמש מימן אייגל קוקט אויף אים שוין גאר אנדערש, מיט פארבארגענעם דרך-ארץ. פון די חברים שמועסט מען ניט אז זיי זיינען אים מקנא, וואָרעם ער גע-דענקט, אז ער אליין האָט אמאָל מקנא געווען זיין עלטערן ברודער דער הערשל צו זיין בר-מצווה. און ניט אזוי אויף דער בר-מצווה, ווי אויף דעם וואָס כאָלד נאָך דער בר-מצווה איז זיין ברודער גע-וואָרן אַ חתן, און די כלה האָט אים געשענקט אַן אויסגענייט תפילין-זעקל און דער מחותן אַ זילבערנעם זייגער.

וויפל ס'איז פאַראַן מינומן אין אַ שעה, אזוי פיל מאָל האָט דער חתן געקוקט אויפן זייגער. אַ מצווה האָט מען פאַרדינט אינעם חתן, אז מע האָט אים געפרעגט ווי האָלט דער זייגער. און דער חתן האָט דעם זייגער געהיט ווי דעם שוואַרצאַפּל פונעם אויג. פאַרן שלאָפן גיין האָט ער פאַרן זייגער קיין אַרט נישט געקאָנט געפינען. שבת, פאַרן גיין אין שול אַרײַן, איז ער אויסגעווען מיטן זייגער אין אַלע שופּלאַדן און אין אַלע קאַמאַדן. ער האָט אַלץ גע-ציטערט, מע זאָל חלילה ניט אַוועקגנבענען דעם זייגער.

ויהי היום, איין מאָל פאַרגלוסט זיך דעם חתן אויספוצן דעם קאַסטיום. אַ שמעקל האָט דער חתן געהאַט אַ יאַמשאַווע, וואָס בייגט זיך, האָט ער דעם קאַסטיום אויפגעהאַנגען אין דרויסן אויפן גאַניק און מיט דעם יאַמשאַוון שמעקל גענומען אויסקלאַפן דעם שטויב פונעם קאַסטיום, אַכער גוט, וויפל ס'איז גאַר געווען כוח. און אז אין קעשענע פונעם קאַסטיום ליגט דער זייגער — האָט ער אַקוראַט פאַרגעסן. פונעם זייגער איז געוואָרן אַ חורבן, אַ פּראַ-שעק פון שטיקלעך זילבער, פאַרצעליי און גלאַז און אַ סך קליינע רעדעלעך. און דער חתן האָט אויפגעהויבן זיין קול און האָט זיך צעווייגט. עס האָט נישט געהאַלפן קיין שום טרייסמן מיט קיין שום צוואַגעכצן, אז מע וועט אים קויפן אַן אנדער זייגער — עס האָט אויסגעריסן אַ שטיק האַרץ!

דער בר-מצווה שלום האָט געקוקט אויף זיך אויך ווי אויף אַם אַזאַ מין חתן-בחור. זיין אידעאַל איז געווען אין יענער צייט דריי זאַכן: אַ תפילין-זעקל ווי ביי זיין ברודער הערשל, אַ זייגער און אַ כלה. די כלה האָט זיך אים פאַרגעשמעלט ניט אנדערש ווי

מצרף צו אַ מנין — מע רעכט אים אַרײַן צווישן די צען, יידן וואָס קענען צונויפּשטעלן אַ מנין צום דאַוונען.
 ויהי היום — און עס איז געשען אַ טאָג, און עס האָט פאַסירט. אַפט הייבט מען אַן מיט דעם ווען מע דערציילט וועגן אַן אומגליקלעכער פאַסירונג.
 פּראַשעק — פּוּלחערל, powder.

אינעם געשטאלט פון א בת-מלכה. ער האָט זי געזען אָפּט אין חלום. און איין מאָל, באַלד נאָך דער בר-מצווה, האָט ער זי געזען אויף דער וואַר און ער האָט זיך פאַרליבט אין איר.

געהייסן האָט זי ראָזע. און ער האָט זי קיין איין מאָל נישט געזען זי זאָל גיין אליין. שמענדיק מיט אַ כאַליאַסטרע קאוואַ-ליערן, די פיינסמע יידישע בחורים, די רייכסטע יונגעלייט פון שטאָט, און אַ מאָל אויך קריסטן, אָפּיצערן. אַ רוסישער אָפּיצער זאָל שפאַ-צירן מיט אַ יידיש מיידל — דאָס אליין איז געווען אזא סענסאַ-ציע וואָס די שטאָט האָט מיט דעם געקאַכט. און נישט אַיעדער מיידל וואָלט זיך דאָס דערלויבט, און נישט אַיעדער מיידל וואָלט דאָס די שטאָט מוחל געווען. נאָר ראָזע — זי מעג עס, איר קאָן מען דאָס מוחל זיין, וואָרעם זי איז ראָזע, וואָרעם זי איז די איינ-ציקע אין שטאָט וואָס שפילט פיאַנע, די איינציקע אין שטאָט וואָס רעדט פראַנצייזיש, און רעדט הויך, און לאַכט הויך — אַ קלייניקייט ראָזע! און דערצו איז זי אַ טאַטנס אַ קינד. איר פאַטער איז איינער פון די רייכסטע און פאַרנעמסטע יידן אין שטאָט, אַ ייד און אַריסטאָקראַט.

די ראָזע האָט דאָס געפּלעפּט דאָס האַרץ פונעם משיקאוון, פאַרחלומטן חדר-יינגל שלום-נחום וועוויקס, וואָס האָט זיך דורך איין קוק פון אירע שיינע שולמית-אויגן פאַרליבט אין דער דאָזיקער שולמית מיטן הייליקן פּיער פון אַן אומשולדיקן בר-מצווה-יינגל.

אַ קוק געגעבן האָט זי אויף שלומען, קאָן איך אייך ערב זיין, מער נישט אַז איין מאָל און אַז אַ סך — איז צוויי מאָל. אויך דאָס פאַרבייגייענדיק אין גאַס שבת ביי טאַג מיט אַ גאַנצער כאַליאַסטרע קאוואַליערן, צווישן וועלכע עס איז געווען איינער אַ גליקלעכער מיטן נאַמען חיים פרוכשטיין. חיים איז יאָסע פרוכ-שטיינס אַ זונדל, אַ בן-יחיד, אַ קורצפּיסיקער, זייער אַ קורצפּיסיקער, נאָר מיט אַ לאַנגער נאַז און אויף דער נאַז — רויטע וויימפּערלעך, און ציין גרויסע, מוראדיק גרויסע. נאָר אַנגעטאַן איז ער ווי דער גרעסטער פראַנט. שטיוולעטן לאַקירטע און סקריפעדיקע, אויף הויכע, זייער הויכע אַפּאַסן, בכדי ער זאָל אויסזען העכער. אַ זישי-

געפּלעפּט — איז שטאַרק פאַרוואַנדערט, פאַרדריקט, באַנאַרישט, ווי מיט עפעס איבערן קאַפּ דערלאַנגט.

ערב זיין — גאַראַנטירן, פאַרזיכערן.
וויימפּערלעך — currants.
אַפּאַסן — קנאַפּל, heels.

לעט א ווייסע ווי געפאלענער שניי. די האָר פארקעמט מיט א שרונט אָקוראַט אין מיטן און שמענדיק אַנגעשמירט מיט שמעקע-דיקע פאַרפומען וואָס לאָזן זיך הערן אויף אַ מייל. אַט דאָס איז געווען דער גליקלעכסטער פון אַלע ראָזעס קאָוואַליערן, און אים האָט די שטאַט געקרוינט פאַר איר חתן.

דערפאַר געקרוינט, ווייל ער איז יאָסע פרוכשמייןס זון, און יאָסע פרוכשמיין איז אַ נגיד, און אַ נגיד מיט אַ נגיד זיינען גלייכע מחותנים. און אויסער דעם איז ער דער איינציקער בחור אין פּע-רעיאַסלאָוו וואָס רעדט פּראַנציזיש. ער רעדט פּראַנציזיש און זי רעדט פּראַנציזיש — קאָן דען זיין נאָך מער גלייך ווי דער דאָזיקער שידוך? און נאָך אַ זאָך: זי שפּילט פּיאַנע און ער שפּילט פּידל. און אַז ביידע שפּילן מעג מען פאַרזעצן די קאַפּאַטע וואָס מען האָט און מע קאָן שמיין אַ גאַנצע נאַכט הינטערן פענצטער און האָרן.

שלוס איז געשטאַנען ניט איין מאָל ביי ראָזען הינטערן אַפּע-נעס פענצטער זומער פאַר נאַכט אין דרויסן און צוגעהערט זיך צו די זיסע הימלשע מענער, וואָס די שיינע ראָזע האָט מיט אירע שיינע פינגער אַרויסגעצויגן פון דער גרויסער שוואַרצער גלאַנצעדיקער פּיאַנע מיט די ווייסע ביינדלעך, און צו די זיסע הימלשע געזאַנגען, וואָס דער קורצפּיסקער היים פרוכשמיין האָט אַרויסגעריסן פון די דינע סטרונעס פון זיין קליין בייביק פּידעלע — און אַך! וואָס ער האָט איבערגעלעבט אין די מינוטן!

ער האָט געשעפּט תּענוג און געערגערט זיך, געבענמישט און געשאַלטן צו גלייכער צייט: געשעפּט תּענוג פון דער מוזיק, גע-ערגערט זיך וואָס ניט ער שפּילט מיט ראָזען, געבענמישט די הענט וואָס ציען אַרויס אַזעלכע זיסע מענער, געשאַלטן דעם מאַג, ווען ער איז געבוירן געוואָרן ביי נחום ראַבינאַוויטש, ניט ביי יאָסע פרוכשמיין, און וואָס היים פרוכשמיין איז אַ נגידס אַ זון און ער שלום איז נעכעך אויף גרויסע צרות!

ניט נאָר קאָן ער ניט אויספירן ביי זיין טאַטע-מאַמע לאַקירמע שטיוולעטן מיט סקרופּקעס און אויף הויכע אַפּצאַסן — זיינע שטי-וועלעך וואָס ער טראָגט זיינען אַפּגעפאַרן, די אַפּצאַסן אויסגעדריימט, די פּאַדעשוועס אַפּגעריבן. און אַז ער זאָל זאָגן, ער וויל לאַקירמע

שילעט — waistcoat.

שרונט — part (in the hair).

מעג מען פאַרזעצן די קאַפּאַטע — אַפּגעבן דאָס לעצטע וואָס מען האָט.

פּאַדעשוועס — soles.

שטיוולעמן, וועט מען אים פרעגן: אויף וואס? און אז ער זאל זאגן, אז ער וויל זיינע שטיוועלעך זאלן סקריפען, וועט ער קריגן פעמש... און שלום האט פיינט געקריגן מער פון אלעמען דעם קורצפייסקן חיים פרוכשטיין מיט דער גרויסער נאָז, מיט די רויטע וויימפערלעך, דערפאר וואָס גאָט האָט אים, דעם קורצפייסקן חיים, געבענטשט מיט אלע דריי גוטע זאַכן: מיט סקריפעדיקע שטיוו־לעטן, מיט ריידן פראַנצייזיש און מיט שפּילן פּידל.

און דער אומגליקלעכער שלום האָט זיך דאָס וואָרט געגעבן און געשוואָרן זיך ביי דער לבנה און ביי די שטערן דאָ אין דרויסן און ביי די זיסע הימלשע טענער וואָס גיסן זיך פון דאָרטן, פון אינעווייניק, אז פון היינט אָן און ווייטער וועט ער זיך אויסלערנען שפּילן אויפן פּידל און אז ער וועט מיט זיין פּידל שפּילן פאַרשטעקן אין גארטל צען אַזעלכע ווי חיים פרוכשטיין. און ריידן פראַנצייזיש וועט ער זיך אויסלערנען אזוי ווי חיים פרוכשטיין...

און ער וועט מיט גאָטס הילף זיך אויסגלייכן מיט חיים פרוכשטיין און ער וועט אים נאָך אפשר אַריבעריאָגן. און דעמאָלט ערשט וועט ער קומען צו איר גלייך אַהיים. און ער וועט געבן אַ פיר מיטן סמיטשיק איבער די דינסטע סטרונעס. און שולמית-ראַזע וועט דאָס דערהערן, וועט זי שטוינען. און זי וועט אים פרעגן: „פון וואָנען?“ — וועט ער איר ענטפערן: „פון זיך אַליין“.

און חיים פרוכשטיין וועט שטיין פון דער ווייט און וועט גאָפן און וועט אים, שלומען, מקנא זיין. וועט ער צוגיין און וועט וועלן זאָגן ראַזען עפעס אויף פראַנצייזיש, וועט שלום זיך אַריינמישן אין מיטן, אים איבערהאַקן און וועט אים זאָגן אויך אויף פראַנצייזיש: „היט זיך, ר' חיים, מיט אייער לשון, וואָרעס איך פאַר-שטיי אימלעך וואָרט!“ וועט ער נאָך מער גאָפן. און שולמית-ראַזע וועט אַ פּרעג טאָן ביי שלומען: „דו רעדסט פראַנצייזיש אויך? פון וואָנען?“ — וועט איר שלום זאָגן: „פון זיך אַליין“.

דעמאָלט וועט שולמית-ראַזע אויפשטיין און וועט נעמען שלומען פאַר אַ האַנט און וועט אים זאָגן: „קום!“ וועלן זיי גיין אין צווייען, ער מיט ראַזען, אויפן שפּאַציר איבער די פּערעיאַסלאַווער טראַטוואָרן און וועלן ריידן ביידע אויף פראַנצייזיש. און די גאַנצע כאַליאַסטער קאָנזאַלערן, און דער קורצפייסקער חיים פרוכשטיין בתוכם, וועלן זיי נאָכגיין פון הינטן. און די גאַנצע שטאַט וועט

מיימלען מיט די פינגער: „ווער איז דאָס גליקלעכע פּאַרל?״ — וועט מען זיי ענטפערן: „איר ווייסט ניט ווער דאָס איז? דאָס איז דאָך ראָזע מיט איר אויסדערוויילטן!“ — „ווער זשע איז איר אויסדערוויילטער?“ — „איר אויסדערוויילטער — דאָס איז דאָך דער וואָראַנקעווער בעל-תנך, שלום נחום וועוויקס, שלום ראָבינאַ-וויטש...״

און שלום הערט דאָס אַלצדינג, נאָר ער מאַכט זיך ווי ער הערט ניט און ער גייט ווייטער און ווייטער, האַנט ביי האַנט, מיט דער שיינער ראָזען. און ער זעט אירע שיינע אויגן, ווי זיי קוקן אויף אים און לאַכן. און ער פילט איר קליין וואַרעם הענטל אין זיין האַנט, און ער הערט ווי דאָס האַרץ ביי אים קלאַפט: טיק-טאָק, טיק-טאָק. און די שטיוועלעך אונטער אים האַבן ווי פון זיך אַנ-געהויבן צו ריידן: „סקריפ-סקריפ, סקריפ-סקריפ“.

און דאָס איז שוין אַ וואונדער פאַר אים אַליין. מילאָ, פידל שפילן און פּראַנצייזש ריידן — דאָס האָט ער זיך אויסגעלערנט. אַזוי לאַנג געהאַרעוועט ביז ער קען. אַבער די שטיוועלעך — פון וואַנען האַבן זיי געכאַפט דעם סקריפ? אויך פון זיך אַליין? אַדער אפּשר ווייזט זיך אים אויס? און ער קוועטשט-קוועטשט מיט ביידע פיס, שטאַרק-שטאַרק און — —

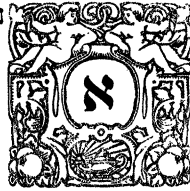
ער כאַפט אַ שטורך פון זיין עלטערן ברודער, מיט וועלכן ער שלאָפט אין איין בעט: „וואָס דריגעסטו מיט די פיס ווי אַ לאַ-שעקל?״ און ער כאַפט זיך אויף — ניט שוין זשע איז דאָס געווען נאָר אַ חלום? ...

און ער הערט ניט אויף צו טראַכטן פונעם דאָזיקן חלום. און ער הערט ניט אויף צו הלומען אויף דער וואָר. און עס גיסן זיך צונויף ביי אים דער חלום מיט דער וואָר, די פאַנטאַזיע מיט דער ווירקלעכקייט... און עס ציט זיך אַזוי — ער ווייסט ניט ווי פיל צייט, ביז עס קומט אַ גאַסט קיין פּערעיאַסלאָוו, אַ שרעקלעכער גאַסט. ווי אַן אוראַגאַן וואַלגערט ער אום אַלצדינג מיטן פנים אַראָפּ און מאַכט אַן איבערקערעניש, אַ חורבן אין אַ סך הייזער און אויך ביי נחום ראָבינאַוויטשן אין שטוב. און עס ווערט פאַרשוואַנדן די שיינע שולמית-ראָזע און זיין ליבע צו דער שיינער שולמית-ראָזע, ווי אַ חלום, ווי אַ פאַנטאַזיע, ווי אַ נעכטיקער טאַג... דער גאַסט — דאָס איז געווען די כאַלערע.

דריגען — בריקען, שטופן מיט די פיס.
לאַשעקל — יונג פּערדל.

די עפידעמיע. — די רייבערס. — די באַבע מינדע קאָמאָנדעוועט. — זי רייסט קברים, זוכט זכות אַבות, אַרבעט מיט די דאָקטוירים. — דער מאַמעס טויט. — דער פעטער פיניע לאַזט ניט וויינען: ס'איז שבת.

נגעהויבן האָט זיך עס תחילת זומער, באַלד נאָך פסח, אַזוי ווי אויף קאָמאָנעסן. נאָר שפעטער צו, אַרום נאָך שבועות, אַז ס'זיינען אויפגעקומען אויבסטן און גרינע אַגרעסן זיינען געוואָרן וואַלוול, האָט זיך עס צעשפילט שוין אויף דער אמת. און עס האָבן זיך אַנגעהויבן לאָזן הערן אַלץ אַפטער און אַפטער די ווערטער: „אונטערנאַנג“, „עפידעמיע“ און „באַלערע“. ביים וואָרט „באַלערע“, אַז ס'איז אַרויסגעערעדט געוואָרן, איז דאָס אַנדערש ניט אַרויסגעערעדט גע- וואָרן נאָר מיט אַ שפיי אויס דערביי. און ס'איז געפאַלן אַ מורא, אַ פחד אויף דער שמאַט.

פאַרשטייט זיך אַז דער פחד איז געפאַלן נאָר אויף די גרויסע, אויף די עלטערע. פאַר קליינוואַרג איז דאָס אדרבה געווען אַ שטיקל יום-טוב. מען האָט אַנגעהויבן אַכטונג געבן אויף זייער עסן און אויף זייער טרינקען, טאַפן זיי אַלע אין דער פרי און אויף דער נאַכט ביי די קעפלער, זיך געהייסן באַווייזן די צונג און סוף-כל-סוף — צעלאָזט די הדרים ביז גאָט וועט העלפן, דער אונטערנאַנג וועט אַוועק אַהין פון וואַנען ער איז געקומען. דער אונטערנאַנג האָט אַבער ניט אַזוי גיך געוואַלט אַוועק, און די באַלערע האָט גע- בושעוועט אויף וואָס די וועלט שטייט.

קברים רייסן — מאַכן גוואַלדן, איינלייגן וועלטן, וויינען זייער שטאַרק אויף קברים פון צדיקים אָדער פון אבות.
 זכות-אַבות — די גוטע מעשים, די מצוות פון די אַבות, פון די פריערדיקע דורות, וואָס העלפן די לעבעדיקע.
 תחילת זומער — אָנהייב זומער.
 אויף קאָמאָנעסן (י) — ניט ערנסט, אויף אַ וויץ.
 בוֹשעווען — ווילדעווען, שטורעמען.

די שטאַט האָט אָבער אויך ניט געשוויגן, נעמאָן אַלצדינג און קודם כל זיך אַ נעם געמאַן צום „רייבן“. גיך און געשווינד איז גע-שאַפן געוואָרן אַ חברה „רייבערס“. זייער עובדא איז געווען — קוים איז עמעצן געוואָרן „נישט-גוט“, איז מען געקומען צו אים, אַוועקגעלייגט און „געריבן“. אַ סך מענטשן האָט מען טאַקע מיט אַט דעם רייבן אָפּגעראַטעוועט. צווישן חברה „רייבערס“ האָבן זיך פאַרשריבן די פיינסטע באַלעבאַטים פון שטאַט. פאַרשטייט זיך אַז די ראַבינאַוויטשעס זיינען אויך געווען צווישן די „רייבערס“. יעדער אויפדערנאַכט, געקומען פון זיין טייל שטאַט וואו ער האָט „געריבן“, האָט נחום ראַבינאַוויטש געהאַט צו דערציילן ניים און ניים: ווי פיל מאַל און וועמען מען האָט היינטיקן טאַג „געריבן“, וועמען מען האָט „אָפּגעריבן“ און וועמען ניט.

אַלע זיינען געשטאַנען אַרום אים און געקוקט מיט דרך-אראַך און אויסגעהערט מיט נייגעריקייט און מיט שרעק די דאָזיקע ניים. די קלייניטשקע חיה-אסתר האָט געבראַכן די פינגער און קוקנדיק אויף איר כאַליאַסטרע קינדער האָט זי אַ זאָג געגעבן פאַרבייגיין ענדיק: „ער זאָל כאַטש ניט פאַרשלעפּן חלילה די כאַלערע אין שטוב אַרײַן“. דערויף האָט איר נחום אָפּגעענטפערט מיט אַ שמיכל, אַז „די כאַלערע איז ניט אַזאַ קרענק וואָס מע פאַרשלעפּט זי; ווע-מען ס'איז באַשערט, טרעפּט זי אים אין דער היים“...

אַפנים אַז דער קלייניטשקער חיה-אסתר איז עס באַשערט גע-ווען. איין מאַל, אין אַ שיינעם פרימאַרגן, איז זי אויפגעשטאַנען און האָט דערציילט פאַר דער שוויגער, פאַר דער באַבע מינדע, וואָס פאַר אַ מאַדנער חלום ס'האָט זיך איר געחלומט. ס'האָט זיך איר געחלומט אַז ס'איז פרייטיק-צו-נאַכטס און זי בענטשט ליכט. פלוצעם קומט צו גיין פרומע-שרה סריבניטשקע (די וואָס איז ערשט יענע וואָך געשטאַרבן פון דער עפידעמיע) און נעמט און טוט אַ בלאַז — פו! — און פאַרלעשט איר די בענטשליכט...

אויסגעהערט דעם מאַדנעם חלום, האָט די באַבע מינדע זיך אויסגעלאַכט און געוויינטלעך אויסגעלייגט איר צו גומן. נאָר געזען האָט מען, אַז אויף ביידע ווייבער איז געלעגן אַ שרעק אויפן פנים. דערנאָך האָט זיך די מאַמע חיה-אסתר צוגעלייגט, זיך געהייסן דער-לאַנגען אַ שפיגל, אַ קוק געמאַן אין שפיגל אַרײַן און אַ זאָג גע-

באַשערט — באַשטימט פון גורל, באַשטימט פון פאַרויס. אויסלייגן (צום גוטן) — דערקלערן אַ חלום אָבער עפעס אַ סימן (צום גוטן)..

געבן צו דער באבע מינדע: „שוויגער, ס'איז שלעכט! טוט א קוק אויף מייןע נעגל" ...

אודאי האט זי די שוויגער אויסגעלאכט און אויסגעבטלט אלע ביזע וויסמע חלומות אויף די שונאים קעפ. און שטילער-הייט האט זי צעשיקט די עלטערע קינדער, זיי זאלן אויפזוכן און אראפברענגען דעם טאטן וואס איז געווען דעמאלט פארנומען מיט „רייבן". און נישט געווארט אויפן טאטן, האט די באבע מינדע פאררוקט גרויסע טעפ מיט וואסער אין אויוון און אליין דערווייל גענומען ראטעווען די קראנקע.

זי האט געטאן אלצדינג וואס אין א מענטשנס כוח איז צו טאן און האט ניט פארגעסן אויך צו שיקן נאכן בעסטן דאקטער אין שטאט. ער איז א קריסט, א דיקער, מיט א רויט פנים. אויף אים זאגן יידן מכינים אז ער איז אזוי געזונט, אז ער וועט א מאל שמארבן גייענדיק. און כאטש ער איז טאקע דער בעסטער דאקטער, פונ-דעסטוועגן האט די באבע מינדע אראפגעבראכט אויך יענקל דעם רופא, ער איז א ייד און מע קאן זיך מיט אים בעסער דורכשמועסן. מיט אים, מיט דעם יענקל דעם רופא, האט זיך די באבע מינדע פארשלאסן ביי זיך אין אלקערל, פריער ארויסגעטריבן אלע קינדער אין דרויסן ארויס, און האט זיך דארטן מיט אים לאנג-לאנג גע-שושקעט, ביז דער טאטע איז געקומען.

און אז דער טאטע איז געקומען ניט טויט ניט לעבעדיק, איז די באבע מינדע אנגעפאלן אויף אים, געגעבן אים א מיאוסן פסק, און ס'איז געווען א קאמעדיע צו זען ווי דער טאטע פארענטפערט זיך פאר איר. .. אך! ווער עס האט ניט געזען איז יענע טעג די באבע מינדע, דער האט קיין שיינס ניט געזען. א יידענע א קאמאנ-דיר! א יידענע א פעלדמארשאל! עס האט אויסגעזען, אז ניט די מאמע היה-אסתר בארעט זיך מיטן טויט, נאר זי, די באבע מינדע, בארעט זיך פאר איר, פירט א מלחמה מיטן מלאך-המות, וואס לאזט זיך שוין הערן מיט זיינע גרינגע שווארצע פליגלען. ער לאזט זיך הערן, נאר זען זעט מען אים נאך ניט. די קינדער ווייסן נאך ניט וואס דא טוט זיך, נאר זיי פילן מיט זייער איני-

אויסגעבטלט אלע ביזע, וויסמע חלומות אויף די שונאים קעפ — אויסגעלייגט דאס שלעכטע פון חלומות אויף די שונאים; אנגעוידלט אדער געשאלטן די שונאים.

רופא — ניט קיין אמתער דאקטער, נאר א פעלדשער, barber-surgeon.
אלקערל — צימערל, געוויינלעך אפגעטיילט מיט א דין ווענטל אדער מיט א ספראנג.
בארעט זיך — ראנגלט זיך.

סמינקט אז דאָ קומט עפעס פאַר אַ גרויסע זאָך וואָס איז נאָך אַ סוד פאַר זיי. אויף דער באַבע מינדעס פנים ליינענען זיי: „דער טויט וויל צונעמען ביי די קינדער זייער מאַמע, נאָר איך וועל עס מיטן אייבערשטנס הילף נישט דערלאָזן!“ . . . און אז זי זאָגט, זי וועט נישט דערלאָזן, קאָן מען איר גלייבן. דער באַבע מינדע מוז מען גלייבן!

איינ מאָל, בעת דער דאָקטער איז געווען ביי דער קראַנקער, וועלכע האָט שוין געהאַלטן אַפנים זייער שמאַל (דאָס האָט מען געקאָנט זען נאָכן דאָקטערס רויטן פנים וואָס איז געוואָרן נאָך רוי-טער), האָט די באַבע מינדע צונויפגערופן אלע קינדער, האָט זיי אויסגעשטעלט אין דער ריי איינציקווייז, פונעם עלטסטן ביזן קלענסטן (אַ מיידעלע פון קוים אַ יאָר), און אז דער דאָקטער איז אַרויסגעגאַנגען פון דעם חדר פון דער קראַנקער, איז זי אים גע-פאלן פאַר די פיס, געקושט אין די הענט און צוגעפירט אים צו דער כאַליאַסטער: „נאַ, זע, פרייץ-לעבן, וויפל ווערעס, וויפל יתומים די קראַנקע לאָזט איבער, טאַמער, חלילה, די שעה זאָל ניט זיין! טאַקע אַ יושר, האָב רחמנות, פרייץ-לעבן, אויף די דאָזיקע ווערעס, אויף די אומשולדיקע שעפעלעך!“ . . . מיר דאַכט אַז אַפילו אַ שטיין האָט דאָס געקאָנט רירן. עס האָט גערירט אַפילו דעם דאָקטער. ער האָט צענומען מיט די הענט: „וואָס קאָן ער טאָן? ער טוט אַלצדינג וואָס ער קאָן. אַט וועמען מע באַדאַרף בעטן!“ . . . און ער האָט אַ ווייז געגעבן מיטן פינגער אַרויף, צו גאָט, הייסט עס. . . נאָר אַ דאַנק פאַר דער עצה, פרייץ-לעבן! צו גאָט ווייסט זי שוין אַליין דעם וועג. זי איז שוין געווען אין שול, זי האָט זיך שוין פאַר-זאָרגט מיט תהלים-זאָגער אויף אַ גאַנצן מעת-לעת. זי איז שוין געווען אויפן הייליקן אַרט אויך, געריסן קברים, געוועקט זכות-אַבות. אַזאַ מאַמע, ווי איר נחומס ווייב, באַדאַרף נישט לאָזן איר זון אָן אַלמז און די קינדער יתומים! אַזאַ צדיקית ווי היה-אסתר מאַר ניט שטאַרבן! „ניין, גאַמעניו, דו ביסט אַ גוטער גאָט, דו וועסט דאָס נישט טאָן!“ . . .

עס האָט אַבער נישט געהאַלטן קיין זאָך. גאָט איז טאַקע אַ גוטער גאָט, נאָר די קלייניטשקע היה-אסתר איז שוין מער נישט אויפגעשטאַנען. זי איז געשטאַרבן. שבת אין דער פרי איז דאָס געוועזן, דעמאָלט ווען יידן זיינען נאָך אין שול.

געשמאָרבן? — —

פאר חברה קליינוואַרג איז דאָס נאָכן רבינס (משה דעם שוחטס) טויט געווען דער צווייטער טויט, וואָס זיי האָבן מער געפילט ווי פארשמאָנען. און עס האָט זיי וויי געמאָן שטאַרק, שטאַרק!

אמת, זייער מאַמע איז נישט געווען אזא ווייכע, אזא צוגעלאַזטע ווי אַנדערע מאַמעס. אמת, מע פלעגט כאַפן פון איר אַפטע פעטש, סמוסאַקעס און בוכנצעס — „קינדער זאָלן נישט זיין קיין נאַשערס און נישט וועלן נאָך. קינדער זאָלן נישט האָבן די טבע זיך פלאַנטערן פאר די פיס! קינדער זאָלן נישט ליב האָבן שמשירען די ציין!“ דאָס האָט באַדאַרפט הייסן, אז קינדער זאָלן נישט לאַכן. און קינדער האָבן דווקא יאָ געלאַכט. וואָרעס ווי קאָן מען נישט לאַכן אז עס לאַכט זיך? אזא געלעכטער האָט זיי געקאָסט טייער. זיי האָבן באַ-צאַלט מיט אַנגערעיסענע אויערן און מיט אויפגעלאַפענע באַקן פון דער מאַמעס קליינע נאָר שטאַרקע הענטלעך וואָס לאָזן זיך פילן...

איצט אַבער האָט דאָס קליינוואַרג פאַרגעסן. פאַרגעסן די פעטש מיט די סמוסאַקעס און דערמאָנט זיך בעסער, ווי די מאַמע פלעגט אַריינלייגן די האַנט אין קעשענע און זוכן פאַר יעדער קינד אַ גראַשן. ווי די מאַמע פלעגט זיי איינגעבן אַלע ראַש-חודש ווערעמ-קרויט מיט האַניק. ווי די מאַמע פלעגט נישט אַפטרעטן פון בעט, אז אַ קינד האָט זיך אַוועקגעלייגט. ווי דער מאַמעס קליין הענטל האָט געטאַפט ביים קאַפ, געהאַלטן ביים דופק, געגלעט די בעקלעך. ווי די מאַמע האָט גענייט אַלע ערב יום-טוב מלבושים פאַר די קינדער. ווי די מאַמע פלעגט אַלע ערב שבת צוואַנגן די קעפלעך. ווי די מאַמע האָט געלאַכט פּסח ביים סדר, אז קינדער האָבן זיך אַנגעשיכורט פונעם אַרבע-כוסות-וויין. און נאָך און נאָך זאָכן האָבן קינדער דער-מאָנט זיך, געלעגן יעדערער באַזונדער איינגעגראָבן מיט די פּנימער אין די קישנס און צעגאַנגען געוואַרן פאַר געוויין. . .

אַבער נאָך גרעסער און שטאַרקער איז געוואַרן דאָס געוויין, אז זיי האָבן דערהערט דעם טאַמזן וויינען. אַ טאַמע זאָל נאָר וויינען! און אז זיי האָבן דערהערט ווי די באַבע מינדע יאַמערט און קלאַגט

סמוסאַק — אַ קלאַפּ מיט דער פּויסט.

בוכנצע — אַ קלאַפּ מיט דער פּויסט אין אַ זייט.

שמשירען די ציין — אַרויסשטעלן די ציין, הריזשען, לאַכן to grin.

ראַש חודש — אָנהייב חודש, דער ערשטער טאָג פון חודש.

ווערעמקרויט — אַ ביטער געוויקס קעגן ווערעם.

דופק — פּולס.

אַרבע-כוסות-וויין — דער וויין פון די פּיר כוסות וואָס מע טרינקט ביים סדר.

און מענהט זיך אויס מיטן רבנו-של-עולם: פאר וואָס האָט ער נים
צוגענומען בעסער זי, די באַכע מינדע, איידער אזא יונג צווייגעלע,
אַ מאַמע פון קיין עין-הרע אזוי פיל ווערעם? . . . (דאָס פאַרגלייכן
אירס די קינדער צו ווערעם רופט אַרויס ביי די קינדער אין דער
דאָזיקער טרויעריקער מינוט נישט ווילנדיק אַ שמייכל: וואָס עפעס
גראַד ווערעם?)

נאָר פּלוצעם עפנט זיך די טיר און ווי אַ וויכער רייסט זיך אַריין
אין שטוב אַריין דער פעטער פיניע מיט זיינע צוויי זין גלייך פון
אַלטן בית-מדרש — דאַרמאָן דאַוונט דער פעטער פיניע — מיט אַ
ברייטן גוט-שבת. דערזען ווי דער עולם וויינט און קלאַגט און יאָ-
מערט, אַז ער צעשרייט זיך נים אויף אַ קול און צעבייזערט זיך אויפן
טאַטן און אויף דער באַכע מינדע: „וואָס איז דאָס? אום שבת
וויינט איר? רשעים! גזלנים! וואָס טוט איר עס? איר זייט
משוגע? צי איר האָט פאַרגעסן אַז מיר האָבן היינט שבת, אַז שבת
טאָר מען נים וויינען?! נחום, וואָס טוסטו? מע טאָר נים —
ס'איז שבת! וואָס ס'זאל נים זיין — איז שבת בילכער!“. . .

און אַליין האָט זיך דער פעטער שוין אָפּגעקערעוועט אויף אַ
זייט, כלומרשט אויסגעשניצט די נאָז מחילה, נאָר אין איין וועגס
געכאַפט אַ קוק מיט אַן אויג אַהין, וואו די מאַמע ליגט אַן איכער-
געדעקטע מיט שוואַרצן. האָט ער אויסגעווישט אין דער גיך די
אויגן, מע זאל נים זען אַז ער וויינט, כאַטש אין קול גופא האָבן
זיך געלאָזט הערן טרערן, און גערעדט האָט ער שוין אַ ביסל
וויכער:

— פאַלג מיך, נחום! גענוג! דו נעמסט אויף זיך צו פיל! . . .
נו, גענוג שוין! מע טאָר נים — ס'איז שב . . .

דער פעטער פיניע האָט נישט געקאַנט אַרויסריידן דאָס וואָרט
„שבת“, וואָרעס די טרערן, וואָס ער האָט די גאַנצע צייט געשלונגען,
האַבן זיך אים געשמעלט אין האַלדז. האָט ער נישט געקאַנט מער
באַהערשן זיך, איז ער צוגעפאַלן צום טיש און האָט זיך צעוויינט
ווי אַ קליין קינד און אויסגערופן אויף אַ דין קול: „היה-אסתר!
היה-אסתר!“

וויכער — שטורעמווינט.

בילכער — וויכטיקער, חשובער, פריער, גייטיקער.

אָפּגעקערעוועט — אָפּגעדרייט.

מחילה — אַנטשולדיקונג, אַנטשולדיקט.

די שבעה-זיצערס. — די קינדער שיקט מען אָפּ קיין באַהוסלאָוו צום זיידן משה-יאָסע. — די נסיעה קיין באַהוסלאָוו. — שמעון-וואָלף בעל-עגלה אַ שווייגער. — אַן אומגעריכטע באַגעגעניש אויפן פּאַראַם.

יין מאָל האָט דער העלד פון די באַשרייבונגען אַזוי נישט געבענקט נאָכן אוצר, וואָס זיין חבר שמואליק האָט אים אַמאָל דערציילט פון אים, ווי אין דער צייט ווען ער און דער טאַטע און אַלע זיינע ברידער און שוועסטער זיינען געזעסן אין די זאָקן אויף דער ערד שבעה נאָך דער מאַמען ...

עס שטעלט זיך אים פאַר, אַז ער האָט אים שוין, דעם אוצר — פּלוצעם האָט ער זיך אים אַנטפלעקט מיט אַלע זיינע טייערע זאַכן, סגולות און שטיינער, און אַז דער טאַטע איז אי-בערראַשט: „פון וואַנען האָט זיך, שלום, פּלוצעם גענומען צו דיר אַזאַ גומס?“ — „איך קאָן דיר ניט זאָגן, טאַטע, פון וואַנען, וואַרעם קוים זאָג איך דיר פון וואַנען, הייבט זיך עס אויף און עס ווערט פאַרשוואַנדן“ ... און שלום פילט זיך אויפן זיכעטן הימל, וואָס ס'איז אים געראַטן אַרויסציען דעם טאַטן פון דער נויט, און עס טומט אים נאָר באַנג, האַרצעדיק באַנג, וואָס די מאַמע נעבעך איז נישטאַ דערביי. „נישט באַשערט — זאָגט די באַבע מינדע — אַלע אירע יונגע יאָרן איז זי נעבעך אַפּגעקומען אויף דער וועלט צוליב די קינדער, און איצט אַז ס'איז געקומען צום לעבן, זיינען אויסגעגאַנגען די יאָרן!“ ...

נאָר אַט דערהערט זיך אַ זיפּץ פון טאַטן: „גוואַלד, וואָס טומ מען? וואָס הייבט מען אָן צו טאָן?“ — און דער קליינער בעל-החלמות קערט זיך אום פון יענער גליקלעכער וועלט פון פּאַנטאַזיעס

שבעה זיצן — טרויערן זיבן טעג נאָך אַ טויטן, דערביי זיצט מען אויף גידע-ריקע בענקלעך.

פּאַראַם — pram, ferry.
סגולה — אַ מיטל, אַ מיטל קעגן אַ קראַנקייט, אַ וואַונדער-מיטל.

און חלומות, צוריק אהער, אין דער דאזיקער וויסער וועלט פון זארג און טרערן, וואו מענטשן ריידן פון מעל און באקן חלה, פון געלט אויף גיין אין מארק, פון אורחים וואס ווילן ניט פארן, פון פרנסה וואס איז „געשלאגן“. און די אלע רייד ווערן צוגעדעקט מיטן טאטנס קרעכץ און מיטן טאטנס זיפץ: „גוואלד, וואס טוט מען? וואס הייבט מען אן צו טאן?“

— „צייט מנחה דאוונען“, זאגט דער פעטער פיניע. און אלע שבעה-זיצערס, דער טאטע מיט די קינדער, שטייען אויף פון דער ערד, שמעלן זיך דאוונען מנחה, און אלע זעקס בניס, צווישן זיי איינער א באלעבעסל שוין מיט א געל בערדל, טוען א קלאפ אפ דעם קדיש — א מחיה צו הערן! די משפחה קוקט מיט גדלות אויף די „קדישים“, פרעמדע ווייבער זיינען מקנא: „מיט אזעלכע קדישים נישט אַנקומען גלייך אין גן-עדן אריין — איז שוין עק וועלט!“ ... ס'איז שוין דער לעצטער טאג שבעה-זיצן.

דער טאטע וויינט שוין ניט אזוי שטארק ווי ער האט געוויינט די ערשטע טעג. ער זיפצט נאָר און קרעכצט נאָר און פרעגט: „וואס טוט מען מיט די קינדער? מיט די קינדער וואס טוט מען?“ — „מיט די קינדער וואס טוט מען? — ענטפערט אים דער פעטער פיניע און גלעט זיך די באַרד — די עלטערע וועלן זיך לערנען ווי זיי האָבן זיך געלערנט און די קלענערע וועסטן אַפשיקן צו זייער זיידן קיין באַהוסלאָוו.“

דאָס מיינט ער דעם זיידן משה-יאָסע מיט דער באַבע גיטל פון דער מאַמעס צד, וועלכע די קינדער האָבן קיין מאַל ניט געזען, נאָר געהערט דערציילן אַז ערגעץ ווייט אין אַ שטאָט, וואָס הייסט באַהו-סלאָוו, האָבן זיי אַ זיידן מיט אַ באַבע, וואָס זיינען זאָגט מען גאַנץ רייך, אָנגעשטאַפּט מיט געלט. אַהין הייסט עס וועט מען זיי אוועק-שיקן.

זעט איר, דאָס איז דווקא אַ פּלאַן! ערשטנס, דאָס פאַרן — דאָס אליין וואָס איז ווערט? צווייטנס, זען אַ נייע שטאַט! היינט באַקענען זיך מיט אַ זיידן און מיט אַ באַבען וואָס מען האָט זיי קיין מאַל ניט געזען — דאָס איז ביי אַיך גאַרניט? עס בלייבט איבער נאָר איין זאַך: וועמען רעכנט דאָס דער פעטער פיניע צווישן די „עלטרע“ און וועמען צווישן די „קלענערע“? ס'איז גאָר קיין ספק ניט אַז אַ יינגל וואָס איז שוין בר-מצווה, ער מעג זיך האַלטן מיט אַ קאַפּ נידעריקער פון אַ הונט, באַדאַרף גערעכנט ווערן צווישן

די „עלמערע“ — און אים האָט געצויגן צו דער נמיעה, צו דער נייער גרויסער שטאָט, צום זיידן משה-יאָסע מיט דער באַבע גיטל פון דער מאַמעס צד, וואָס מע זאָגט זיי זיינען רייך, אַזוי רייך! ... איין מאָל (סוף זומער, פאַר ימים-נוראים איז דאָס געווען) איז צוגעפאַרן צום גאַנטיק אַ בויד. און מען האָט אויפגעזעצט די קלענערע קינדער, פיר יינגלעך און צוויי מיידלעך — שלום דער בר-מצווה-בחורל איז געווען צווישן זיי — מיטגעגעבן צו צוויי העמדלעך, עסנוואַרג אויף אַ פאַר טעג און אַ בריוו צום זיידן משה-יאָסע מיט דער באַבע גיטל און אַנגעזאָגט זיי אַ מאָל צוואַנציק, זיי זאָלן זיין געהיט ביים אַריבערפאַרן מיטן פאַראַם איבערן דניעפער.

פאַרן איבערן דניעפער און נאָך מיט אַ פאַראַם דערצו! קיי-נער פון זיי האָט קיין פאַראַם קיין מאָל ניט געזען און ווייסט נאָר-ניט מיט וואָס מען עסט עס. נאָר מען איז זיך משער אַז עס דאַרף זיין ניט שלעכט. און מע פאַרגעסט אַז די מאַמע איז געשטאַרבן און מע פאַרגעסט אַלצדינג און מען קלערט נאָר וועגן דער נמיעה, וועגן דניעפער, וועגן פאַראַם. נאָר מע דערמאָנט זיי אַז די מאַמע איז געשטאַרבן. ס'איז די באַבע מינדע, וואָס זאָגט זיי אַן נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל, זיי זאָלן ניט פאַרגעסן און חלילה ניט דורכלאָזן זאָגן קדיש נאָך דער מאַמע, און זי גלעט זיי מיט קאַלמע גליטשיקע פינגער, און זי קושט זיי אין די בעקלעך, און זי געזעגנט זיך מיט זיי אויף שטענדיק, אויף אייביק, וואַרעס גאָט ווייסט, אויב זי וועט נאָך זוכה זיין מיט זיי זיך צו זען נאָך אַ מאָל ...

און אַזוי ווי דאָס האַרץ האָט איר געזאָגט: אַז די קינדער זיינען געקומען נאָך דעם צוריק אַהיים פון באַהוסלאָוו, איז שוין די באַבע מינדע געווען דאַרט וואו די מאַמע זייערע — אַ קבר לעבן אַ קבר, און דער טאַטע האָט געזאָגט קדיש נאָך זיין מאַמע אין איינעם מיט די קינדער נאָך זייער מאַמע. דאָס איז געווען אַ יאָר פון קדישים, דאָס יאָר פון כאַליערע — אַן אַ שיעור קדיש-זאָגערס! אַ גאַנצע שול האָט געזאָגט קדיש! — — —

דער חילוק פון אַ מענטשן ביז אַ מענטשן! אויף ווי פיל מאיר-וועלוול דער בעל-עגלה, וואָס האָט געפירט די קינדער פון וואַראַנקאַ קיין פּערעיאַסלאָוו, איז געווען אַ מענטש אַ לעבעדיקער, אַ רירעוו-

זיך משער זיין — זיך פאַרשטעלן.
זוכה זיין — ווערט זיין, האָבן דאָס רעכט.
חילוק — אונטערשייד.

דיקער און א באריידעוויקער, אזוי פיל איז שמעון-וואַלף דער בעל-עגלה, וואָס האָט געפירט די קינדער פון פּערעיאַסלאָוו קיין באַחו-מלאָוו, געווען אַ פּאַרזאָרגטער, אַ פּאַרשלאָפּענער און אַ שווייגער — זאָל גאָט הימל! כאָטש שיכט אין אים מיט האַרמאַטן, וועט ער אייך קיין וואָרט ניט אַרויסלאָזן פונעם מויל אַחוץ: „קריכט אין וואָגן“, אָדער „אַרויס'ט פונעם וואָגן“. די קינדער זיינען אויסגע-גאַנגען צו וויסן: ווען וועט שוין זיין דער דניעפּער? ווען וועט מען אים איבערפאַרן מיטן פּאַראַם? און וואָס הייסט עס „פּאַראַם“? נאָר גייט טוט עפּעס — אז אַ ייד רעדט ניט! זיצט אויף דער קעלניע, שמיסט די פּערדלעך, סמאַצקעט זיי צו מיט די גראַבע ליפּן, און פון צייט צו צייט הערט מען נאָר די איינציקע ווערטער: „גאַ, כאַלערע, אַ כאַלערע אויף אייך!“ אָדער — „גאַ, פּגירות, אַ פּגירה אויף אייך!“ און אז נישט, שעפטשעט ער עפּעס מיט די ליפּן צו זיך אליין און זינגט עפּעס שטיל אויף אַ דין קולכל. דאָס זאָגט ער תּהלים אויף אויסווייניק.

און אזוי ווי מענטשן זיינען פּאַראַן אַלערליי, פּאַרשיידענע באַראַקטערס, אזוי זיינען להבדיל פּערד אויך פּאַראַן אַלערליי סאַרטן. די פּערד פון שמעון-וואַלף דעם בעל-עגלה זיינען שטאַרק געראָטן אין זייער באַלעבאַס: זיי זיינען שלעפּעריק און האַבן אַ מבע — זיי ניסן. אַ גאַנצן וועג ניסן זיי. ניסן און פּאַרשקען און שמיסן מיט די עקן און שלעפּן זיך, און שלעפּן זיך. עס דאַכט זיך אויס, אז מע שלעפט זיך שוין אזוי — מען האָט שוין כמעט פּאַרגעסן פון ווען אָן. און גאָט ווייסט אויב מע וועט זיך אַ מאָל דערשלעפּן ערגעץ צו אַ יישוב. הימל און ערד און זאַמד. זאַמד אָן אַ שיעור!

נאָר שאָט! וואָס גלאַנצט דאָס עפּעס דאַרטן פון דער ווייטן? וואָס בלישמשעט עס אזוי ווי גלאַז און שיינט אָפּ אויף דער זון מיט אַ זילבערנעם קאַליר, און שפּילט און שעמערירט אין די אויגן? אַט דאָס זאָל זיין דער דניעפּער?!

חברה זיצן קוים איין אין וואָגן. און דער וואָגן, ווי אויף צו-להכעים, גייט פּאַוואַליע, וואָרעם איידער מע קומט צו צום דניעפּער, באַדאַרף מען דורכמאַכן נאָך אַ זאַמד און נאָך אַ זאַמד, געל און געדיכט און טיף, טיף ביז די קני. פּאַוואַליע, טריט ביי טריט, שלעפּן זיך די פּערדלעך, קוים וואָס זיי רייסן אַרויס די פּיס פון זאַמד. טיף

קעלניע — driver's seat, coach-box.
יישוב — אַן אָרט וואו עס וואוינען מענטשן.
שעמערירן — גלאַנצן, בלישטשען, שפּיגלען זיך אין פּאַרשיידענע פּאַרבן.

שניידן די רעדער. און דער וואָגן קרעכצט. און נענטער און נענטער באַווייזט ער זיך, דער דניעפער, מיט זיין גאַנצער כרייטקייט און שיינקייט. יא, דאָס איז ער, דער דניעפער! ער גלאַנצט, שיינט אַפּ אויף דער זון און שמייכלט צו די יונגע אורחים, וואָס זיינען געקומען צו אים דאָס ערשטע מאָל מקבל פנים זיין דעם אַלטן זקן: „שלום-עליכם, וואָס מאַכסטו, זיידע?" . . .

— „אַרויס! פון וואָגן!" — טוט שמעון-וואָלף אַ קאַמאַנדעווע אויס, קריכט אַליין אויך אַרויס פון וואָגן, פאַרשטעקט די בייטש אין גאַרטל, טראָגט צו ביידע הענט צום מויל, פאַררייסט דעם קאַפּ און לאַזט אַרויס אַ מאַדנע פאַרדומפן קול, ווי פון אַ צעבראַכענעם פאַס:

— פאַר-אַ-אַ-אַ! פאַר-אַ-אַ-אַ! פאַר-אַ-אַ-אַ!

איז דער פאַר-אַ-אַ-אַ לעבעדיקע זאַך, וואָס געפינט זיך ערגעץ דאָרט אויף יענער זייט, און מע באַדאַרף אים אַרויסרופן? חברה קליינזוואַרג, אַרויסגעקראַכן פון וואָגן און אויסגעגלייכט זיך די פאַר-זעסענע, פאַרגליווערטע אברים, שמעלן זיך אַוועק העלפן דעם בעל-עגלה אַרויסרופן דעם פאַר-אַ-אַ-אַ, גלייך מיט אים צוגעטראָגן די הענט צום מויל, פאַרריסן די קעפּ אַרויף און אויסגעשריען מיט אַ קוויטש:

— פאַר-אַ-אַ-אַ! פאַר-אַ-אַ-אַ! פאַר-אַ-אַ-אַ!

און עס פאַלט אָן אויף זיי אַ געלעכטער, זיי ווייסן ניט וואָס. עס לאַכט זיך זיי, ווייל ס'איז זיי גוט, ווייל זיי זיינען יונג און גע-זונט, און זיי געפינען זיך ביים דניעפער, און זיי פאַרן באַלד אויפן דניעפער מיטן פאַר-אַ-אַ-אַ — ווער איז צו זיי גלייך? . . .

נאָר אַט הייבט אָן צו געזעגענען זיך די זון מיטן טאַג. מיט אירע לעצטע נאָר שאַרפע גינגאַלדענע שטראַלן שפיגלט זי זיך אַפּ אינעם זילבערנעם וואַסער פונעם דניעפער — און מע הערט אויף צו לאַכן. עס לאַכט זיך ניט מער. צו שטיל איז אַט דאָ, ביים ברענ-פונעם דניעפער. אַ הייליקע שטילקייט. און עפעס קילבלעך איז גע-וואָרן. און דאָס וואַסער שמעקט מיט אַ מאַדנעם ריח, און עס זשומעט, עס מורמלט, עס לויפט . . .

און דערצו האַט שמעון-וואָלף אַוועקגעשטעלט זיך מיטן פנים צו מזרח, צוגעמאַכט די אויגן, צעשאַקלט זיך און גענומען דאַוונען מנחת. עס פאַרגלויסט זיך זיי אויך דאַוונען מנחת. דאָס איז געווען ביי זיי, מע קאָן זאָגן, די ערשטע פרייוויליקע, נישט-געצוואונגענע

מנחה, אט א דא אנטסקענן הוילן הימל, נאענט צו גאט. עם האט זיך זיי קיין מאל אזוי ניט געוואלט דאווענען ווי אצינד, אין דעם פארנאכט, אונטער דעם הימל, אויפן ברעג פון אט דעם דניעפער. און עם דאוונט זיך אזוי גוט, אזוי זיס, אזוי געשמאק, ווי נאך קיין מאל ניט פריער!

זיי זיינען נאך ניט אויסגעשטאנען שמונה-עשרה, אז זיי האבן דערזען פון דער ווייטן, אויפן גלאנץ פונעם דניעפער, פריער א שווארצן קנויל, וואס באקומט אויפן שיין פון דער פארגייענדיקער זון אלע מאל אנדערע פארבן. דער דאזיקער קנויל וואקסט, ווערט אלע מאל גרעסער און גרעסער, טוקט זיך, פארגייט און באווייזט זיך ווידער א מאל. דערנאך האבן זיי דערהערט א מאדנעם גערויש און א גערודער, א קייקלען זיך פון רעדלעך און א קרעכץ פון א שמריק.

אויסגעשטאנען שמונה-עשרה און צוגעלאפן צום ברעג, דערזענען זיי א גראבן שמריק וואס ציט זיך איבער דער ברייט פון דניעפער, צוגעקערמפעוועט צו א קלאץ פון דער זייט וואסער. און דער קנויל איז געוואקסן און איז אויסגעוואקסן אין א מין הילצערנע מגושמ-דיקע בריאה, א מין באשעפעניש אינעם געשמאלט פון א שטוב וואס רירט זיך און שווימט אויפן וואסער. אויבן, אויפן רוקן פונעם באשעפעניש, געפינט זיך עפעס א מין רעדל, וואס דרייט זיך, און מיטן כוח פון אט דעם רעדל רירט זיך אט דאס מגושמדיקע באשע-פעניש איבערן וואסער, פאמעלעך, נאך זיכער, און אלץ נעענטער און נעענטער צום ברעג, ביז מע קאן שוין זען דאס באשעפעניש פון דער נאענט און באטראכטן עם פון אלע זייטן, אז דאס איז ניט קיין באשעפעניש, ניט קיין לעבעדיקע זאך, נאר אזא מין שיף. און אויף דער שיף שטייען פורן, פערד און מענטשן — און אט דאס איז געווען אייגנמלעך דער „פאראם“, וואס חברה האבן אזוי לאנג אויף אים אויסגעקוקט!

דער פאראם גייט זייער פאזאלינקע, קוים-קוים וואס ער רירט זיך. די זון גייט שוין א סך גיכער פון אים. אט איז זי נאך וואס געווען אין עק הימל, און אט נידערט זי ווי בארג-אראפ, זעצט זיך

שמונה-עשרה — דער טייל פון דאווענען ביי וועלכן מע מוז שטיין און האלטן די פיס גלייך איינער ביים אנדערן.
טוקט זיך — טונקען זיך.
צוקרעמפעווען — פעסט צובינדן.
מגושמדיקע בריאה — גראבע, אומגעלומפערטע, גרויסע באשעפעניש.

און זינקט און ווערט פארשוואנדן אויף יענער זייט טייך, לאזט איבער נאך זיך א ברייטן, רויטן פלעק. דאס ווינטעלע ווערט קילער און קילער. די קינדער האבן זיך דערווייל אוועקגעזעצט אין זאמד. דער עלטערער האט דאס קליינמשיקע וואס איז א יאר אלט אויף די הענט גענומען. דאס עופעלע איז געשלאפן.

דער פאראם האט זיך אפגעשמעלט. די מענטשן מיט די פורן מיט די פערד זיינען פאמעלעך, איינציקווייז און שמיל, אן ווערטער, אראפ פון פאראם, און שמעון-וואלף דער בעל-עגלה איז ארויף אויפן פאראם. פריער האט ער ארויפגעפירט דעם וואגן מיט די פערדלעך, דערנאך האט ער א מאך געגעבן מיט דער האנט צו זיינע יונגע פארשווינדלעך, זיי זאלן ארויף אויפן פאראם. נאך א מינוט — און דער פאראם, מיטן ווילן פון איין מענטשן, וואס האט זיך אנגעלענט מיטן גאנצן כוח איבערן גראבן שטריק, איז אוועק זיין וועג גאנגן שמיל, אזוי שמיל, אז כמעט מען הערט גארניט ווי ער גייט. עס דאכט זיך אויס אז ניט דער פאראם גייט אהין, נאר פארקערט, דער טייך גייט צוריק, טרעט אפ. און ערשט דא זעט מען, ווי גרויס דער דינעפער איז, ווי ברייט און ווי שיין! מע פארט און מע פארט — און מען איז נאך ווייט פונעם צווייטן ברעג.

די לבנה איז ארויס, פריער א רוימע, דערנאך איז זי געווארן ווייס, א העל-ווייסע, א זילבערנע לבנה. איינציקווייז ווי שבת-ליכט-לעך האבן זיך אנגעצונדן די שמערן אינעם טיפן הימל. און דער דינעפער האט באקומען אן אנדער פארב מיט אן אנדער געשטאלט, גלייך ווי ער וואלט זיך איינגעהילט אין א טונקעלן מלבוש. און א נייע, פרישע, שמילע קילקייט האט ער ארוסגעגעבן פון זיך, א גלאטע, גרינגע קילקייט. עס האבן זיך געטראכט טויזנטער, טויזנטער מחשבות...

שלום איז א בעלן געווען אנצוקוקן דעם גויעץ פון דער נאענט, ווי אזוי ער ארבעט ביים שטריק און טרייבט דעם פאראם. און ער גייט צו נאענט צום גויעץ. נאך גאר א יונגער גויעץ, אין גרויסע שטיוואלעס. שלום קוקט זיך איין, ווי ער ארבעט דאס אויף אלע כלים, מאכט מיט דער פלייצע ארויף און אראפ, ארויף און אראפ, אזש די ביינער טרעשמען!

און עס טוט ווי דאס הארץ אויפן דאזיקן יונגן שייגעץ...

שטיוואלעס — גרויסע שטייגל, א בייטעס פון פאראכטונג דערביי.
ארבעט אויף אלע כלים — ארבעט מיט אלע כוחות.
טרעשמען — קנאקן, ארויסגעבן א קלאנג ווי ביים צעבראכן ווערן.

און ער קוקט זיך איין אין אים אין פנים א ביסל נעענטער — און . . .
 ער שפרינגט אָפּ צוריק! עס האָט זיך אים אויסגעדאַכט, אַז ער
 איז אים קענטלעך. קענטלעכע אויגן! . . . און שלום פּוילט זיך ניט,
 גייט צו נאָך אַ מאָל, שוין גאַר נאַענט — ס'איז נאָך גאַר אַ יונגער
 שייגעץ, מיט אַ מוראדיק פאַרשוואַרצט, פאַרגרעכט פנים, מיט מורא-
 דיק פאַרשוואַרצט, פאַרגרעכטע הענט . . . גאַר למאי איז ער אים
 קענטלעך? וואו האָט ער אים געזען? ניט שוין זשע איז דאָס
 בערל דער אלמנהס מיט די מגושמדיקע גרויסע ציין? ניין, עס קאָן
 ניט זיין! עס דאַכט זיך אים גאַר אויס! . . . גאַר, רכונג-של-
 עולם! ס'איז דאָך פאַרט ער! . . .

דאָס גויעצל, דערזען אַז מע קוקט זיך אין אים איין, האָט נאָך
 מער אַגערוקט דאָס היטל, גאַר מן הצד געכאַפט אַ קוק אויף דעם
 וואָס באַטראַכט אים אַזוי געשמאַק. זייערע אויגן האָבן זיך באַגעגנט
 אין דער פינצטערניש פון דער נאַכט און — זיי האָבן זיך דער-
 קענט . . .

צוגיין צו אים, אויספרעגן זיך ביי אים — דערלאָזט אים עפעס
 ניט, שלומען. ער דערמאַנט זיך, אַז מען האָט נאָך דעמאָלט געהאַט
 געזאָגט, אַז בערל האָט זיך געשמדט. עס פּילט זיך אַ פרעמד-
 קייט, אַ דערווייטערטקייט, אַ קעלט און צו גלייכער צייט אַ רחמנות.
 אַ רחמנות אויף אַ יידן וואָס איז געוואָרן אַ גוי. צוליב וואָס?!

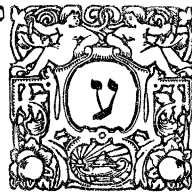
און דער „גויעץ“ — גאַרנישט! ער זאל אַפילו אַ ריר טאָן זיך.
 אַפנים, ער קאָן ניט קוקן זיין חבר אין די אויגן אַריין. ער קוקט
 אַראָפּ, אין וואַסער אַריין, גלייך ווי מע זעט עפעס דאַרמין . . . ער
 האָט נאָך מער אַנגערוקט דאָס היטל, באַשפּיגן ביידע הענט און אַ
 נעם געגעבן זיך צו דער אַרבעט נאָך מיט מער פּרישקייט, אַנגעלענט
 זיך מיט אַלע כוחות אויפן מוראדיק גראַבן שטריק.

דער שטריק האָט געקרעכצט. די רעדלעך האָבן זיך געקייקלט.
 דער פאַראַם האָט זיך געגליטשט אַליץ ווייטער און ווייטער — מען
 איז געקומען צו פאַרן.

— „קריכט אין וואָגן!“ — האָט דער שווייגעדיקער בעל-עגלה
 אויסגעקאַמאַנדעוועט, נאָך דעם ווי ער האָט זיך אַרויסגעקייקלט מיטן
 וואָגן פונעם פאַראַם, געגעבן אַ שמייס די פערדלעך און איז אַוועק,
 איבערלאָזנדיק הינטער זיך דעם דניעפער מיטן פאַראַם, מיטן גויעץ,
 וואָס איז נעבעך געווען אַמאָל אַ יידיש קינד, און היינט וואָס?
 נעבעך! נעבעך! . . .

אָנגעקומען קיין באַהוסלאָוו גלייך אויפן יאָרִיד. — זיי ווייסן ניט וואָסער
 משה-יאָסע איז זייער זיידע. — די געליימטע באַבע גיטל. —
 דער זיידע משה-יאָסע מיט דער בולבעוואַסער גאַז און גע-
 דיכטע ברעמען. — דער פעטער איצע און די מומע סאַסע.

ס איז שוין געוועזן גרויסער טאַג, אַז די יתומים
 זיינען אַריינגעפאַרן מידע, הונגעריקע און שלע-
 פעריקע אין דער שטאַט באַהוסלאָוו. צו אַלעם
 ערשטן זיינען זיי דורכגעפאַרן פאַרביי אַ מוראדיק
 גרויסן בית-עולם, און פונעם בית-עולם איז מען
 אַריין גלייך אין אַ מאַרק וואו אַלץ איז אויסגע-
 מישט אין איינעם:

גוים, און פערד, און בהמות, און חזירים, און ציגיינער, און
 וועגן, און רעדער, און יידן פון כל המינים: יידן מיט פעלכלעך,
 יידן מיט הימלען, יידן מיט בולקעס, מיט אייער-בייגל, מיט קיכלעך,
 מיט עפלוקוואַס און מיט וואַס איר ווילט. היינט ווייבער! ווייבער
 מיט קאַשיקעס, ווייבער מיט עפעלעך, און ווייבער מיט עופות, און
 ווייבער מיט געפרעגלטע פיש, און גלאַט ווייבער. און דאָס אַלץ
 רעדט און קוויטשעט און גראַנערט. און די פערד מיט די בהמות,
 מיט די חזירים העלפן אונטער. און די בעטלערס זינגען און שפילן
 אויף דער לירע — מע קאַן טויב ווערן. און אַ שטויב שטייט אַזעלכע
 כער אַז מע זעט קוים איינס דאָס אַנדערע. און ריחות אַזעלכע
 אַז מע קאַן דערשטיקט ווערן... חברה זיינען געקומען אין אַ גוטער
 צייט — אין אַ מאַרקטאַג.

ברוד-הבא — די באַגריסונג פאַר אַ גאַסט, דער אויפגעם.
 בולבעוואַסע — אַזוי ווי אַ בולבע, ווי אַ קאַרטאַפּל.
 כל המינים — אַלע מינים, אַלע סאַרטן.
 קאַשיק — קערבל, basket.
 געפרעגלט — fried.

שמעון-וואָלף דער בעל-עגלה האָט געוואוסט, אז מען האָט אים באַשטעלט, ער זאל אָפּפירן זיינע יונגע פאַרשוידלעך קיין באַהר-סלאָוו, צו זייערן אַ זיידן מיט אַ באַכע. מע האָט אים אָפּילו געהאַט אָנגערופן דעם נאָמען פון דעם זיידן מיט דער באַכע, נאָר ער האָט שוין פאַרגעסן. ווייסט זיי דער שוואַרצער יאָר! שמעון-וואָלף האָט זיך געשוואָרן, אז דעם גאַנצן וועג האָט ער זיי געדענקט, ווי איר זעט אים אַ יידן, און ווי נאָר ער איז אַרײַנגעפאַרן אין דעם דאָזיקן יאר, אזוי זיינען זייערע נעמען אַרויסגעפלוגן בײַ אים פון קאָפּ — אַ באַלערע! ... (אויף וועמען — זאָגט ער ניט).

דערווײלע קומט צו אַ ייד, און נאָך אַ ייד, און נאָך אַ ייד, און נאָך צוויי יידן, און נאָך דריי יידן און ווייבער פון כל-המינים, ווייבער מיט קאַשיקעס און ווייבער אָן קאַשיקעס. און עס ווערט אַ האַרמידער מיט אַ ריידעריי. אַלע ריידן זיי אין איינעם און מע דערציילט איינס דאָס אַנדערע חידושים: אַז עפעס קינדער האָט אַ בעל-עגלה געבראַכט צו פירן פון פּערעיאַסלאָוו צו זייערן אַ זיידן... וואָסער זיידן? ... הערסטו אז מע זאל וויסן צו וואָסער זיידן, וואָלט דאָך גוט געווען! ...

— שאַט! ווייסט איר וואָס? לאַז מען אַ פּרעג טאָן די קינדער, ווי אזוי הייסט דער זיידע זייערער; זיי קענען וויסן. — פון וואָס זאלן זיי וויסן? — פאַר וואָס זאלן זיי ניט וויסן? ... ביז עס קומט אַרויס איינער אַ ייד וואָס פאַרקויפט בייגל, מיט אַ צעשפאַלמענעם דאַשעק אויפן קאַשקעט. מיט ביידע עלנבויגנס שטופט ער פונאַן-דער דעם עולם:

— לאַזט מיך! איך וועל זיי פּרעגן. קינדער! ווי אזוי רופט מען אייער זיידן?

די קינדער זיינען פונעם האַרמידער מיטן געשריי שוין נאָר צעטומלט. נאָר פונדעסטוועגן דערמאָנען זיי זיך אז ער הייסט משה-יאָסע. יא, משה-יאָסע הייסט ער.

— געוויס משה-יאָסע? — געוויס! ... וואָסער משה-יאָסע? פאַראַן עטלעכע משה-יאָסעס: פאַראַן משה-יאָסע דער סמאַליער, משה-יאָסע דער בלעכער, משה-יאָסע לאה-דוואַסיעס און משה-יאָסע דעם האַמאַרניקס. נאָר פּרעגט זיי עפעס גרינגערס!

— שאַ, ווייסט איר וואָס? ווי אזוי רופט מען אייער טאַטן? — דאָס זאָגט שוין אָן אַנדער ייד, ניט יענער פון די בייגל, נאָר אַ ייד

קערן וויסן — דאַרפן וויסן.
דאַשעק — visor.
קאַשקעט — היטל, cap.

מיט א טלית-קטן, ווייזט אויס — א בית-מדרש-ייד. די קינדער זאָגן, אז זייער טאָטן רופט מען נחום. דערהערט אזא זאך, שטופט דער ייד מיטן טלית-קטן אַוועק אַלע אַנדערע יידן און נעמט די קינדער גאָר אויף אַן אמתן פאַרהער:

— אייער טאָטן, זאָגט איר, רופט מען נחום? הייסט ער ניט ראַבינאַוויטש?

— ראַבינאַוויטש.

און אייער מאַמע האָט געהייסן חיה-אסתר?

— חיה-אסתר.

— איז זי געשטאַרבן?

— געשטאַרבן.

— פון דער כאַלערע?

— פון דער כאַלערע.

— אַט אזוי זשע רעדט!

דער ייד מיטן טלית-קטן דרייט זיך אויס צום גאַנצן עולם.

דאָס פנים שיינט אים.

— אויב אזוי, פרעגט מיר, וועל איך איך זאָגן אַקוראַט! זייער

זיידע איז משה-יאָסע דעם האַמאַרניקס, זייער באַבע איז גימל משה-יאָסע דעם האַמאַרניקס. זייער זיידע, משה-יאָסע, הייסט עס, ווייסט שוין, אז זיין טאָכטער חיה-אסתר איז געשטאַרבן פון דער כאַלערע, ניט דאָ געדאַכט. און זייער באַבע, גימל משה-יאָסעס, ווייסט גאָר ניט. מע וויל איר ניט אַנזאָגן די כשורה: אַן אַלמע יידענע, אַ קאַליקע נעבעך!

דער ייד מיטן טלית-קטן דרייט זיך אויס צו די קינדער מיטן

זעלבן שיינענדיקן פנים:

— קריכט אַראָפּ, קינדער, פון וואָגן, וועט מען איך ווייזן

וואו אייער זיידע זיצט. צופאַרן אַהין קאָן מען ניט — אַ צו שמאַל געסל.

און דער ייד מיטן טלית-קטן און מיטן שיינענדיקן פנים לאָזט

זיך מיט די יונגע יתומים פונעם יארִיד אַרויס צו פּוס, צו זייער זיידן משה-יאָסע און צו זייער באַבע גימל...

די פּערעיאַסלאַווער יתומים האָבן געהאַט דאָס רעכט זיך פאַר-

צושמעלן דעם זיידן משה-יאָסעס שטוב — אַ מין פּאַלאַץ. אַ קליי-

ניקייט, מע זאָגט אזוי רייך, אזוי רייך! צום סוף האָט זיי דער

בית-מדרש-ייד מימן שיינענדיקן פנים צוגעפירט צו א גאנץ גע-
וויינלעכן שטיבל, טאקע מיט א גלעזערנעם גאניק, און האט זיי א זאג
געגעבן: „אט א דא יוצט אייער זיידע, משה-יאסע האמארניקס“.
אליין איז דער ייד נעלם געווארן. ער האט נישט געוואלט זיין
דערביי.

די קינדער האבן דורכגעשפאצירט דעם גלעזערנעם גאניק,
געעפנט די מיר און דערזען פאר זיך אקוראט אקעגן דער מיר,
אויף א הילצערנעם בעט, זיצן א מענטשן ניט קיין מענטשן, א באשע-
פעניש ניט קיין באשעפעניש, אינעם געשמאלט פון א נקבה, אן פיס,
מיט עפעס מאדנע אויסגעדריימע הענט. די ערשטע מינוט האבן
זיי געוואלט גיין צוריק. נאר דאס באשעפעניש האט זיך שטארק
איינגעקוקט אין זיי מיט אירע גלאנצעדיקע רויטע אויגן און האט
מיט א זייער אָנגענעמען קול א פרעג געטאן ביי זיי: „ווער זייט
איר, קינדער?“ עפעס אייגנס, נאענטס, האט זיך געלאזט הערן
אין דעם קול. און די קינדער האבן איר א זאג געגעבן: „א גוט
מארגן. מיר זיינען פון פערעיאסלאוו“.

דערהערט דאס ווארט „פערעיאסלאוו“ און דערזען א גאנץ
רומל מיט קינדער, צווישן זיי א מיידעלע נאך קיין יאר ניט אלט,
האט די אלטע באלד אַרומגעכאַפט די גאַנצע טראַגעדיע, און זי
האט פאַרבראַכן מיט אירע אויסגעדריימע הענט און אויסגעשריען
אויף א קול:

— אוי, א ווייטאג איז מיר! אוי, א דונער איז מיר! מיין
חיה-אסתר איז געשטארבן! — און גענומען זיך שלאגן מיט די
הענט אין קאפ — משה-יאסע! משה-יאסע! וואו ביסטו? אהער
גי! משה-יאסע!

אויף איר געשריי איז געקומען צו לויפן פון א זיימיק אלקערל
אן אלטער, א נידעריקער, אין מלית און תפילין, מיט א משונה
מגושמדיקן פנים, מיט א ברייטער, בולבעוואטער נאז, מיט מוראדיק
גרויסע געדיכטע ברעמען, אָנגעטאָן אין שמאַטעס און אין שקרא-
בעס. — „אט דאס איז דער זיידע משה-יאסע? אט דער איז דאס
אזוי רייך? אזוי רייך?“ . . .

דאס ערשטע וואס דער זיידע משה-יאסע האט געטאן — ער

נעלם געווארן — פארשוואונדן.

נקבה — פרוי.

רומל — פאק, פארשיידענע ארטיקלען, געמיש פון פארשיידענע סחורות.

שקראבעס — שטעקשיך, אלטע שיך.

האָט גענומען שרייען אויף די קינדער, ביזערן זיך און מאַכן אויף זיי מיט די הענט. און מחמת ער האָט געהאַלטן אין מיטן דאַוונען און נישט געטאַרט מפּסיק זיין, האָט ער גערעדט צו זיי אויף לשון-קודש: אוי-אַ-נו, רוצחים, גולנים!" . . . און צו דער אַלטער האָט ער געזאָגט אויף לשון-קודש, אַז ער ווייסט אַז די מאַכטער איז גע-שטאַרבן, און דער גאַט וואָס האָט געגעבן — דער אייגענער גאַט האָט גענומען . . .

האָט דאָס אַכער די אַלטע ווינציק וואָס באַרואיקט, און זי האָט ניט אויפגעהערט צו וויינען און צו קלאָגן און צו שלאָגן זיך מיט די הענט אין קאָפּ און צו שרייען: „חיה-אסתר! מיין חיה-אסתר איז געשטאַרבן!“ —

ביו עס זיינען זיך צונויפגעלאָפן נאָך מענטשן, עפעס איינער אַ ייד מיט אַזעלכע לאַנגע פּאות, וואָס די קינדער האָבן אַזעלכע אין פּערעיאַסלאַוו נישט באַגעגענט. דאָס איז געווען זייער מאַמעס איינציקער ברודער, דער פעטער איצע. נאָכן פעטער איצע איז אַריינגעלאָפן אַ יידענע מיט אַ פּאַרפּלאַמט פּנים, מיט פּאַרקאַמשיעטע אַרבּל און מיט אַ האַנטינג פּון קיך. דאָס איז געווען זיין ווייב, די מומע סאַסע. און מיט איר איז אַריינגעקומען אַ מיידעלע מיט רויטע בעקלעך און מיט קליינע ליפּעלעך, זייער בת-יחידקע, אַ שיינינקע, נאָר אַ שעמעוודיקע, מיטן נאָמען חוה-ליבע. און אַחוץ זיי זיינען זיך צונויפגעלאָפן נאָך יידן און ווייבער, נאָענטע שכנים, און אַלע מיט אַ מאָל האָבן גענומען ריידן, טרייסטן די באַבע גימל מיט ווערטער: אַז ווי באַלד די מאַכטער איז שוין טויט, היינט וואָס וועט העלפן דאָס געוויין? און דאָס וואָס די ערד דעקט צו איז דאָך פּאַרפּאַלן.

און די יונגע געסט האָט מען אַחוץ גענומען זאָגן מוסר, אַז מע קומט ניט אַריין אַט אַזוי, אַז מע זאָגט ניט אָן יענעם גלייך אַזאַ כּשורה, כאַטש גאַט ווייסט דעם אמת, אַז די קינדער האָבן אייגנט-לעך גאַרניט אַנגעהויבן צו „זאָגן“.

דערווייל האָט דער זיידע משה-יאָסע אויסגעטאַן דעם טלית און תּפּילין און האָט פּון זיין זייט גענומען פּאַרהאַלטן די אייניקלעך, למאן זיי זיינען נישט אַריינגעקומען פּריער צו אים, זיי וואַלטן באַ-דאַרפט מיט אים פּאַוואַלינקע איבערריידן, וואַלט ער, דער זיידע הייסט עס, פּאַוואַלינקע איבערגערעדט מיט דער באַבע, זי צוגע-

מפּסיק זיין — איבעררייסן דאָס לערנען אַדער דאָס דאַוונען.
למאן — פּאַר וואָס.

גרייט ביסלעכווייז, ניט אזוי, הענדום-פענדום! אזוי טוען פרא-אדמס, ניט קיין מענטשן...

דאס האט שוין אפנים די באבע ניטל נישט געקאנט אריבער-טראגן, און ווי ווייט דער בראך איז ניט געווען פאר איר גרויס, איז זי אָנגעפאלן אויפן זיידן:

— אלטער נאָר! וואָס האָסטו צו די קינדער נעבעך? וואָס זיינען זיי שולדיק? פון וואָנען זאלן זיי דיר וויסן, אז דו ליגסט דארטן ערגעץ אויף די פעלצן און דאוונסט? אַ שיינער ברודר-הבא! קומט אַהער, קינדערלעך, צו מיר. ווי אזוי רופט מען אייך?

און איינציקווייז האָט זי צוגערופן צו זיך די קינדער, און איינ-ציקווייז האָט זי זיי אויסגעפרעגט ביי די נעמען, געגלעט און גע-קושט און באַנעצט מיט אירע געזאַלצענע טרערן, באַוויינט שוין ניט נאָר איר מאַכטער, נאָר די קליינע יתומימעך נעבעך...

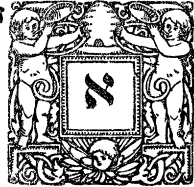
זי האָט זיך געשוואָרן, אז זי האָט כמעט געוואוסט, אזוי זיכער ווי ס'איז היינט טאָג אויף דער גאַנצער וועלט, אז איר חיה-אמתר איז געשטאַרבן, וואָרעם ס'איז שוין עטלעכע נעכט, אז זי קומט צו איר צו חלום און פרעגט זיך אַלץ נאָך אויף אירע קינדער, זי זאל איר זאָגן, ווי געפעלן איר אירע קינדער? ...

— לאַז מען זיי געבן עפעס עסן. משה-יאָסע, וואָס שטייסט ווי אַ נעכטיקער? זעסט דאָך, אלטער נאָר, אז די קינדער זיינען נעבעך פאַרשמאַכט, אויסגעהונגערט און ניט געשלאָפן אַ גאַנצע נאַכט. ווינד איז מיר — אַבי ער זאָגט זיי מוסר! אַ שיינער זיידע! אַ שיינער ברודר-הבא! ...

פרא-אדם — ווילדער מענטש, ווילדער.
ווי אַ נעכטיקער — אַ צעטראָגענער, אַ פאַרחלומטער.

דעם זיידנס חדר מיוחד. — זיין מוסר זאגן, זיינע ספרים און זיין צדקה. —
 א מעשה פון פארציטן. — ווי אזוי יידן האבן אמאל געלעבט צווישן
 פריצים — א טראגעדיע פון אן ארעמען רענדאר.

ז די אייניקלעך האבן אפגעדאוונט און אפגעגעסן,
 האט דער זיידע משה-יאסע זיי פארהערט. פאר-
 געקומען איז דער עקזאמען טאקע ביי אים, אין
 זיין חדר מיוחד, וואהיין קיין מענטש האט נישט
 געטארט אריינקומען. נישט געטארט און נישט
 געקאנט, ווארעם ס'איז ניט געווען וואו.

דאס איז געווען א חדרל א ביסל גרעסער פון
 א שטייג וואו מען האלט עופות. אין דער דאזיקער שטייג האט זיך
 געפונען — ערשטנס, דער זיידע, דערנאך — זיינע ספרים, און הויך
 דעם זיינען דארטן געווען משכנות. זילבערנע לעפל, טעצלעך, לעמפ-
 לעך, קופערנע פאנען, סאמאווארן, יידישע קאפאטעס, גויאישע
 קארעלן, פעלצן, דערהויפט פעלצן, אן א שיעור פעלצן!

דאס איז געוועזן א מין לאמבארד, געפירט פון דער באבע
 גיטל שוין פון יארן לאנג. זיצנדיק א געליימטע אין בעט, האט זי
 געפירט דאס געשעפט, געהאלטן דאס ביסל מזומן ביי זיך אונטער
 די קישנס, נישט צוגעלאזט צו דער קאסע קיינעם. נאר אויף די
 משכנות האט געוועלטיקט דער זיידע. צונעמען א משכון און ארויס-
 געבן א משכון — דאס איז געווען זיין ארבעט.

דער זיידע משה-יאסע איז עפעס נישט אבי-זוער! א ייד וואס
 אדער ער לערנט, אדער ער דאוונט. היינט פאסט ער אלע תעניתים
 און אלע מאנטיק און דאנערשטיק, און קיין שטיקל פלייש קומט

חדר מיוחד — באזונדערער חדר, באזונדער צימער.
 רענדאר — ארענדאר, פארמער, פאקטער, פאכטער.
 קארעלן — beads.

גלאַט ניט אַריין אין מויל אַריין צו אים אַ גאַנצע וואָך, חוץ שבת און יום-טוב. אין שול קומט ער פריער פון אַלעמען און גייט אַרויס שפעטער פון אַלעמען. מאַכט קידוש דעמאָלט, ווען אַלע יידן שלאָפן שוין. וואָרטשעט זי טאַקע, די באַכע גימל, און בייזערט זיך. מילא, פאַר זיך אַרט איר שוין ניט — זי איז שוין געוויינט געוואָרן צו הונגען. אַכער אויף די קינדער נעכער, אויף די יתומים, איז אַ רחמנות!

פון אַלע קינדער די יתומים האָט דער זיידע משה-יאָסע ליב געקראָגן נאָר איינעם — שלומען. טאַקע אַ שקאַץ, אַ יינגל אַ ברען, דערפאַר אַכער אַ גוט קעפל. פון אים וואָלט געקאָנט זיין אַ לייט, ער זאָל נאָר אַ ביסל מער וועלן זיצן מיטן זיידן אין זיין חדר מיוחד און ניט האָבן קיין טבע לויפן מיט באַהוסלאַווער יינגלעך צום טייך וואו מע כאַפט פיש, אַדער אין וואַלד אַריין טרייסלען באַרלעך, אַדער נאָך אַזעלכע קונדמערײען.

עס זיינען געווען מינוטן, וואָס דער זיידע משה-יאָסע איז אים געווען צום האַרצן, ליב און טייער. איין מאָל האָט ער אים געמראָפן, זיצנדיק מיטן טלית-זאַק אונטער דער האַנט ביי דער באַכע אין בעט. ער האָט איר עפעס שטאַרק געהאַפּעט, גערעדט שטילערהייט, געדונגען זיך און געבעטן ביי איר נאָך געלט, און זי האָט נישט גע-וואָלט געבן מער. דאָס האָט ער זיך געדונגען ניט פאַר זיך — פאַר צדקה, פאַר זיינע אַרעמע חסידים, און זי האָט געטענהט איינס: מע דאַרף ניט, זי האָט אירע אייגענע יתומים — אויף זיי איז מער רחמנות...

נאָך איין מאָל האָט ער געמראָפן דעם זיידן זיצן ביי זיך אין חדר מיוחד, אַנגעטאַן אין טלית און תפילין, דעם קאַפּ פאַרוואָרפן, די אויגן צוגעמאַכט. און אַז דער זיידע האָט זיך אויפגעכאַפט, האָבן ביי אים די אויגן געשיינט און געלויבטן. זיין מגושמדיק פנים האָט אויסגעזען שוין נישט אַזוי מגושמדיק, און ער האָט גערעדט מיט אַ שמייכל אויף די מוראדיק גרויסע געדיכטע וואַנצעס: — קום, אַהער, מיין קינד, זיין אַ ביסל, וועלן מיר שמועסן פון משיחן — וואָס וועט זיין אַז משיח וועט קומען...

און דער זיידע משה-יאָסע האָט גענומען דערציילן פאַר זיין איי-ניקל, וואָס וועט זיין אַז משיח וועט קומען, מיט אַזאַ התלהבות, מיט אַזוי פיל היץ און מיט אַזעלכע פלאַמעדיקע פאַרבן, אַז דעם אייניקל

וואָרטשען — בורטשען, זאַגן עפעס אומצופרידענערהייט און ניט הויך. התלהבות — ברען, היץ, באַגייסטערונג.

האָט זיך ניט געוואָלט אַפטרעמן פונעם זיידן. ניט ווילנדיק איז אים געקומען אויפן זינגען זיין ערשטער און זיין בעסטער חבר שמואליק. דער חילוק צווישן די צוויי איז געווען דער, וואָס שמואליק האָט גע-רעדט פון אוצרות, מכשפים, פרינצן און פרינצעסינס — אַליץ פון אַזעל-כע זאכן וואָס זיינען שייך צו דער וועלט; און דער זיידע משה-יאָסע האָט זיך אַריבערגעטראָגן אין גאַנצן אַהין אויף יענער וועלט, דאַרטן, צווישן סאַמע צדיקים און מלאכים, גאַר-גאַר גאַענט שוין טאַקע צו אים אַליין, צום הקדוש-ברוך-הוא. . . דאַרטן זיינען געווען דער שור-הבר מיטן לויטן, און דער טייערסטער בוימל, און דער טייערסטער וויין, און צדיקים זיצן און לערנען און האָבן הנאה פון יענער ליכטיקייט וואָס גאַט האָט איבערגעלאָזט אויף לעתיד-לבא. . .

און דער זיידע משה-יאָסע הייבט אָן זינגען אויף אַ קול, צוקנאַקן מיט די פינגער, און די אויגן פאַרגלאַנצט ער אַרויף, און דאָס פנים לויכט אים, און אַליין איז ער דאַרטן ערגעץ ווייט-ווייט, אויף יענער וועלט, אויף יענער וועלט! . . .

מע באַדאַרף אַבער ניט מיינען, אַז דער זיידע משה-יאָסע איז אַלע מאָל געווען גאַר אויף יענער וועלט, און אַז ער האָט ניט געהאַט פאַר זיינע אייניקלעך צו דערציילן גאַר נישט פון דער וועלט. אַ! ער האָט געהאַט אַ סך צו דערציילן פון אַמאָליקע יידן, אַמאָ-ליקע חסידים און אַמאָליקע פריצים להבדיל, ווי זיי האָבן זיך באַ-גאַנגען מיט די יידן.

איין מעשה אַזעלכע וואָס ער האָט דערציילט פאַר זיינע איי-ניקלעך, אַ מעשה ווי אַ ייד איז אומגעקומען אויף קידוש-השם, גע-דענקט זיך גאַנץ באַזונדער:

די מעשה האָט זיך געטראָפן שוין לאַנג, נאָך פאַר זיין זיידן עליו השלום, דעם אַלטן האַמאַרניק. פאַר וואָס האָט מען אים גע-רופן „האַמאַרניק“? ווייל האַמאַרני האָט געהייסן דאָס דאַרף וואו ער איז געזעסן, געהאַלטן אַ מיל אין דער אַרענדע. אין דעם זעלבן דאַרף איז געזעסן נאָך אַ ייד, מיטן גאַמען נח, געהאַלטן די קרעטשמע.

געווען איז דער נח אַ פשוטער ייד, נאָר אַ גרויסער ירא-שמים, טאַג ווי נאַכט געדאוונט און געזאַגט תהלים. די גאַנצע טוערין איז

הקדוש-ברוך-הוא — „דער הייליקער — געבענטשט איז ער“, גאַט. לעתיד לבא — פאַר דער צוקונפֿט, ווען משיח וועט קומען. עליו השלום — „שלום איבער אים“; ביים דערמאָנען אַ טויטן.

געווען זי. זיין עוכדא איז געווען נאָר צאָלן ראַטע אין הויף און דינגען די קרעטשמע פון איין יאָר אויפן אַנדערן. ער האָט מורא געהאַט, טאַמער וועט אים עמעצער אויסדינגען די קרעטשמע, וואָרעם בעלנים זיינען געווען אַ סך, כאָטש פּרנסה האָט ער געהאַט פון דער קרעטשמע קוים-קוים דורכצוקומען, געווען אַ בעל-מטופּל מיט קינדער.

קומט ער צו גיין איין מאָל צום פּריץ דינגען די אַרענדע און טרעפט אַ גוזמא געסט, אַ גאַנצע סעודה. גאָך דער סעודה קלייבט מען זיך אויף געיעג. עס שטייען שוין צוגעגרייט פּערד און הינט פון כל המינים, און די יעגערס מיט די גרויסע פּעדערן און מיט די פייפלעך, — אַלצדינג הייסט עס פאַרטיק אַרום און אַרום.

„נישט געטראָפּן די גוטע צייט, — טראַכט זיך נח — דער פּריץ וועט נישט וועלן ריידן איצט פון דער אַרענדע.“ צום סוף האָט ער אַ טעות געהאַט. אויפגעשטאַנען מיט די געסט פון טיש און געוואָלט זיך שוין אַרויפזעצן אויף די פּערד, האָט דער פּריץ דערזען דעם יידן שטיין איינגעכוּיגן ביי אַ זייט, אַפּגעריסן, אַפּגעשליסן. מאַכט ער צו אים מיט אַ פּריילעך פנים: „וואָס מאַכט

אַ ייד אַ רענדאַר?“

זאָגט אים נח: „אַדוני פּריץ, איך בין געקומען וועגן דער קרעטשמע.“

צעלאַכט ער זיך, דער פּריץ, ער איז געווען שטאַרק אונטערן גלעזל, און רופט זיך אָן צו אים: „אויף וויפל יאָר ווילסטו דען די קרעטשמע?“

זאָגט ער צו אים: „וועלן וואָלט איך געוואָלט אויף עמלעכע יאָר. נאָר אַזוי ווי דער מנהג איז ביי דיר“ . . . לאַזט אים דער פּריץ ניט אויסריידן און מאַכט צו אים: „איצטיקס מאַל גיב איך דיר אַפּ די קרעטשמע אויף דעם אייגענעם מקח, וואָס אויף אַלע מאַל, אויף אַ צייט פון צען יאָר. נאָר מיט איין תנאי: זאַלסט מיר זיין אַ פּויגל.“

קוקט אים אָן דער ייד: „וואָס הייסט, איך זאַל דיר זיין אַ פּויגל?“

ענטפּערט אים דער פּריץ: „גאַנץ פשוט. דו דאַרפסט אַרויף

ראַטע — איינצאלונג אין אַ טערמין, instalment.
בעל-מטופּל — באַלאַדן מיט קינדער, עמעצער וואָס האָט אַ סך קינדער.
אַ גוזמא געסט — זייער אַ סך געסט.
מקח — פּרייז.
תנאי — term, condition.

אויפן דאך פון אַט דער שטאַל. זעסטו? דאַרטן דאַרפסטו זיך פאַרשטעלן פאַר אַ פויגל, און איך וועל זיך צילן אין דיר און פרוואוון טרעפן גלייך אין קאַפּ אַרײַן. האָסטו עס צעקײט?״
ווערט אַ געלעכטער צווישן די פריצים, און דער ייד כלומרשט לאַכט אויך. ער טראַכט זיך: דער פריץ טרייבט קאַטאַוועס, גענו- מען אַן איבעריק ביסל וויין.

„נו?״ — פּרעגט אים דער פריץ — „איז דאָס געמאַכט?״
טראַכט זיך נח: וואָס ענטפּערט מען אים דערויף? און טוט אים אַ פּרעג אויף טשיקאַוועס: „וויפל צײַט גיסטו אויף צו באַ- טראַכטן זיך?״

זאָגט אים דער פריץ גאַנץ ערנסט: „אײן מינוט, מער ניט. די ברירה איז בײַ דיר: אַדער דו קריכסט אַרויף אויפן דאָך און פאַרשטעלסט זיך פאַר אַ פויגל, אַדער מאַרגעדיקן טאַג ווערסטו אַרויסגעוואָרפן פון דער קרעטשמע.״

וואָס טוט מען? מיט אַ פריץ שפילט מען זיך ניט. וכפּרט אַז יענער הייסט שוין טראַגן לײטערס — אַפּנים ס'איז גאַרניט קײן קאַטאַוועס? רופט ער זיך אַן נאָך אַ מאָל צום פריץ: „און וואָס וועט זײן, טאַמער חלילה טרעפסטו טאַקע?״

ווערט נאָך אַ גרעסערער געלעכטער צווישן די פריצים, און נח בלייבט שמוין אַ צעטומלער. ער ווייסט ניט, צי דער פריץ מאַכט חזוק, צי ער מײַנט דאָס מיט אַן אמת? זעען זעט עס אויס ווי אַן אמת, וואָרעס מע הייסט אים די רגע קריכן אויפן דאָך אַדער גײן אַהײם אַפּרײַניקן די קרעטשמע. וויל ער שוין גײן אַהײם. דער- מאַנט ער זיך, אַז ער איז אַ בעל-מטופּל מיט קינדער. הייבט ער אַן זיך בעטן בײם פריץ, ער זאָל אים געבן כאַטש עטלעכע מינוט אויף אַפּצוזאָגן ווידוי.

זאָגט דער פריץ: „איך גיב דיר נאָך אײן מינוט אויף זאָגן ווידוי.״

אײן מינוט? וואָס קאָן אַ ייד זאָגן אין אײן מינוט אַ חוץ, שמע ישראל?״ וכפּרט אַז מע שמופּט אים שוין אַרויף אויפן לײטער.

שטאַל — stable.

תנאי — באדינג, term, condition.

ברירה — אויסקלייב, פרייער ווילן.

ווידוי — די תפילה וואָס ווערט געזאָגט פאַרן שטאַרבן.

שמע-ישראל — די ערשטע צוויי ווערטער פון דעם אויסרוף מיט וועלכן יידן גײען אויף קידוש-השם: שמע ישראל יהוה אליהו יהוה אחד — „הער, ישראל, יהוה איז אונדזער גאָט, יהוה איז אײנער.״

זאגט ער „שמע ישראל“ און נעמט קריכן אויפן לייטער. און טרערן גיסן זיך אים. וואָס זאָל ער טאָן? אַ גזירה מן השמים. אַ בעל-מטופל מיט קינדער. מסתמא איז אים באַשערט אומצוקומען אויף קידוש-השם. און אפשר וועט נאָך גאָט רחמנות האָבן און טאָן אַ נס? דער אייבערשטער אַז ער וויל — קאָן ער!

אַרויפגעקראַכן אויפן שפיץ דאָך, הערט ער נישט אויף צו לייענען קריאת-שמע שמילערהייט און צו וויינען, גיסן מיט טרערן, און נאָך אַלץ ניט פאַרלאָרן אין גאַנצן דעם בטחון אין גאָט, טאַמער וועט דער אייבערשטער פאַרט רחמנות האָבן. אַז דער אייבערשטער וויל — קאָן ער!

דער פרייז דערווייל האָט קיין צייט ניט. הייסט ער אים ער זאָל שטיין גלייך — שטייט ער גלייך. דערנאָך הייסט ער אים ער זאָל זיך אַנבייגן — בייגט ער זיך אָן. ער זאָל צענעמען די הענט — צענעמט ער די הענט. ער זאָל אויסזען ווי אַ פויגל — זעט ער אויס ווי אַ פויגל. . . און דער פרייז — צי ער האָט טאַקע געמיינט אויף אַן אמת, אָדער ער האָט נאָר געטריבן קאַטאַוועס, און דער אייבער-שמער האָט געמאַכט אַזוי, ס'זאָל אויסקומען אויף אַן אמת — ער האָט אויסגעשאַסן און געטראָפן נחן גלייך אין שמערן אַריין.

און נח איז אומגעפאַלן ווי אַ געשאַסענער פויגל און האָט זיך אַראָפגעקייקלט אַראָפ פונעם דאָך. און נאָך דעם אייגענעם טאָג האָט מען אים געבראַכט צו קבר-ישראל.

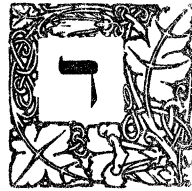
דער פרייז האָט אָבער געהאַלטן וואָרט. צען יאָר כסדר האָט ער נישט גערירט די אלמנה פון דער קרעטשמע, וויפל מע זאָל אים ניט מוסיף זיין אויף דער אַרענדע — אַמאָליקע פריצים!

גזירה מן השמים — אַ גזירה פון הימל.
קידוש-השם — „הייליקונג פון גאָטס נאַמען“, דאָס אָפגעבן דאָס לעבן פאַרן גלויבן.

אומקומען אויף קידוש-השם — שטאַרבן אין נאַמען פון גלויבן.
געבראַכט צו קבר ישראל — באַגראָבן אויף אַ יידישן בית-עולם, באַגראָבן נאָך די יידישע דינים.
מוסיף זיין — צולייגן.

די באהוסלאווער אלטע קלויז. — די באַבע גיטל שלאַגט מיט די אייניקלעך
כפרות. — דער זיידע בענטשט זיי ערב יום-כיפור און זיינע אויגן
זיינען נאָס. — אַ בשותפותדיקע סוכה. — דער זיידע דאוונט
און די קינדער ווילן עסן. — שמחת-תורה.

י באהוסלאווער אלטע קלויז האָט געהאַט אין זיך
אַזאַ כּוּח, אַז די פּערעיאַסלאַווער יתומים, ווי מע
האַט זיי דאָרט גערופּן, האָבן זיך צוגעבונדן צו
איר, גלייך ווי זיי וואָלטן דאָרט געבוירן און אויפ-
געצויגן געוואָרן. אַלצדינג האָט ביי זיי אויס-
געזען מוראדיק גרויס און שיין און הייליק.

אויב די באהוסלאווער אלטע קלויז האָט אויס-
געזען ביי די פּערעיאַסלאַווער יתומים אין אַלע טעג פּון אַ גאַנץ יאָר
ווי אַ שטיק בית-המקדש, איז זי צו ימים-נוראים, צו ראש-השנה
און יום-כיפור, געוואָרן פאַר זיי טאַקע אַ גאַנצער בית-המקדש.
זיי האָבן נאָך קיין מאָל אַזוי פיל יידן ניט געזען און האָבן נאָך קיין
מאָל אַזאַ דאוונען ניט געהערט. דאָס איז געווען אַ מישמאַש פּון
אַלערליי מינים חסידים וואָס האָבן ביים דאוונען איינגעלייגט די
וועלט: געפאַטשט מיט די הענט, געקנאַקט מיט די פינגער און גע-
זונגען מאַדנע ניגונים, געברומט און געבאַמקעט.

נאָר שענער פּון אַליץ איז געווען דאָס, וואָס דער זיידע משה-
יאָסע האָט מיט זיין דאוונען איבערגעשטיגן אַלע דאוונער פּון דער
אַלטער קלויז. ער האָט זיך פאַרגונען בלייבן אין קלויז שבת און
יום-טוב לאַנג-לאַנג נאָך אַלעמען. דער פעטער איצע, וואָס האָט
געוואוינט אין דער אַנדער האַלבער שטוב, האָט שוין געהאַלטן אין
עסן; פּון אויזון האָט זיך געלאָזט הערן אַ ריח פּון געפילטע פּיש
און יום-טובדיקע מאכלים; עס האָט געקלעמט דאָס האַרץ און

באַמקען — מאַכן באַם-באַם, צווינגען.

אזש דערלאנגט ביזן לעפעלע, — און דער זיידע האט נאך אלץ געדאוונט, געזונגען און געבאמקעט. די באבע גיטל האט עמלעכע מאָל בשתיקה אונטערגערוקט די אייניקלעך, היה-אסתרם קינדער, צו שטיקלעך לעקעך, ס'זאל זיי ניט איבערהלשן דאָס האַרץ און אַ זאָג געגעבן צו זיי מיט אַ געלעכטער: „איר וועט שוין גע-דענקען, ווי איר האַט זיך אַרײַנגעכאַפּט צווישן משוגעים“.

דער פעטער איצע דערוויל האַט שוין אָפּגעגעסן און אָפּגע-בענטשט, אַרײַנגעשטעקט דעם קאַפּ פּון דער אַנדער האַלבער שטוב: „נישטאַ דער טאַטע? כאַ-כאַ!“ לאַ-די ער האַט אָפּגעגעסן, לאַכט ער נאָך! . . . קוים מיט צרות, גאַט האַט רחמנות געהאַט — דער זיידע איז שוין דאָ! אַרײַנגעפּלויגן איז ער מיט אַ ברייטן גוט יום-טוב, און גלייך צום קידוש מאַכן, אָבער מיט אַזעלכע קולות, אַז די גאַנצע גאַס האַט געמוזט הערן. און נאָך דעם האַט ער מיט איין האַנט געגעסן און מיט דער אַנדערער געמישט עפעס אַן אַלמן ספר; מיט איין אויג אַרײַנגעקוקט אַהין און מיטן אַנדערן אויג געכאַפּט אַ קוק אויף די אייניקלעך און געזיפצט, שטאַרק גע-זיפצט.

דאָס זיפצן איז טאַקע געווען אויף די אייניקלעך די יתומים, וואָס האָבן אין זינען די אכילה, גיבן נאָך דעם יצירה-רע. . . נאָכן עסן האַט ער זיי דאָס פאַרגעהאַלטן, געזאָגט אַ היפש ביסל מוסר, ס'זאל זיי אויספאַלן באַקאַם דער פּרישער קוילעטש מיט די גע-פילמע פיש, מיטן זיסן צימעס, מיט אַלע איבעריקע יום-טובדיקע מאכלים, וואָס די באַבע גיטל האַט, ליגנדיק אין בעט אַ געלייממע, נאָר מיט איר שכל געקאַנט צוגרייטן אַזוי גוט.

דאָס איז געווען ראש-השנה. ערב יום-כיפור איז געווען נאָך שענער. דער ערב יום-כיפור האַט זיך אויסגעפיינט אין באַ-הוסלאַוו ביים זיידן משה-יאַסע מיט צוויי זעלטענע צערעמאָניעס, וואָס האָבן געמאַכט אויף די יתומים אַ באַזונדערן איינדרוק. די ערשטע צערעמאָניע איז געווען דאָס שלאָגן כפרות. די באַבע גיטל האַט גענומען די דאָזיקע מצוות אויף זיך. זיצנדיק אַ געלייממע אין בעט, האַט זי צוגערופן די גאַנצע כּאַליאַסטערע צו זיך, געגעבן יעדערן זיין כפרה, די יינגלעך צו הענער און די מיידלעך

אזש דערלאנגט ביזן לעפעלע — געחלשט דאָס האַרץ.
בשתיקה — אין דער שטיל, אין געהיים.
לאַ-די — נאָך ווייניק וואָס.
אויספאַלן באַקאַם — ניט באַקומען, אויסקרענקען.

צו הינער, געעפנט איר גרויסן סידור און אָנגעוויזן מיט אירע אויסגעדרייטע פינגער אויפן „בני אדם“. די עלטערע האָבן דעם „בני אדם“ געזאָגט אַליין, און מיט די קלענערע, מיט די מיידלעך, האָט די באַכע געזאָגט „בני אדם“ וואָרט ביי וואָרט און הויך אויף אַ קול, און געוויינט בעת מעשה אַזוי, ווי מע קאָן וויינען סיידן נאָר אויף אַ טויטן.

און ווער שמועסט אַז ס'איז געקומען צו דער יינגסטער פון די יתומהלעך, צום מיידלעך וואָס איז אַלט קוים אַ יאָר, האָט די באַכע שיר געהלשט פאַר געוויין! אויף איר קוקנדיק, האָבן זיך די קינדער אויך צעוויינט, און אויף זיי קוקנדיק — אויך די עלטערע, און ס'איז געוואָרן אַ יללה מיט סכנת-נפשות. אין יענעם ביטערן שבת, בעת די מאַמע זייערע איז געלעגן מיט שוואַרצן איבערגע-דעקט אויף דער ערד, האָבן די יתומים קיין צענט חלק אַפילו ניט געוויינט, ווי אַצינד, ביי דער באַכעס „בני-אדם“.

די צווייטע צערעמאָניע איז געווען אויף מאַרגן, ערב יום-כיפור, נאָכן קומען פון דער אַלטער קלויז. מאַדנע יום-טובדיק אָנ-געטאָן און יום-טובדיק געשטימט איז געווען דער זיידע משה-יאָסע. די מוראדיק ברייטע וואַנצעס מיט די מוראדיק געדיכטע גרויסע ברעמען האָבן איצטיקס מאַל אויסגעזען ניט אַזוי ביי, ווי אַלע מאַל, און דאָס גאַנצע פנים האָט אויסגעזען ביי אים איצטיקס מאַל ווייך, מוחלדיק-ווייך און נאָר פריינדלעך.

— קומט אַהער, קינדער, וועל איך אייך בענטשן! — האָט ער יום-טובדיק ברייט אַריינגערופן די יתומים צו זיך אין זיין ענין פינצטערן חדרל מיט די פעלצן, אַרויפגעלייגט אויף יעדערן פון זיי ביידע הענט מיט די ברייטע אַרבל פון זיין אַטלעסענער קאַפּאַטע, צו-געמאַכט די אויגן, פאַרריסן דעם קאַפּ אַרויף און געזאָגט, און גע-זאָגט, און געזאָגט עפעס שמילערהייט, און שטאַרק געזיפצט און געקרעכצט. און אַז ער האָט אַפּגעזאָגט, האָבן די יתומים אים אַ קוק געגעבן אין פנים, האָבן זיי דערזען — זיינע אויגן לויכטן, נאָר זיי זיינען רויט, די ברעמען נאָס, און די וואַנצעס נאָס, און די באַרד נאָס, נאָס פון טרערן. . .

דאָס ערשטע פּלעקל פון דעם זיידן משה-יאָסעס סוכה איז אַריי-געשלאָגן געוואָרן, פאַרשטייט זיך, מוצאי יום-כיפור, תיכף נאָכן

„בני אדם“ — די תפילה וואָס מע זאָגט ביים שלאָגן כפרות.
 יללה מיט סכנת-נפשות — אַ געפערלעך געוויין.
 מוחלדיק — אין דער שטימונג פון מוחל זיין, פאַרגעבנדיק.
 מוצאי-יום-כיפור — דער אָונט נאָך יום-כיפור.

אפפאסטן זיך. געבויט האָט די סוכה דער פעטער איצע און די יתומים האָבן אים אונטערגעהאַלפן. נאָר געקאָמאָנדעוועט האָט דער זיידע: „דאָס אַהער!“ „דאָס אַהין!“ „דאָס וועט אַרײַן!“ „דאָס וועט נײַט גײַן!“ נאָך מער קונץ וואָס דער זיידע מיטן פעטער ריידן נײַט צווישן זיך קיין וואָרט. ברוגז. די באַבע האָט דערפון יסורים: אַ בן-יחיד, דער אײנציקער קדיש איבער הונדערט און צוואַנציק יאָר, און רעדט נײַט מיטן טאָטן — וואו האָט מען גע- הערט אזא רציחה?

אין דער בשותפותדיקער סוכה זיינען געשמאַנען גרייט צוויי מישן, פאַרן זיידן באַזונדער און פאַרן פעטער באַזונדער. אויף יעדער מיש איז געווען צוגעגרייט באַזונדער וויין אויף קידוש, באַזונדער חלה, באַזונדערע לייכטער מיט ליכט. די מומע סאַסע האָט זיך געבענטשט ליכט ביי איר מיש, און די באַבע נײַטל האָט מען אַרויס- געטראָגן מיטן בעמל, זי זאָל בענטשן ליכט ביי איר מיש.

דערנאָך איז געקומען צו גיין דער פעטער איצע פון קלויז און געמוזט וואָרטן ביז דער זיידע וועט אַ מאָל דערמאַנען זיך קומען און מאַכן דעם ערשטן קידוש. מע קאַן דאָך נײַט זיין אזוי גראַב קעגן אַ טאָטן — כיבוד-אַב! אַלע וויילע איז דער פעטער איצע אַרויסגעגאַנגען פון שמוב און אַרײַנגעקוקט אין סוכה אַרײַן. . . אויפן פעטער איצע האָבן די קינדער דערלעבט אַ נקמה: אַ האַרטער ייד, אַן אַ נשמה — לאַז ער אויך וויסן וואָס הייסט זיין הונגערִיק! . . . נאָר אָט איז געקומען דער זיידע, אַפּגעגעבן דעם ברייטן גוט- יום-טוב, אַרויסגעקריגן אַ סידור און אַוועקגעזעצט זיך זאָגן אושפיזין, און האָט געזאָגט און געזאָגט, און געזאָגט און געזאָגט. . . און פון קיך האָבן, ווי אויף צו-להכעיס, זיך געלאָזט הערן די פיש מיט זייער געפּפערטן געפילעכץ, און די פרישע געברוינטע חלות האָבן זיך גערייצט: „אונדז אַז איר'ט אײנמונקען אין הייסער פיש-וויך, וועט איר פילן דעם אמתן מעס גן-עדן“. . . און דער זיידע טוט זיך זיינס: ער זאָגט. די ליכט אין סוכה לעשן זיך — און ער זאָגט! די קינדער חלשן עסן, גייען אויס שלאָפן — און ער זאָגט! מיט אַ מאָל האָט דער זיידע זיך געגעבן אַ כאַפּ אויף, צוגעלאָפן צום מיש און געגעבן אַ לײַג אַוועק דעם יום-טובדיקן קידוש, איז גע- וואָרן אַ ליכט אין די אויגן. נאָך אים — דער פעטער איצע ביי זיין מיש. נאָכן פעטער איצען — חיה-אסתרס יתומים, אײנציקווייז,

כיבוד-אַב — דאָס אַכטן דעם פאַטער, די מצוה פון אַכטן דעם פאַטער. אושפיזין — דאָס וואָס מע זאָגט, ווען מע קומט אַרײַן צום ערשטן מאָל אין סוכה.

און די באַבע גיטל בעת מעשה האָט געלאָזט אַ טרער — הקיצור, ניט אזוי גיך האָט מען דערלעבט איינצומונקען די המוציא אין האַ-ניק און צו דערזען זיך מיטן שטיקל פיש און צו דערפילן דעם פעפער אויפן שפיץ צונג. . .

דאָס איז געווען די ערשטע טעג סוכות. די אַנדערע טעג סוכות איז געווען נאָך ערגער. אזוי אז שמחת-תורה אויף דער נאַכט האָט שוין דער פעטער איצע נישט געקאַנט אויסהאַלטן. ער האָט אַריינגערופן די פערעיאַמלאַווער יתומים צו זיך און האָט זיי געזאָגט:

— קינדער, איר ווילט זען אַ שיינע זאַך? מַאָ גייט זיך דורך אין קלויז אַריין, וועט איר עפעס אַנקוקן.

לאַנג בעטן האָט מען זיי ניט באַדאַרפט. מע האָט זיך גענו-מען פאַר די הענט און מען איז אַוועק. אין גאַס איז געווען חושך-פינצטער. אַלע יידן זיינען געזעסן אין די הייזער און געגעסן. אַלע שולן זיינען שוין געווען געשלאָסן און שטאַק-פינצטער. נאָר אין דער אַלמער קלויז האָט זיך נאָך געלייבט. שמיל האָבן חברה אויפ-געעפנט אַ שטיקל טיר, אַריינגעקוקט און דערזען אַזעלכעס, וואָס זיי האָבן נישט געגלייבט זייערע אויגן. אין דער גאַנצער קלויז איז געווען מער ניט ווי איין מענטש — דער זיידע משה-יאָסע, אין אַ מלית, מיט אַ סידור אין איין האַנט און מיט אַ ספר-תורה אין דער אַנדערער האַנט. צוגעטוליעט די ספר-תורה צום האַרצן, איז ער אַרומגעגאַנגען אַרום באַלעמער מיט פאַוואַליעדיקע טריט, געזאָגט אויף אַ קול ווי אַ חזן די הקפות.

אויף די קינדער איז אַנגעפאַלן אַ פחד מיט אַ געלעכטער אין איינעם, און זיי האָבן זיך גענומען ביי די הענט און זיך געלאָזט לויפן אין איין אַמעס צוריק אַהיים.

— נו? וואָס'ט איר געזען? אַיאַ, אַ שיינס? — מיט די ווערטער האָט זיי באַגענגט דער פעטער איצע און בעת מעשה האָט ער געלאַכט, נאָר די אויגן האָבן געטרערט. . . און די קינדער האָבן געוואַרפן אַן אומחן ניט אויפן זיידן — ניין, נאָר אויפן פעטער איצע.

דערפאַר אַבער האָט זיך אויף מאַרגן, שמחת-תורה, די דעקאַ-ראַציע אין גאַנצן איבערגעכיטן. דעם זיידן משה-יאָסע איז געווען ניט צו דערקענען. די קינדער געדענקען נאָך פון דער אַלמער היים,

הקיצור — אין קורצן, בקיצור.
הקפות — דאָס אַרומגיין מיט אַ ספר-תורה אין שול אום שמחת-תורה.

פון וואַראַנקאַ, וואָס פאַר אַ שמחה ס'איז געווען, אז ס'איז געקור-
מען שמחת-תורה. אויך אינעם האַלב-גויאישן פּערעיאַסלאָוו איז
שמחת-תורה געווען שמחת-תורה-דיק. נאָר וואָס פאַר אַ ווערט האָבן
יענע אַלע שמחת-תורהס געהאַט אַקעגן שמחת-תורה, וואָס די פּערע-
יאַסלאָווער יתומים האָבן בייגעוואוינט דאָ, אין דער יידישער שטאַט
באַהומלאָוו!

די הייזער, די גאַסן, די שטיינער פון די גאַסן — אַלץ, אַלץ
האַט געזונגען, געפליעסקעט, געטאַנצט און געפרייט זיך. נישט
נאָר עלטערע יידן — יינגלעך זיינען געווען שיכור, געוואַלגערט זיך
פון די פיס. מע דאַרף נישט מער ווי דער פעטער איצע, אַ ייד
אַ שטילער, אַ ווילדער בעל-מרה-שחורה, — איז ער אויך געווען
בגילופין, פאַרלייגט די פּאות אויף יענער זייט אויערן, פאַרקאַטשעט
די פּאַלעס און גענאַנגען אַ דייטש!

נאָר דאָס אַלץ איז געווען אַ גאַרנישט אַקעגן דעם, וואָס עס
האַט אַרויסגעוויזן אין יענעם טאַג דער זיידע משה-יאָסע. אויסגע-
טרונקען האָט ער בסך-הכל איין גלעזל בראַנפן מיט אַ האַלב גלעזל
וויין. נאָר שיכור איז ער געווען ווי אַכציק שיכורים מיט אַ מאָל
קאַנען אַזוי ניט זיין שיכור, און אַרויסבאַוויזן אַזעלכע גבורות, אז
די גאַנצע שטאַט האָט מיט אים געקלוגען:

— וואָס זאָגט איר צו משה-יאָסע דעם האַמאַרניקס?

— גייט, וועט איר זען, וואָס משה-יאָסע דעם האַמאַרניקס טומ!
און משה-יאָסע דעם האַמאַרניקס האָט נישט געמאַן גאַרנישט.
ער איז נאָר אַרומגעגאַנגען אין די גאַסן און געטאַנצט. און נאָך
ווי געטאַנצט! געטאַנצט און געשפרונגען, געפליעסקעט און גע-
זונגען. און געדרייט זיך ווי מע דרייט זיך מיט אַ כלה, געמאַכט
פאַרשיידענע טריט: אַהין און צוריק, רעכטס ואָן לינקס, און ווידער
פאַרשיידענע טריט: אַהין און צוריק, רעכטס און לינקס, און ווידער
אַהין און צוריק, ווידער רעכטס און לינקס, און אַזוי כסדר. דעם קאַפּ
פאַרריסן אַרויף, די אויגן געהאַלטן צו, אויפן פנים אויסגעגאַסן אַ גליק-
לעך שמייכל, צוגעקנאַקט מיט די פינגער, געהאַפּקעט און געזונגען
אַלע מאָל שטאַרקער און שטאַרקער:

בעל-מרה-שחורה — אַ מענטש מיט אַ פינצטערן געמיט, אַ מעלאַנכאָליקער.
בגילופין — שיכורלעך, האַלב שיכור, אויפגעמונטערט.
גענאַנגען אַ דייטש — געטאַנצט אַ געוויסן טאַנץ מיט פאַרקאַטשעט פּאַלעס.
גבורה — העלדישקייט, שטאַרקייט.

משה שמח בשמחת תורה —
 לאַמטעדרידאָם, הייִדאָ!
 שישו ושימחו בשמחת-תורה —
 לאַמטעדרידאָם, דאָס־דאָס־דאָם!
 הייִדאָ, דריִדאָ־דאָ!
 תורת משה, האָ!

וואָס ווייטער איז דער עולם געוואָרן אַליץ גרעסער און ענגער.
 וויפל יינגלעך ס'זיינען געווען אין שטאָט, זיינען זיי אַרויס אויף דער
 גאַס מקבל פנים זיין משה־יאָסע דעם האַמאַרניקס, זען ווי ער טאַנצט
 און דרייט זיך, זינגט און פליעסקעט. יינגלעך שקצים האָבן אים
 געמאַכט אַ הוראַ, געהאַלפן אים זינגען זיין שמחת-תורהדיקן ניגון.
 און די פנימער פון זיינע פערעיאַסלאַווער אייניקלעך האָבן געפלאַמט
 פאַר בושה.

און ער, דער זיידע משה־יאָסע, זאָל דאָס אויף עמעצן אַפילו אַ
 קוק טאָן! ער טוט זיך זיינס: ער גייט אַ פריילעכס, ער שמייכלט
 און קנאַקט מיט די פינגער, טאַנצט און האַפקעט און זינגט שטאַרקער
 און שטאַרקער:

משה שמח בשמחת תורה —
 לאַמטעדרידאָם, הייִדאָ!
 שישו ושימחו בשמחת-תורה —
 לאַמטעדרידאָם, דאָס־דאָס־דאָם!
 הייִדאָ, דריִדאָ־דאָ!
 תורה משה, האָ!

בושה — חרפה, שאַנד.

אינטריגעס צווישן דער משפחה. — די קינדער ווערן אויס מיוחסים אין באַהוסלאַזן. — עס ציט זיי צוריק אַהיים. — אַ שטימפּאַמע.

ווער אויפן האַרצן, אומעטיק אויף דער נשמה און שטאַרק-שטאַרק וואַכעדיק איז געוואָרן די קינדער אויף מאַרגן נאָך יום-טוב. . . די יידן, וואָס ערשט נעכטן זיינען זיי געווען שיכור-לומ, גע-טאַנצט און געפליעסקעט און געמאַכט זיך נאָר-יש ווי קינדער, זיינען מיט אַ מאַל געוואָרן אלע ניכטער, סטאַמעטשנע און כמעט זיך געשעמט קוקן איינער דעם אַנדערן אין די אויגן אַרײַן. אַ מאַדנער אומעט האָט אַרומגענומען די שטאַט, אַ זעלטענע מרה-שחורה האָט זיך אָנגערוקט אויף באַהוסלאַזן.

און אומעטיקער און טרויעריקער פון אלע זיינען געוואָרן די קינדער, די פּערעיאַסלאַזער יתומים. וואָרעם כל-זמן די קינדער זיינען נאָך געווען געסט, האָבן זיי זיך געפילט ניט שלעכט, נאָר וואָס ווייטער האָבן זיי אָנגעהויבן אַלץ מער געוואָרן ווערן, אַז זיי זיינען דאָ איבעריק.

דער זיידע משה-יאָסע איז זיך געזעסן ביחידות אין טלית און תפילין אויף די פעלצן, אַדער געדאַוונט, אַדער געלערנט, אַדער גע-באַמקעט, צוגעקנאַקט מיט די פינגער, אַכער געוויפצט און שטילער-הייט גערעדט מיט גאַט, אַדער דערציילט פאַר די קינדער זיינע שיינע מעשיות פון אַמאַל, אַדער געזאַגט מוסר פאַר וואָס די קינדער זיי-נען ניט פרום. דעם מוסר האָבן די קינדער שוין געהערט ווי פיל מאַל אין חדר, פון דער באַבע מינדע און פון גלאַט יידן, וואָס האָבן ליב זאָגן מוסר און סטראַשען מיטן גיהנום. און דאָס אַלצדינג האָט

שיכור-לומ — שיכור אַזוי ווי לוט; לוט איז אברהםס פלעמעניק. אין חומש ווערט דערציילט אַ מעשה אַז לוט איז געווען זייער שיכור.

זיך זיי שוין צוגעגעסן. זיי איז געווען א סך מער אינטערעסאנט צו זען די פאליטיקע, וואס האט זיך אפגעשפילט דא ביי זייער זידן משה-יאסע מיט דער באבע גימל אין שטוב.

מאָג ווי נאכט זיינען דארטן געווען אינטריגעס מיט סודות, מיט שושקערייען, מיט רכילותן. דער פעטער איצע מיט דער מומע סאָסע האָבן געהאלטן אין איין קלאַנג זיך אויף דער באַבע גימל, אַז ס'איז שווער ביי איר אַ גראַשן אַרויסצובאַקומען פון אונטער די קישנס, און אויפן זידן, אַז ער איז שוין צו פרום, אַזוי פרום אַז ער איז שוין עובר-בטל. . .

און די באַבע גימל האָט זיך באַקלאַגט אויף איר שנור און אויף איר בן-יחיד, אַז זיי גיבן איר נישט אַפּ קיין כבוד ווי אַ מאַמען, און אַז זיי קוקן שוין אַרויס, זי זאָל צומאַכן מיט אַן אויג, אויף דער ירושה, אויף דער ירושה קוקן זיי אַרויס! זיי אויף צו-להכעיס וועט זי נאָך לעבן און לעבן, כאַטש דער טויט איז איר טויזנט מאַל מער ניהא, וואָרעם וואָס טויג איר דאָס לעבן, משמיינס געזאַגט, אַ קאַליקע; באַגראַבן אַזאַ טאַכטער, אַזאַ חיה-אסתר, אַ מאַמע פון אַזוי פיל קינדער, ווינד איז איר און וויי! . . . מיט די אויסגעדריימטע עלנ-בויגנס קוועטשט זי אַרויס אַ טרער פון אירע קאַליע אויגן, רופט צו די קינדער, שאַרט מיט די אויסגעדריימטע הענט אונטער די קישנס, נעמט אַרויס און שענקט זיי אימלעכן באַזונדער אַ פאַר גראַשנס.

דערזעט דאָס די קליינע חוה-ליבע מיט די רויטע בעקלעך און מיט די קליינע ליפעלעך און טראַגט עס אַפּ באַלד צו דער מומע סאָסע. און די מומע סאָסע גיט עס באַלד איבער דעם פעטער איצען. און ביידע שושקען זיי זיך, אַז פאַר אירע אַי י ג ע נ ע קינדער זשאַלעוועט מען אַ קאַפיקע און די פ ר ע מ ד ע קינדער צעטיילט מען מאַיאַנטקעס גאַנצע! . . . און די קינדער הערן דאָס, און עס גייט זיי נישט איין. עס שלאַגט זיי צו דער גאַל.

וואָס ווייטער אַלין ערגער. די קינדער פילן אַז זיי זיינען דאָ איבעריק. זיי זעען ווי מע קוקט אויף זיי בעת זיי עסן, זיי הערן הינטער די פלייצעס, אַז מע רעדט פון זייערע „אַפעטימלעך“. עס שטעלט זיך זיי שוין דער ביסן אין האַלדז. זיי קוקן שוין אַרויס אויף

ביחירות — איינער אַליין.

רכילות — gossip.

עובר בטל — נישט אין גאַנצן ביים פולן זינען, נישט אין גאַנצן קלאַר איבער אַלטקייט.

ניהא — ליב, אַנגעלייגט.

א בריוול פון טאטן ווי אויף משיחן — ווען וועלן זיי שוין פארן אהיים?

דער גומער גאט האט זיי געהאלפן, דאס גומע בריוול איז שוין דא: דורך א פערעיאסלאווער בעל-עגלה, אָנגעקומען מיט א צו-שריפט, אז מיטן דאזיקן בעל-עגלה טאקע זאלן די קינדער זיך אויפ-זעצן און פארן אהיים. כאַטש דער בעל-עגלה איז געשיקט געוואָרן, ער זאל ברענגען צו פירן נחום ראַבינאוויטשעס קינדער, פונדעסט-וועגן האַט ער ניט געקאָנט ביישטיין דעם נסיון — טאַמער וועט אים גאָט צושיקן אויף צוריקוועגס כאַטש אַ פאַר פאַרשווינדלעך, וועט דאָס זיין ווי געפונען. האַט ער זיך אַרומגעדרייט אין מאַרק מיט דער בייטש אַ טאַג און צוויי און דריי. די פערדלעך האָבן גע-בראַמקעט דעם האַכער — און פאַרשווינדלעך ניט אַ לעק! די קינדער האָבן ניט געקענט פאַרטראַגן דאָס וואַרטן. און אַט זאָגט מען זיין אַן די גומע בשורה — זיי פאַרן! אַ סימן: דער בעל-עגלה האַט שוין אַרויסגעקאַטשעט דעם וואָגן און שמירט שוין די רעדער. . .

די קינדער כאַפן זיך אַריין אין שטוב אַריין. זיי קלייבן זיך אין וועג אַריין, געזעגענען זיך אַפּ מיט די באַהוסלאַווער חברים, מיט דער אַלטער קלויז און מיטן זיידן און מיט דער באַכען. דער זיידע משה-יאַסע בעת מעשה זאָגט זיי מוסר, פאַרשטייט זיך, און הייסט זיי זיין ערלעכע יידן. און די באַכע גיטל ווישט די אויגן מיט אירע אויס-געדרייטע הענט. נאָר פונעם פעטער איצע מיט דער מומע סאַסע הערן זיי אַ קאַלטן „פאַר-געזונט“. די צוויי וואַלטן דווקא געווען צופרידן, וואָס די „פרעמדע קינדער“ פאַרן אַוועק, איז זיי פאַרשטערט געווען די שמחה, וואָס ניט אַלע פאַרן זיי אַוועק. עס פאַרן נאָר די יינגלעך. די צוויי מיידלעך זיינען געבליבן אין באַהוסלאַוו.

וואָס איז די מעשה? אַ פּראַסמע מעשה. די באַכע גיטל האַט געזאָגט: זי וועט זיי ניט לאָזן. זי וויל ניט, איר חיה-אסתרס קינדער זאלן אַריינפאַלן צו אַ שטיפּמאַמע.

— נו, און אַז די יינגלעך פאַלן אַריין צו אַ שטיפּמאַמע איז גוט? כע-כע!

— וואָס גלייכסמו יינגלעך צו מיידלעך? וואָס האַרכט אַ יינגל אַ שטיפּמאַמע? אַ יינגל גייט אַוועק אויף אַ גאַנצן טאַג אין חדר

מושטיינס געזאָגט — אויך מיר... וואָס איז דאָ שוין פאַראַן וואָס צו זאָגן;
אז אַך און אַז וויי; צום אומגליק.
קאַליע אויגן — קראַנקע אויגן, קאַליע געוואַרענע אויגן.
מאַיאַנטקעס — פאַרמעגנס, estates.
ביישטיין דעם נסיון — זיך ניט לאָזן פאַרפירן.

אריין. און א מיידל וואָס? אַ מיידל בלייבט אין דער היים ניאָג-
שטען דער שטיפּמאַמעס קינדער. . .

דער פעטער איצט איז מיט דעם נאָך אַלץ ניט באַפּרידיקט. ער
גלעט זיך די פּאָות, קוקט אויף די קישנס און שמייכלט און רעדט
טיף דיפּלאַמאַטיש, קוים וואָס מע שטויסט זיך:

— און ווי וואָלט געווען למשל, ווען אַלע קינדער זאָלן זיין
מיידלעך? כּע-כּע!

— וואָלט איך אַלע מיידלעך — ענטפּערט אים די באַכע —
געלאַזט ביי זיך.

דער פעטער איצט רעדט ווייטער, נאָר אַן אַ שמייכלע, און
אַלץ פאַרשמעלט:

— וואו וואָלסטו גענומען געלט אויף אויסצוהאַלפּן אַזוי פיל
מיידלעך? (שוין אַן אַ כּע-כּע!).

— גאָט וואָלט מיר געהאַלפּן — ענטפּערט די באַכע רואיק —
אַט האָט דאָך מיר גאָט געהאַלפּן אויסצוהאַדעווען אַזאַ קדיש ווי
דו, וואָס קוקט אַרויס אויף מיין ירושה, האָט מורא ס'וועט אים ניט
קלעקן. . .

— איצע! — רופּט אים די מומע סאַסע פון איר חדרל —
איצע! קום אַהער, איך דאַרף דיר עפעס זאָגן! . . .
די קינדער קוועלן אַן פון דער באַכע גיטל, וואָס זי האָט אַזוי
קונציק אַפּגעשניטן דעם פעטער איצען, און זיינען זיך מחיה, וואָס
זיי פאַרן שוין צוריק אַהיים.

אַ ביסל איז זיי נאָר אַריין אין נאָו דאָס וואָרט „שטיפּמאַמע“,
וואָס זיי האָבן דאָ דערהערט צום ערשטן מאל. זיי וועלן הייסט עס
האַבן אַ שטיפּמאַמע? וואָס איז דאָס אַזעלכעס „שטיפּמאַמע“?
און מיט וואָס איז אַ שטיפּמאַמע אַזוי ביטער, וואָס די באַכע גיטל
האַט שוין באַצייטנס אויף זיי רחמנות? ס'איז כּדאי כּלעבן אַנצור-
קוקן די שטיפּמאַמע. ס'איז כּדאי שוין צו פאַרן אַהיים. . . אַהיים!
אַהיים! . . .

[די קינדער זיינען שוין אין דער היים. די באַכע מינדע איז
שוין דאַרטן וואו די מאַמע זייערע — אַ קבר לעבן אַ קבר. און
דאָ הערן זיי — „שטיפּמאַמע“, „שטיפּמאַמע“. וואָס האָבן זיך
מענטשן אַנגעכאַפּט — „שטיפּמאַמע“? וועדליק די קינדער האָבן
זיך אַנגעהערט „שטיפּמאַמע“ און „שטיפּמאַמע“, האָבן זיי געמעגט

מיינען, אז א שטיפמאמע איז טאקע באמת מיט הערנער. אז אויף יעדער טריט און יעדער שריט האָט מען זיי געסטרעשעט מיט דער „שטיפמאמע: „וואַרט אויס, שקצים, אָט וועט דער טאָטע אַרויס-פאַרן אויף דער וועלט און וועט אייך ברענגען אַ שטיפמאמע, וועט איר וויסן וואָס פאַר אַ גאָט מיר האָבן!“ . . . וואָס דאַרפט איר מער — טאָמער וואַרעמט די זון ניט אַזוי פּויגלידיק, זאָגט מען: „די זון וואַרעמט ווי אַ שטיפמאמע“. . . עס מוז דאָך עפעס זיין אין דעם. אַ וועלט איז דען משוגע?

מיט אַ מאָל איז דער טאָטע נעלם געוואָרן. ס'איז אַוועק אַ וואַך, און אַ וואַך, און נאָך אַ וואַך. וואו איז אַהינגעקומען דער טאָטע? מע זאָגט ניט! עלטערע ריידן צווישן זיך, נאָר שטילער-הייט, די קינדער זאָלן ניט הערן און מער אויפן וואונק. נאָר איין מאָל האָט אין חדר דער רבי זיך אַרויסגעכאַפט מיט אַ וואַרט. ער האָט אַ פרעג געגעבן ביי די קינדער: „נישטאָ נאָך דער טאָטע פון באַרדיטשעוו?“ און די רביצן האָט צוגעזעצט: „וואָס זשע? אַזוי גרינג קומט עס אָן אָן אַלמין אַראָפּצוברענגען אַ שטיפמאמע פאַר די יתומים?“ . . .

דאָס האָט זיי אַ ביסל אַ פאַרקע געגעבן און אַרויסגערופן מאַד-נע געדאַנקען. אַבער ניט אויף לאַנג, וואַרעם אָט איז מען געקומען צו זיי אין חדר אַריין און מע האָט זיי אַנגעזאָגט אַ בשורה: „דער טאָטע איז געקומען און געבראַכט צו פירן פון באַרדיטשעוו אַ שטיפ-מאמע“. „מזל-טוב! — האָט זיך אַריינגעמישט די רביצן — איר זאלט דערלעבן אַנזאָגן בעסערע בשורות!“ . . . און דער רבי האָט אַפּגעלאָזט די קינדער אַהיים פאַר דער צייט.

געקומען אַהיים, האָבן די קינדער געטראָפּן די גאַנצע משפּחה: דעם פעטער פיניע מיט זיינע זין, די מומע חנה מיט אירע טעכטער, אַלע אַרום טיש. מע האָט געטרונקען טיי, כלומרשט געגעסן לעקעך און איינגעמאַכטס און גערייכערט פאַפּיראַסן, און גערעדט פּוסטע רייד, וואָס אַ וואַרט צו אַ וואַרט האָט זיך ניט געקלעפט, וואַרעם קיינער האָט נישט געהערט וואָס דער אַנדערער זאָגט. יעדערער איז געווען אַריינגעטאָן אין זיינע אייגענע געדאַנקען, און אַלע אין איינעם האָבן געהאַלטן אין איין קוקן אויף דער שטיפמאמע. און אין איין באַטראַכטן און אַפּשאַצן די מציאה, וואָס דער טאָטע האָט איינגעהאַנדלט אין באַרדיטשעוו.

אַ פאַרקע געבן — אַ שטייט געבן, אַ שטאַך געבן.

און דאָכט זיך, מען איז געווען צופרידן מיטן אַנקוק. אַ יידענע אַ בכבודע, ניט קיין נאַרישע, און דער עיקר — אַ ליבלעכע, אַ צו-געלאַזמע, אַ גוטע, אַ מענטש אָן אַ גאַל! היינט וואָס האָבן זיי דאָ געפילדערט, געמאַכט אַנשמעלן — „שטיפּמאַמע“? . . .

ערשט העט-שפעטער, אין אַ וואַך אַרום אַדער אין צוויי, האָט זיך די שטיפּמאַמע אַרויסגעוויזן מיט איר היציקן טעמפּעראַמענט און קודם כל אַרויס מיט איר שפּראַך, מיט איר אמת באַרדיטשעווער שטיפּמאַמע-לשון, אַ שפּראַך אַ גלאַטע, אַ רייכע, אַ בלומענדיקע: אויף איטלעך וואָרט אַ קללה, און צום גראַם, און דווקא אין גוטן מוט. . .

דער העלד פון דער דאָזיקער ביאָגראַפיע איז זיך מודה, אַז אַ היפש ביסל קללות אין זיינע שפּעטערדיקע ווערק האָט ער גענאַשט פון דער שטיפּמאַמע און פון איר מענה-לשון.

מענה-לשון — געשליפענע צונג, ניין מאָס רייד, גרויס מויל, זידלערייען.

דער „איינפאר“. — דאָס פאַררופן אורחים. — ווידער חלומות וועגן אוצר.
— דער קאַלעקטאָר. — די געראַטענע איידעמס.

יסט איר וואָס הייסט אַן „איינפאַר“? אַ גרויסער
הויף מיט גרויסע שטאַלן פאַר פּערד און וואַגנס
און מיט גרויסע חדרים מיט בעטלעך פאַר די
אורחים.

מערסטנס זיינען אין די חדרים געשטאַנען
צו עטלעכע בעטלעך, און דער אורח וואָס איז
פאַרפאַרן האָט נאָר אַפּגעדונגען אַ בעטל, ניט
קיינ גאַנצן חדר. סײַדן אַ נגיד, אַן אַפּגעפּוצטער, אַ מיוחס. אַזעלכע
זיינען אַבער געווען זעלטן, און די האַבן געהייסן „פעטע“ אורחים.
דאָס רוב אורחים זיינען געווען „בעטלעך“. די האַבן נישט באַ-
דאַרפט באַזונדער קיין סאַמאָואַרן מיט קיין באַדינערס. איין סאַ-
מאָואַר אַ גרויסער איז אַריינגעטראָגן געוואָרן אין זאַל, און יעדערער
פון די „בעטל-אורחים“ האָט זיך געהאַט זיין טשייניק מיט זיין
ביסל טיי — גיסט אייך, יידישע קינדער, און טרינקט אייך וויפל
אייער האַרץ גלוסט! . . .

אַ מחיה געווען אַנצוקוקן אין דער פרי אַדער אויף דער נאַכט
ביי ראַבינאַוויטשן אין איינפאַר. אַ גאַנץ בינמל יידן אַרום טיש,
מע טרינקט און מע רעדט אַלע אין איינעם און מע גראַגערט און
מע רייכערט — דעם רויך כאַטש שניידט מיט אַ מעסער! און ריידן
רעדט מען פון וואָס איר ווילט: פונעם יאַריד, פון דאַקטוירים, פון
חזנים. און דער באַלעבאַס אַליין, ר' נחום ראַבינאַוויטש, מיט אַ
קעצן כאַלאַטל, מיט אַ קיילעכיק יאַרמלעקע אויפן קאַפּ און מיט אַ
גראַבן פאַפּיראַס, זיצט צווישן די אורחים אויבנאַן, ווי אַ מלך, און

גראַגערן — קלאַפּן מיט גראַגערס, ריידן כסדר און הויך.

הערט זיי אויס אלעמען אין איין צייט, אַכער נאָר מיט איין אויער, ווייל מיטן אַנדערן אויער הערט ער זיך צו, אפשר ניט ווילנדיק, צו דער שטיפּמאַמעס מענה-לשון, וואָס גיסט זיך ווי בוימל און ציט זיך אזוי ווי האַניק.

דאָס רעכנט זי זיך מיט אירע שטיפּקינדער אויפן ניכטערן האַרצן, מיילט זיי אויס ברכות יעדערן באַזונדער מיט דער פולער האַנט. דערלאַנגט דעם אַ זעץ אין זייט אַריין, דעם אַ סטוסאַק אין האַלדז-און-נאַקן. זי וויל אַז איינער זאָל גיין פאַרוויגן דאָס קינד, אַז דער אַנדערער זאָל גיין אין מאַרק אַריין איר העלפן מאַרגן דעם קויש, און אַז דער דריטער זאָל גיין גלאַט אין דער ערד אַריין. . .

און די קינדער פאַלגן, טוען וואָס מע הייסט זיי, וואַרעם די צייט איז שלעכט, פרנסה איז געשלאַגן, אין חדר גייט מען נאָר אַ האַלבן מאַג, דעם אַנדערן האַלבן מאַג העלפט מען אויס דעם טאַמז ווי ווייט מע קאַן. ווער אין שטוב אַרום די אורחים און ווער אין דרויסן, אויפן בענקעלע ביים טויער, צו פאַררופן די דורכפאַרנדיקע בעלי-עגלות: „אהער פאַרפאַרט, אַהער!“ . . .

אָוודאי איז אין דרויסן, אויפן בענקעלע ביים טויער, שוין בע-מער ווי אויסצושטיין דעם הוהאַ מיטן גיהנום, מיטן גלות-שטיפּמאַמע אינעווייניק אין שטוב. דאָס זיצן ביים טויער אויפן בענקעלע איז נאָר קיין אַרבעט ניט. דאָס איז אַ שפּילכל, אַ פאַרגעניגן. ווער שמועסט זומער, אַז די בעלי-עגלות פליען מיט אַ הוק און מיט אַ פּיף און מיט אַ קנאַק. און אַלע יינגלעך פון די איינפאַרהייזער טוען זיך אַ לאַז אַקעגן דעם בעל-עגלה מיט אַ פּריילעך געפּילדער: „אהער! פעמער! אַהער פאַרפאַרט!“ . . . און דער בעל-עגלה ענטפערט זיי אַפּ מיט דער בייטש, פליט דורך פאַרביי און ווערט פאַרשוואַנדן אינעם געדיכטן שטויב, לאַזט איבער די יינגלעך מיט אַ נאָז.

דאָס איז אַכער נאָר זומערצייט, ווען שיפן גייען אויפן דניע-פער. ווינטער, אַז דער דניעפער שטעלט זיך אַוועק, לעבט דער איינפאַר פון אַן אַנדער סאַרט אורחים. ווינטער פאַרן אַריין גרויסע בויען מיט אורחים, ניט אויף צו עסן שבתים און צו פאַרנעמען בעט-לעך. זיי זיינען ניט קליין צו ליגן אַלע אין איינעם אויף דער ערד, און זיי גיבן צו לייזן נאָר פאַר היי און האַכער. פון אַזעלכע פאַר-שויען האַט מען ווינציק נחת און פרנסה נאָך ווינציקער.

אויפן ניכטערן האַרצן — נאָך פאַרן עסן עפעס, גלייך אין דער פּיר. דער טייך שמעלט זיך — דער טייך ווערט פאַרטראַן.

היינט דאס זיצן אליין אויפן בענקעלע ביים טויער אויפן פראסט איז אויך עפעס ניט אזוי זיס. ווינטער אויף דער קעלט איז שלום געזעסן אויפן בענקעלע ביים טויער, געפרארן ווי א הונט, איינגע-הילט אין א צעריסן פעלצל מיט אזעלכע שטיוועלעך, וואס האבן זיך געבעטן צום שוסטער. און ער האט געקלאפט א פוס אן א פוס און ארויסגעקוקט, מאמער וועט זיך באווייזן א בעל-עגלה אדער א בויד מיט אורחים, וועט ער אויפשטיין, זיך לאזן אקעגן: „אהער פארט! פארפארט אהער!“ . . .

זיינען אבער בעל-עגלות ווי אויף צולהכעים דורכגעפלוין פארביי און זיינען גאר פארפארן אין א צווייטן, א רייכערן איינפאר, טאקע אקעגן. דארטן זיינען, זאגט מען, פאראן חדרים גרויסע, מיט ווייכע בענקלעך, מיט שפיגלען, מיט נאך און נאך זאכן וואס די ראבינאוויטשעס פארמעגן דאס ניט. דערפאר איז דארט תמיד פול געפאקט מיט פעטע אורחים. און ביי זיי, ביי די ראבינאוויטשעס אין איינפאר, איז פוסט, כאטש הינט צו טרייבן. און דאס פאר-דריסט שלומען זייער שמארק. א סך פעטע אורחים ווערט ביי אים אן אידעאל, א צווייטער „אוצר“, פון וועלכן ער חלומט אצינד, ווי ער האט געהלומט א מאל, אין שמואליקס צייטן. . .

עס פארט דורך א בעל-עגלה מיט בכבודע פארשוניגען, פעטע אורחים אין בערענע פעלצן, און איידער שלום באווייזט ארויס-צורידן דאס ווארט: „אהער!“ , האט דער בעל-עגלה שוין אליין אפגעשטעלט די פערדלעך: „טפדרו!“ — און עס קריכן ארויס פון דארטן די בכבודע פארשוניגען אין זייערע בערענע פעלצן. און מע טראגט אראפ נאך זיי געלע לעדערנע טשעמאדאנעס, אנגעפאקט מיט כל-טוב, יעדער טשעמאדאן וועגט א פוד! און זיי מארשירן אריין אין שטוב אריין, און זיי הייסן זיך געבן איטלעכן באזונדער א נומער, און בעטן מע זאל זיי דערלאנגען סאמאואארן, און הייסן קאכן ווא-רעמעס און וועטשערע. און עס קומט אריין צו זיי דער טאמע אין דער יארמלקע, מיט א שמיכלענדיק פנים, און שטעקט זיי אפ א ברייטן שלום-עליכם און פרעגט זיי צי רעכענען זיי דא שבת האלטן? צעלאכן זיי זיך און זאגן: „וואס עפעס איין שבת? פאר וואס ניט דריי שבתים?“ און לאזן לאזט זיך אויס, אז דאס זיינען גאר סוחרים, וואס זיינען געקומען קויפן ווייץ, און ביי קויפן ווייץ וועט דער טאמע קאנען כאפן א שייך פארדינסטל קאמיסיע, און טאקע פאר

וואָס ניט אָפּלעקן אַ ביינדל? . . . אין דעם קומט אָן די שטיפּמאַמע, אַרויפגעכאַפּט אויף זיך די שבתדיקע זיידענע פאַטשיילע; דאָס פנים פּלאַקערט איר פאַר פּרייד, און זי קומט מיט איין אויג אויף די פעטע אורחים און טוט אַ פּרעג שטילערהייט: „ווער האָט זיי דאָס געבראַכט צו פירן?“ — „איך האָב זיי פאַררופּן, איך!“ — ענטפּערט איר שלום מיט גדלות און איז גליקלעך, וואָס אויך ביי זיי וועט אַ מאָל זיין אַ גוטער מאָג, כאָטש איין גוטער מאָג. און אַ שבת אַ גוטער — אַך! וואָס פאַר אַ פּריילעכער שבת ביי זיי וועט זיין! און פאַר וואָס עפעס נאָר איין שבת? פאַר וואָס ניט אַלע דריי שבתים? . . .

דאָס אַלצדינג וואָלט געווען זייער גוט, ווען ס'זאָל ניט זיין קיין פאַנטאַזיע, קיין חלום. די דאָזיקע פעטע אורחים אין די בערענע פעלצן מיט די געלע טשעמאַדאַנעס זיינען טאַקע צוגעפאַרן און טאַקע אָפּגעשטעלט זיך, נאָר ניט ביי זייער איינפאַר — אַקוראַט אַקעגן האָבן זיי זיך אָפּגעשטעלט. . . „אַך! וואָסערע שלעכטע, שלעכטע אורחים! וואָס וואָלט זיי געאַרט, זיי זאָלן בעסער גע-ווען פאַרפאַרן צו אונדז?“ — טראַכט זיך דער שטענדיקער בעל-חלומות און קומט אַריין אין שטוב אַ דורכגעפּרויענער דורך און דורך, און טרעפט דעם טאַטן אינעם קעצענעם כאַלאַטל, איינגעבויגן אין דרייען איבער אַ ספּר, און די שטיפּמאַמע גליט ווי אויף פאַקן: „נישט געקומען קיינער?“ וואָס וועט זי מאַן מיטן ברויט וואָס זי האָט אָנגעכאַקן, און מיט די פּיש וואָס זי האָט אָנגעקאַכט? כאָטש נעם וואָרף זיי אַרויס פאַר די הינט! „צי איר מיינט אפּשר, אַז ס'וועט זיין פון אייער טוועגן? — ווענדט זי זיך צו די שטיפּקינדער — איר זייט נאָר נעכעך קראַנק צו עסן אַלטגעכאַקן ברויט! ס'וועט זיך אייך אַוודאי שטעלן פאַפּעריק אין האַלדז, אַדער אייער מאָגן וועט עס חלילה ניט פאַרדייען!“ . . . און עס גייט אַוועק אַ באַ-קאַנטער מענה-לשון.

צו באַוואַנדערן, וואָס פאַר אַ שטאַרקער מענטש אָט דער שוואַ-כער ייד, דער שטילער און פאַרטראַכטער נחום ראַבינאַוויטש, האָט באַדאַרפט זיין, אַז ער האָט געקאַנט אַריבערטראַגן דעם גלות פון דער שטיפּמאַמע, אויסהערן איר מענה-לשון מיט אירע ברכות, צווען ווי זי פּייניקט זיינע קינדער, און נישט אַרויסטרעטן מיט אַ וואָרט אפּילו! וואָס דער מענטש האָט איבערגעטראַגן אינעווייניק ביי זיך

אין הארצן — קאן מען ניט וויסן. ארויסכאוויזן האָט ער עס אַבער קיין מאָל ניט און אַרויסגעזאָגט האָט ער עס קיינעם ניט. און דער-פאַר אַפנים האָט זי געלייגט אויף אים כבוד, געערט, רעספעקטירט, נישט באַזאָנען זיך קעגן אים אַזוי גראַב, ווי צו זיינע קינדער, למשל, און געשעצט אים אַזוי הויך, ווי ס'איז נאָר מעגלעך געווען פאַר אַזאָ יידענע, וואָס האָט אַליין אויך קיין האַניק ניט געלעקט, נעבעך גוט אויסגעריסן געוואָרן, געהאַרעוועט ווי אַן אַקס אויף אַזאָ גרויסער שטוב מיט אַ כאַליאַסטערע קינדער, אייגענע און פּרעמדע. און אפשר האָט זיך איר רעספעקט גענומען דערפון, וואָס זי האָט געזען מיט וואָס פאַר אַ כבוד מע האַלט איר מאַן אין שטאַט, כאַטש אַלע ווייסן אַז ער איז ווייט פון אַ נגיד, פאַרדינט קוים דאָס שטיקל ברויט. קיין נאַרושע יידענע איז זי ניט געווען, נאָר אַ פאַר-בימערטע נשמה, נישט קיין איינגעהאַלטענע בשעת כעס און במכּע אַן אַפּנמלעכער מענטש: וואָס אויף דער לונג דאָס אויף דער צונג. דערפאַר וואָס דער טאַטע האָט איר קיין מאָל ניט געשמערט אין איר מענה-לשון, האָט זי אים ניט געשמערט אין זיינע זאַכן: אַריינקוקן אין אַ בוך, שפּילן אַ שאַך אַדער אַזוי פאַרברענגען מיט אַ מענטשן. און די מענטשן, מיט וועלכע דער טאַטע האָט פאַרבראַכט, זיינען געווען לויטער משכילים, אויפגעקלערטע יונגעלייט און גלאַט „קאַפּ-מענטשן“, מע קאָן זאָגן, די סמעטענע פון דער דעמאָליקער שטאַט-אינמעליגעניץ.

דער ערשטער באַדאַרף באַשריבן ווערן „דער קאַלעקטאָר“. ער האָט געהייסן „דער קאַלעקטאָר“ ווייל ער האָט געהאַנדלט מיט לאַ-טעריי-צעמלען. געמראַגן האָט ער שוואַרצע ברילן (געהאַט קאַליע אויגן), זומער און ווינטער איז ער גענאַנגען אין טיפע קאַלאַשן. קיין שטייוול ניט, נאָר קאַלאַשן, ווייסע זאַקן און קאַלאַשן. מע האָט אונ-טערגעשמועסט, אַז ער איז אַ שטיקל אַפיקורס, כאַטש ער האָט גע-טראָגן אַ לאַנגע קאַפּאַטע און געדיכטע פּאות. נחום ראַבינאַוויטש האָט געזאָגט אויף אים, אַז ער „ווייסט אַ שלל“. גאַנצע טעג האָבן זיי געקאַנט אַוועקזיצן אין צווייען און ריידן און ריידן אַז אַ שיעור. „דער קאַלעקטאָר“ איז געווען אַ גרויסער אכיון, נאָר אַ מוראדיקער בעל-בטחון. געווען זיכער אַז זיינע קונדן וועלן מוזן אַ מאָל אויס-נעמען דאָס גרויסע געווינס, און דורך דעם וועט ער שוין אויך גע-

פּאַפּעריק — across.
 לויטער משכילים — נאָר, בלויז משכילים; בלויז אויסגעקלערטע.
 אַ שלל — גאָר אַ סך.

האלפן ווערן. און געווינען, האט ער געזאגט, וועט נישט קיין אנהער, נאר נחום ראבינאוויטש, וואָרעס קיינער באַדאַרף נישט אַזוי נייטיק דאָס גרויסע געווינס. . .

איין מאל, ווען שלום זיצט אויפן בענקעלע ביים טויער, דער-זעט ער פון ווייטן דעם קאלעקטאָר, ווי ער שפּרייזט מיט די טיפּע קאלאַשן גלייך צו זיי. לויפט ער אַנזאָגן דעם מאַטן די בשורה: „ער גייט!“ — „ווער?“ — „דער קאלעקטאָר“ — „און אז דער קאלעקטאָר איז וואָס?“ — „וואָס הייסט? היינט איז דאָך דער לעצטער טאָג פון דער ציאַונג!“ . . .

דער קאלעקטאָר קומט אַרײַן אַ פאַרסאַפּעטער. מוז ער פּרײַער איבערכאַפּן דעם אַמעס און זאָגט אַ גוט-מאַרגן. ער זעצט זיך אַוועק, פאַרשאַרט דאָס הימל, ווישט זיך מיט דער פּאַלע דעם פאַר-שוויצטן שטערן און דערציילט אַ נײַס, אַז ס'איז הייס מיט סכּנת-נפּשות! . . . אַ פּאַווע. דערנאָך בינדט ער אויף די פאַטשיילע, אַ פאַרסאַלצעוועטע, אַ רוימע, מיט גרינע פּליאַמעס און שמעקט מיט הערינג. דאָרטן ליגן בײַ אים אַלע לאַטעריי-צעמלען. ער נעמט אַרויס מיט צימערדיקע באַוואַקסענע הענט אַ גרויסן בוּיגן פּאַ-פיר מיט אַ סך ציפּערן פון אויבן ביז אַראָפּ, זוכט און זוכט מיט די שוואַרצע ברילן. שאַט! ער האַט געפונען! ער שמעלט אָן די שוואַרצע ברילן אויפן מאַטן:

— אייער נומער, ר' נחום, איז דאָכט זיך, אויב איך האָב קיין טעות נישט, 16,394?

— איך פאַרשטיי נישט וואָס איר פּרעגט בײַ מיר — ענטפּערט אים דער טאַטע מיט אַ שמיכל. — מיר דאַכט אַז איר האַט אַ גומן זכרון: איר ווייסט אַלעמעס נומערן אויף אויסווייניק.

— אויף אויסווייניק, זאָגט איר? סע קאַן זײַן. הכלל, זעכצן טויזנט, זאָגט איר, דריי הונדערט מיט פיר און אַכציק.

ער קוקט דורך די ברילן און טאַפּט מיט די פינגער אינעם ציפּערדיקן פאַפיר. שלום פילט אַז אַט-אַט שפּרינגט אים אַרויס דאָס האַרץ. נו? לאַמיר שוין הערן! . . . נאָר דער קאלעקטאָר האַט צײַט. ער רעדט זיך פּאַוואַליע:

— אייער נומער, ר' נחום, האַט געוואונען . . . יא, ער האַט געוואונען . . .

שלום זעט, ווי אויפן מאַטנס פנים פליט דורך אַ געל כמאַרעלע

און ווערט פארשוואונדן. און אליין גלוסט זיך אים אויסשרייען מיט א קוויטש: קוקוריקו! — נאָר ער האלט זיך איין און שלינגט אימלעך וואָרט וואָס גייט אַרויס פונעם קאַלעקטאָרס מויל:

— געוואונען. . . אַבער אַ קליין געווינסל, גאָר אַ קליין געווינסל. עם וועט אויסקומען אזוי גרויס. . . דער קליינער חלשט שיר. . .

... אזוי גרויס ווי אַכט רובל מיט זעכציק. קומט פון אייך, אַפנים, אויב איך בין מיר ניט טועה, צוועלף מיט פופציק, און פון פריער, אויב איר געדענקט, דריי מיט אַכציק. האָבן מיר הייסט עם אַ קיימאָלן פון זעכצן מיט דרייסיק? נמצא, אז איר בלייבט מיר שולדיק אויף להבא אזוי גרויס אַפנים ווי זיבן מיט זעכציק. האַ? איז דאָס אזוי צי ניין? אַצינד ווילט איר דאָך מסתמא אַ ניי צעמל? וועל איך אייך געבן. נעמט, ר' נחום, קלייבט זיך אויס אַ נומער. היינט טיקס מאָל, אים ירצה השם, וועט איר שוין געווייס געווינען. שוין? האַט איר שוין אויסגעקליבן? וואָס פאַר אַ נומער? 8.613? לאַז גאָט געבן מיט גליק, אין אַ גוטער שעה זאָל זיין! ... וואָס קוקסטו זיך אזוי איין? (זאָגט ער צו שלומען) דו קונדאָס איינער! (אַ קוועטש דעם „אַס“)

דער קאַלעקטאָר האַט געבראַכט צו טראָגן דעם „שייגאַץ“ (אַ קוועטש דעם „אַץ“) ביכלעך [פון שרייבערס-משכילים]. און ווען דער טאַטע האַט אַ מאָל צוגענומען צו זיך פון דעם חברה-מאַן זיין ניט-געענדיקטן ראַמאַן „בת-ציון“ און באַוווּיזן צו אַלעם ערשטן דעם קאַלעקטאָר, האַט דער קאַלעקטאָר זיך גאַרניט געקאַנט אַנקוקן אינעם כתב און אינעם לשון און אין דער מליצה! און ער האַט געשענקט דעם „קונדאָס“ אַזאַ קניפּ אין באַק, אַז ס'איז געבליבן שטיין אַ בלויער סימן.

— איר ווייסט גאַרניט, ר' נחום, וואָס פאַר אַ פרי דאָס איז! שטראַף מיך גאָט, אויב איר ווייסט! פון אים וועט עפעס אויס-וואַקסן! אַט וועט איר זען וואָס פון אים וועט אויסוואַקסן! ... נאָכן קאַלעקטאָר זיינען אַפטע אַריינגייערס צו נחום ראַבינאַ-

זיך טועה זיין — אַ טעות האָבן.
קיימאָלן — סך-הכל, אין גאַנצן, אַ סומע, אזוי פיל ווי.
נמצא — קומט אויס.
„בת-ציון“ — „די טאַכטער פון ציון“.
מליצה — בלומענשפראַך, אַ געצאַצקעטער, געדריידלטער לשון; דער אופן שרייבן העברעאיש אין מיטן ניינצטן יאָרהונדערט.

וויטשן געווען די „גערעטענע איידעמס“, די אמתע זיידענע יונגע-
לייט, די צאצאקעס, די אינטעליגענץ פון שטאָט.

דער ערשטער, לייזער-יאָסל, איז געווען אַן עילוי, אַ יונגער-
מאַנטשיק וואָס האָט געקענט, אַזוי האָט מען געשמועסט, טויזנט
בלאָט גמרא בעל-פה, 1.000 ניט קיין 1999! פון תנך שמועסט
מען ניט, היינט אַ בעל-לשון-קודש, און אַ ברען, אַ לץ, אַ פאַרשלעפטע
קרענק... בסוד האָט מען אפילו אונטערגעשמועסט, אַז ער איז
אַ ביסל „געכאַפט“: פאַרקנייטשט דאָס דאַוונען, האַלט ניט פון
תעניתים, טראַגט דאָס נאַזטיכל אום שבת. דאָס איז אַבער אַלצדינג
געווען במל אַקעגן די טויזנט בלאָט גמרא אויסווייניק.

דער צווייטער איידעם, מאַגידאַוו, איז אויך געווען אַן עילוי,
אויך טויזנט בלאָט גמרא אויסווייניק — 1.000 ניט קיין 1999! און
אויך אַ בעל-תנך און אויך אַ בעל-דיקדוק און אַ בעל-לשון-קודש,
נאָר שוין נישט קיין לץ און נישט קיין פאַרשלעפטע קרענק ווי
לייזער-יאָסל. אדרבה, שוין אַ ביסל צו פיל אַ חקרן, אַ צו טיפער,
פאַרדרייטער מוח. אַלצדינג וואָס איר זאָלט ניט זאָגן איז פונקט
קאָפּיער. אַ שטיק עקשן — אַ „ליטוואַק“!

פאַרשטייט זיך אַז נחום ראַבינאַוויטש האָט ניט דורכגעלאָזט
אַזאַ טייערע געלעגנהייט, אַז די דאָזיקע גערעטענע איידעמס זאָלן
פאַרדערן זיין קליינעם בעל-תנך און זען ווי דער ימח-שמוניק שלום
שרייבט לשון-קודש. ביידע איידעמס האָבן געפונען, אַז דער ימח-
שמוניק איז טאַקע אַ ימח-שמוניק און מע טאַר אים ניט לאָזן גיין
לאיבוד. מע דאַרף זען פאַר אים עפעס אַ „תכלית“, מאַכן דאָס קינד
פאַר אַ „מענטשן“. איינער פאַרן אַנדערן האָבן זיי אים אַפגעלויבט
אין טאַג אַריין, געזאָגט אַז „מע קאָן גאַרניט וויסן, הערט איר, וואָס
פון דעם ימח-שמוניק קאָן אַ מאַל זיין“... און דער קאַלעקטאָר מיט
די שוואַרצע ברילן האָט אויך צוגעבאַמקעט, אַז ער זאָגט שוין לאַנג
אַז מע קאָן גאַרניט וויסן וואָס פון דעם „שייגאַץ“ (אַ קוועטש אויף
דעם „אַץ“) קאָן אַ מאַל זיין. . .

עילוי — עמעצער מיט אויסגערוייגלעכע פעאיקייט, prodigy.

בעל-פה — אויף אויסווייניק.

אַ פאַרשלעפטע קרענק — אַ וויצלינג, אַ לעבעדיקער יונג, אַן אַפלאַכער.

„געכאַפט“ — געכאַפט אין דער מעשה, ניט פרום, אַ ביסל אַן אַפיקורס.

במל — גאַרנישט, אַפגעשאַפט, אַן אַ ווערט.

חקרן — גריבלער, פאַרשער.

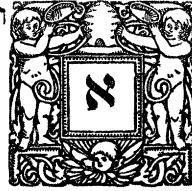
גיין לאיבוד — אין ניוועץ גיין, פאַרלאָרן גיין.

„תכלית“ — דאָ: אַ פאַסיקע פראַפעסיע אין לעבן.

און דער ימח-שמוניק האָט דאָס אַלצדינג געהערט, און די נשמה
האַט אים געצאָפּלט, און דאָס האַרץ איז אים געוואַקסן, און דער קאַפּ
האַט זיך אים געדרייט. און דער מאַטע — שמועס מען ניט. יענער
איז געווען אויפן זיבעטן הימל! יעדער זיפּץ פונדעסטוועגן האָט
אויסגעריסן אַ שטיק האַרץ. דאָס זיפּצן האָט באַדאַרפּט זאָגן: „איך
ווייס אַליין אַז מע קאָן גאַרניט וויסן וואָס פון דעם ימח-שמוניק קאָן
אַ מאַל זיין. נאָר גיט מיר אַן עצה, יידישע קינדער, וואָס טוט מען
מיט אים? ווי אַזוי מאַכט מען אים פאַר אַ „מענטשן“? אדרבה,
גיט עפעס אַן עצה“ . . .

ארנאלד אן אפיקורס. — שלום איז שרעקלעך מקנא דעם גימנאזיסטל סאלא-
מאן. — דער ווינקעלער. — דער טאטע שטאל און אייזן פארן
„קלאסניק“. — דער העלד באקומט א סטיפענדיע. — א
רעש אין שטאט.

ון עם האט זיך געפונען איינער וואס האט ר' נחומען
געגעבן אן עצה, א שארפע, א ראדיקאלע, נאר א
רעכטע עצה — און אים האט דער מאמע גע-
פאלגט. דאס איז געווען איינער פון די גרעסטע
פערעיאסלאווער אינטעליגענטן מיטן נאמען
„ארנאלד“.

דער ארנאלד איז געווען א יונגערמאן א פי-
לאזאף, זייער א סימפאטישער פארשוין. נישט קיין גרויסער, א
דארינקער, נאר א פעסטער, ווי פון שמאל אויסגענאסן. א געל בער-
דעלע, און דווקא גוט אונטערגעשאַרן, קיין סימן פון פאות. א קורץ
רעקעלע, א דין שמעקעלע און א צינגעלע — שאַרף ווי א גאלמעסער!
פעך און שוועבל! לאַכט אָפּ פון די חסידים, מאַכט אַ תל פון די
„פאנאטיקער“. „ערלעך דאַרף מען זיין — וואָס מוויג מיר פרומ-
קייט? מען איז אייך מוחל אייער פרומקייט, זייט בעסער ער-
לעך!“ — און זיין שאַרפער, גיפטיקער געלעכטער הילכט אָפּ
ווייט-ווייט!

פאַר אַט דעם חברה-מאַן האָט זיך אַפנים שלומס פאַטער באַ-
רימט מיט זיין זונס שרייבעכצן און מיט אים אַפנים זיך אַן עצה
געהאַלטן, וואָס טוט מען מיטן קינד, ווי אזוי מאַכט מען אים פאַר
א „מענטשן“? שלום איז אַנגעקומען אויף די דאָזיקע רייד פון
ארנאלדן:

גאַלמעסער — razor.
פעך און שוועבל — שיט פעך און שוועבל, רעדט זייער שאַרף קעגן מענטשן.

— די שרייבעכצן זיינע בין איך אים מוחל, נעמט וואָרפֿט זיי אַרויס אויפֿן מיסט. און דעם קליינעם, אויב איר ווילט אים מאַכן פֿאַר אַ מענטשן, נעמט און גיט אים אַזעלכע און דער רוסישער קרייז-שול. פֿון דער קרייזשול זיינען פֿאַר אים דערנאָך אַלע וועגן אַפֿן: ווילט איר אין ראַבינער-שול — אין אין ראַבינער-שול. ווילט איר אין גימנאַזיע — איז אין גימנאַזיע ...

מיט שלוםס אַריינקומען איז דער שמועס איבערגעריסן געוואָרן. און הגם אַרנאָלדס קריטיק איבער זיינע שרייבעכצן איז געווען פֿאַרן יונגן שריפטשמעלער עפעס גיט אַזוי פּויגלדיק, און אַן אַרמ האָט מען זיי אַזעלכעגעבן עפעס גיט אַזאָ בכבודיקן (אויפֿן מיסט), פֿונדעסטוועגן איז שלוםס געוואָרן אַט דעם אַרנאָלדן דער גרעסטער גוטער פֿריינד — נאָר פֿאַרן וואָרט „גימנאַזיע“, וואָס האָט גע-קלונגען אין זיינע אויערן ווי די שענסטע מוזיק און געהאַט דעם זיבעטן חן ביי אים אין די אויגן.

גיט אַזוי נאָך דאָס וואָרט „גימנאַזיע“, וואָס ער האָט נאָך איינגעמלעך גיט געוואוסט מיט וואָס מען עסט דאָס, ווי דאָס וואָס ער וועט זיין אַ „גימנאַזיסט!“ אַ קלייניקייט, אַ גימנאַזיסט? אַ גימנאַזיסט האָט ער געוואוסט, געקענט, געזען מיט זיינע אויגן. דאָס איז געווען דער איינציקער יידישער גימנאַזיסט אין פֿערע-יאַסלאָוו. און גיט קיין גימנאַזיסט, נאָר אַ „גימנאַזיסטל“, מיט ווייסע זילבערנע קנעפלעך און מיט אַ זילבערנער צאַצקע אויפֿן קאַשקעמל. און געהייסן האָט ער אויך שלום, נאָר גערופן האָט מען אים סאַ-לאַמאַן; אַ יינגל גלייך מיט אַלע יינגלעך, נאָר פֿאַרט גיט גלייך, פֿאַרט אַ „גימנאַזיסטל“, גאָר אַן אַנדער מין באַשעפֿעניש ...

ניין, שלוםס האָט נאָך אויף זיין לעבן קיינעם אַזוי גיט מקנא געווען, ווי אַט דעם גליקלעכן גימנאַזיסטל. פֿאַר וואָס איז ער גיט אויף זיין אַרמ? פֿאַר וואָס איז ער בעסער גיט יענקל דעם רופֿאָס זון? ער הייסט דאָך אויך שלום ... ער האָט אים געזען נאָך דעם אין חלום. ער האָט פֿון אים געחלומט אויף דער וואָר. ער איז אים גיט אַרויסגעקראַכן פֿון קאַפֿ אויף אַ מינוט. ער איז געוואָרן ביי אים אַ משוגעת, דער צווייטער חיים פֿרוכשטיין ... ער האָט אים מקנא געווען, שטאַרק מקנא געווען!

צוגיין צו אים ריידן האָט ער גישט געהאַט קיין מוט. ווי אַזוי רעדט מען דאָס מיט אַ גימנאַזיסטל? ווי אַזוי טרעט מען צו צו

א יינגל, וואָס הייסן הייסט ער שלום און רופן רופט מען אים סאָ-
לאַמאַן? ... נאָר פאַרנגעשטעלט האָט ער זיך אין דער פּאַנטאַזיע,
אַז ער איז אַ גימנאַזיסטל, און הייסט שוין אַליין אויך ניט שלום
נאָר סאַלאַמאַן, און אַז ער טראַגט אַ מונדירל מיט זילבערנע קנעפּ-
לעך און אַ צאַצקע אויפן הימעלע, און אַלע יינגלעך זיינען אים
מקנא, און אַלע יידן חידושן זיך: „אַט דאַס איז נחום ראַבינאַ-
וויטשעס זונדל, דער גימנאַזיסטל? ... אַט דער האָט אַ
מאַל געהייסן שלום? ...“

מע קאָן זיך פאַרשטעלן, וואָס פאַר אַ גדולה, וואָס פאַר אַ
יוס-טוב ס'איז געוואָרן ביי שלומען אין האַרצן יענעם טאַג, אַז
דער טאַטע האָט אים געגעבן צו וויסן, אַז מאַרגן, אַם ירצה השם,
הייבט ער אָן צו גיין אין די קלאַסן. ער איז שוין געווען, זאָגט
ער, ביים דירעקטאָר:

— פון קרייזשול, אַז גאַט וועט געבן, וועסטו אַריין אין גימנאַזיע,
און פון דאַרטן נאָך ווייטער ... ביי גאַט איז אַלץ מעגלעך, אַבי
זאַלסט נאָר וועלן זיך צוסטאַרען אַ ביסעלע.

שלום האָט שיר ניט אַרויסגעלאָזט קיין קוויטש — ער זאַל זיך
ניט שעמען פאַרן טאַטן. אַ שאלה אויב ער וועט זיך צוסטאַרען!
פאַר די אויגן איז אים געקומען יענקל דעם רופאַס גימנאַזיסטל מיט
די זילבערנע קנעפלעך און מיטן מאַדנעם הימעלע מיט דער צאַצקע,
— און דאַס האַרץ איז אים געוואָרן פול, און דער קאַפּ האָט זיך
אויס געדרייט, און טרערן, טרערן פון פרייד האָבן זיך אים גע-
שטעלט אין די אויגן. נאָר ער איז געבליבן שטיין ווי אַ סטאַטיק,
אַ נעבעכל וואָס קאָן קיין צוויי ניט ציילן. דער סטאַטיק האָט
אַבער אַרויסגעקוקט אויף דער מינוט, ווען ער וועט קאַנען בלייבן
אַליין: ער וועט שענקען זיך אַליין צוויי פעטש אין ביידע באַקן,
אַדער ביידע ליטקעס, אַדער גאַר געבן זיך אַ וואַרף אַרויף אויף
דער ערד און איבערקוליען זיך דריי מאַל הין-און-צוריק, אַדער
אָוועקשפּרינגען אויף איין פּוס ווייט-ווייט און אויסרופן מיט אַ ניגון:

סאַלאַמאַן! סאַלאַמאַן!

גימנאַזיסטל סאַלאַמאַן!

מונדיר — אונגפאַרעם.

צוסטאַרען זיך — זיך באַמיען.

ליטקעס — די מוסקלען פון די פיס, calves.

איבערקוליען זיך — איבעררייען זיך, איבערקוליען זיך.

— און דערווייל גיי, זיי מוחל, פארוויגן דאס קינד, דערנאך וועסטו זיך זעצן העלפן האקן ראזינקעס.

דאס פארשטייט זיך זאגט די שטימפאמע. און בכדי עס זאל ניט זיין קשה וואס פאר א ראזינקעס, וואס מע דארף זיי האקן, באדארף מען געבן צו וויסן, אז ווייל פונעם איינפאר אליין קאן מען נישט לעבן, האט נחום ראבינאוויטש געעפנט א קעלער, א וויינקעלער. ער אליין טאקע האט געמאכט די וויינען פון גע-האקטע ראזינקעס אונטער אלערליי נעמען. פונעם וויין האט זיך געצויגן דאס שטיקל ברויט גאר נישקשהדיק, מער פון אלע אנ-דערע פרנסות.

דאס אריינטרעטן אין דער קרייזשול איז ניט אנגעקומען אזוי גרינג און ניט אפגעלאפן גלאט. דער ערשטער שטיין אין וועג איז געווען דער פעטער פיניע. ער האט געארבעט מעשים. סטייטש, נעמען קינדער און מאכן זיי פאר גוים! ער האט זיך ניט בא-רואיקט, ביז ער האט ניט גענומען ביים ברודער דאס ווארט, אז ער וועט כאטש ניט לאזן זיינע קינדער שרייבן אום שבת. דעם תנאי האט טאקע נחום ראבינאוויטש אויסגענומען מיטן דירעקטאר פון קרייזשול בפירוש, אז שבת באדארפן זיינע, ראבינאוויטשעס, קינדער זיין פריי.

די צווייטע שוועריקייט פאר די קינדער איז געווען די שפראך. זיי האבן ביים אריינטרעטן אין קלאס פארשטאנען אזוי ווינציק רומיש, אז אלע האבן פון זיי געמאכט חוזק: סיי דער לערער, סיי די חברים. עס האט זיך אויסגעוויזן אז די בענק לאכן. און דאס האט דעם משיקאוון שלומען פארדראסן. ער איז געוויינט געווען אפצולאכן פון דער גאנצער וועלט, צום סוף לאכט מען גאר פון אים! ...

און די חברים, די שקצימלעך, האבן אויך ניט געשוויגן. קוים האט זיך געענדיקט דאס לערנען אין קלאס און די יידישע קינדער האבן זיך באוויזן אין הויף, אזוי האט מען זיי אוועקגעלייגט אויף דער ערד, און דווקא אין גוטן מומ, צוגעהאלטן די הענט מיט די פיס, און גוט אנגעשמירט די יידישע פיסקעס מיט גויאישן חזיר ... געקומען דערנאך אהיים מיט באטריבטע הערצער, האבן זיי מורא געהאט צו דערציילן דעם אמת, מע זאל זיי ניט אפנעמען פון די קלאסן. די שטימפאמע האט אזוי אויך געקאכט און געגראבן

קשה — שווער, אומקלאר, אומפארשטענדלעך.

אויף די „קלאסניקעס“ (אזוי האָבן געהייסן ביי איר די קינדער נאָכן אַרײַן אין קרייזשול). און ווײַל שלום איז געווען מער מתמיד פון אלעמען, האָט זי אים גערודפּט מער פון אלעמען.

אײַן מאָל, אין אַ שײַנעם פּרימאַרגן, האָט שלום געלײענט, אַרומ-געשפּאַנט איבער דער שטוב און אײַנגעחזרט אויף אויסווייניק די לעקציע, און דער טאַטע איז געשטאַנען אין טלית און תּפילין און האָט געדאַונט. די שטיפּמאַמע האָט זיך געטאַן איר אַרבעט: זי האָט געײַדעט דעם טאַטן, זיך דורכגעשמועסט וועגן דעם וואָס פאַר אַ גומן אַפּעטיט, קײן עין-הרע, זײַנע קינדער האָבן צום עסן און וואָסערע גוטע מאָנגס זיי האָבן. נישט פאַרגעסן אַנצורירן אויך דעם טאַטנס משפּחה... דאָס אַלצדינג האָט דעם טאַטן נישט גע-רירט. ער איז געשטאַנען מיטן פנים צו דער וואַנט און האָט גע-דאַונט, גלייך ווי ניט אים מײַנט מען. נאָר אַט האָט זי זיך צעלאָזט מיט איר מענה-לשון אויף שלומען, למאי ער גײט אַרום און לערנט:

ער מײַנט, דער שײַנער קלאַסניק, אַז כּרײַן איז זײַן פעטער און אַז ער איז שוין אַ גאַנצער פּרײַז און איז שוין פּטור פון אַלצדינג אַחוץ עסן! נישקשה, עס מעג דיר נאָך אַנשמײן, דו שײַנער קלאַסניק מיט די אויסגעדרײטע שטיוועלעך, זיך מטריח זײַן אַרײַנטראַגן דעם אורח דעם סאַמאָואַר. עס וועט חלילה ניט אַפּפּאַלן פון דיר קײן האָר אַפילו, און צום אַפּעטיט וועט דאָס דיר ניט שאַטן, און צום שידוך אַוודאי ניט...

דער „קלאַסניק“ איז שוין גרײט געווען זיך לאָזן אין קיך אַרײַן נאָכן סאַמאָואַר, אַז עס טוט זיך ניט אַ וואַרף דער טאַטע און כאַפּט אים ניט אָן פאַר אַ האַנט און צעלאָזט זיך ניט מיט אימפעט אויף לשון-קודש (נישט געוואַלט אין דאַוונען מפּסיק זײַן):

— אי—א—נו—פע—לא! לא! בשום אופן! מע דאַרף ניט! איך הייס ניט! איך וויל ניט! — האָט ער אויסגעלאָזט אויף יידיש און איז אַנגעפּאַלן אויף דער שטיפּמאַמע מיט אַ פּײַער אפּשר דאָס ערשטע מאָל זײַנט זי איז זײַן ווייב, אַז זי זאָל זיך ניט דערוועגן מער שאַפּן מיט אים פון דאַנען אַהײַן! מיט אַלע קינדער קאַן זי זיך שאַפּן, נאָר ניט מיט שלומען! שלום איז ניט גלייך צו אַנדערע! שלום באַדאַרף לערנען!

מתמיד — פליסיקער.
 יארען — נודיען, זיך איינעסן אין עמעצן, פאַרוואַרפן, to nag.
 זיך מטריח זײַן — זיך באַמײען.

„איין מאָל פאַר אַלע מאָל! אַט אַזוי וויל איר, און אַט אַזוי איז דאָס, און אַט אַזוי וועט דאָס זיין.“

די שטיפּמאַמע האָט צוגעביסן די צונג און איז אַנטשוויגן געוואָרן ווי אַ קעצעלע. פון דעמאָלט אָן איז זי צו שלומען געוואָרן גאַר אָן אַנדער מענטש.

און אז עס הייבט אָן גיין אַ מענטשן, גייט עס. איין מאָל אין קלאַס האָט דער דירעקטאָר פון דער קרייזשול, אַ גאַנץ וואוילער גוי, אָנגענומען שלומען ביים אויער און געהייסן, אז דער טאַטע זאָל קומען צו אים צו גיין אין דער קאַנצעלאַריע. ער דאַרף אים עפעס זאָגן. דערהערט אז דער דירעקטאָר רופט אים, האָט זיך נחום ראַבינאָוויטש גיט געלאָזט לאַנג בעטן, אָנגעטאַן די שבתדיקע קאַ-פאַטע, נאָך שטאַרקער אונטערגעקאַטשעט די אומערגעקאַטשעט פּאות און איז אַוועק צום דירעקטאָר הערן, וואָס וועט ער זאָגן. לאָזט זיך אויס אַזאָ געשיכטע: אַזוי ווי זיין זון שלום לערנט זיך אויסגעצייכנט גוט, קאָן ער אים שענקען אַ „פענסיע“ (דאַכט זיך אויב גיט הונדערט צוואַנציק רובל אַ יאָר, אַדער הונדערט צוואַנציק רובל אַ האַלב יאָר).

דאָס האָט אָנגעמאַכט אַ מאַדנעס רעש און טומל אין שטאָט. פאַר נאַכט קלייבן זיך צונויף די משפּחה — אַנקוקן וואָס פאַר אַ פנים ער האָט, דער „בעל-הפענסיע“. אָך! ווער עס האָט גיט געזען דעמאָלט דעם טאַטן, ווי ער האָט געשיינט און געלויכטן, דער האָט גאַר קיין גליקלעכן מענטשן אויף זיין לעבן נישט געזען. אפילו די שטיפּמאַמע וואָס האָט זיך משמח געווען גלייך מיט אַלע און איז דעם דאַזיקן טאַג געווען מאַדנע גוט, מכבד געווען די משפּחה מיט מיי און איינגעמאַכטס, האָט באַקומען חן אין די אויגן פונעם בעל-הפענסיע, וואָס האָט איר פאַרגעסן און מוחל געווען אַלצדינג. „וואָס איז געווען — איז געווען“... איצט איז ער אַ העלד. אַלע קוקן אויף אים. אַלע ריידן פון אים. אַלע לאַכן און פרייען זיך. דער מומע תּנחם קינדער, וואָס האַבן ליב צו טרייבן מיט אים קאַטאַוועס, פּרעגן אים: וואָס רעכנט ער צו טאַן מיט אַזוי פיל געלט? גלייך ווי זיי ווייסן גיט, אַז פונעם געלט וועט ער גיט זען אַ גראַשן אין די אויגן. גלייך ווי זיי ווייסן גיט, אַז דאָס געלט וועט צו גוי קומען דעם טאַטן אין געשעפט אַריין, אינעם וויינקעלער.

שאַט! אַט איז ער אויך דאָ — דער קאַלעקטאָר מיט די שוואַר-

צע ברילן און מיט די טיפע קאלעשן. ער וויל נאָר אַ קוק טאָן מיט זיינע בלינדע אויגן אויף דעם קונדאָס (אַ קוועטש אויפן „אַס“) און געבן אים, דעם שייגאַץ (אַ קוועטש אויפן „אַץ“), אַ קניפּ אין בעקל, אַרויסרייסן אַ שטיק פלייש. אויך די „אידעמס“, לייזער-יאָסל און מאַגידאַוו, זיינען אַריינגעקומען צום טאַטן אָפגעבן מזל-טוב און אַ ביסל זיצן און שמועסן פון השכלה און פון ליכטיקייט, פון פּראַ-גרעס און פון ציוויליזאַציע.

און נאָך זיי איז געקומען אַרנאָלד און האָט אַ ביסל פאַרשמערט שלומען די שמחה. ערשמנס, האָט ער באַוווּזן די יידן, אַז זיי זיינען בהמות, זיי ווייסן ניט וואָס זיי ריידן. די פענסיע איז ניט קיין פענסיע, נאָר אַ סטיפּענדיע; פענסיע איז פענסיע און סטיפּענדיע איז סטיפּענדיע. והשנית, איז שלום ניט דער איינציקער — ס'איז דאָ נאָך איינער אין דער קרייזשול, וואָס האָט באַקומען אַ סטי-פענדיע, אויך אויף הונדערט און צוואַנציק רובל (און דאָס איז געווען שלומס נייער חבר פון קרייזשול. אלי האָט ער געהייסן, אלי דאָדים). דערווייל איז שלום געווען אויפן זיבעטן הימל. ער האָט אַרויסגעזען בחוש, אַז זיינע אַמאָליקע חלומות וועגן זיין חבר שמואליקס „אוצר“ הייבן אָן פּאַוואַלינקע מקוים צו ווערן. . .

השכלה — בילדונג, די באַוועגונג צו פאַרשפּרייטן בילדונג צווישן יידן.

א מעשה מיט א יידיש ביכל וואָס רופט אַרויס געלעכטער. — יהושע-העשל
דער קלעזמער מיט זיין כאַליאַסטערע. — וואָס טוט מען?
קיין געלט איז נישטאָ!

לומם אידעאל איז געווען צו זיין אַ מחבר, אַ שריי-
בער, און ניט נאָר מיט אַ קריידל אויף די ווענט
(און שבת נאָך דערצו און דער פעטער פיניע זאל
אים פאַקן!), נאָר מאַקע אַ שרייבער פון אַ בוך.
אויף אים האָט נביאות געזאָגט זיין אַלמער
פריינד דער קאַלעקטאָר, אַז ער וועט אַמאָל זיין
אַ שרייבער און וועט שרייבן העברעאיש. אַראַנאָלד

דער אַפיקורס האָט געדונגען פאַרקערט: אַז אויב אַט דער חברה-
מאַן וועט אַמאָל שרייבן, וועט ער שוין זיין בעסער אַ רוסישער שריי-
בער, ניט קיין העברעאישער.

אַז דער „חברה-מאַן“ וועט אַמאָל שרייבן יידיש — דאָס איז
קיינעם אויף די געדאַנקען ניט געקומען, וואָרעם יידיש איז דען
אויך אַ שפראַך? דאָס הייסט, ריידן האָט מען קיין אַנדער שפראַך
ניט גערעדט אויסער יידיש, נאָר אַז מע קאָן שרייבן אויף יידיש —
ווער האָט דאָס געוואוסט? „זשאַרגאָן“, „עברי-מייטש“ — דאָס
איז אַ מאַכל פאַר ווייבער. אַ ייד האָט זיך געשעמט צו האַלטן
אַ יידיש ביכל אין די הענט — מע וועט זאָגן: אַ גראַבער יונג!

פונדעסטוועגן געדענקט זיך אַ מעשה נאָך פון קינדווייז. נאָך
אין יענעם פאַרוואַרפענעם קליינעם שמעטעלע, אין וואַראַנאָקא, האָט
אַ יידיש ביכל, און דווקא אויף „זשאַרגאָן“ געשריבן, געהאַט דעם
גרעסטן דערפאַלג. וואָס דאָס איז געווען פאַר אַ ביכל — קאָן זיך
שלום ניט דערמאַנען. ער געדענקט נאָר אַז ס'איז געווען אַ ביכעלע
אַ קליינמשיקס, אַ דאַרינקס, מיט געלע, פאַרסמאַלצעוועמע, צעפאַ-
לענע בלעטלעך, און טאַוועלעך, און אַפילו אַן אַ פאַדערבלעטל.

שבת צו נאכטס. אלע באַלעכצאָטים פון שמאָט האָבן זיך צונויפֿ-געקליבן ביי ר' נחום וועווִיקס אויף מלוּה-מלכה. די מאַמע איז פאַרנומען אין קיך מיטן באַרשט, און דער עולם האַלט זיך אונטער דערווייל. ר' נחום לייענט אַ מעשה-ביכל. דער מאַמע לייענט, און דער עולם זיצט אַרום מיט, רייכערט פאַפּיראַסן און מע קאַטשעט זיך, מע האַלט זיך ביי די זייטן פאַר געלעכטער. מע רייסט איבער אלע מינוט דעם פאַרלייענער און מע דריקט אויס די גרויסע התפעלות הויך אויף אַ קול. און עס שימן זיך קללות אויפן מחברס אַדרעס: „אַט אַ ימח-שמוניק! אַ כל-בוניק! אַ ממזר! אַ רוח אין זיין מאַמנס מאַטן אַריין!“ . . . אפילו דער פאַרלייענער אליין קאַן זיך ניט איינ-האַלטן, ווערט שיר דערשטיקט פאַר געלעכטער!

די קינדער ווילן ניט גיין שלאָפן, און שלום אַוודאי ניט. פאַר-שמיין וואָס דער מאַמע לייענט — פאַרשטייט ער ניט, נאָר ס'איז אים גלאַט געפעלן צו זען, ווי יידן מיט בערד קאַטשען זיך, האַלטן זיך ביי די זייטן און שיסן אלע מאַל מיט אַ געלעכטער. און ער זיצט פון דער ווייטנס און קוקט אין אַלעמעס פּנימער, ווי זיי שיינען, און ער איז מקנא יענעם יידן וואָס האָט געמאַכט אַט דאָס ביכעלע, און זיין טיפּסטער וואונטש איז אַז גאָט וועט העלפן, ער וועט אויס-וואַקסן און ווערן אַ גרויסער, וועט ער אויך אַנשרייבן אַזאָ מין ביכעלע וואָס יידן וועלן דאָס לייענען און וועלן לאַכן און וועלן אים שעלמן אין גומן מוט, גלאַט אַזוי זיך, אין מאַמנס מאַטן אַריין . . .

נאָר ווי די מעשה איז, אויב ער וועט זיין אַ שרייבער אַדער ניט, אויב ער וועט זיין אַ העברעאישער שרייבער אַדער אַ רוסי-שער — אַ „קענער“ וועט ער שוין זיין געוויס. ס'איז נאָר נימאָ צו ריידן. זיין אַ „קענער“ — דאָס האָט ער געמוזט און דאָס האָט ער געוואָלט. ער האָט געוואָלט קענען אַלצדינג. אפילו אַזאָ זאָך ווי פּידל שפּילן.

שפּילן אויפן פּידל איז אין יענער צייט געשטאַנען אין פּראַגראַם פון קענטעניש גלייך מיט אַנדערע זאַכן און האָט זיך אַנגעקערט מיט לערנען, ווי אַ שטייגער אַ מאַמנס אַ קינד האָט געלערנט דייטש אַדער „פּראַנצויז“. חיים פּרוכשמיין האָט געשפּילט פּידל. אַ סך יינגלעך האָבן געשפּילט פּידל. מיט וואָס איז שלום ראַבינאָוויטש ערגער פון זיי?

האַט אַבער דער מאַמע ניט געוואָלט. ער האַלט ניט דערפון.

עם איז אן איבעריקע זאך, האט ער געזאגט, אן עכירה די צייט, און עם קומט אויס ביי אים מעשה קלעזמער. מאטעמאטיקע, געאָגראַפֿיע — דאָס איז אַ זאָך. אַבער רימפלען אויפן פֿידל — וואָס איז פֿאַר אַן עובדאָ? אַזוי מענהט נחום ראַבינאַוויטש און איז פֿון זיין שטאַנדפֿונקט אפֿשר גערעכט.

הערט זשע אַבער וואָס זאָגט דערויף יהושע-העשל דער קלעז-מער? יהושע-העשל דער קלעזמער איז אַ ייד אַן ערלעכער, אַן אידעלער ייד, מיט צוויי גראַבע געדיכטע פֿאות. זאָגט ער בפֿירוש: „וואָס געהער זיך אַן דאָס מיט דעם? ער האָט, זאָגט ער, אויך קינדער, ניט ערגער פֿון אַלע ייִדישע קינדער, און שקצים אויך גוטע, דער רוח האָט זיי ניט גענומען! אלא דעריבער איז וואָס? האָט איר מורא אַז זיי שפֿילן ניט ביי אים אויף אַלע אינסטרומענטן?...”

יהושע-העשל דער קלעזמער האָט געוואוינט ניט ווייט פֿון חדר, אַזוי אַז מען איז געגאַנגען אין חדר אַריין, האָט מען באַדאַרפט דורכגיין פֿאַרביי יהושע-העשלען. דאָס הייסט קיין מוז איז דערביי ניט געווען: מען האָט זייער שיין געקאַנט אויסמייַדן און עם וואַלט געווען אַ סך נענטער, האָט אַבער שלום ליב געהאַט דווקא צו גיין פֿאַרביי יהושע-העשלען און דווקא בלייבן שמיין הינטערן פֿענצטער און הערן ווי יהושע-העשל דער קלעזמער מאַכט רעפֿע-טיציע מיט זיינע בנים וואָס שפֿילן אויף אַלערליי אינסטרומענטן. און דעמאָלט איז אים געווען ניט אַפֿצורייסן און ניט אַפֿצוטרייבן.

יהושע-העשלם בנים האָבן דאָס באַמערקט. האָט דער עלטערער, העמעלע, אים מכבד געווען איין מאָל מיטן סמיטשיק, דאָס אַנדערע מאָל מיט אַ קוואַרט וואַסער — עם האָט אַבער ניט געהאַלפֿן. דורך איין ציגאַר פֿיטון איז מען מיט העמעלען געוואָרן חבר, און שלום איז געוואָרן אַ בן-בית ביי יהושע-העשל דעם קלעזמער, נישט דורכ-געלאָזט קיין איין רעפֿעטיציע (און רעפֿעטיציעס זיינען געווען דאָרט אַלע מאַנטיק און דאָנערשטיק) און דורך זיי האָט ער זיך באַקענט מיטן גאַנצן בינמל מוזיקאַנטן, מיט דער גאַנצער קלעזמערשער משפּחה, מיט זייערע ווייבער און קינדער, מיט אַלע זייערע מנהגים, מיט זייער אַרטיסטיש ציגיינער-לעבן, און אַפֿילו מיט זייער שפּראַך, „קלעזמער-לשוון“. און דערנאַכדעם, שוין ווי שלום-עליכם, האָט ער

רימפֿלען — שלעכט שפֿילן, אַרויסברענגען מאַדנע קלאַנגען ציענדיק די סטרונעס.
רעפֿעטיציע — rehearsal.

עס טיילווייז אויסגענוצט אין זיינע ווערק: „אויפן פידל“, „סמעמ-פעניו“, „בלאנדזשענדע שמערן“ און אנדערע.

ווי איר זעט איז אין לערנען פידל שפילן ניט געווען קיין מניעה. געהערט האט ער געהאט גענוג. א טאלאנט, זאגט יהושע-העשל דער קלעזמער, האט ער אויך געהאט. וואס זשע נאך פעלט? אן אינסטרומענט, א פידל. און א פידל קאסט געלט. און קיין געלט איז נישטא! וואס טוט מען? דארף מען, הייסט עס, קריגן געלט... אט דא, ביי דעם קריגן געלט, האט זיך געטראפן א מעשה, א קאמישע, נאר א טרויעריקע, א מין טראגי-קאמעדיע.

דעם אורחם בייטעלע מיט קליינגעלט. — ער באגייט א גנבה און האט חרטה. — ווי אזוי ווערט מען פטור פונעם בייטעלע ?

ווישן די אורחים וואס האבן זיך אפגעשמעלט ביי די ראבינאוויטשעס אין „איינפאר“ איז געווען איינער א באשמענדיקער אורח, א ייד א ליט-וואק, א תבואה-הענדלער, מיטן נאמען וואלפסאן. דער וואלפסאן פלעגט איינשטיין חדשים-לאנג און האט זיך געהאט זיין שמענדיקן חדר. געווען איז דער וואלפסאן ביי די ראבינאוויטשעס א מענטש א היימישער, גענעסן דאס וואס אלע עסן, און אז די שטיפ-מאמע איז געווען עפעס ניט אזוי אויפגעלייגט, האט ער געכאפט פון איר א פסק גלייך מיט אלעמען, ווי אן אייגענער ...

געטראגן האט ער אין שטוב א קורץ כאלאמל און א מאל איז ער געגאנגען גאר אן א כאלאט, און גערייכערט האט ער מוראדיק גראבע געבלעטערטע ציגארן און ליב געהאט צו ריידן, האלטנדיק די געבלעטערטע ציגארן אין מויל, די הענט אין די הויזן, און גערעדט, און גערעדט — ניין מאס רייד!

דער חדר איז געווען אפן, דאס סאמאואארל ביים טיש, דאס טישקעסטל צוגעשלאסן, גאר די שליסעלעך הענגען דערביי — א דריי מיטן שליסל און דאס טישקעסטל איז אפן. וואס אין טיש-קעסטל טוט זיך — ווייסן אלע. דארט געפינען זיך ביכער, בריוו, חשבונות און געלט. איין טייטער א גרויסער, א גראכער, אנגע-שמאפט מיט פאפירגעלט — ווער ווייסט וויפל דארט איז! און אחוץ דעם טייטער, א לעדערן בייטעלע, אן אלמס, אן אפגעקראכנס,

לא תגנוב — „זאלסט ניט גנבענען“, פון צען געבאט.
טייטער — pocket-book.

נאָר שמענדיק פול מיט קליינגעלט, זילבערנע און קופערנע ממבעות, אויך היפשעך — הלוואי פארמאָגט דאָס אַזאָ יינגל ווי שלום, כאָטש האַלב, וואָלט אים אויך גענוג געווען אויף צו קויפן די בעסטע פידל אין דער וועלט ...

ניט איין מאָל האָט וואָלפסאָן געהאַט געעפנט דאָס מישקעסטל פאַר אימלעכן אין די אויגן און ניט ווילנדיק האָט שלום געכאַפט אַ קוק אויפן אָנגעפאַקטן מייסטער מיט פאַפירגעלט און דערהויפט — אויפן לעדערן ביימעלע מיט מינץ. און זיין גרעסטער וואונטש איז געווען, אַז וואָלפסאָן זאָל אַ מאָל פאַרלירן אַט דאָס ביימעלע און ער, שלום, זאָל דאָס געפינען. דאָס וואָלט געווען, ווי מע זאָגט, אַ כשרער טאַפּ מיט אַ כשרן לעפל. וויל ער אָבער ניט פאַרלירן, דער ליט-וואַק! ...

פועלט ביי זיך שלום, אַז ווען וואָלפסאָן גיט אים למשל די הויזן אויספוצן און פאַרגעסט דאָרטן דאָס ביימעלע, וואָלט ער עס אים אַ מכה אָפגעגעבן צוריק! ס'האַט זיך אַרויסגעגליטשט פון קעשענע בשעתן רייניקן — וואָס איז ער שולדיק? איז אָבער וואָלפסאָן אויך ניט קיין נאַר. אַלע מאָל ווען ער גיט די קינדער פוצן די מלבושים, לידיקט ער פריער אים אַלע קעשענעס — אַ ליטוואַק בלייבט אַ ליטוואַק!

פאַרדריסט דאָס שוין שלומען. איז ער זיך מיישב איין מאָל, אַז ס'איז יאָ אַזוי, אַז פאַרלירן ניט און פאַרגעסן אויך ניט, באַדאַרף מען געבן אַ קוק אַריין אין קעסטעלע, וויפל קליינגעלט דאָרט געפינט זיך ... און מיט דער דעה ניט חלילה צו באַגיין אַ גנבה, נאָר גלאַט אַזוי פון נייגעריקייט, האָט שלום איין מאָל אין אַ פרימאַרגן אַריין-געכאַפט זיך צו וואָלפסאָנען אין חדרל אַריין, זיך אַרומגעדרייט אַ וויילע, כלומרשט אויפגערוימט ביים מיש, בשעת דער ליטוואַק איז געשטאַנען אין זאָל מיט דער גראַבער בלעטערנער ציגאַר אין מויל און געגראַגערט. פונעם דאָזיקן אַרומדרייען זיך איז אָבער נישט אַרויסגעקומען גאַרנישט. ביים אַנרירן מיט דער האַנט די קאַלטע שליסעלעך האָט זיך אים אויסגעוויזן, אַז דאָס בינטל שליסעלעך האָט אויפגעהויבן אַ גוואַלד, און עס האָבן אים אָנגעהויבן ציטערן הענט און פיס. האָט ער זיך געגעבן אַ דריי אַויס און אַוועק פון וואָלפסאָנס חדרל מיט לידיקע הענט.

דער ערשטער סעאַנס איז אים ניט געראַטן. האָט ער געוואַרט אויף אַ צווייטן מאָל, זיך אַליין אויסגעוואַרפן, אַז ער איז אַ גנב:

„ביסט א גנב, שלום! האסטו נאך געהאט איין מחשבה א שלעכטע, ביסטו שוין א גנב... א גנב! א גנב!“

וואלפסאן האט פיינט געהאט צו זיצן איינער אליין ביי זיך מיט די פיר ווענט. אין זאל זיינען געווען נאך אורחים. האט ער בעסער פארבראכט אין זאל, גערייכערט און גערעדט ווי אלע מאל. שלום האט זיך ווידער א מאל אריינגעכאפט אין וואלפסאןס חדרל. איצטיקס מאל שוין מיט דער דעה ניט א קוק צו מאן, נאך טאקע עפעס געניסן אויך. סיי ווי סיי א גנב...

אריינגעכאפט זיך, האט ער זיך איבערגעבויגן מיטן גאנצן גוף איבערן טיש, גלייך ווי ער וואלט וועלן עפעס דערלאנגען פונעם אנדערן ברעג טיש, מיט דער לינקער האנט געגעבן א נעם דעם קאלטן שליסל, א דריי רעכטס — דער שלאס האט זיך געעפנט מיט א שטילן קלאנג — דיין! — און אנטשוויגן געווארן. ער האט געגעבן א קוק אריין אינעווייניק און געבליבן א פארציטרערטער. צו ערשט האט ער דערזען פאר זיך דעם גראבן טייסער און אפענעם, פול און פול געפאקט מיט פאפירגעלט. איין פאפירל ווען ער טוט נאך א שלעפ ארויס פון דארטן — איז ער דאך שוין א געהאלפענער! ווער וועט זיך ארומקוקן? נעם זשע, שומה, און שלעפ ארויס — ניין! קאן ער ניט! עס טרייסלען זיך אים די הענט, עס קלאפט אים א צאן אויף א צאן און עס פארציט אים דער אטעם. ער כאפט בעסער א קוק אויפן לעדערנעם ביימעלע — ס'איז געפאקט! ער וויל דאס א נעם מאן — פאלגט אים ניט די רעכטע האנט. עפענען דאס ביימעלע און ארויסנעמען פון דארט עטלעכע זילבערנע ממבעות וואלט אויך געווען נישקשה — איז צו פיל ארבעט. נעמען דאס ביימעלע און אריינרוקן דאס אין קעשענע — וועט מען זיך באלד ארומקוקן.

דערווייל די צייט שטייט ניט און די מינוטן ציען זיך. א מינוט א יאר... און דא דערהערט זיך א שארך... אהא, ער שקראכעט שוין, דער ליטוואק, מיט די אויסגעטראטענע שמעקשיך... א דריי דעם שלאס מיט דער רעכטער האנט צוריק — און לאזט זיך גיין פון חדר ווידער מיט לידיקע הענט, רעכנט באגעגענען זיך מיט עמעצן. צום סוף — ווער? וואס? נימא קיינער! גיין נאך א מאל צוריק — שוין צו שפעט. באדארפט פריער! דורכגעלאזט אזא געלעגנהייט!... „ביסט אן אידיאט, שלום! דו ביסט ביידע זאכן: אי א גנב, אי אן אידיאט!“...

דער דריטער סעאנס, אין א צייט ארום, איז שוין נאך אפגעלאפן

גלאַט. ער האָט אויסגעמירן די פריערדיקע הכנות, גלייך צו צום טיש, אויפגעפנט דעם שלאַס, אריינגעשמעקט די האַנט אין שופלאַד, געגעבן אַ נעם דאָס בייטעלע, געגעבן דאָס אַ לאַז אין קעשענע, צוגעמאַכט צוריק דעם שופלאַד און אַוועק מיט די ביכלעך אין קלאַס אַריין, דווקא נים געכאַפּט זיך, דווקא פאַוואַליע און דאַכט זיך אַזוי קאַלמבלומיק, כמעט שלעפּעריק. נאָר אַרויסגייענדיק פון שטוב האָט ער דערפילט, אַז דאָס בייטעלע בריט אים דורך דער קעשענע דאָס לייב און אַז ער דאַרף עס ביי זיך נים האַלטן בשום אופן ואופן! און אַנשטאַט דעם ער זאָל גיין אין קלאַס, כאַפּט ער זיך אַריין אין שטאַל אַריין, דאַרט וואו מען האַלט האַלץ, אַנגעהאַקט האַלץ, בייגט זיך אָן און טוט אַ רוק אַריין דאָס בייטעלע אין ווייטן פינגער ציטערן קעלער אַריין, צווישן האַלץ און צווישן דער וואַנט, מאַכט אַ סימן מיטן אויג, ער זאָל געדענקען דעם אַרט אַקוראַט — און מאַרש אין קלאַס אַריין.

געקומען אַהיים, האָט ער געטראָפּן אַ חורבן, אַז איבערקערע-ניש! דאָס גאַנצע בעמגעוואַנט איז צעוואָרפן, די קיך — מיטן קאַפּ אַראָפּ. די שיקסע וויינט, שווערט אַז זי ווייסט נים פון וואָס צו זאָגן. דער טאַטע איז אים מענטש, שוואַרץ ווי די ערד, אַזש איינגעבוירן אין דרייען. די שטיפּמאַמע פייערט, שעלט — וועמען? שווער צו וויסן. וואָרעם די קללות גייען ביי איר אין אַ מערצאַל. און דער אורח אַליין, וואַלפּסאַן מיטן כאַלאַטל, שטייט מיט דער גראַבער בלעטערנער ציגאַר אין מויל, האַלט די הענט אין די קע-שענעס, קוקט אויף די קינדער, שמייכלט און רעדט צו זיך אַליין: „ערשט היינט אין דער פרי געהאַלטן די בייטעלע, פון שטוב נים אַרויסגעגאַנגען“...

— האָט איר נים געזען דאָס בייטעלע? — פרעגט דער טאַטע ביי די קינדער, און שלום שמעלט זיך אַרויס פאַר אַלע:

— וואָסער בייטעלע?

זעלטן ווען דער טאַטע איז אין כעס. איצט קאָן ער שוין נים איינהאַלטן זיך און פאַלט אָן אויף זיין ליבלינג און קרימט אים איבער:

— „וואָסער בייטעלע?“ וואָס זאָגט איר אויף דעם תם? אַ

גאנצן פרימארגן הערט ער „ביימעלע-ביימעלע! ביימעלע-ביימע-
לע!“ — פרעגט ער גאר: „וואסער ביימעלע?“ ...

און צום אורח זאגט דער מאטע:

— וויפל פארט איז דאָרט געווען געלט ביי אייך אין ביימעלע?
— עס האַנדלט זיך ניט אום געלט — ענטפערט וואַלפסאָן אויף
זיין ליטוויש לשון — דאָ האַנדלט זיך אום די ביימעלע! ערשט
היינט אין דער פרי געהאלטן די ביימעלע, ניט אַרויסגעגאַנגען פון
שטוב ניט אַרויסגעגאַנגען! ...

ניין, איצט איז ניט די צייט געוואָר צו ווערן, וויפל געלט עס
געפינט זיך אין ביימעלע. שלום קאָן באַשטיין אַפלייגן די אַרבעט
אויף מאַרגן, אַדער אויף איבערמאַרגן. דערווייל דאַרף מען זיך
נעמען צו די ביכלעך, חזון די געאַגראַפיע מיט דער היסטאָריע אויף
אויסווייניק, מאַכן אַ פאַר טעאָרעמעס פון געאַמעטריע ... נעבעך
גאָט די נשמה שולדיק. און דאָ אין שטוב קאָכט זיך! דאָס גאַנצע
הויז איז אויף רעדלעך. אַלע זוכן דאָס ביימעלע און שלום זוכט
גלייך מיט אַלעמען, טוט אַ קוק אויפן מאַטנס פנים און עס פאַרגייט
אים דאָס האַרץ, קאָן ניט זען ווי ער גייט איינגעכויגן, קאָן ניט הערן
ווי ער זיפצט און ווי ער קרעכצט. און ערשט דאָ דערפילט דער
גנב וואָס פאַר אַ מיאוסע זאָך ער האָט אַפגעטאָן. און ער האָט
חרטה אויף דער מעשה, איז אויפגעטראָגן אויפן יצר-הרע וואָס האָט
אים אַנגערעדט אויף אזאַ עכירה, אַרויפגעפירט אויף אַ גליטש.

ווי אַ יאָר האָט זיך געצויגן יעדער שעה, ווי אַן אייביקייט
האָט אויסגעזען דער טאָג. קוים דערלעכט דעם פאַרנאָכט, ווען
דער רעש מיטן מאַרעראַם האַבן זיך אַ ביסל איינגעשטילט און די
שטוב-צרות מיט די דאגות פרנסה האַבן אַרויסגעשטויסן אויף אַ
וויילע דעם האַרמידער פון דער גנבה. האָט זיך דער קליינער גנב
אַריינגעכאַפט אין הויף, אַריינגעכאַפט זיך אין שטאַל פון האַלץ,
פאַזאָליע זיך אַראַפגעלאָזט אויף דער ערד, אַרויסגעצויגן פון צווישן
וואַנט דאָס ביימעלע, אויפגעפנט דאָס, געגעבן אַ קוק אַריין —
און ... דאָרטן איז געלעגן אַן אַלטע, אַפגעריבענע מטבע פון פאַר-
צייטן, וואָס האָט אַמאַל געדאַרפט באַטרעפן צען קאַפיקעס, נאָר היינט
איז זי ניט ווערט גאַרניט, וואַרעם קיינער נעמט זי ניט! ... און
דאָס ביימעלע אַליין איז אויך ניט ווערט גאַרניט. אַ ביימעלע אַ
פאַרזעעניש, אַ שלעסל דער רוח ווייסט וואַסערס, די לעדער אַפגע-

בארעט און פעט-פארסמאָלצעוועט, ביי די ברעגעס איינגעקארטשעט און פאַרגעלט, ווי ביי אַן אַלטער באַביצע די הויט פון פנים — אזא בייטעלע האַלטן אין די הענט איז מוקצה מחמת מיאום! ... טאַקע כדאי צוליב אזא פאַסקודסמווע אַפּמאַן אזא מיאוסע זאַך, עובר זיין אויף „לא תגנב“! ...

ווי ער איז אַריינגעקומען אין שטוב אַריין, איז אים די שטייפֿ-מאַמע מכבד מיטן אַריינמראַגן דעם אורח דעם סאַמאַוואַר. וואַלפּסאַן האָט אַ טבע אימלעכס מאַל, ווען מע טראַגט אים אַריין דעם סאַמאַוואַר, רייבט ער אַ האַנט אָן אַ האַנט און מוט אַ זאַג מיט אַ ניגון און מיט אַ גראַם: „אַט אַזוי“, אַצינד וועלן מיר טרינקען טיי.“ איצטיקס מאַל האָט ער צוגעלייגט די ווערטער: „וואָס זשע הערט זיך — ניטאָ די בייטעלע?“ ... און האָט געגעבן בעת מעשה אַ קוק אַריין דעם בחורל אין די אויגן אַריין, און עס האָט זיך געלאָזט הערן אַ פאַרבאַרגענע איראַניע סיי אין די ווער-טער, סיי אינעם קוק... און אפשר האָט זיך עס נאָר אויסגעוויזן אַזוי? ווי זאַגט מען דאָס: „עס ווייסט די קאַץ וועמעס פלייש זי האָט אויפגעגעסן“ — אַדער: „אויפן גנב ברענט דאָס הימל“... דער גנב האָט אין דער מינוט פיינט געהאַט דעם אורח וואַלפּסאַן מיט סכנות, נישט געקאַט אַנקוקן זיין ליטוויש פנים מיט זיין ליט-ווישן לשון: „די בייטעלע“...

וואָס מוט מען פאַרט מיטן פאַרשאַלטענעם בייטעלע? ס'איז ניט קיין תכלית, טאַמער געפינט מען דאָס אין שטאַל צווישן האַלץ!

ביי נאַכט האָט שלום לאַנג ניט געקאַנט אַנטשלאַפּן ווערן. ער האָט ביי זיך אַליין ניט געקאַנט פּוועלן, אַז דאָס איז ניט קיין חלום, קיין בייזער חלום. ניט שוין זשע איז דאָס אמת? ניט שוין זשע איז ער אַ גנב? אַ פשוטער גנב? ... און עס באַשלאַגט אים אזש אַ שווייס, ווי אַזוי אַ מענטש קאַן פאַלן! ... און וואָס וועט זיין ווייטער? ... ווייטער ווערט ער אַנטשלאַפּן און עס פּלאַנטערן זיך אים בייטעלעך, און די בייטעלעך זיינען ניט קיין בייטעלעך, נאָר לעבעדיקע מיאוסע באַשעפענישן, אַפּגעקראַכענע, געלע און איינ-געקנייטשטע, און קאַלטע און נאַסע, אַזוי ווי שרצים, זשאַכעס. . . און זיי רירן זיך און זיי קריכן אים איבערן לייב, פאַרקריכן אונ-

מוקצה מחמת מיאום — מע טאָר זיך ניט צורירן צו דעם ווייל עס איז מיאום. עובר זיין — טאָן אַן עברה, אַריבערטעטן אַ געזעץ. שרצים — קריכיקע באַשעפענישן, reptiles.

מערן קאלנער, אונטער די פאכוועם — בררר! ... ער כאפט זיך אויף, קוקט אונטער דער קאלדרע, טאפט זיך דאס לייב — דאנקען און לויבן גאט, ס'איז נאך אַ הלום ...
 יא, אָבער ווי אזוי ווערט מען פארט פטור פונעם ביימעלע? ס'איז ניטאָ קיין אנדער עצה, סיידין פארוואַרפן דאָס ערגעץ אין אַזאָ אַרט, אַז קיין פויגל זאָל ניט וויסן. פרעגט זיך: וואוהיין? צום גויאישן שכן אין גאַרטן אַריין? ערגעץ ווייט אויפן הייליקן אַרט? אין דער וויבערשער שול? ניין! דאָס בעסטע וועט זיין פון דער בריק אין טייך אַריין. און די בעסטע צייט דערויף איז שבת. און אזוי איז דאָס געבליבן.

שבת ביי מאָג. סוף זומער. אין דרויסן איז נאָך וואַרעם. יידישע קינדער שפּאַצירן נאָך אָן אייבערשטע מלבושים. צווישן די וואָס האָבן שפּאַצירט האָט זיך געפונען אויך דער העלד מיטן ביימעלע. עס איז געלעגן פאַרבאַרגן ביי אים ווייט אין אַ קעשענע, אַנגעפילט מיט שטיינדלעך, כדי אַז ער וועט דאָס אַראַפּלאָזן פון בריק אין טייך אַריין, זאָל עס מיט זיכערקייט אַראַפּ טיף אויפן אָפּ-גרונט פון וואַסער. איז אָבער די צרה וואָס די בריק איז פאַרפלייצט מיט מענטשן. דרייט ער זיך אַרום היין און צוריק, פאַרקוקט אים-לעבן אין די אויגן, און ער וואַלט געמעגט שווערן אַז אַלע קוקן אויף אים עפעס מאַדנע ...

נאָר אַט האָט אים גאָט געהאַלפן; ער האָט זיך פאַרשלאָגן אין אַ ווינקל הינטער אַ גרויסן סלופ, אַריבערגעבויגן זיך מיטן גאַנצן קערפער איבער דער פאַרענטשע, איינגעקוקט זיך כלומרשט אין וואַסער אַריין, גלייך ווי דאַרטן וואַלט ער דערזען גאָט ווייסט וואָס פאַר אַ חידושים, אַנגעטאַפט מיט דער האַנט זיין קעשענע, וואו דאָס פאַרשאַלטענע ביימעלע ליגט, דערפילט אין האַנט אַ מיאוסקייט, אַ לעבעדיקע זאך, אַ מין שרץ ... אַרויסגעצויגן דאָס פאַוואַלינקע פון קעשענע און צענומען די פינגער און אַרויסגעלאָזט דאָס פון דער האַנט.

פלייך — אים ביימעלע! אויפן אַרט וואו דאָס ביימעלע איז געפאַלן האָט זיך באַוווּזן אַ רעדל. דאָס רעדל איז געוואַקסן ברייטער און ברייטער, און פון דעם רעדל איז באַשאַפן געוואָרן נאָך אַ רעדל און נאָך אַ רעדל. ער האָט גאַרניט געקאַנט אַפרייסן די אויגן פון

פאכוועם — armpits.

סלופ — זייל.

פארענטשע — hand-rail.

דעם אַרמ וואו זיין עבירה איז געווען דערטרונקען און זיין סוד איז געווען באַגראַכן אויף אייביק. נאָר אַ שיינע שטימע האָט אים אויפגעוועקט פון זיינע מהשבות, און אַ זיסער געלעכטער האָט אים אָפגעקלונגען אין די אויערן:

— פישעלעך שווימען? כאַ-כאַ, וואָס דען שטייט מען אַזוי לאַנג און מע קוקט?

ער דרייט אויס דעם קאַפ און דערזעט דעם חזנס מיידל מיט אירער אַ חברטאַרין.

— איר זייט שוין דאָ לאַנג? — טוט ער אַ פרעג ביים חזנס מיידל מיט דער חברטאַרין.

— די גאַנצע צייט, כאַ-כאַ! — ענטפערן זיי ביידע מיט אַ גע-לעכטער. ביי זיי איז דאָס אַ געלעכטער, און אים ווערט איינגעפאַלן אינעווייניק, טאַמער האָבן זיי געזען וואָס ער האָט געטאַן...

נאַריש בחורל! אומזיסט געווען זיין מורא. אים האָט אָפגע-וואַרט אַן אַנדער צרה, וואָס דערויף האָט ער זיך גאַרניט געריכט.

דעם חזנס מיידל

צאלע דעם חזנס טאכטער. — א פלאם־פייערדיק פארליבעניש. — אן איבערשרייבעניש צווישן צוויי יונגע הערצער. — זיין בריוו פאלט אריין אין פרעמדע הענט. — שמחת־תורה צו הקפות. — די הימלען עפענען זיך.

י זעלבע ראַלע וואָס אין דער גרויסער שמאַט שפּילן גימנאַזיסטן און סטודענטן, האָבן אין דער קלע- נערער שמאַט אין יענער צייט געשפּילט די תּלמידים פון דער קרייזשול. איין זאך האָט זיי נאָר געפּעלט—א באַזונדערע אונזיפּאַרעם. ווייטער זיינען דאָס געווען העלדן אין פּולן זין פון וואָרט, און מיידלעך זיינען געווען נאָך זיי די כּפּרה!

עס איז שווער צו געדענקען אַקוראַט, ווי עס איז פאַרגעקומען שלומס ערשטע באַקאַנטשאַפט מיט דעם חזנס מיידל, אַבער ס'איז ניט צווי וויכטיק. קיין אַנדער צייט און קיין אַנדער פּלאַץ אויף צו באַגעגענען זיך איז אין שמאַט ניט געווען, אויסער שבת ביי טאָג אויף דער בריק. ווער פון די צוויי האָט אָנגעהויבן פּרוער צו ריידן, דער בחור אַדער דאָס מיידל, און וואָס איז צום ערשטן מאל גע- רעדט געוואָרן — איז אויך ניט מעגלעך פעסטצושמעלן. אָנגע- הויבן האָט זיך עס זיכער פון אַ שאַרפּן קוק. דערנאָך אַ שמייכל. דערנאָך אָנגערירט זיך כלומרשט אומגען מיט די עלנבוינגס. דער- נאָך אַ נעם געגעבן זיך צום הימעלע: „גוט מאַרגן“. דערנאָך שוין אַן אַ נעם געגעבן זיך צום הימעלע: „וואָס מאַכט מען?\" דער- נאָך ביי שפּעטערע באַגעגענישן, שמעלט מען זיך אַפּ אויף אַ פּאַר מינוט אַ רייד טאָן וועגן גאַנץ אומבאַדייטנדיקע זאַכן, און מען טוט אַ שמועס וועגן אַ צווייטער באַגעגעניש.

זיינען נאָך זיי די כּפּרה — גייען אויס נאָר זיי; ווילן זיי זייער שטאַרק; פאַרליבן זיך שטאַרק אין זיי.

ער : אויף ווידערזען.
 ז י : ווען ? ווידער שבת ?
 ער : ווען זשע אז ניט שבת ?
 ז י : וואו ? ווידער אַט דאָ, אויף דער בריק ?
 ער : וואו דען זשע ?
 ז י : אפשר אַן אַנדער אַרט ?
 ער : דהיינו ?
 ז י : וואו וועט איר זיין שמחת-תורה צו הקפות ?
 ער : וואָס הייסט וואו ? אין גרויסן בית-המדרש.
 ז י : פאַר וואָס ניט אין דער קאַלמער שול ?
 ער : דאַרט וואו אייער מאַמע דאַוונט ?
 ז י : וואָס מאַכט דאָס אויס ?
 ער : מיין מאַמע וועט זיך כאַפּן, וואו בין איך.
 ז י : אויב איר זייט אַ יינגעלע וואָס האָט מורא פאַרן מאַמן. . .
 ווייטער לאָזט ער זי ניט ענדיקן, וואָרעם עס דערלאַנגט אים
 ביי דער זיבעטער ריפּ. סטייטש, מע זאָגט אים אז ער איז אַ
 יינגעלע וואָס האָט מורא פאַרן מאַמן. און ו ז ע ר זאָגט דאָס
 אים ? ! . . . ער געפינט אַן אויסרייד. ער האָט איר וואָס צו זאָגן
 אַ נייטיקע זאַך. נאָר אזוי ווי זי איז ניט אַליין, זי איז מיט איר
 חברטאַרין, קאָן ער עס איר ניט זאָגן. דעם חזנם מיידל ווערט רויט
 און שוט אַ וואונק צו איר חברטאַרין זי זאָל אַפּגיין אַ פאַר טריט
 ווייטער. יענע פּאַלגט און זיי בלייבן אין צווייען. זי איז גרייט
 אויסצוהערן דעם סוד. ער לאָזט זיך ניט לאַנג וואַרטן און פּלאַנ-
 מערנדיק מיט דער צונג ניט ער איר איבער אַט וואָס :
 ער האָט איר שוין לאַנג געוואַלט זאָגן, אז ער וואַלט אַ בעלן
 געווען זען זיך אַ מאַל מיט איר אַליין, אַן באַגלייטערונג, אַן חבר-
 טאַרין.

מאַלע וואָס ! און זי וואַלט דען ניט געוואַלט ריידן מיט אים
 אונטער פיר אויגן, אַן באַגלייטערונג און אַן חברטאַרין ? — קאָן
 זי אַבער ניט. מע לאָזט זי ניט אַפּ אַליין. די מאַמע גיט אַכטונג
 זי זאָל ניט זיין אַליין. נאָר ער באַדאַרף ניט מורא האָבן פאַר איר
 חברטאַרין. זי איז אַ מיידל אַ שטילע, אַן ערלעכע, און זי האָט
 אַליין אויך גערן אַ בחור זאָל מיט איר ריידן, און אויב ער וויל וויסן,
 איז אַט דאָס מיידל אויך פאַרליבט אין אַ בחור. . .

אויך פארליכט? איז די משמעות, אז זי, דעם חום מיידל, איז א וודאי פארליכט? וואלט ער וועלן וויסן, ווער איז יענער גליקלעכער?

אז ער וועט אלצדינג וויסן וועט ער גיך אלט ווערן. . .

דארף מען נאך האבן א ווייטערן פירוש אויף די דאזיקע ווער-טער? פארשטייט מען דען ניט אז דער דאזיקער גליקלעכער דאס איז ניט קיין אנדערער, נאר ער אליין טאקע? און טאמער איז נאך פאראן א שטיקל ספק אין דעם, איז גענוג איין קוק אויף איר ליכטיק-שיינענדיק פנים און אויף אירע מיט גליק שטראלנדיקע אויגן. א באקאנט פנים. באקאנטע אויגן. וואו האט ער געזען אט דאס ווייסע מיידל מיט די בלאנדע געגרייזלטע האר? אפילו די האנט אירע איז אים קענטלעך. א ווייס הענטל מיט דינע לאנגע פינגער. א ווייס הענטל, א גלאטס און א ווארעמס. דאס ערשמע מאל אויף זיין לעבן בכלל, אז ער האלט א מיידלס א האנט. . .

ווי אן ערלעכער ייד וואס קוקט ארום אויף משיחן, אזוי האט ער גענומען ארויסקוקן אויף דעם גליקלעכן יום-טוב שמחת-תורה. די צייט איז אים אבער געווען צו לאנג צו ווארטן. ווי פון פער האבן זיך געצויגן די טעג. ער איז שיר ניט משוגע געווארן. און ער האט זיך אנטשלאסן אויסגיין דאס הארץ אויף פאפיר אין דער פארעם פון א בריוו. א טאג מיט א נאכט האט דאס שרייבן צוגענומען און געשריבן האט זיך עס ווי א וואסער וואס לייפט אומגעשטערט. דאס שרייבן וואלט קיין מאל קיין עק ניט געהאט, ס'זאל ניט געווען אויסגיין פאפיר.

אצינד איז געבליבן נאר איין זאך: ווי אזוי קומט די קאפן אי-בערן וואסער? ווי אזוי וועט זי באקומען דעם דאזיקן בריוו? איין עצה נאר איז פאראן: איבערשיקן איר דעם בריוו דורך איר חבר-טאריין. נאר ווי אזוי קומט מען צו צו אט דער דריטער פערזאן? איז דערצו אויך דא א רפואה: מע וועט מוזן אריינשלעפן נאך א פערטע פערזאן. דאס איז דער בחור וואס דעם חונם מיידלס חבר-טאריין איז אין אים פארליכט. א בחור מיט א בחור — איז נאר אנדערע ווערטער. א בחור מיט א בחור קאנען אומגעשטערט זיך צונויפריידן און אפהאנדלען צווישן זיך די גרעסטע סודות.

דער בחור איז געווען א יונג א פארקויפער אין אן אייזן-געשעפט, א גאנץ שיינער אויפן פנים, נאר הענט האט ער געהאט א פאר —

משמעות — אפנים, עס איז אנטוועמען אזוי.... עס דרינגט לאגיש ארויס און... פירוש — דערקלערונג.

דאס וואס מע רופט אן „ידיים“. אז שלום האט אים א זאג געגעבן, אז ער האט א בקשה צו זיין כלה, האט זיך דער בחור דער פאר-קויפער אויפגעבלאזן ווי א האן אויף א קאץ, ווען זי כאפט זיך אריין צו זיינע הינער. — „פון וואנען ווייסטו אז איך האב א כלה?“ — „איך בין באקענט מיט איר חברטאָרין“ — „מיטן חונם מיידל? ע! דארט וועסטו האבן א ביינברעכער“ . . .

שלום פארשטייט ניט וואס הייסט דאס אייגנמלעך א „ביינ-ברעכער“. נאר נאכן בחורס געלעכטערל שמויסט ער זיך, אז דאס דארף זיין ניט פון די אָנגענעמע זאכן. טוט ער אים א פרעג: — „ווער איז דער ביינברעכער?“ — „דאס איז שוין מיין עסק. . . נאר לאמיר האַרען וואס איז דיין בקשה“.

שלום ציט אַרויס דעם געפאקטן בריוו פון קעשענע און גיט אים איבער דעם בחור: „אט דאס דארף אייער כלה איבערגעבן דעם חונם מיידל און איבערשיקן מיר דורך אייך טאקע אן ענטפער“. דער בחור נעמט צו דעם בריוו, באַטראַכט דעם קאָנווערט פון אַלע זייטן: „אט דאס איז גאר? קום צו גיין מאַרגן, וועסטו מסתמא באַקומען אן ענטפער“.

אראפ א שטיין פון האַרצן. אויף מאַרגן האט שלום באַקומען אן ענטפער, אז ער האט נאך גיט קיין ענטפער. „קום צו גיין מאַרגן, וועט געוויס זיין אן ענטפער“. אויף מאַרגן ווידער דאס אייגענע — גישטאָ נאך קיין ענטפער. דא האט שוין שלום באַמערקט — און אפשר האט זיך אים נאר אויסגעוויזן אזוי — אז דער בחור שמיכלט עפעס מאַדנע אונטער. צו דעם חשד איז צוגעקומען נאך א חשד; דער בחור האט אים א זאג געגעבן מיט א זיפצל: „ווען איך זאל קאָנען שרייבן אזוי ווי דו!“ — „פון וואנען ווייסטו ווי אזוי איך שרייב?“ — „מיין כלה האט מיר דערציילט“. — „פון וואנען ווייסט דיין כלה?“ — „זי ווייסט עס פונעם חונם מיידל“.

א תירוץ איז דאס אפילו א נישקשהדיקער. און ס'איז אַוודאי זייער אָנגעלייגט צו הערן אזא קאמפלימענט פון א מיידל, וואס מע האט זי ליב. נאר פונדעסטוועגן און ניט ווילנדיק גנבעט זיך אריין א געדאַנק: טאַמער האט דער בחור ניט איבערגעגעבן דעם בריוו און האט אים בעסער אַליין געלייענט? . . . דער דאָזיקער געדאַנק לאַזט ניט שלאָפן.

קום דערווארט זיך אויף אן ענטפער! דאס איז געווען שוין

ערב יום-טוב. דער פארקויפער איז אים געלאפן אַקעגן און אַרייני-
גערקט אין האַנט אַריין אַ געל שטיקל פּאַפּיר, צונויפגעלייגט
אין פּירן, אַן אַ קאַנווערט, נאָר מיט טריוואַקס פּאַרוויגלט און צו-
געקוועטשט מיט אַ מַטבע. דאָס איז געווען דאָס לאַנג דערוואַר-
מע בריוול פּונעם חזנס מיידל, געשריבן מיט דינע לאַנגע אותיות,
וואָס האָבן דערמאָנט אירע דינע לאַנגע פינגער.

דאָרט איז געשטאַנען, אַז זי האָט זיין בריוו מיט טרערן אין
די אויגן געלייענט עטלעכע מאַל און עס טוט איר באַנג, וואָס זי
קאָן ניט אַזוי שרייבן ווי ער. זי וואַלט האָבן פּליגל, וואַלט זי צו
אים געפּלויגן. זי זאָל קאַנען שווימען, וואַלט זי אַלע ימים איבער-
געשוואומען, אַבי צו אים צו קומען. און אויב ער מיינט אַז זי קאָן
יאַ שלאָפן רואיק, האָט ער אַ מענט. און זי קוקט שוין אַרויס אויף
דעם שמחת-תורה מיט אַלע אויגן, וואַרעם אַ האַרץ פּילט אַ האַרץ. . .
צום סוף האָט זי אים געוואַרנט, ער זאָל מער צו איר קיין בריוו
דורך אַזאַ וועג ניט שרייבן, וואַרעם זי איז זיכער אַז דעם בריוו
האָבן געהאַלטן פרעמדע הענט. . .

עס וואַרפט אים אַריין אין אַ קעלט מיט אַ היץ, אַז ער שטעלט
זיך פאַר, ווי אַזוי דער בחור דער פּאַרקויפער האָט געעפּנט דעם
קאַנווערט און געלייענט זיין בריוו וואָס ער האָט אויסגעגאַסן פּאַרן
חזנס מיידל. נאָר ער עסט זיך ניט אַפּ לאַנג דאָס האַרץ, וואַרעם
אַמ-אַמ איז שמחת-תורה און אַט באַלד וועט ער זי זען, שטיין לעבן
איר, ריידן מיט איר, מיטן חזנס מיידל. . .

ס'איז שוין די נאַכט פון שמחת-תורה, בעת יידן גייען צו הקפות
און יונגע ווייבלעך און שיינע מיידלעך קלייבן זיך צונויף אין שול,
מישן זיך אויס מיט די מאַנסכילן — שמחת-תורה מעג מען. זיי
קושן די תורה, שפּרינגען און רופן און קוויטשען אויף אַלערליי
מענער: „דערלעכט איבער אַ יאַר!“ און באַקומען צוריק אַן
ענטפּער: „גם אַתם! גם אַתם!“

נאָך מיט אַ שעה אַדער צוויי פאַר די הקפות קומען זיך צונויף
די קליינע קינדער, יינגלעך און מיידלעך, קלעטערן אַרויף אויף
די בענק. די פּאַנען פּלאַטערן. די עפל זיינען רויט. די ליכטלעך
ברענען. און די בעקלעך זייערע זיינען ניט ווינציקער רויט ווי די
עפל, און די אויגן לויכטן ניט ערגער ווי די ליכטלעך. דאָס איז

„גם אתם“ — „אויך איר“.
אַ הקפה — אַן אַרומקרייזן אין שול מיט די ספר-תורות אום שמחת-תורה, עס
זיינען פּאַראַן זיבן אַזעלכע הקפות.

קלייננווארג. די עלטערע בחורמלעך שפאצירן נאך דערווייל ארום אין דרויסן אויפן שולהויף. די לופט איז נאך לינד און שימער. דער הימל איז אויסגעשטערנט. עס פילט זיך יום-טוב אין דער גאנצער וועלט. אפילו די שטילקייט איז א יום-טובדיקע. . .

[מען האלט שוין באַלד ביי הקפות]. פון וואַנעט האָבן זיך גענומען אזוי פיל יידן, קיין עין-הרע, און ווייבער, און ווייבלעך, און בחורים, און מיידלעך, און קליינע קינדער? שלום איז צום ערשטן מאל אין דער קאלטער שול. עס קומט אים אַן ניט גרינג צו באַ-קומען אַן אַרט אויף צו זיצן, אַ גליק וואָס דער שמש האָט אים דערקענט: ס'איז דאָך ר' נחום ראַבינאַוויטשעס אַ זונדל, דאַרף מען אים מאַכן אַן אַרט צווישן באַלעכאַטיים.

דער רעש מיטן טומל זיינען אזוי גרויס, אַז מע הערט נישט דעם חזן. אומזיסט איז דעם עולם שרייען „שאַ!“ אומזיסט איז דעם שמשם קלאַפן אין טיש. ווייבער גראַגערן, מיידלעך לאַכן, קינדער פישטשען. אַט וויינט אַ יינגעלע מיט ביטערע טרערן. — „וואָס וויינסטו, יינגעלע?“ — מע האָט אים אַראַפּגעוואָרפן דעם עפל פון דער פאַן אומגערן און צעטראַטן מיט די פיס; וואָס וועט ער איצטער טאָן אַן אַן עפל? . . . און לעבן יינגעלע זיצט אַ בחור און שטישירעט די ציין, לאַכט פונעם יינגעלעס טראַגעדיע.

פאַרדריסט דאָס שלומען, לאַזט ער זיך אַריין מיטן בחור אין אַ דיסקוסיע: — „וואָס איז דער געלעכטער?“ ענטפערט אים אַפּ דער בחור און הערט ניט אויף צו באַווייזן די ציין. „אַ יינגעלע אַ שוטמ!“ פאַרדריסט דאָס שלומען נאָך מער: „נו, און דו אין זיינע יאָרן האָסט געהאַט מער שכל?“ דאָ הערט דער בחור אויף צו לאַכן און ענטפערט אַפּ שוין ווי אַ שייגעץ: „וויפל שכל איך האָב געהאַט אין זיינע יאָרן געדענק איך ניט, נאָר אַז איצט האָב איך מער שכל אין פּיאַטע, וויפל דו אין קאַפּ — דאָס איז זיכער, כאַטש דו גייסט אין די קלאַסן און כאַטש דו ביסט נחום ראַבינאַוויטשעס זון“. . . וואַלט דאָס ניט געווען אין דער קאַלמער שול צווישן פרעמדע, וואַלט נחום ראַבינאַוויטשעס זון זיך אַנדערש אַפּגערעכנט מיט אים. דאָ האָט ער אַבער געמוזט כאַפּן אַ שווייג, וואָרעם צווישן יאָ און ניין וואַלט ער געקאַנט זיין אַ געפאַטשטער פונעם דאָ-זיקן בחור דעם עזות-פנים. און אגב — די הקפות האָבן זיך שוין אַנגעהויבן. וואו זשע איז דעם חזנם מיידל? . . .

די ערשטע הקפה האט זיך געענדיקט מיט א ניגון און מיט א מענצל. און דער שמש רופט שוין אויס מיט זיין הייזעריקן קול צו דער צווייטער הקפה. און אט האט זיך געענדיקט די צווייטע הקפה, די דריטע, די פערטע. נאך יעדער הקפה דער זעלביקער ניגון מיטן זעלביקן מענצל — און דעם חזנם מיידל זעט מען ניט.

שלום רות ניט, קוקט אויף אלע זייטן, מאַמעד וועט ער זי פאַרט אַ מאַל דערזען — זי איז נישטאָ! ניט זי, ניט איר חברטאַרין! ניט שוין זשע האַט זי אים אַזוי מיאוס אָפּגענאַרט? . . . אַדער אפשר האַט זי ניט געקאַנט קומען? אפשר האַט זיך מיט איר עפעס גע-טראָפּן? אפשר איז מען זיך דערגאַנגען פון זייער אַפּריידן און מע האַט זי איבערגעלאָזט אין שטוב אונטערן שלאָס? אויף צאָלי דעם חזן איז צו גלייבן! . . . און די שוואַרצע געדאַנקען האָבן גאַר קיין גרענעץ.

אַפּנים, דעם שמש האַט זיך אויסגעדאַכט, אַז דאָס וואָס נחום ראַבינאַוויטשעס בחורל דרייט זיך, קוקט זיך אַרום אויף אלע זייטן, זיצט ניט איין אויף אַן אַרט, איז אַ סימן, אַז ער גאַרט, ער גייט אויס נאָך אַ הקפה. האַט זיך צווישן אַנדערע נעמען פּלוצעם דער-הערט אויך זיין נאַמען: „הבחור שלום ברב מנחם-נחום, תן כבוד לתורה“ . . . דאָס גאַנצע בלוט איז אים אַריין אין פּנים, נישט גע-קאַנט אַריבערטראָגן די באַלעבאַטישע אויגן וואָס האָבן אויף אים געקוקט. ער האַט זיך געפילט, ווי עס פילט זיך יעדער בחור אַז מע רופט אים אויף מפּטיר. און איידער ער האַט זיך אַרומגעקוקט וואו ער איז אין דער וועלט, האַט אים שוין דער שמש אונטער-געטראָגן אַ רייניקייט, און ער שטייט שוין אין דער ריי מיט אַ בינטל יידן און מיט אַ גרויסער ספר-תורה אין די הענט. דער חזן גייט אויף פּריער און זינגט. ווייבלעך און מיידלעך רייסן זיך, קושן די ספר-תורה און ווינטשן אים: „דערלעבט איבער אַ יאָר!“ ער פילט זיך מאַדנע וואָס מע זאָגט אים „איר“ און איז צע-טומלט פונעם אומגעריכטן כבוד, און איז גרויס ביי זיך וואָס ער גייט אין דער ריי, איין בחור צווישן אַזוי פיל יידן — און נאָר דערפאַר וואָס ער איז ניט קיין אַבי-ווער, ר' נחום ראַבינאַוויטשעס אַ זונדל, „אַ טאַמנס אַ קינד“ . . .

גאַרן — זייער שטאַרק וועלן.

„תן כבוד לתורה“ — „גיב אַפּ כבוד דער תורה“.

אויפּרופּן מפּטיר — אויפּרופּן אין שול צו שטיין דערביי הי מע לייענט פאַר אַ קאַפיטל תּנך נאָך דער פרשה פון דער וואָך.

רייניקייט — ספר-תורה.

נאָר סאַמע אין רעכטן טומל דערפילט ער אַ קוש אין האַנט אַרײַן: „דערלעכט איבער אַ יאָר!“ ער הייבט אויף די אויגן, דער-זעט ער — ס'איז זי, דעם חזנס מיידל, און איר חברטאַרין, פאַר-שטייט זיך, לעבן איר.

אַלע הימלען עפענען זיך און מלאכים נידערן אַראָפּ און זינגען שירה. זיי באַזינגען די וועלט וואָס גאַט האָט באַהערשט — אַזאַ גומע, זיסע, שיינע, ליבע וועלט! זיי באַזינגען די מענטשן וואָס גאַט האָט באַשאַפּן — אַזעלכע גומע, זיסע, שיינע, ליבע מענטשן! ס'איז אַזוי גוט אַז עס ווילט זיך וויינען פאַר גוטסקייט.

די ערשטע מינוט איז אים געווען פריקע און וואונדערלעך. אַנשטאַט דעם זי זאל קושן די ספר-תורה, האָט זי אַ קוש געגעבן זיין האַנט! איז דאָס אפּשר געווען אומגעריכט? ניין, נישט אומ-געריכט. ער האָט דאָס אַרויסגעזען פון אירע שמיכלענדיקע אויגן. ער איז געווען אַזוי איבערראַשט, אַז ס'איז אַפּגעגאַנגען אַ האַר, ער זאל אַרויסלאָזן די רייניקייט פון די הענט. ער האָט חשק געהאַט זיך אַפּשטעלן, נאָך אַ מאָל אַ קוק טאָן איר אין די שיינע אויגן אַרײַן, אויב ניט זאָגן אַ צוויי ווערטער — לאַזט מען אים אַכער ניט. די יידן וואָס גייען אים נאָך פון הינטן לאָזן אים ניט. מע דאַרף גיין ווייטער. מע דאַרף איבערגעבן די רייניקייטן צו אַנדערע. די הקפות האָבן זיך נאָך ניט געענדיקט.

ערשט דאָ, ביים אַרון-קודש, איבערגעגעבן דעם שמש די ספר-תורה, קוקט ער זיך אום צוריק, טאַמער וועט ער זי דערזען נאָך אַ מאָל, כאַטש פון דער ווייטן. מע זעט זי ניט. גייט ער נאָך די יידן אין דער ווייטערדיקער הקפה גלאַט אַזוי, זוכט זי מיט די אויגן — ניטאָ דעם חזנס מיידל. געלם געוואָרן! לויפט ער אַרויס אין דרויסן, זוכט זי אויפן שולחויף — זי איז אין ערגעץ ניטאָ! . . .

אפּשר איז דאָס געווען אַ חלום? אפּשר איז דאָס געווען אַ דמיון? ניין. ס'איז נישט געווען קיין חלום, ס'איז נישט געווען קיין דמיון. ער פילט נאָך איצט אויך דעם קוש פון אירע ליפּן אויף זיינע הענט. ער גייט ווייטער און ער פילט ניט די ערד אונטער זיך. עס ווייזט זיך אים אים אַז ער האָט פליגלען און אַז ער פליט, ער שוועבט, און די מלאכים שוועבן מיט אים, טראָגן זיך אין דער לופטן. . .

זינגען שירה — זינגען לויבעזאנגען צו גאָט.
פריקע — מאַדנע, אַ ביסל עקלדיק, אַפּשטויסנדיק, אומאַנגנעם.
דמיון — פאַנטאַזיע, אַפּדוכטעניש.

זיך מיאוס אָפּגענאַרט אין די הייליקסטע געפילן. — ווערט קראַנק אויף טיפּוס. — שטייט אויף אַן אַנדער מענטש. — געזעגנט זיך מיט זיינע קינדערשע יאָרן.

לע מאַל, ווען דער מחבר פון די דאָזיקע באַשרייבונג-גען פאַרטיפּט זיך אין זיינע שפּעטערדיקע דער-פאַרזונגען פונעם גרויסן וועלט-יאָריד וואָס מע רופּט דאָס „לעבן“, באַוואַנדערט ער, ווי ער האָט געקאַנט אַריבערטראָגן אַזעלכע אומדערבאַרעם-דיקע קלעפּ, מיאוסע אָפּנאַרעכצן און ביטערע אַנטווישונגען, און בלייבן גאַנץ אויף צו כאַפּן פּרישע קלעפּ מיט נייע אָפּנאַרעכצן מיט נאָך גרעסערע אַנטווישונגען. די קלעפּ זיינען נאָך ניט אַזוי געפּערלעך ווי די אַנטווישונגען, ווי דאָס וואָס מע בלייבט אָפּגענאַרט. אַ קלאַפּ פאַרהיילט זיך, אַכער אַן אַנטווישונג לאָזט איבער אַ קרעל אין דער נשמה אויף אייביק.

ווען ער איז געווען נאָך גאָר אַ שנעק און האָט זיך נאַריש פאַר-ליבט אינעם חזנס מיידל, האָט ער שוין געכאַפּט דעם ערשטן קלאַפּ פון שרעקלעכער אַנטווישונג, אַזאַ קלאַפּ, וואָס ניט ער, ניט קיינער האָט זיך געקאַנט דערויף ריכטן.

ווער וואַלט דאָס געקאַנט צולאַזן, אַז דעם חזנס מיידל זאָל אין דער זעלבער צייט, וואָס זי האָט געשפּילט אַ ראַמאַן מיט נחום ראַבינאַ-וויטשעס בחורל, גאָר זיין פאַרליבט אין אַ גוי, אַ פאַרקויפּער אין דעם גרויסן גויאישן אייזן-געשעפּט, און זי זאָל מיט אים איין מאַל אין אַ שבת צו נאַכטס, ניט ווייט פון יענעם שמחת-תּורה וואָס איז באַ-שריבן אויבן, אַנטלויפּן, זיך דערנאַכדעם אָפּשמדן און חתונה האַבן

קרעל — אַ קראַץ, אַ קראַץ מיט אַ נאַגל.
געשפּילט אַ ראַמאַן — געשפּילט אַ ליבע, געפירט אַ ליבע.

מאָקע פאַר דעם זעלביקן פאַרקויפער אין דעם גרויסן גויאישן אייזן-געשעפט?!

קיין פאַנטאַזיע פון אַ שרייבער וועט ניט צוטראַכטן דאָס וואָס דאָס לעבן אַליין קאָן צוטראַכטן. די שמאַט האָט געקאָכט ווי אַ קעסל. די „גאַנצע וועלט“ האָט געוויגט זיך. וואָלט דאָס כאַטש געווען גלאַט אַ מיידל, אַ ייִדישע מאַכטער — עס מאַכט זיך אָן אומ-גליק, וואָס זאָל מען מאַכן? איז ניין, דאַרף זיך עס טרעפן מיט אַ חזן, אַ כלי-קודש. ווער וועט אים איצט צולאָזן צום עמוד? פּרעגט זיך אַ קשיה: פון וואָנען וועט ער לעבן? היינט דער בזיון פאַר די באַלעבאָטים פון דער קאַלטער שול איז אויך עפעס ווערט. וואָרעס פאַר וואָס האָט זיך עס געטראַפן גראַד מיט זיי ער חזן פון זיי ער שול? . . .

וואָס פאַר אַ ווערט האָבן אַבער געהאַט די אַלע אויסגערעכנטע צרות, בזיונות און יסורים קעגן דעם גיהנום, וואָס האָט זיך אָפּ-געמאַן אין דער נשמה פון יענעם בחורל, וואָס איז געווען מיט סכנות פאַרליבט אינעם חזנס מיידל און וועלכן דאָס מיידל האָט אַזוי מאַוס אַפּגענאַרט, פאַרביטן אים, אַ טאַטנס אַ קינד, אויף אַ גוי, אַ פאַר-קויפער אין אַן אייזן-געשעפט? צוליב וואָס האָט זי באַדאַרפט נאַרן אַן אומשולדיקן בחורל? שרייבן אים אַזעלכע בריוועלעך? קושן אין דער האַנט שמחת-תורה צו הקפות? שווערן אים אייביקע ליבע און נאָך אַזעלכע זאַכן? דאָס אַנטלויפן מיטן שייגעץ איז דאָך ניט געווען קיין פּלוצלעכע, אומגערעכטע פאַרליבעניש. דאָס איז געווען אַן אַפּגערעדטע זאַך שוין פון לאַנג. און ער דערמאַנט זיך וואָס איר חברטעס חתן האָט אים געהאַט אַ זאַג געגעבן, אַז ביים חזנס מיידל וועט ער זיך באַגעגענען מיט אַ ביינברעכער. איצט ווייסט ער שוין ווער דער ביינברעכער איז. . .

און דאָס וואַרפט אים אַריין אין אַזאַ פייער אַז ער פאַרשעלט זיך זיין געביין. ער שעלט דעם מאַג וואָס ער האָט זיך באַקענט מיטן חזנס מיידל. ער שעלט דעם בחור דעם פאַרקויפער פון דעם אייזן-געשעפט, און דעם שייגעץ דעם פאַרקויפער, און אַלע פאַרקוי-פערס פון דער גאַנצער וועלט. אַך! ווי גוט ס'וואָלט געווען ווען אַ פייער ברעכט אַויס און פאַרברענט אַלע אייזן-געשעפטן פון דער שמאַט, אַדער ווען אַ שמורעמווינט הייבט אויף און טראַגט אַראָפּ

כלי קודש — רב, חזן, שוחט און אַלע וואָס פאַרנעמען אַ רעליגיעזן אַמט. עמוד — דער אָרט וואו דער חזן שטייט ביים דאַוונען.

אלע קראמען מיט אלע הייזער פון שמאָט, אָדער די ערד עפנט זיך אויף און די גאַנצע שמאָט פּערעיאַסלאַוו מיט דער בריק ווערט איינגעזונקען. נישטאָ ביי אים קיין טראָפּן רחמנות אויף אייגענע, אויף פּרעמדע, אויף אלטע לייט, אויף קליינע קינדער, עופּעלעך — אלע און אלץ זאל גיין צו אל די שוואַרצע יאָר! . . .

און ער פאַרשעלט די וועלט וואָס גאָט האָט באַהערשט — אַזא פאַלשע, אַזא מיאומע, פאַסקודנע וועלט! און ער פאַרשעלט די מענטשן וואָס גאָט האָט באַשאַפּן — אַזעלכע פאַלשע, מיאומע, פאַסקודנע מענטשן!

פאַרטיפּט אין אַזעלכע בייזע געדאַנקען, קומט ער איין מאל פון קלאַס אַהיים און פילט אַז דער קאַפּ איז אים עפעס ווי אַנגעגאַסן מיט בליי. פאַר די אויגן שוועבן אים רעדלעך מיט עפעס מאַדנע פיגורן. די רעדלעך ברייטלען זיך, די פיגורן ווערן צעגאַנגען אַזוי ווי שניי אויף דער זון, אויף זייער אַרט קומען אַן אַנדערע פיגורן. קיין וואַרעמעס עסן וויל ער ניט. די שטיפּמאַמע חידושט זיך: „געפּגרט אַ בער אין וואַלד“ — זאָגט זי מיט איר געוויינלעכען גיפּט. ער קאָן זיך ניט האַלטן אויף די פיס. ער לייגט זיך אויף דער קאַנאַפּע. דער מאַמע גייט צו, מאַפּט אים ביים קאַפּ. עפעס פּרעגט ביי אים דער מאַמע. און ער ענטפּערט. גאָר וואָס מע האָט אים געפּרעגט און וואָס ער האָט געענטפּערט — ווייסט ער ניט. ער געדענקט ניט. דאַכט זיך, עפעס האָט מען גערעדט וועגן „מאַגן“ . . . „אַפּטייק“ . . .

און עפעס ביטערס פילט ער, ווי מע גיט אים איין דורך אַ מיי-לעפל און סע שמעקט מיט מאַנדלען. . . און דער קאַפּ, אוי דער קאַפּ! . . .

און עס וויקלען זיך קנוילן פאַר די אויגן, און זיי שפּאַרן זיך דורך די אויערן אַרויס און גייען אַזעק מיט אַ לאַנגן-לאַנגן פייף. און ווי קליינע מוראַשקעס גראַבלען זיי זיך אינעווייניק אונטער דער הויט, אין די אַדערן, קיצלען, זידן, בולבען זיך אינעווייניק אין לייב.

און בייטעלעך, בייטעלעך קאַטשען זיך אַראַפּ אַ באַרג, אַן אַ שיעור בייטעלעך . . . און מענטשן ווילן כאַפּן די בייטעלעך — און קאַנען ניט . . .

דער אַנטיק איז אַבער דאָס, וואָס ער האָט דאַכט זיך צוגעמאַכט

די אויגן, און זעט פונדעסטוועגן אלץ וואָס סע טוט זיך! — ער הערט ניט — איבערן פייפן וואָס פייפט אים אין די אויערן קאָן ער ניט הערן, נאָר זען זעט ער אלעמען. אלע זיינען דאָ. אַ מישמאַש פון אַמאָליקע און היינטיקע חברים און גלאַט מענטשן. זיין חבר שמואליק, אלי דאָדים, דעם פעטער פיינעס זין, דער אורח וואָלפּסאָן... שענער פון אלץ איז דאָס וואָס דער שייגעץ דער פאַרקויפער דאוונט פאַרן עמוד און דעם חונט מיידל שלאָגט זיך „על הטא“...

און עפעס אַ קול הערט זיך פון דער קאַלטער שול אַרויס — מאַדנע וויינענדיקע שטימען מיט אַ כליפען. דאָס דאוונען די מתים. מתים דאוונען אלע שבת צו נאַכטס אין דער קאַלטער שול. ווער ווייסט עס ניט? און ס'איז אים קיין זאַך ניט קשה, אַפילו דאָס וואָס אַ גוי דאוונט פאַרן עמוד און זינגט מיטן יידישן ניגון... איין זאַך איז אים יאָ קשה: ווי קומט דאָס, וואָס אַט איז דאָ נאָר וואָס געווען זיין חבר שמואליק, שמואליק דער יתום — פאַר וואָס האָט ער אים ניט געפרעגט, וואָס הערט זיך מיטן „אוצר“? ווי קומט דאָס ער זאָל פאַרגעסן אַזאָ וויכטיקע זאַך?

ער עפנט אויף די אויגן און זוכט שמואליקן און קאָן אים נישט געפינען. נימאָ קיין שמואליק, ניט קיינער פון די וואָס זיינען דאָ נאָר וואָס געשטאַנען. וואו האָבן זיי געקאָנט אַהינקומען אלע? און ער מאַכט צו צוריק די אויגן און ער הערט זיך צו צום האַרצן ווי עס קלאַפט, און צו די שלייפן ווי זיי שלאָגן. און ער פילט אַז ער איז אַפגעגאַסן מיט שווייס. ער שווימט אין אַ טייך פון שווייס. די שפיץ פיינגער זיינען אויפגעבלעזלט ווי נאָך אַ שוויצבאַד, און די האַר פון קאַפּ זיינען נאַס און קלעפן זיך צום שמערן. און ער פילט אַ קאַלטע האַנט אויף זיך און ער דערהערט אַ באַקאַנטן זיפן. עפנט ער אויף די אויגן — ס'איז דער מאַמע! און לעבן אים דער אורח וואָלפּסאָן, און דער קאַלעקטאָר מיט די שוואַרצע ברילן, און נאָך און נאָך מענטשן.

און ער זעט אַז אלע קוקן אויף אים מיט רחמנות. און ער הערט און פאַרשטייט אַז מע רעדט פון אים. „קריזיס“, הערט ער, זאָגט מען. און ער פאַרשטייט נאָר ניט וואָס פאַר אַ „קריזיס“. און ער איז גאַנץ צופרידן, וואָס ער איז מיט איין מאָל געוואָרן אַזאָ מיוחס ביי אלעמען, וואָס אלע אינטערעסירן זיך מיט אים אַזוי. מער פון

„על הטא“ — אַ תפילה יום-כיפור ביי וועלכער מע שלאָגט זיך מיט דער האַנט אין האַרצן.

אלע אינטערעסירט זיך דער מאמע. ער בייגט זיך אן איבער אים און פרעגט אים: וואס וואלט ער געוואלט?
 ער ענטפערט נישט באלד. ער וויל זיך פריער באמראמן, וואו ער איז אין דער וועלט און וואס טוט זיך דא מיט אים. אין היפשע עטלעכע מינוט ארום קומט ער צו זיך און פארשטייט וואס מיט אים איז, — אז ער איז קראנק געווען, אפנים, זייער קראנק, — און אז איצט איז אים בעסער. בעסער? אויסגעצייכנט גוט. ערשט דעמאלט, אז ער האט שוין כמעט אלץ פארשטאנען, באגעצט ער מיט דער צונג די פארטריקנטע ליפן און לאזט ארויס א ווארט, מער ניט אז איין ווארט:

— אגרעסן!

קוקט זיך דער מאמע איבער מיט די איבעריקע מענטשן וואס שטייען ארום קראנקן און טוט אים א פרעג איבער:

— אגרעסן? וואסערע אגרעסן?

— איינגעמאכטס! — ענטפערט דער קראנקער מיט א מאד-נער גראבער שמים, וואס הייבן הייבט זי זיך אן דין, סאפראנעדיק, און לאזט זיך אויס גראב, מיט א באס. דער קראנקער האט זיך אזש אליין איבערגעשראקן, ניט דערקענט זיין קול...

אין דער צייט וואס ער איז קראנק געווען האט ער זיך אזוי פארענדערט, אז ווען ער איז אין א פאר וואכן ארום אראפ פון בעט, קוים דערשלעפט זיך אין זאל אריין, א קוק געטאן אויף זיך אין שפיגל, האט ער זיך קוים דערקענט. פאר אים איז איצט געשמאנען שוין גאר אן אנדער מענטשל. פריער איז דאס געווען א משיקאווע יינגל מיט רויטע פובקע בעקלעך, א רירעוודיקס, א לעבעדיקס, מיט שמייכלענדיקע אייגלעך, קיילעכיק אונטערגעשאַרן, מיט א געקרייזט משובעקל פון בלאַנדע האַר פון פאַרנט אויפן שמערן. איצט האט זיך דאס פנים אויסגעבלייכט, די בעקלעך זיינען אפ-געפאלן, די אויגן זיינען גרעסער געוואָרן, דער קוק פארטראַכט, און אליין האט ער זיך אויסגעצויגן אין דער לענג. די בלאַנדע גע-קרייזלטע האַר האט מען אים אַפגעשאַרן ביז דער הויט. גאר אן אנדער בחורל איז דאס געווען אצינד.

אבער ניט נאָר אין זיין אויסזען אליין האט ער זיך פארענדערט. ער האט זיך אין גאַנצן איבערגעאַנדערשט. ער האט דערפילט, אי-

אגרעסן — gooseberries.

פובקע — הייכע.

משובעקל — forelock.

געווייניק ביי זיך, אין דער נשמה, איז פאָרגעקומען אַ קריזיס. און
 עס טוט אים באַנג, האַרציק באַנג, זיין נאַרישע נאַאיווע פאַרנאַנג-
 גענהייט, וועלכע וועט זיך שוין נישט אומקערן און נישט איבערחזרן
 קיין מאַל, קיין מאַל! ...

און אויך איצט, איבערלעבנדיק אין זכרון נאָך אַ מאַל יענע
 גליקלעכע יאָרן, און אַריבערגייענדיק צו ווייטערדיקע באַשרייבונגען,
 קוקט ער זיך אום צוריק מיט אַ שמילער בענקשאַפט און געזעגנט
 זיך אַפּ שוין אויף אייביק מיט זיינע גוטע יינגלשע יאָרן:
 — זיי געזונט, קינדהייט!

ווערטער ביכר

ארום-קודש — דער הייליקער אַרױן,
די הייליקע שאַפּע, דאָרטן וואו מע
האַלט די ספר-תּוּרוֹת (אין אַ שול,
אַ בית-מדרש אָדער אין אַ קלויז).
אַרטיסט — אַקטיאָר.
אשה — פּרוי.
אשה כשרה — כשרע פּרוי.
אשה צנועה — פּרומע פּרוי.
אַשמדאי — דער האָר איבער די טייִוו-
לאַגים.

ב

באַוואַרענען — פּאַרזאָרגן, באַזאָרגן,
פאַרהיטן.
באַלעבעסל — עמעצער וואָס האָט גיט
לאַנג חתונה געהאַט.
באַמבלען זיך — to dangle.
באַנג טאָן — פאַרדריסן, וויי טאָן.
באַקאָם אויספאַלן — גיט באַקומען,
אויסקרענקען.
באַרען זיך — ראַנגלען זיך.
באַשטאַטן — באַהאַלטן, באַזאָרגן, איינ-
צורדענען.
באַשערט — באַשטימט פון גורל, באַ-
שטימט פון פאַרויס.
בגילופין — שיכורלעך, האַלב שיכור,
אויפגעמוטערט.
בדיל-הרל שמעלן — מאַכן אַרעם,
צונעמען אַלץ.
בהדרגה — ביסלעכווייז.
בהלה — טומל, טומאַטאַכע, צונויפלויף,
שרעק.
בויד — פור, איבערגעדעקט מיט אַ
לייזונט.
בויםל — olive-oil.
בולט — קלאָר, אַרויסגעשטאַרצט,
אַרויסגעהויבן.
בוריקעם — beets.
בורר — דער אויסגעקליבענער אויסצוו-
גלייכן אַ שטרייט.
בושה — חרפה, שאַנד.
בושעווען — ווילדעווען, שטורעמען.
ביזון — חרפה, שאַנד.

א

אַביון — אַרעמאַן.
אַברים — גלידער.
אַנב — אויך, דערצו נאָן, פאַרביי-
גייענדיק.
אַגרעסן — gooseberries.
אויבסט — פּרוכט.
אויסגעבונדן מיט... — קען זיך גוט
מיט...
אויסגעדריעפט — אויסגעקראַכן.
אויסוואַרף — זייער אַ שלעכטער.
אויסלייגן צום (גוטן) — דערקלערן
אַ חלום אָדער עפעס אַ סימן צום
(גוטן).
אויסנעמען — געפּעלן, געפינען חן.
אויסקאַלופּען — אַרויסקריגן פון אַן
ענגן אַרט.
אויף טשיקאַוועם — אויף אַ שפּאַס,
פון נייגעריקייט וועגן.
אומקומען אויף קידוש-השם —
שטאַרבן אין נאָמען פון גלויבן.
אונטערטעניקע — subjects.
אונטערפּירער — דער וואָס פירט חתן-
כלה צו דער חופּה.
אזאַרט — hazard, gamble.
איבערקוליען זיך — איבערדרייען זיך,
איבערקייקלען זיך.
איינשטעלן זיך — רייזיקירן.
אכסניא — איינפאַרהויז.
אַלקער — צימערל.
אַנטיק — טייערע, זעלטענע זאַך.
אַנטפּלעקן — אַנטדעקן, אַפּדעקן.
אַנטרונען ווערן — אַנטליפּן.
אַפּגרונט — abyss.
אַפּיקורס — גיט-גלייביקער.
אַפּצאַם — קנאַפּל, heel.
אַפּקערעווען — אַוועקדרייען, אַפּדרייען
אין אַ זייט.
אַרבע כּוּסות — פיר כּוסות (וואָס מע
טרינקט ביים סד).
אַרבע-כּנפּות — אַ גויטווענדיקער טייל
פון אַנטאָן ביי פּרומע יידן מיט פיר
ציצות ביי די פיר עקן. (זע ציצה).
אַרויסקאָנען — אַרויסגעבענען.

בשתיקה — אין דער שטיל, אין גע-
היים.
בתוכם — צווישן זיי.
כתמימות — נאָאיהערהייט, פשוט,
איינפאַך.

ג

גאַלמעסער — razor.
גאַפן — קוקן פאַרחאונדערט, האונ-
דערן זיך, to gape.
גאַרן — זייער שטאַרק וועלן.
גבאימע — פרוי פון אַ גבאי; פאַר-
שטייערין פון אַ פאַראיין, פון אַ
צדקה-חברה.
גבורה — העלדישקייט.
גבר — שטאַרקער.
גדולדיק — שטאַלץ, גרויס ביי זיך.
גדלות — גרויסקייט, שטאַלץ.
גדלן — אַ גרויסהאַלטער.
גובר זיין — באַזיגן.
גוזמא — אַ סך, exaggeration.
גוידער — double-chin.
גוססן — האַלטן ביים שטאַרבן.
גילגול — די נשמה פון אַ פאַרשטאַר-
בענעס וואָס באַזעצט זיך אין אַן
אַנדער גוף.
גינגאלד — fine gold.
געוועלטיקן — הערשן.
געליימט — פאַראַליזירט.
געפלעפט — שטאַרק פאַרחאונדערט, ווי
מיט עפעס איבערן קאַפּ דערלאַנגט.
געשטופלט — מיט צייכנס פון פאַקן,
pock-marked.
גראַנערן — קלאַפן מיט גראַגערס,
ריידן כסדר און הויך.
גראַטעס — bars.

ד

דאַשעק — visor.
דהיינו — דאָס הייסט, צום ביישפּיל.
דופק — פולס.
דורס זיין — צערייסן, צערטערטן.
דיבורים — רייד.
דיו-וחשבון — אָפּרעכענונג.
דיניעס — melons.
דיקדוק — גראַמאַטיק, ספּעציעל —
העברעאישע גראַמאַטיק.
דישל — דער שטאַנג צו וועלכן מע
שפּאַנט צו אַ פּערד.
דמיון — פאַנטאַזיע.
דעמב — oak.
דערקוטשען — דערעסן.

בחפזונדיק — אין איילעניש.
בחצי חינם — האַלב אומזיסט.
בטבע — אין דער נאַטור.
בטל — אָפּגעשאַפּט, צו נישט געמאַכט.
ביבער — beaver.
ביר רמה — מיט אַ שטאַרקער האַנט.
ביחידות — איינער אַליין.
ביישטיין דעם נסיון — זיך ניט לאַזן
פאַרפירן.
בילכער — וויכטיקער, גייטיקער.
ביו-הומנים — וואַקאַציע, די צייט
צווישן איין זמן און צווייטן, אין חדר.
בין מנחה-למעריב — צווישן דער
צייט פון דאווענען מנחה און דער צייט
פון דאווענען מעריב, at twilight.
בבל אופן — אין אַלע פּאַלן.
בלישטישען — גלאַנצן.
בלעך — sheet-metal, tin-plate.
בלק לערנען — גוט אָנלערנען, באַ-
שראַפן.
במילא — סיי ווי.
בנים — זיין.
בסוד סודות — גאַר בסוד.
בעל-דרך-אריץ — איינער וואָס האָט
דרך-אריץ.
בעל-החלומות — פאַנטאַזיאַר.
בעל-לשון-קודש — אַ קענער פון
לשון-קודש, פון העברעאיש.
בעל-מגזם — איינער וואָס איז מגזם,
וואָס פאַרגרעסערט.
בעל-מוח — אַ קלוגער.
בעל-מופל — איינער וואָס האָט אַ סך
קינדער.
בעל-מרה-שחורה — אַ מענטש מיט
אַ פינצטערן געמיט, אַ מעלאַנכאָ-
לישער מענטש.
בעל-עגלה — פּורמאַן.
בעל-עצה — דער וואָס גיט אַן עצה,
דער צו וועמען מע קומט נאָך עצה.
בעל-פה — אויף אויסווייניק.
בעל-קבלה — אַ קענער פון קבלה.
בעל-תנף — אַ קענער פון תנף.
בעל-תפילה — דער וואָס דאוונט פאַרן
עולם, געוויינלעך דער חזן.
בעל-תשובה — דער וואָס טוט תשובה.
בפרהסיא — עפּונטלעך, אַלע זאַלן זען.
בפרט — באַזונדערס.
בר-דעת — פאַרשטענדלעכער מענטש.
בריאה — באַשעפּעניש.
ברוד-חבא — די באַגריסונג פאַר אַ
גאַסט, דער אויפגעס.
בריה — אויסקלייב.
בשמחה רבה — מיט גרויס שמחה.

ז

זאפרען — saffron.
זוכה זיין — הערט זיין, האבן דאס רעכט, האבן די פריוילעגיע.
זוכה — פריוילעגיע.
זולל-זוכבאניק — פרעסער.
זולדינע — אן אגשיקעניש, א שלעכטס, אן איינגעגעסענע.
זשוואווע — לעבעדיק, באוועגלעך.
זשופעצע — לאנגער מאנטל, וואס מע טראגט איבער דער קאפאטע.
זשילעט — וועסטל, waistcoat.
זשמעניע — הויפן.

ח

חגא — קריסטלעכער יום-טוב.
חדר מיוחד — באזונדער צימער.
חולאת — קרענק.
חול-המועד — די האלב-וואכעדיקע טעג צווישן די ערשטע און די לעצטע טעג פסח און סוכות.
חויץ לזה — חויץ דעם.
חוקר ודורש זיין — גוט אויספארשן.
חזנות — די פראפעסיע פון א חזן.
חי נעלעבט — לעבעדיק, לוסטיק.
חידוש — ניס, וואונדער, מאדנע זאך.
חילוק — אונטערשייד.
חקרן — גריבלער, פארשער, דער וואס האט ליב צו פילאזאפירן.

ט

טועה זיין זיך — א טעות האבן.
טוקן זיך — טונקען זיך.
טיטון — ביליקער טאבעק.
טייסטער — pocket-book.
טלית-קטן — זע ארבע-כנפות.
טעסען — ארומהאקן שטיקער האלץ.
טראטוואך — side-walk.
טריפניאק — דער וואס עסט ניט קיין כשרע זאכן.
טרעשטישען — קנאקן, ארויסגעבן א קלאנג ווי צעבראכן ווערן, ביים צעפלאצן.
טשובעקל — forelock.
טשיקאווע — מאדנע, אינטערעסאנט, נייגעריק.
טשעמאראן — valise.

טריגען — בריקען, שטופן מיט די פיס.
דרך — וועג.
דרך הישר — גראדער וועג, ריכטיקער וועג.

ה

האפערדיק — שטאלץ, גרויס ביי זיך.
הארב — שטרענג, הארט.
הארב — הויקער, hunch.
הארמידער — טומל, hurly-burly.
הולטייקע — צעלאזענע.
הוליאק — וואס האט ליב צו הוליען.
„הייליקער ארט“ — בית-עולם.
הסב-בעט — געזעס, אונטערגעבעט מיט קישנס, אויף וועלכן עס זיצט דער פאטער ביים פראווען דעם סדר.
הכנה — צוגרייטונג.
העוויה — גרימאסע.
הענדרום-פענדרום — pell-mell.
העסע — לייכטער, צוגעפעסטיקט צו דער וואנט.
העצקען זיך — טרייסלען זיך, שאקלען זיך.
הפקר — אן אויפויכט, אן א באלעבאט, ניט באזארגט, א צושטאנד ווען יעדערער קען טאן וואס ער וויל.
הצלחה — גליק, luck, success.
הקדוש-ברוך-הוא — גאט.
הקדמה — אריינפיר-ווארט, preface.
הקיצור — אין קורצן, בקיצור.
הקפה — אן ארומקרייזן מיט א ספר-תורה אין שול אום שמחת-תורה.
השנחה — אויפויכט, אכטונג.
השכלה — בילדונג, די באוועגונג צו פארשפרייטן בילדונג צווישן יידן.
התלהבות — ברען, היץ, באגייסטערונג.
התפעלות — באגייסטערונג.
התרוממות — דערהויבנקייט.

ו

והראיה — און אט איז א באזיין.
ווארטשיען — זאגן אין דער שטיל און אומצופרידענערהייט.
ווידוי — די תפילה פארן שטארבן.
וויימפערלעך — currants.
וויכוח — דיספוט, דעבאטע.
וויכער — שטורעמחייט.
וויספע — אינדזעלע.
ויצעקו — (מאכן א) גוואלד, געשריי.
ווערליק — אזוי ווי, נאך דעם ווי, נאך דעם וואס.
וועווריק — squirrel.

כאלאט — שלאפראק, לאנגער און
ברייטער שטוביקער בגד.
כאליאסטערע — לוסטיקע, טומלדיקע
קאמפאניע, חברה, גרופע.
כלעבן — באמת, אויף צום אמתן, איך
זאל אזוי לעבן.
כוואטס — א יונג א ברען, העלד, שטאר-
קער, בריה.

ל

לא-די — נאך ווייניק וואס.
לאדן — shutter.
לאחר המעשה — נאך דער מעשה,
נאך דעם, נאך אלעמען.
לאיבור (ניין) — פארלארן גיין, אין
ניוועץ גיין.
לאץ — lapel of a coat.
לאשעקל — יונג פערדל.
להבריל — „צו מאכן אן אונטערשייד“
צווישן צוויי זאכן, וואס מע פאר-
גלייכט און וואס זיינען דאך ניט
גלייך, למשל, ביי דערמאנען צוזאמען
א הייליקע זאך און א געוויינלעכע
זאך, א ריינע זאך און א שמוציקע
זאך.

לייטער — גאר, בלויז, ריין.
ליטקעס — די מוסקלען פון די פיס,
calves.
ליימזעליקייט — גוטסקייט, רחמנות-
דיקייט.
לינד — מילד.
לכתחילה — פון אנהייב.
למאי — פאר וואס.
למען השם — אין גאטס נאמען, אומ-
באדינגט, אן אויסדרוק ביים בעטן.
לעתיד לבא — פאר דער צוקונפט;
ווען משיח וועט קומען.
לץ — אפלאכער, וויצלינג, פריילעכער
שדל, טייוול.
לרוב — א סך.
לשון-קודש — העברעאיש.
לשם מצווה — צוליב א מצוה.

מ

מאה — הונדערט.
מאנאטקעס, פארמעגנס, estates.
מבטיח זיין — צוזאגן.
מגושמדיק — גראב, אומגעלומפערט.
מנע-ומשא — באריר, פארקער, שייכות,
קאנטאקט.
מדרגה — שטאפל, גראד.

י

יארישלעווער — מיט א קורצן אטעם,
אסטמאטיקער.
יארען — איינעסן זיך אין עמעצן,
פארוארפן, to nag.
יאמשעווער — of bamboo.
יאריד — יארמארק, fair.
ידיים — הענט, גרויסע הענט.
יודע-נגן — א קענער פון נגינה, פון
זינגען אדער שפילן.
יישוב — אן ארט וואו עס וואוינען
מענטשן.
יללה — גרויס געוויין.
ימח-שמוניק — ווילדער, פארדארבע-
נער.
ימים-נוראים — „מוראדיקע טעג“,
די טעג פון ראש-השנה און יום-
כיפור.
יצר-הרע — שלעכטער ווילן.
יצר-טוב — גוטער ווילן.
יראת-שמים — גאטספארכטיקייט,
מורא פארן הימל, פרומקייט.

כ

כוונה — מיין, איבערגעגעבנקייט, חשק,
ציל.
כיבוד-אב — דאס אכטן דעם פאטער,
די מצוה פון אכטן דעם פאטער.
כיוון — (מיט א) קלארן ציל, ספע-
ציעל, אומישע.
כישוף — sorcery.
כך-הוה — אזוי איז טאקע געשען.
כל-בוניק — עמעצער מיט א סך
חסרונות, יונגאשט.
כל המינים — אלע מינים, אלע
סארטן.
כל השבועות — אלע שבועות, אלע
שוערענישן.
כלי קודש — אלע וואס פארנעמען
א רעליגיעזן אמת: רב, חזן, שוחט
און אגד.
כפול-שמונהדיק — צונויפגעדרייט פון
אכט פעדעס, געדריידלט.
כתה — גרופע, קלאס.
כתב — אופן שרייבן, האנטשריפט,
שריפט, דאקומענט.

כ

כאדאראם (ניין) — גיין מיטן קאפ
אראפ, טומלען זיך, קאכן זיך, מישן
זיך.

מפמיר — דער וואָס ווערט אויפגע-
 רופן צו שטיין ביים פּאַרליינענען דעם
 קאַפּיטל תּנן, וואָס מע לייענט שבת
 אין שול נאָך דער פּרשה פון דער
 וואָך.
 מופּסיק זיין — איבעררייסן דאָס דאָח-
 נען אָדער דאָס לערנען.
 מצוּיאה — bargain.
 מצליח זיין — זיין גליקלעך, האָבן
 גליק.
 מצרף זיין צו אַ מנין — צורעכענען
 צו די צען יידן וואָס שטעלן צונויף
 אַ מנין צום דאוּגען.
 מקוּיִם ווערן — פּאַרווירקלעכט ווערן,
 ווערן אַ פּאַקט.
 מקום פרנסה — אַן אָרט האוּ מע קען
 האָבן פּינע פרנסה.
 מקוּץ — פּרייז.
 משומד — געשמדער.
 משומדת — געשמדעט.
 משמיינס געזאָגט — אויך מיר... ;
 אַ אָך און אַז זיי ; וואָס איז שוין
 פּאַראַן צו זאָגן.
 משכיל — אויפקלערער, געבילדעטער,
 אָנהענגער פון וועלטלעכער בילדונג.
 משכח זיין זיך — זיך פּרייען, זיך
 אַמווירן.
 משמעות — מסתּמא, אַפּנים, עס איז
 אָנצוועמען.
 משער זיין זיך — פּאַרשטעלן זיך.
 מתמיד — פּלייסיקער.

ג

גאַנן — גריזשען, זייגן.
 גאַפּל — navel.
 גנינה — מוזיק, געזאַנג.
 גיאָנטשען — to nurse.
 גיחא — ליב, אָנגעלייגט.
 גיט-גומער — טייוול.
 גיצול ווערן — געראַטעוועט ווערן.
 גיצוץ — פונק.
 גמזא — קומט אויס, דרינגט פון דעם
 אָרויס.
 גענל-וואַסער — דאָס וואַסער אויף צו
 באַגיסן זיך די הענט ווען מע שטייט
 אויף און איידער מע מאַכט אַ ברכה.
 געלם ווערן — פּאַרשווינדן.
 גפש — גשמה, באַשעפּעניש.
 גקבה — פּרוי.
 גתפּעל ווערן — פּאַרוואַנדערט ווערן,
 באַגייסטערט ווערן, אַנטיקט ווערן.

מוחל זיין — אַנטשולדיקן, פּאַרגעבן.
 מוחלדיק — אין דער שטימונג פון
 מוחל זיין.
 מונדיר — אונאַפּאַרעם.
 מוסיק זיין — צולייגן.
 מוסר — שטראַפּרייט.
 מופּלג בתּורה — גרויסער למדן.
 מוצאי יוב-כיפור — דער אַוונט נאָך
 יום-כיפור.
 מוראַשקעס — ants.
 מזוּזה — אַ שטיק פּאַרמעט מיט גע-
 וויסע פּסוקים פון דער תּורה, אין
 אַ שידל, צוגעקלאַפט צו דער זייט
 פון דער טיר.
 מזיק — שעדיקער, צעשטערער, שטי-
 פער, ענערגישער.
 מזכור (ווי...) — גלאַטיק, גיך, ווי
 דאָס וואָס מע קען גוט אויף אויס-
 חייניק.
 מחבר — אויטאָר, צונויפּשטעלער פון
 אַ ווערק.
 מחותן — קרוב ; דער וואָס האָט אַ
 שייכות ; די עלטערן פון מאַן און
 ווייב זיינען צווישן זיך מחותנים.
 מחזור — אַ סידור מיט די יום-טוב-
 דיקע תּפילות.
 מחיה נפשות — זייער גוט, דערקווי-
 קעניש פּאַרן אַרצן ; דאָס וואָס עס
 מאַכט לעבעדיק.
 מחילה — אַנטשולדיקונג ; אַנטשול-
 דיקט.
 מחשבה — געדאַנק.
 מטריח זיין זיך — באַמיען זיך.
 מיניץ — מטבעות, געלט, coins.
 מכה — וואונד.
 מלא — פול, מלא גדולה — פול מיט
 גוטסקייט, מלא חן — פול מיט חן.
 מלאך-המות — דער מלאך פון טויט.
 מלוה-מלכה — די סעודה שבת-צו-
 נאַכטס.
 מליץ — פּאַרטיידיקער.
 מגנן — מוזיקער, זינגער.
 מן הצד — פון אַ זייט.
 מסוכן — געפּערלעך.
 מענה-לשון — גיין גאָס רייד, געשלי-
 פענע צונג, גרויס מויל, זידלערייען.
 מעשה... — אזוי ווי אַ, למשל : מעשה
 פּראַנט — אזוי ווי אַ פּראַנט.
 מעשה שטן — צום אומגליק, אזוי ווי
 דער טייוול וואָלט אונטערגעשטעלט.

עלפנביין — ivory.
 עמוד — דער אַרט וואו דער חזן שטייט
 ביים דאָווען.
 ערב זיין — גאַראַנטירן, פאַרזיכערן.

פ

פאַדעשוועם — זיילן, soles.
 פאַוואַלינקע — פאַמעלעך, לאַנגנאָם.
 פאַווידלע — ביליקער מין איינגע-
 מאַכטס פון פלויען.
 פאַטראָועם — מאַכלים, געשמאַקע
 שפייזן, דעליקאַטעסן, גוט צוגעגרייטע
 שפייזן.

פאַכוועם — armpits.
 פאַליש — דאָס פאַדערהויז פון אַ שול
 אָדער פון אַ בית-מדרש.
 פאַלע — ברעג פון אַ מלבוש.
 פאַפעריק — across.
 פאַראָם — pram, ferry.
 פאַרען זיך — אַ לאַנגע צייט זיך פאַר-
 נעמען מיט עפעס.

פאַרענמישע — hand-rail.
 פאַרקען — שטויס, שטופן, שטעכן.
 פגם — פעלער, פלעק, חסרון.
 פדיון — לייזונג, דאָס געלט וואָס מע
 קיינט פאַר סחורה.
 פוד — פערציק פונט.

פוכקע — חייד.
 פיאַמע — heel.
 פיסקלען זיך — מאַכן העוויות, קאַמיש
 דרייען מיט די ליפן, פאַרקרימען דעם
 פנים.

פיסקעס מאַכן — וויינען, מאַכן גרי-
 מאַסן.

פירוש — דערקלערונג.
 פלוים — צוים, פאַרקאַן.
 פליאַמע — פלעק.

פליסן — of velveteen.
 פליעסקען — פאַטשן מיט די הענט,
 אַפלאַדירן.

פרא-אָרם — ווילדער מענטש.
 פראשעק — פולווערל, powder.
 פריסטאוו — פירער פון דער אַרטיקער
 פאַליציי אין צאַרישן רוסלאַנד.

פריקע — מאַדנע, אַ ביסל עקלדיק,
 אומאַנגענעם, אַפּשטויסנדיק.

פרעלען — to fry.
 פרישה — אַ טייל פון חומש וואָס איז
 באַשטימט פאַר אַ חאָך.

ד

דאטלעוואַמע — איינגעבויענער, מיט
 אַ ביסל אַ רונדן רוקן.
 דאָמע... — נאָר, בלוז, למשל: סאַמע
 גוים — נאָר גוים.
 דסברה — מיינונג, מעגלעכקייט,
 supposition.

דסנלך — מיטל, וואונדער-מיטל; אַ
 מיטל קעגן אַ קראַנקייט, קעגן אַ
 צרה.
 דסומנע — אומעטיק, טרויעריק, אומ-
 היימלעך.

דסיים — פערד.
 דסטאטיקעס — פאַלגעדיקע קינדער,
 שטילע קינדער מיט גוטע מאַנירן.
 דסטאַמעטשנע — רואיק, געלאַסן, פאַל-
 געדיק, מיט גוטע מאַנירן.

דסטאַליער — joiner, carpenter.
 דסטירדעס — בייזקייט, עקשנות, אויף
 צו-להכעיס.

דסעננע — באַנד, ribbon.
 דסכנות-נפשות — לעבנס-געפאַר, גע-
 פאַר, שרעק; לעבנסגעפערלעך,
 שרעקלעך.

דסלאַי — jar.
 דסלופ — זייל.
 דסמאַלע — tar.
 דסמיטשיק — bow of a fiddle.
 דסמעמענע — sour cream.

ע

עבירה — זינד, און עבירה (אַ נאַמען
 פון אַ זאך) אַ שאַד...
 ענמת נפש — האַרצווייטאָג, פאַרדראַס.
 ער היום הזה — ביז צום היינטיקן
 טאָג.

עוברא — אַרבעט, אויפטו, פליכט,
 פונקציע.
 עובר בטל — ניט אין גאַנצן ביים
 פולן זינען, ניט אין גאַנצן קלאַר אי-
 בער אַלטקייט.

עובר זיין — טאָן און עבירה, איבער-
 טרעטן אַ געזעץ.
 עילוי — עמעצער מיט אויסערגעוויי-
 לעכע פעאיקייטן, prodigy.

עכברוש — יונגאַטש, הייסער-חברהניק.
 על-חטא — אַ תפילה יום-כיפור, ביי
 וועלכער מע שלאַגט זיך מיט דער
 האַנט אין האַרצן.

עלוי-השלום — „שלום איבער אים“,
 ביים דערמאַנען אַ טויטן.

צעפאטלט — צעלאָן; צעשויערט;
צעפאטלטע האָר — האָר אין אומ-
אַרדענונג.
צער-בעל-חיים — מיטגעפיל צו לע-
בעדיקע באַשעפענישן.

ק

קאָווענעס — watermelons.
קאָטאָוועס — שפּאַס, חיי, גיט ערנסט.
קאָטשען זיך — קייקלען זיך, זיך
באַזעגן הי אַ קאָטשקע.
קאָטשערע — oven-fork.
קאָבלעפל — דער וואָס האָט ליב זיך
צו מישן אין געזעלשאַפטלעכע זאַכן,
וואָס היצט זיך און קאָכט זיך.
קאָליע — צעבראַכן, קראַנק.
קאָנדעליאַברעס — chandeliers.
קאַפּ — אַ טראָפּעלע, אַ ביסעלע.
קאָפּטלעך — מיידלשע בלווקעס.
קאָרעלען — beads.
קאָשיק — קערבל, basket.
קאָשקעט — היטל, cap.
קבלה — די יידישע מיסטיק,
mysticism.

קברים רייסן — מאַכן גוואַלדן, זייער
שטאַרק היינען אויף קברים פון
צדיקים אָדער אַבות.
קבר ישראל — אַ קבר אויף אַ יידישן
בית-עולם, אַ קבר וואו עס איז באַ-
גראָבן אַ ייד נאָך די געהעריקע דינים
נאָך.

קרושים — הייליקע, מענטשן וואָס זיי-
נען אומגעקומען פאַרן גלויבן.
קדמונים — אַלטע, פאַרצייטיקע. פון
קדמונים — פון פאַרצייטן.
קהלן זיך — מישן זיך אין געזעל-
שאַפטלעכע זאַכן.
קודם — צו ערשט, פריער.
קוועקזילבער — quicksilver.
קוילעמיש — חלה, געפלאַכטענע חלה.
קונדס — שטיפער, הייסער-חברהניק,
יונגאַטש.

קופּע — אַן אַנגעוואַרפן בערגל, pile.
קירוש-השם — דאָס אָפּגעבן דאָס לעבן
פאַרן גלויבן.
קיימאָלן — סך-הכל, אין גאַנצן, אַזוי
פיל הי.
קיבלעך — אַ ביסל קיל.
קלויז — בית-מדרש, קליינע שול.
קלייט — קראָם, געוועלעב.
קנאַפּ אין גאַרגל — Adam's-apple.

פ

פּאַסאָליעס — בעבלעך, beans.
פּאַרנאַפּט — פאַרוואונדערט, פאַר-
טראַכט.
פּאַרדומפּן — טעמפּ, פאַרשטיקט, גיט
היליק.
פּאַרטאַכטאַרען — פאַרוואַרפן, פּטרון,
פאַרבאַהאַלטן.
פּאַרכיישופּן —
פּאַרנאַדען זיך — אַריינקלייבן זיך ער-
געץ און דאַרטן בלייבן אַ לענגערע
צייט; זיך צוגעוויינען; זייער אָפּט
אַריינקומען.

פאַרסאַפּעט — אַטעמט שווער.
פאַרסמאַלצוועט — פאַרפּעסט.
פאַרקנייטשן דאָס דאוונען — גיט
לייגען קיין אַכט אויסן דאוונען, גיט
דאוונען, דורכלאָזן שטיקער ביים
דאוונען.

פאַרשמאַכט — פאַרטריקנט, פאַרחלשט,
אַפּגעשוואַכט פון הונגער און דאַרשט.
פּון יוצא וועגן — הי גיט איז טאָן,
אַפּטור, טאָן אַן אינטערעס.
פּייַל אַויסן בויען — אַזוי גיך הי אַ
פּייַל פליט וואָס ווערט אַרויסגעשאַסן
פון בויען.

פליי — fleas.
פערשקע — peach.

צ

צאַנקען — אויסגיין (וועגן אַ ליכט).
צדיק אין פּעלץ — פאַלשער צדיק,
עמעצער וואָס מאַכט זיך פאַר אַ צדיק.
צדקנות — אַ פרוי אַ צדיק.
צוואַנגן — וואַשן און זייפן די האָר.
צוואַה — will.

צונויפּזשעברעווען — צונויפּנעמען,
צונויפּנעמען אין הויפּן.
צוםטאַרען זיך — באַמיען זיך.
צוקרעמפּעווען — פּעסט צובינדן, צו-
בינדן, צופּעסטיקן.

צידה לדרך — שפייז אויסן וועג.
ציצה — אין דעם ייִדנס אַנטאָן האָבן
געדאַרפט זיין פיר ציצות, פיר
פראַנזן, צונויפּגעדרייט אויף אַ ספּע-
ציעלן אופן פון וואַלענע אָדער זיי-
דענע פּעדעם.

צניעותדיק — פרום, זייער באַשיידן,
chaste.
צעלאָמעט — לאָם, הינקעדיק.

שלוס אפגעבן — זיך באגריסן.
שליחות — שיקונג, message.
שלף — גאר א סך.
שמאכטן — ווערן שוואך, דארן, אויס-
גיין פון בענקעניש, to languish.
שם-דבר — א בארימטער מענטש, א
בארימטער זאך.
שמונה-עשרה — דער טייל פון דאוונען
ביי וועלכן מע מוז שטיין און האלטן
די פיס גלייך איינער ביים אנדערן.
שמייער — געדונגענער ארבעטער
ביי א פורמאן.
שמע-ישראל — די ערשטע צוויי ווער-
טער פון דעם אויסרוף מיט וועלכן
יידן גייען אויף קידוש-השם: שמע
ישראל יהוה אלהינו יהוה אחד —
„הער, ישראל, יהוה איז אונדזער
גאט, יהוה איז איינער“.
שניטקראם — א קראם וואו מע פאר-
קויפט שאפן.
שעלכל — טעצל, saucer.
שעמערין — גלאנצן, בלישטשען,
שפיגלען זיך אין פארשיידענע פארבן.
שערבל — שטיקל פון א צעבראכענער
כלי.
שפאקטיוו — טעלעסקאפ.
שפארונקע — א שפעלטל.
שקאפע — קליאטשע, mare.
שקראבעס — אלטע שיק, טעקשקיר.
שרעטעלעך — goblins.
שרצים — קריכיקע באשעפענישן,
reptiles.

שררות — פריצים.

ת

תבואה — grains.
תהלים — psalms.
תחילת — אין אנהייב.
תכריכים — קליידער פון ווייסציג
אין וועלכע מען איז מקבר די טויטע.
תלין — דער וואס פירט אויס דעם
פסק-דין, דעם אורטייל צו טייטן;
זייער א שלעכטער מענטש.
תם — נאאיווער, נאר.
תנאי — באדינג, term, condition.
תענוג — פארגעניגן.
תענית — א טאג פון פאסטן.
תקיעת-כף — הייליקער צוואג, דאס
געבן פייערלעך די האנט.
תקיף — יחסן, דעה-זאגער.
תשובה מאן — to repent.
תשעה באב — דער פאסטטאג צום
אנדענק נאכן חורבן פון בית-המקדש.

קעלניע — driver's seat, coach-box.
קריאת-שמע — די תפילה פארן שלאפן
גיין.
קרישטאלן — of crystal.
קרעל — א קראץ, א קראץ מיט א
גאגל.
קשה — שווער, אומקלאר, אומפאר-
שטענדלעך.

ך

ראנאזשעס — mats.
ראטע — איינצאלונג אין א טערמין,
instalment.
רבנות — די פראפעסיע פון א רב.
רוח — גייסט, טיחול, שד.
רומל — פאק, געמיש פון פארשיידענע
סחורות, געמיש פון פארשיידענע
אריטיקלען.
רופא — פעלדשער, barber-surgeon.
רחבות — ברייטקייט.
ריווינקויט — שפר-תורה.
רימפלען — שלעכט שפילן, סתם ציען
די סטרונגעס.
רכילות — gossip.
רעדנאר — ארענדאר, פארמער, פאק-
טער.
רעפעטיציע — rehearsal.
רעש — גערויש, טומל.

ש

שאנעווען — זשאלעווען, אפהיטן.
שבח — לויב.
שבעה זיצן — טרויערן זיבן טעג
נאך א טויטן; מע זיצט דערביי
אויף נידעריקע בענקעלעך.
שך — טיחול.
שוכח-עפר — געשטארבענער.
שומר ומציל זיין — באשירעמען און
באשיצן, ראטעווען.
שופר של משיח — דער שופר פון
משיחן.
שטאל — stable.
שטיוואלעם — גרויסע שטיחול.
שטיוואלעמן — אייבערשטע טיילן פון
שטיחול.
שמעלכל — stand.
שמשיצען די ציין — ארויסשטעלן
די ציין, הירושען, לאכן.
שייט האלץ — שטיק האלץ.
שירה — געזאנג, לויבעזאנג צו גאט.
שלאגן בלאט — אפמאכן עפעס אין
געהיים, מאכן אן אפמאך מיט ניט
קיין ערלעכן ציל.

א י נ ה א ל ט

ערשטער טייל זייטן 3—116

זייט	זייט
11. דער יצר־טוב און דער יצר־הרע — — — — — 43	1. פאר וואָס עפעס „פונעם יאָריד“ — — — 5
12. פייגעלע־אַשמדאַי — — — — — 49	2. די שטאַט — — — — — 9
13. די משפּחה — — — — — 56	3. טאַטע־מאַמע — — — — — 11
14. משנה מקום — משנה מזל 63	4. שמואליק דער יתום — — — 15
15. גערגעלע־גנב — — — — — 72	5. אוצרות — — — — — 19
16. זיי געזונט, וואָראָנקאַ! — 77	6. דער רב אין גן־עדן — — — 23
17. די נסיעה — — — — — 83	7. שמואליק ווערט פאַרשוואונדן 28
18. אין דער נייער היים — — — 90	8. מאיר מעדוועדעווקער — 31
19. די גרויסע שטאַט — — — — 94	9. פאַרלוירן נאָך אַ חבר — 35
20. בינ־הזמנים — — — — — 100	10. חבר „סירקאַ“ — — — — — 38
21. מלמדים און לערערס — — — 105	
22. די בר־מצווה — — — — — 113	

צווייטער טייל זייטן 117—205

זייט	זייט
30. אויפן בענקעלע ביים טויער 164	23. די ערשטע ליבע — — — — — 119
31. די „פענסיע“ — — — — — 173	24. די כאַלערע — — — — — 125
32. דער יצר־הרע פון פידל — 180	25. ביים טייך דניעפער — — — — 131
33. לאַ תגנוב! — — — — — 184	26. אַ שיינער ברוך־הבא — — — — 139
34. דעם חזנס מיידל — — — — — 192	27. צווישן פעלצן — — — — — 145
35. דער קריזיס — — — — — 200	28. ימים־נוראים און סוכות — 151
ווערטערביכל — זייטן 206—214	29. אויס יום־טוב — — — — —
	צוריק אַהיים — — — — — 158

